

956.101
KÜR
1913
k.1

ամմա տաճառս պիգէ չօդ զէմանլար կէրէք օլան գայն փէտէրի
խի. պիր տիկէրի սէվկիւլիւ խօճամ Լեւոնեան խի: Պիր գայն
մէքթէպ վէ սընֆ արգատաշլարում, տաճա չօգլարը շախսի տօպթ
վէ ագրանում իտի: Մին զայր ի լեյազաթ էփէյի սէնէլէր Կիլիկի
իթթիհաարնըն սէնէվի մէճլիսէրինէ իշթիրագ էթմէք իմթիյա-
զընա մալիք օլմըշ օլարագ՝ Նէփ չօպան, վաըզ վէ մուրախխա-
լարը փէք եագընտան թանըմագ իգպալընա նախլ պուլունմըշ
խախ: Պինսէն ալէյճ, շիմոի պիգտէն սյրըլմըշ օլան իշպու սէվ-
կիւլիւլէրին զիքր ի ճէմիլէրինէ ճիւզի օլուն պիր խըմմէթտէ
պուլունմազը քէնտիմէ սալթ պիր ֆարզ տէյիւ, պէլքի պիր շէ-
րէֆ սառ էյլէտիմ:

Իքինճի մուճիպ՝ քիթապըն թաննիֆ օլունմագ իւզրէ թէվտի
էտիլմիշ խիյի իքի զաթլար իլէ օլան խուսուսի միւնասէպաթում
օլմուշ տըր: Վեր. Յակոբ Պիւլպիւլեան սինն ի սէպալէթիմտէն
պէնի սէվիպ գայըրմըշ պիր տօպթ վէ վէլի ի նիյմէթ խի: Եագու-
էֆէնաի խէ Գօլէճ կիւնլէրիմիզտէն պէրու եէքտիկէրլէ սամիմի
վէ թաթլը մուաշէրէթի տէվամ էտէկէլտիյիմիզ, պիրիճիք տօ-
թում օլմուշ տըր: Պինսէն ալէյճ պու իքի սէվկիւլիւ զէվաթըն
էլէ ալըպ տա իթմամընա նախլ օլամտարգլարը իշի՝ անլէրին պէր-
կիւզարը չալիմտէ տէվամ վէ իթմամ էթմէքլիյի քէզալիք քէն-
տիմէ ֆարզ սայում:

Ճագաթ գօմիսիօնըն պու իշին իճբատը իջիւն վէրտիյի վագթ
փէք տար իտի: Էվրագ էլիմէ կէշէն Դեկտեմբերին օրթատընտա
եէթիշտի վէ պու Յունպարըն նիհայէթիմտէն էվվէլ իշին իթմամը
թալէպ էտիլիյօր իտի: Վեր. Պիւլպիւլեան անճագ իքի թէրճէմէ ի
Չալ թէվսի վէ թասհիճ էտէպիլմիշ, Եագուպ խօճա խէ պիզ զա-
րուր չիչ էլ վուրմազա ֆուրսաթեապ օլամամըշ խի: Իմոի Չճի
միլթէճալիզ էվրագ իւզէրինտէ պիր տէրէճէյէ գատար աճէլէ իլէ
իճրա էտիլէն իխթիսար, իճմալ վէ թասհիճաթ իշինէ՝ սարֆ էտիլէն
ճէր տիգգաթա րազմէն պիր թագըմ սէվհիյաթըն սիվիշիպ կիրմէսի
միւհիթէմէլ խիյինտէն, պունտան տօլայը գարիունըն միւսատէ-
քեար պուլունմալարընը րէճա էտէրիզ: Թէրճէմէ ի Չալարտան
չօգլարը իթթիհաարն թային էյլէտիյի էօլիւտէն չօգ ուզուն օլ-
մալարըլէ, անլէրի դըսալտըպ՝ մաթլուպ չուսուտ իջինէ կէթիր-
մէք իջիւն էփէյի գըմալար վէ պէլքի մուհարրիլէրի նօգթա ի
նագարընտան էճէմը կէօրիւնէն խայլը խուսուսաթ պիւ մէճպու-

ըիյէ տըշարը պրագըւմըշ տըր: Եինէ տէ հագիգաթէն զիքրի Լա-
զըմ կէօրիւնէն թէֆէրրիւաթտան հիշ պիրինին իհմալ օլոււնմա-
մասընա իթինա էտիւմիշ տիր: Պոււտան մատա, մուհարբէրաթ՝
իմզալարընը թաշըտըզալարը զէվաթըն հագիգի ասարը գալէմիյէսի
գալապիւսին տէյու՝ մէւմքին մէրթէպէ ասլի շիվէ վէ ուսուլը
իֆատէլէրինի իպգայա չալըշըմըշ տըր: Շէհտլէրտէն իքի զէ-
վաթ հագգընտա՝ էվրագ միյանընտա իքիշէր թէրճէմէ ի հալ
մէվճուտ օլտուղընտան, պիզ աւլէրտէն տահա ասլոււն կէօրիւ-
նէնլէրինի սէչիպ՝ մուհարբիւրլէրինին իմզալարընը տախի զիյըլէ-
րինէ վազ էթտիք իսէ տէ, պազը էհէմմ կէօրիւնէն նօգթալարը՝
պրագըւմն տիկէր էվրագտան պիլ իգթիպաս իտխալ էթմիշիզ: Ի-
շին տէֆաթէն թէէտիւրէ ուղրամըշ օլմասընա բաղմէն՝ շէհտլէր-
տէն պիր թագըմընը՝ թէրճէմէ ի հալլէրինի՝ անլէրի եազմագըլը
վատ էթմիշ օլան զաթլար հէնուզ եազըպ կէօնտէրմէմիշլէր իտի,
վէ էնճամ պիր տանէսինինքինի տէ էլէ կէթիրմէք միւմքին օլա-
մատը: Քէզալիք պիր թագըմընըն թապիւրլէրի տէ էլտէ էտիլմէ-
միշ տիր:

Շու պիր նօգթայը տախի իլթար էթմէքլիյի զախտ սայմայըզ
քի, գըթալ մէնզարէլէրինին վասֆլարընը վէ գաթիլլէրէ գարը
աճը հիսսիյաթ պէյանընը հալի Ֆըգրէլէրի պիլ ումում իհմալ
էթմէյի միւնասիպ կէօրտիւք, մատէմ քի պիզիմ բէսմ ու թալ-
սիֆ էթմէք իսթէտիյիմիզ՝ էօլիւմլէրին թարզը տէյիլ վէ անճագ
շէհտլէրիմիզին կօմրիքի տիր: Մա մաֆիհ գըթալ մէնզարէլէրի-
նին նագշ ու վասֆը պիզէ ֆախտէյի մուճիպ օլմագ, պիլաքս ախ-
լագի ճէսարէթիմիզի էքսիւտիր տէյու տիւշիւնիւրիւզ: Փրօֆ.
Սըր Ուիլեմմ Բէմսէյ պիր եէրտէ՝ Ատհ ը ճէտիտտէ միւհթէվի
մուհարբէրաթ հագգընտա սէօյլէր իքէն, «Լաքին ումումէն ալա-
րագ պու վէյըամլարտա թէատտի մէպհէսինէ աճաիպ սու-
րէթտէ ազ եէր վէ էհիմմիյէթ վէրիւմիշ տիր, վէ հէման պու սը-
ֆէթ գատիմ քիլխալարա իսթապ էտիլէն ճիւմլէ մէքթուպարըն
պիր մախուսիյէթի տիր: Էլլէմլէրէ տաիր անլէրտէ աբա սըրա
իմասթա թէսատիւֆ օլոււնըր իսէ տէ, մուհարբիւրլէրինճէ պաշգա
մատտէլէր տահա մուհիմմ իտիլէր: Էկր իյ իրիպիյանլար շի-
սիյիքի քասսիյեր իզգիքիմիկ զիյասէ սիւշիւնսիյեր իսի, սիւնեայը
փէրն կսեմկոյեր իսի», տէմիշ տիր: Պոււտան պիզէ մուհիմմ պիր
տէրս չըգար: Աճը հիսսիյաթ պէյանընա կէլինտիքտէ, սէվկէլիւ-

լէրինի զաիպ էթմիշ օլան մահղունլարա տէմէք իսթէրիզ քի,
գալպլէրիմիզտէ մէտֆուն սէվկիւլիւլէրին մէղարընը՝ կիզլի օտա-
լարտա վէ եալընըզ կիճէլէրտէ՝ էօմրիւմիւզ օլտըզճա կէօզ եաշ-
լարը իլէ ըսլատաճաղըզ. վէ լաքին «Աբէլին գանընտան էֆղալ
շէյլէր սէօյլէյէն «Սերփմէքլիք գանը» իլէ թադտիս օլունմըշ օլան
ազիզ շէհիտլէրիմիզին գանը պիզէ՝ անը տէօքէնլէրէ գարշը սալթ
շէֆղաթ ու թէրահհիւմտէն զայրի պիր շէյ իսթար էթմէյէճէք,
տէյի՞լ մի: Պէլի, օլ մէղարլար պիզիմ՝ իչիւն պիրէր քիւչիւք Գող-
գոթալար օլաճագ վէ թա մուհիպլէրիմիզի խահնանէ էօլտիւ-
րէնլէրին հէր պիրի վէ ճիւմլէսի Յիսուս Քրիստոստա օլան խէլասը
թանըյըպ գասլուլ էտէնէ գատար՝ անլէր իչիւն Սէմալի Փէտէրէ
տուա վէ նիյազտան Ֆարիզ կէլմէյէճէյիզ: Հէման Ալլահ պու քի-
թապը քէնտի իզզէթի իչիւն պու մագսէտէ իսթիմալ էյլէսին:

19 ֆետր. 1913

ԵՂԻԱ Ս. ՊԷՅՍՆԻԼԵԱՆ

Մարտ

Մ Ո Ւ Գ Ա Տ Տ Է Մ Է

Պունտան սէօրթ սէնէ ագտէմ 1909 ուն Կիլիկիա
Իթթիհատը պիր սէնէ էվվէլին թէրթիպինէ կէօրէ
վազթը մուսայէնինատէ Մարաշտա իճթիմա էտէճէք ի-
քէն, միւնասիպէթի հալա էյիճէ անլաշըլմամըչ օլան
պիր, եա պազը սէպէպլէրէ մէպնի, իճթիմա մահալը
Ատանայա վէ վազթը տա Յունիս էվախըրընտան Ապ-
րիլ էվասըթընա թէպտիլ էտիլէրէք, Իթթիհատըն
տախիլինատէ օլան Քիլիսապլէրէ տէ պէօյլէ խապէր վէ-
րիլտի: Պու սէպէպտէն Կիլիկիանըն մուխթէլիֆ թա-
րաֆլարընտան չօպանլար, վախղէր վէ մուրախաս-
լար պիր գաշ կիւն սօնրա վազը օլաճազ դըթալ աֆէ-
թինտէն քեամիլէն պի խապէր օլտուզլարը հալտէ Ա-
տանայա տօղրու եօլա րէվան օլտուլար: Այնթապ
վէ Մարաշ թարաֆընտան հարաքէթ էթմիշ օլանլարըն
քէրպանլարը, Ապրիլ 13ին ազչամընտա Օսմանիյէտէ
պիր պիրինէ գավուչտուլար, վէ ֆէրտասը սապան
եօլլարընա տէվամ էթմէք իւզրէ պիր չօգ խօշ միւսա-
հէպէ վէ տուալարտան սօնրա եօրղունու իսթիրահաթա
տավէթ էտէն թապիաթ պունլարը տախի ույզույա
սէվգ էյլէտի: Անճազ ազչամը ֆէրահ օլան պիր կէ-
ճէնին սապահը քիւլլիյէն Փարզը պիր մէնզարէ իպ-
րազ էյլէտի, չիւնքի, Կիլիկիա Գըթալընը թէրթիպ
էթմիշ օլանլարըն էմը ու թալիմաթը էվվէլճէ Օսմա-
նիյէյէ տախի եէթիշմիշ օլմաղլէ պու մէսուտ միւմիւն-
լէր ճէմիյէթի իւզէրինէ ազչամտա սօն ղիյասընը վէր-

միշ օլան կիւնէշ, Ֆէրտասը կիւնիւն սապահընտան
 անճագ անլէրին քիւլիւ վէ աթէշտէն աղարմըշ քէմիք-
 լէրինի կէօրէպիլտի: Հաքէզա, այնի բուհանի մագ-
 սէտէ Հաճըն թարաֆընտան Աստանայա սողրու հարա-
 քէթ էթմիշ օլանլարըն պիր ախէր պէօլիւյիւ տէ, Օս-
 մանլը նամընա իլէլ էպէտ լէքէ օլաճագ օլան այնի
 պարպարլըղա Սաղ կէչիատէ դուրպան կիթտիլէր:
 Տօքթ. Բրիտթինին կիւ վէշիտի Տանիյէլ Մայնրը Բօճէրս
 վէ Հաճընըն Մէնօնայթ Միսիօնարը Հէնրի Մավրըր տախի
 մէզքիւր շէհիտլէր ճէտվէլինտէ պուլունտուլար:

Մէմլէքէթիմիզ թարիխինին էն սիյահ սահիֆէլէ-
 րինտէն պիրինի թէշքիլ էտէն մէզքիւր Աստանա Գը-
 թալընտա շէհիտ տիւշմիւշ օլան բուհանի իշճիլէրիմի-
 զին զիքր ի ճէմիլլէրինի միւէպպէտ գըլմագ արգու-
 սընտան թէշլիլ օլունարագ, 1912նին Այնթապտա իճ-
 թիմա էտէն կիլիկիա իթթիհատը Հէյէթի գարար վէրտի
 քի, անլէրտէն հէր պիրինին մուխթատար թէրճէմէ ի
 հալինի միւնտէրիճ պիր քիւչիւք քիթապ ֆիլիտէլէ-
 րիմիզէ թագաթիմ էտիլտին: Վէ պէօլէճէ «Շէհիտլէրին
 թէշքեար ֆիթապը» մէզքիւր իթթիհատըն պու մագ-
 սէտէ թային էյլէտիյի խուսուսի պիր Գօմիթէ թարա-
 ֆընտան թէրթիպ օլունարագ թապ ու նէշը օլուն-
 մուշ սըր:

Աստանա գըթալընտան 6 այ սօնրա, մէզքիւր
 սէնէնին Հոկտեմբերինտէ Ամերիգան Պօրտուն՝ Մինէա-
 փօլիս շէհրինտէ վազը օլան սէնէվի թէճէմմիւլիւնտէ,
 իւք կիւնիւն էօյլէտէն սօնրաքի իճթիմարնտա «կիլի-
 կիա Շէհիտլէրի» նամընա պիր բուհանի զիքրիյէթ
 խըզմէթի իչիւն օլ միւհթէրէմ իզտիհամ այաղա գալգ-
 սըր: պաշարը էյիլմիշ օլտուղու հալտէ՝ օրատա հազըր

պուլունան Մէրքէզի թիւրքիա Գօլէճի Րէյիսի Տօզթ .
Մէրիլին մէզքիւր տէնչէթլի աֆէթէ օղրամըջ օլան իշ-
ճիլէրիմիզտէն հէր պիրի հագգընտա , տօլղուն վէ մա-
նատար քէլամլար իլէ մուխթասար պիր մալիւմաթ
վէրմէսի ազապինտէ , Կիլիկիա Իթթիհատընըն մէր-
քէզի առտ օլունապլիէն Այնթապըն Հայիկ քիլիսա-
սընտա պիր չօգ սէնէլէր չօպանլըզ էթմիշ օլմասը միւ-
նասիպէթիլլէ մէզքիւր Օսմանիլլէ վէ Սաղ Կէչիա շէ-
հիալէրինին հէման հէման ճիւմլէսինի տէ շախսէն թա-
նըյան վեր . Մ . Կ . Փափաղեան տախի օլ զիքրիլլէթ
ճէմիլլէթինտէ հազըր պուլունարազ պէր վէճն ի աթի
իրասը քէլամ էյլէմիշ տիր :—

Պռնըսըրն հեւանս Աիւնիսի իւան իյե Խօշիւշեր վի
վասըսըր արեւանըջ իֆեև սնիքի իրագսան կիօրիւպ սե-
րանըսըրար :

«Պունլար քէնտի մէմլէքէթլէրինին եթիշտիրէ-
պիրտիլլէ էն միւթէալլէմ թագըմտան պուլունան զաթլար
իտիլէր . քէնտի քէնտիլլէրինի եէրին թուղու զըլաճագ
մէզիլլէթլէրէ վէ մէվնիպէ ի իւանիլլէյէ մալիք քիմսէլէր
իտիլէր :— Քէնտիլլէրի տալլէթ էտէն , վէ էօմրլէրինտէ
իզնար օլունան խէլասքեարա վագֆը նէֆս էյլէյէն
միւմինլէր իտիլէր :— Խաչըն Գուրպանը վասըթասըրլէ
իշթիրա վէ թագտիս էտիլէն քիլիսէյէ քէնտի քէնտի-
լէրինի թախսիս էտէն սատըզ խատէմէլէր իտիլէր : Մէթ-
րուք վէ մաղտուր պիր էհալինին խէլասը ուղուրունա
քէմալը կէրմի իլէ պէզլ ի ճան վէ հայաթ էյլէյէն ֆե-
տայիլէր իտիլէր . զանմէթի մուհապպէթէ , Փարզը
մէսէրրէթէ թանվիլ էյլէյէն հագիլլէթ ի խրիսթիանիլլէ-
նին տուղուսուլլէ ալէվրիղ օլան րէսուլլար իտիլէր :
Պէլի , պունլար Ալլանըն «Պէնիմ տիրլէր» տէյէպլլէճէյի

միւնթէխապ քիմսէլէր իտիլէր — Պունլար «Իման խըզմէթի վէ մուհապպէթ էմէյի վէ իւմիտ թէհամմիւլիւ» թալէպ էտէն շարթլար թանթընտա քէլամըն մէվիզէսի, վէ նասիհաթ, վէ հիւան ի իպրէթ վասըթասըյէ եէվմի էօմըլէրինտէ Ալլահը թաղիզ էյլէտիլէր: Ինսանլար թարաֆընտան պիր կէօնա շէրէֆ հա միւք-հաֆաթ միւթալէասընտան սիւրիւքլէնմէյէրէք պունլար պէօյիւք շէհըլէրտէ օլտուղու կիպի պէլլիսիզ քէօյլէրտէ տէ, մինպէրլէրտէ օլտուղու կիպի էօմըլէն սաքին թարիզլէրինտէ տէ, շամաթասըզ խըզմէթ իֆասընտա պուլունանլար իտիլէր, Ալլահ իշիւն հաշայանլար իտիլէր:

«Քէնտի սիյրէթինտէն զիյատէ, էլէմի վէ էօլիւմիւ իլահի պիր հայաթըն թէթվիճի օլան ինէլասքհարլարը միսիլլու, պունլար էօլիւմլէրիյլէ տէ Ալլահը թաղիզ էյլէտիլէր: Չէքտիքլէրի ազապ Գատիմ Գեթսեմանիյի վէ Գողգոթայը անսըրան հալ ու քէյֆիյէթլէր թանթընտա վազը օլտու: Իշլէմէքտէ իքէն պիրտէն տուր-տուրուլտուլար: էօլիւմ սաաթընտա պիքէս պրագըլտըլար: էլէմլէրի «Գափուտան տիշարտա» վազը օլտու: Օրտունըն խարիճինտէ հազըլտըլար»: Գալպլէրինտէ էօլմէզ մէսէրրէթ վէ տուտազլարընտա տուա ֆըսըլթըլարըյէ թէսլիմ ի բուն էյլէտիլէր: Ազ սաշը սատըզ միւսինն չօպանըն, սօն նէֆէստէ, քէնտի խասիմլէրի իշիւն աֆվըզ թէմէննի էյլէմէսինտէ զահիր օլտուղու գատար էլէմին շիրին, վէ էօլիւմին ասըլ հայաթ կէօրիւնտիւյիւ պաշգա պիր սըրա օլմո՞ւշմու տըր: — Պու՝ էօլիւմ տէյիլ, զալէպէ իտի: «Տիւն-հայա զալիպ կէլէն» իմանըն զալէպէսի: էօյլէ պիր զալէպէ քի, «Սօն տիւշմէն օլան սօղուզ ատմ անա

անճաղ զաիլ օլմաղ պիր րէփնաղ վէ էպէտի պիր ճէլալ իլապէ էտէպիլիբ իտի :

«Պունլարը չօգ սէնէլէրտէն պէրու թանըտըղըմ, Գիլիսանըն խըղմէթինտէ քէնտիլէրէ պիր իչտաչ հալինտէ զահմէթլէրինէ վէ իմթիյաղարընա հիսսէտար օլտուղուժ, Մէլէքիւթ Ուլլահա թէալլիւզ էտէն մէսէլէլէրտէ պիրլիքտէ գօնուչան վէ տուա էտէն շէրիքլէրինտէն պիրի պուլունտուղուժ, հէմ տախի Մուգատտէր ի իլահի թէրթիպինտէ Ամէրիգատա պուլունմասա իտիմ պէնիմ տէ նասիպիմ պիլա շիւպէ օլ շէհիտլէր արասընտա պուլունմաղ օլաճաղը միւնասէպէթլէրիյէ տիր քի, Կիլիկիանըն օլ սատըղ միսիօնարլարը, չօպանլարը, վաիզլէրի վէ մուալլիմլէրի հագգընտա պու պիր գաչ սէօզլէրի քէտէրլի ամմա շէրիֆ պիր ֆարղ տույղուսու թահթինտէ սէօյլէյօրուժ: Ճէպրի պիր էօլիւմ պունլարը պաչ պապալարըն, փէյղամպէրլէրին, րէսուլլար վէ շէհիտլէրին միւշէրրէֆ ալալընա զամմ էյլէտի: Պունլար իման վասըթասըյլէ փատիշանլըզլար ֆէթհ էթտիլէր, սալահ իչլէտիլէր, աթէշին գուլվէթինի սէօնտիւրտիլէր, զահմէթ չէքտիլէր, վէ նէճաթը գապուլ էթմէյիպ գըլըճ իլէ գաթլ օլունտուլար: Անլէրի եէնի հայաթա—հայաթ ը հագիզիյէյէ—իհես խըղմէթինէ տալէթ, վէ ճէլալընա գապուլ էտէնին իսմինէ համտ օլտուն:

«Էյ տօսթլար, պունլար կիթմիչլէր իստ տէ կէրիտէ գալան շէյլէր վար: Իչլէտիքլէրի վէ զէպհ օլունտուղլարը տիյար, հայաթտա վէ մէմաթտա միւշապէհէթինէ կէթիրտիքլէրի խէլասքեսար, մէզպահը իւզէրինտէ հայաթլարընը թագտիմ էյլէտիքլէրի Խնճիլ: Պունլար պագի գալըյօրլար, վէ պիզ հայաթտա

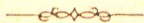
գալանկարը, ճէսէս վէ բունուսուզուն միւճէտատէս
թախսիսաթը թամմէսիյլէ, քէնտիլէրին եարրպուչուգ
պրագտըզլարը ուսուրը մուհիմմէյէ տավէթ էտիյօր-
լար: Օլ իրագտաքի գանա միւլէմմա մէմլէքէթաէն
պիղէ վասըլ օլան իլանի սէտանըն նէ տէմէք իսթէ-
աիյինի անլամամագ էտէմէղիղ: Նագարէթլինին այագ-
լարընըն պաստըղը, վէ Գեթսեմանինին սիրիչքի իլէ
ըսլատըլմըչ օլան օլ տիյար՝ թախթը Գողգոթա, ասասը
խաչ վէ շէրիաթը մուհապպէթ օլան Յիսուս Շահըն
հիւքմիւ թահթընա կէթիբիլմէք կէրէք տիր, վէ կէ-
թիբիլէճէք տիր: Վէ շիմտի պիղատէն այրըլմըչ պու շէ-
րիֆ ճիւճուրըն հուզուրընտա մաիլ պաչլար իլէ տու-
րուր իքէն, ունութմայալըմ քի անլէր պու շէյլէրէ
իմանլարը վասըթասըյլէ շէհատէթ էթմիչ օլուպ՝ ան-
ճագ վատլարը կէօրմէմիչ օլարագ կէօչտիւլէր: Օլ
մուգատտէս թօփրաղըն թէճէտտիւտիւնին աղչամընտա
(չաֆաղընտա) տիւչտիւլէր: Բապպ Յիսուսուն խատըմ-
լարը օլուպ թաճլարա նաիլ օլան կիլիկիա շէհիտլէրի-
նին տօսթլարը հալինտէ պիղէ տիւչէր քի, կիլիկիա
Փէյղամպէրլէրինի էօլտիւրիւպ քիլիսալէրինի խարապ
էտէն գավմա, մուհապպէթ ինճիլինի Ալլահըն եար-
տըմըյէ թագտիմ էտէճէյիմիղ հագղընտա շիմտի, պու
սաքիթ վէ աղբը տէմտէ տուա վէ թէվագու բունույլէ
թէհանիւտ էտէլիմ:

«Շէման ճէնապը Հագգ պու ահտըմըղը իշիտիպ
գապուլ էյլէսին:»

Յ. Ա. ՊԷՉՃՅԱՆ

ՎԵՐ՝ ՏԱՆԻԷԼ ՄԱՅՆՐԻ ՐԱՃՐԲՍ

Տանիէլ Մայնրի Րաճրբս Ամէրիգանըն Բընէքթի-
քըթ էյալէթինին Նիւ Պրիթըն շէնրինտէ 1882 Ապրիլ

ՎԵՐ՝ ՏԱՆԻԷԼ ՄԱՅՆՐԻ ՐԱՃՐԲՍ

25տէ թէվէլիւա էյլէմիշ վէ սէպալէթինտէն պէտէն
էն իւսթիւն պիր Խրիսթիան թալիմ ու թէրպիլէսի
ախզ էյլէմիշ տիր : Միւմալիէյն Ինկիլթէրրանըն էն
գատիմ գրալլարը էյաթընտա հաշայան պիր իանէ-
տանտան թէնէսսիւլ էյլէմիշ տիր : Հէնուզ թըֆըլի-

յէթտէ ի քէն գալպինի Բապպա թագտիմ էթմիչ վէ տանա տօգուզ սիննինտէ ի քէն քիլիսէյէ աղա գապոււ օլունմուչ տրր :

Մահալլի մէքթէպի ի քմալ էթտիքտէն սօնրա փրինսքըն տարիւլֆիւնունընա կիրիպ՝ օրատա թէչքիլ էյլէտիյի խալիս տօսթլուզլար էօմրիւնիւն նիհայէթինէ գատար տէվամ էյլէտի : Օ տիկէր թալէպէտէն Փարզլը օլուպ , չօզլար անըն թապիաթընը՝ անլայամազ վէ թագտիր էտէմէզ իտի : Մր . Բաճըրս հագգընտա արգատաչլարընտան պիրի շէօյլէ սէօյլէյօր — «Անտէ խարիզ իւլ ատէ պիր սինր վար իտի քի , քէնտի իլէ ալագա էտէնլէր անտէն միւթէէսսիր օլմամազ էտէմէզլէր իտի : Ինթիմալէն պու սինր՝ քէնտինէ մախսուս օլան փարլազ թէպէսսիւմիւն հիւսնիւ եա սիյրէթինին քեամիլ իսթիգամէթ վէ ճիտտիյէթի իտի : Պունլարտան հէր հանկը պիրի եա հէփսի օլապիլիր : Հէր նէ տէ օլսա , Մայնըր Բաճըրսըն պիզէ վէրտիյի թէէսիր Գրիստոս իլէ տաիմի ալագատա պուլունան , քէնտի Բապպընա փէք եագըն եաչայան պի էմսալ պիր ատէմին թէէսիրի իտի» :

Միւմարիէյն Փէվզ էլ ատէ իշթիրաքը ը հիսս սահիպի վէ Ֆէտաքեար պիրիսի օլուպ , չօզլարըն արամատըզը պիքէս , մէթրուք վէ մէրտուտ հէր քիմ վար իսէ՝ էօյլէլէրի արար , պուլուր վէ անլէրէ տօսթ օլուր իտի : Օ ալի թասապվուր սահիպի , թապիաթըն խալիս տօսթու վէ կիւզէլ , փաք վէ հագիզի օլան շէյլէրին մէֆթունը իտի : Ֆիքրի պունլար իւզէրինտէ օլտուղունտան՝ գալպինտէ նափաք վէ նաչէրի միւթալէաթ իչիւն մահալ կօզ իտի :

Տարիւլֆիւնունտա պուլունտուղու իլք սէնէտէ

վարդ օլմագլըղա գարար վէրտի, մուճիպի իսէ պէջէ-
րիյէթէ օլան մուհապպէթի իտի: Տօսթլարտան պի-
րինէ գարարը հազգընտա աթիտէքի վէճնլէ եազմըշ
տըր— «Էօմր մէշղուլիյէթի հալինտէ վարիլիյի ին-
թիխապ էթմէքիյէ պէնի մէճպուր էտէն սահգէ մու-
հապպէթ տիր, վէ օ էսասի մագսէտի ապլա ունութ-
մայաճաղըմ: Պէն պիր չօպան օլմագ վէ գօյունլարը
գայըրմագ իսթէրիմ, անլէրի սէվմէք վէ անլէրէ Գրիս-
տոսըն մուհապպէթինի կէօսթէրմէք իսթէրիմ»:

Անրն գալպի մուհապպէթլէ սուզան իտի: Չօ-
ճուղլարա տօղրու օլան մէվգիի հէմ լաթիֆ հէմ հիւր-
մէթլի իտի: Անրն նազարընտա պիր չօճուգ՝ սէմավաթտան
մուգատտէս պիր աթիյէ իտի: Մէքթուպլարընըն պի-
րինտէ շէօյլէ սէօյլէյօր «Չանն էտէրիմ իմթիյաղլարըն
էն՝ ֆաիգի քիւշիւք չօճուղլարա՝ սէվմէյի... էյի վէ
հազիգի վէ ալայ օլանը սէվմէյի էօյրէթմէք տիր»:

Գօլէճտէ իքմալը միւտտէթ էթմէղտէն պիր սէնէ
էվվէլ միսիօնէր օլմաղա գարար վէրտի: Պու գարար
քէնասինին ֆէտաքեար սիյրէթինին թապի պիր նէ-
թիճէսի օլուպ, ախէրլէրէ եարտըմ էթմէյէ տօղրու
օլան պէօյիւք արղուսընտան նէշէթ էթտի:

1903տէ Գօլէճ տիպլօմասընը ալտըգտան տէրհալ
սօնրա Գընէթիքըթտա Հարթֆըրթ իլմ ի իլահի մէա-
րէսէսինէ կիրտի: Օրատա իլք սէնէսինտէ Իպրանիճէ
լիսանտա էն իւսթիւն մէվգիի իհրազ էյլէյէնէ մախ-
սուս միւքեաֆաթը գազանմաղլէ՝ լիսան տաիրէսինտէ
ալի իսթիտատ իգհար էյլէտի: Իլմ ի իլահի միւտտէթ ի
թահսիլիյէսի սէնէլէրինտէ հէմ քէնտի սընֆընըն
հէմ տէ պիւթիւն թալէպլէրտէն միւթէշէքքիլ շիր-
քէթին ըէիսի օլտը: Քէզալիք քէնտի քէնտիլէրինի

միսիօնէր օլմաղա վազֆ էյլէյէն թալէպէ կէօնիւլլիւ
Շիրքէթինին նազըրը իտի :

1906տա իլմ ի իլահիտէն մէզոունէն չըզըպ , օ սէ-
նէնին կիւզիւնտէ սիւք ի բունանիյէ թախսիս գըլընտը :

Պատէնու վէրմօնթ էյալէթինտէ տաղլար արա-
սընտա քիւչիւք պիր քիլիսէյէ կիտիպ՝ մէյուս վէ քիւ-
չիւճիւք պիր ճէմաաթըն չօպանը օլմաղ՝ անըն էօմբիւնին
տիկէր պիր ատըմընը թէչքիլ էյլէտի : Տալէթ օլուն-
տըղը քիլիսէ Ֆազիր վէ պիր վաիզլինին թէայիւչիւնիւ
թէտարիքտէն աճիզ օլտուղընտան , սէնէլէրտէն պէբու
անճազ եաղ թաթիլինտէ իլմ ի իլահի թալէպէսինտէն
վաիզլէր սաղլայա պիլիբիտի : Մր. Բաճըրս օրայա կիթտի :
Օրանըն հէփ մէնաֆիի իչիւն քէնտինի էհալի իլէ թէվհիտ
էթտի վէ էհալի քէնտինի՝ քէնտիլէրին չօպանը վէ քէն-
տիլէրի տէ անըն սիւբիւսիւ հալինտէ հիսս էյլէսին տէ-
յու չալըչտը : Հէր նէ գատար օ՝ պիր միսիօնէր օլմաղա
գարար վէրմիչ իտի իսէ տէ , Իսթ Տօրսէթ քէն-
տինին էօմբ մէչղուլիյէթինին մազարըրը օլաճազ կիպի
իչէ սարըլտը : Օրասը միւթէալլէմ պիր կէնճի ճէլպ
էտէպիլիբ պիր մահալ տէյիլ իտի , տաղլար իլէ մու-
հաթ պիր քէօյ օլուպ , անըն սօղուզ վէ գըչ
կիւնլէրի թէհամմիւլ օլունմաղ նէվտէն իտի : Իւնսի
քիւրրէ ի հավա ճաղիպէսիզ օլտըգտան մատա , ալի
էֆքեար վէ կէրմի սահիպի կէնճ պատուելի իչիւն եա-
լընըզըզ հիսս էթտիքէն նէվտէն իտի : Սէլէֆլէրի օ-
րատա անճազ պիրէր հաղ գալապիլմիչ իքէն , Մր.
Բաճըրս թէհամմիւլիւ միւչքիլ գըչա սէպաթլէ կէօյիւս
վէրիպ , քիլիսէյէ ազա դապուչ , չօճուղլար վաֆթիզ
վէ քիւչիւք սիւբիւլիւ զիյարէթ էյլէյէրէք , ֆուգարա
իլէ իլթիրաքտա պուլունարազ , միւքէտտէր գալպ-

լերի թէսէլի էտէրէք վէ մէյուս հէմ դաիֆ օլանլարա մէսէրրէթ վէ ճէսարէթ իլհամ էյլէյէրէք , օլ քիւչիւք քիլիսէյի իհնա էյլէտի :

Էրթէսի սէնէ՝ էճնէպի տիյարլարա միսիօնէր հալինատէ կիթմէզտէն էվլէլ՝ պիր սէնէ տահա թահսիլտէ պուլունմաղը թասմիմ էթտի իսէ աէ Իսթ Տօրսէթ ճէմաաթը՝ պիր սէնէ տահա քէնտիլէրլէ գալմասընը միւմաիլէյնատէն ըէճա էյլէտիլէր : Կէօրտիւ քի անլէրի թէրք էտէճէք օլուր իսէ՝ ճէմաաթ թէքրարէն տաղըլաճագ , ֆադաթ պիր սէնէ տահա գալաճագ օլսա՝ ճէմաաթ գուլվէթլէնէճէք , վէ սօնրա անլէրի թէրք էյլէսէ պիլէ՝ քէնտի քէնտիլէրի իտարէյէ միւգթէտիր օլաճագլար : Պինատէն ալէյն թէրթիպինի թէպտիլ էտիպ՝ պիր սէնէ տահա օրատա գալմաղը գարարկիր էյլէտի : Աղլար պուֆէտաքեարլըղը անլայապիլիր իտի . լաքին նէֆսինքեարլըղ անլն թապիաթընըն պիր գըսմը իտի վէ պուֆէտաքեարլըղը արգու իլէ իճրա էյլէտի :

Իքինճի սէնէյի օրատա իքմալ էտէմէտի , չիւնքի փէտէրինին աղըր խասթալըղը միւնասէպէթիլլէ փէտրուարտա էվէ տէօնմէյէ մէճպուր օլար :

1908 սէնէսինին Մայիս այընտա Մր . Բաճըրս թարսուս Գօլէճինին ըէիսի Տր . Քրիսթինին քէրիմէսի Միս Մէյրի իլէ թէէհիլ էյլէյիպ , Սեպտեմբերտէ զէվճէսի իլէ պէրապէր Ալլահըն քէնտիսինի տալէթ էյլէտիյի տիյարա կիթմէք իւգրէ հարէքէթ էթտի : Պէօյիւք մէսէրրէթ իլէ եիւղիւնիւ թիւրքիայա տէօնտէրմիչ իտի , զիրա չօգ սէնէլէրտէն պէրու գալպտէն իչթիյագ չէքտիյինէ նաիլ օլմագտա իտի : Ուզուն միւտատէթտէն պէրու Մր . Բաճըրսն պիր Մուհամմէտի տիյարտա Քրիստոսը վագ էթմէյէ խուսուսի արգուսը

վար խօր : Պիր քերքէ Արապիսթանա կիթմէյի թանմիմ էյլէմիչ խէ տէ , մուվաֆֆադ օլմամըչ խօր : Իմտի Ամէրիզան Պօրա քէնտինին Թիւրքիայա կիթմէսինի թէքլիֆ էյլէտիյինտէ , տավէթէ մէսէրրէթլէ իճապէթ էյլէտի :

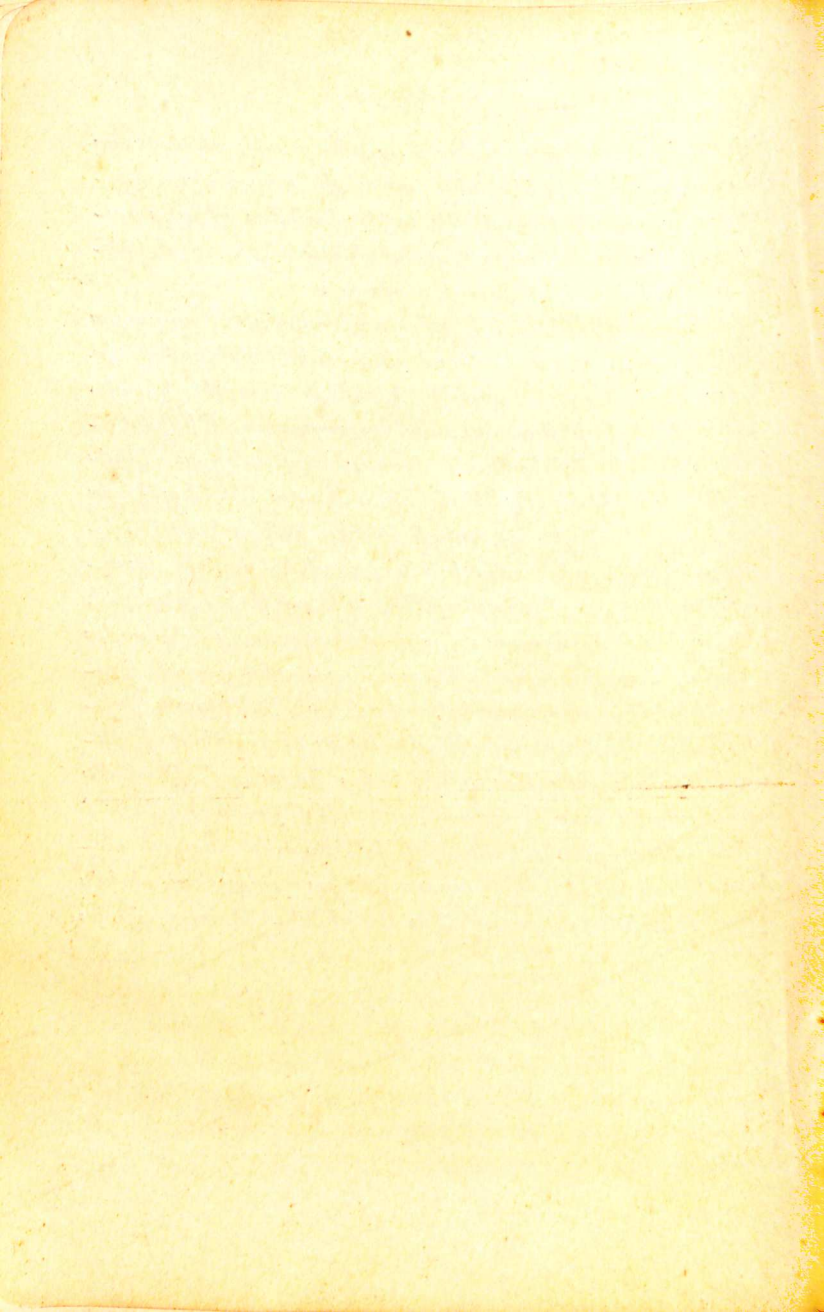
Մր . վէ Միսիս Բաճըրս Հոկա . Նտէ Թիւրքիայա եէթիչտիլէր վէ Հաճընա կիթմէք իւզրէ իքէն՝ րահաթսրզլըզ միւնասէպէթիյլէ թարսուստա գալմաղա մէճպուր օլտըլար : Միսիս Բաճըրսըն փէտէրի Տր . Քրիսթի անլէրին եէրինէ մուվազգաթէն Հաճընա կիթտի : Մր . Բաճըրս խէ Տր . Քրիսթիյէ վէքեալէթէն թարսուս Գօլէճինէ ըիյասէթ էյլէմէյէ պաչլատը : Քիւլլի մէսուլիյէթ վէ միւչքիլաթա րաղմէն Մր . Բաճըրս լիսան ը Թիւրքիտէ խայլըճա թէրազըր էյլէտի : Էնալի իլէ գօնուչմաղա զայէթլէ արզուքէչ օլուպ , քէնտի քէնտինի անլէրին եէրինէ գօմաղա վէ անլէրլէ իշթիրաքտա պուլունմաղա փէք տիզգաթլը խօր : Սուսուսա Միւսլիլմանլար իլէ ալագա էտիպ՝ անլէրէ Քրիստոս Յիսուստա պուլունան խազինէյի կէօսթէրմէյէ վէ Ինճիլին նուրընա անլէրի գուլաղուզլամաղա հասրէթքէչ խօր : Անլէրի Քրիստոսընքի կիպի պիր մուհապպէթ իլէ սէվէր խօր :

Յունուսար նիհայէթինտէ Տր . Քրիսթի Հաճընտան ալտէթ վէ Մր . Բաճըրս Հաճընա հարէքէթ էյլէտի : Անճագ քէնտիսինի էն էյի պիլէնլէր՝ անըն նէ կիպի արզու վէ իւմիտլէրլէ Ատանատան հօլա րէվան օլտըզընը անլայապիլիբլէր : Յագաթ Միսիս Բաճըրսըն խասթալըզը վէ պու միւնասէպէթլէ վազթընտան էվլէլ տիւնեայա կէլէն պիր օլլան էվլատ քէնտինին Հաճընա միւվասէլէթինտէն պիր գաչ կիւն սօնրա Ատանայա ալտէթ էյլէմէ-

սինի մէծպուրի գըլտը : Գար , չամուր վէ հաղմուրը
արամայարագ զէվճէսինին տէօշէյի պաշընտա պու-
լունմաղա աճէլէ էյլէտի վէ ալթը հաֆթա սիւրէն ա-
ղըո հիւմմա խասթալըղը զէմանընտա մէրգումէյէ քէ-
մալը ինթիմամլէ մուգայէտ օլտու :

Քէնտի զէվճէսի իլէ քիւչիւք պէպէյի Թարսուսա
կէօթիւրտիւքտէն ազ սօնրա՝ մուհապպէթինի էօմրինիւ
Փէտա էյլէմէքլէ իսպաթ էտէճէյի վաղըթ կէլտի :
Սէվկիւլիւլէրինի Թարսուստա պրազարագ Միսիօնէր-
լէրին սէնէվի մէճլիսինտէ հազըր պուլունմագ իչիւն
Ատանայա կիթտի : Էրթէսի կիւն Մարա 31 Փաճիասը
գուհուր էյլէտի վէ քէնտիտի տիկէր բէֆիզլէրիլէ պէ-
րապէր ճանլար խէլասը իչիւն քէնտի քէնտինի թազ-
տիմ էյլէյիպ , օ միւնաստէպէթլէ օլ հէյպէթլի կիւնլէրտէ
տիկէր ճէսուր արգաստաչարըյլէ պէրապէր շէհիպէր
սիլքինէ տախիլ օլտու : Ալլահ անը տախի հայաթ թա-
ճընը կիյէճէք օլանլար իլէ պիրլիքտէ ինթիխապ էյլէ-
տի : Անընքի մէծպուրիյէթտէն տէյիլ , իլլա հիւսն ի րի-
զա իլէ օլան պիր թագտիմէ իտի : Հայաթը քէնտինին
խտի , լաքին անը Ալլահա վազֆ էթմիշ օլտուղունտան՝
քէնտի Բապպընըն էօրնէյինէ իմթիսալէն տահա ան-
ճագ հէտի այ էվվէլ արալարընտա չալըմագ իչիւն
կէլտիյի քիմսէլէր ուղրունա էօմրինիւ Փէտա էյլէտի :

Վ Ե Ր . Հ Է Ն Ր Ի Մ Ա Վ Ր Ը Ր

Չօգ քիմսէլէր վար քի անլէրի պիլմէք վէ թանրմագ ատէմին գալպինի քէտէր վէ մէյուսիյէթլէ սօլտուրուր : Լաքին շէհիա պիրատէրիմիգ վեր . Հէնրի Մավրրր իչիւն վագըա պէօյլէ տէջիլ իտի : Անը պիլմէք անը սէվմէք տէմէք իտի : Անըն հագգընտա չօգլարըն շէհատէթի շու օլմուշ տըր . «Պիգ էվվէլա Միսթըր Մավրրրտա օլան ճիւմլէ ֆէզաիլի կէօրմէտիք : Լաքին անը թանըտըգճա՝ անտէ պիր Ալլահ ատէմինն ասըլ նէֆսֆէտաքեար բուհուհու կէօրտիք :» Մէրգուժը տէրխաթը էտէնլէրին ճիւմլէսի անըն չօգ սէվտիյի վէ չօգ թէրէննիւմ էթաիյի շու իլահիյի տէրխաթը էթմէմէք էտէմէզլէր . «Թարիգիմ փէք տար տըր , լաքին պէն Բապպըմըն իզլէրինտէ եիւրիւրիւմ :» (The way is very narrow) : Ճագաթ օ պու իլահիյի թէրէննիւմ էտէր իքէն , անըն մանասը պիր շէհա մէզարը իտիյինի ասլա տիւշիւնմէտի :

Հէնրի Մավրրր՝ 1873 Յունուար 14տէ Ալմանիանըն Բայն Փլազի էյալէթինին Կինսվայըր գասապատընտա թէվէլիւտ էյլէմիշ վէ 1909 Ապրիլ 15տէ Թիւրքիանըն Ատանա վիլայէթինտէ վուզու պուլան գըթալտա գաթլ օլունմուշ տըր : Միւմաիլէյն իպթիտաի թահսիլինի Ալմանիատա ալմըշ օլուպ Լուտերական քիլիսէնին պիր ազատը հալինտէ փէրվէրտէ օլունմըշ իտի : Օն ալթը քիննինտէ իքէն Ամէրիգայա կիտիպ՝ բուհպանլըգ խըտ-

մէթինէ կիրմէք մագսէտիցէ պիր Լուսերական մէք-
թէպինտէ թահսիլինէ տէվամ էյլէտի : Երբմի հաշըն-
տա իքէն Ինտիանա էյալէթինին Ուաբարուսա շէհրին-
տէ միւթէմէքքին ամուճասը Միւթըր ճէյզըպ Պիհլըրըն
վասըթասըյլէ տահա տէրին վէ խալիս բունհանի թէէսի-
րաթ թահթընտա պուլունտու վէ թէղիյէ Ալլահա տահա
հազըն հաշամագլըղըն լուզումընը կէօրտիւ : Սահիպ ի
իմզա՝ մէրզումըն չօդ տէֆա շու վէճհլէ շէհատէթ էթ-
տիյլինի իշիթմիշ տիր «Իշթէ թամմ պու զէմանտա՝ պուն-
տան էվվէլ օլտուղընտան ֆարգլը պիր սուրէթտէ Ալ-
լահը պիլտիմ՝ վէ շիմտիյէ դատար միւթալէա էթտի-
յիմ Բիթապը Շէրիֆ պանա հէնի պիր քիթապ օլտը» :

1900 սէնէսինին իւք զըսմընտա վաիզլիք իշին
օլան իլահի տավէթի հիսս էթտի : Պիր դաչ սէնէ պանչա
չօպանլարա հարտըմ էթմէքլէ մէշղուլ օլտըդտան սօն-
րա , 1903տէ «Բրիտտոստա Մէնօնայթ Պիրատէրլէր»
Բիլիսէսինտէ իմթիհանա նամղէտ տէյիշ դապուլ օլուն-
տը , վէ իւչ սէնէլիք թահսիլ միւտտէթինի ֆէվզէլատէ
զանաաթալսչ սուրէթտէ իքմալ էյլէտիքտէն սօնրա ,
1906նըն Մարտ այընտա չօպան թախսիս օլունտը : Ա-
մէրիգատա պիր վաիզ հալինտէ անըն խըտմէթի հէր
քէս թարաֆընտան թահսին օլունըր իտի , վէ տաիմա
զուլմէթ վէ շէյթանըն էսարէթինտէ օլան ճանլարը
Իպն Ուլահըն հիւրրիյէթ վէ նուրընա կէթիրմէքլէ
մէշղուլ իտի :

1906 սէնէսինին իպթիտասընտա , հագզընտա չօդ
իշիթտիյի վէ սէնէլէրտէն պէրու անլէրտէն պազըլա-
րընը պէսլէմէք վէ թալիմ էթտիրմէք իշին ֆէվզ էլա-
տէ դայրէթ՝ էյլէտիյի պու միլլէթին հէթիմլէրինէ
տօղրու թէզայյիւտ էտէն մունասպլէթի՝ շիմտի Հաճըն

Վէ Էվէրէքտէ Էօքսիւզլէր փէրվէրտէ Էթմէքլէ Իշ Կէօ-
րէն «Միւթթէհիտ Էյթմաթիանէ վէ Միսիօն» (United
Orphanage and Mission) նամբլա մարուֆ ֆըրգա Ի

ՎԵՐ. ՀԷՆՐԻ ՄԱՂՐԵՐ

մէղնէպիյէյէ միւթէալլըզ Պօրտա քէնտինի թագախմ
Էթմէյէ սէվզ Էյլէտի: Այնի սէնէտէ մէղքիւր շիրքէթ
Թարաֆընտան սահիպ Ի իմզայա մուալլին օլմազ իւզրէ
Հաճընա Կէօնտէրիլիպ, Թիւրքձէ լիսանը թահսիլ Էթ-
մէք Իշի Իլէ պէրապէր տաիրէմիղին պիւթիւն Ալման-

ճա միւքեաթէպէ իշինի տախի տէրհալ տէրիհատէ
էյլէտի :

1907 Սեպտ . 4 տէ մէրգուսը՝ քէնտինտէն իւշ սէ-
նէ էվլէլ թիւքիայա կէլմիշ օլան Տօգթօր էլիզապէթ
Հօլի իլէ նիքեան էթմէք մէտէրրէթինէ մալիք օլաուս :
Միսթըր Մալրըրըն աիլէ հայաթը գըսա օլուր : Մի-
սիս Մալրըր 1908 Սեպտ . 21 տէ թիֆօ խասթալըղըն-
տան վէֆաթ էյլէտի : Միսթըր Մալրըր պու թէճըիպէյէ
աճաիպ սուրէթտէ թէհամմիւ էյլէտի վէ սահիպ ի իմ-
զայա օլան մէքթուպըրնտա հէր շէյի էն էյի պիլէն
Ալլահա քէնտի թէվէքքիւլ վէ մուհապպէթինի պէյան
էտէր իտի :

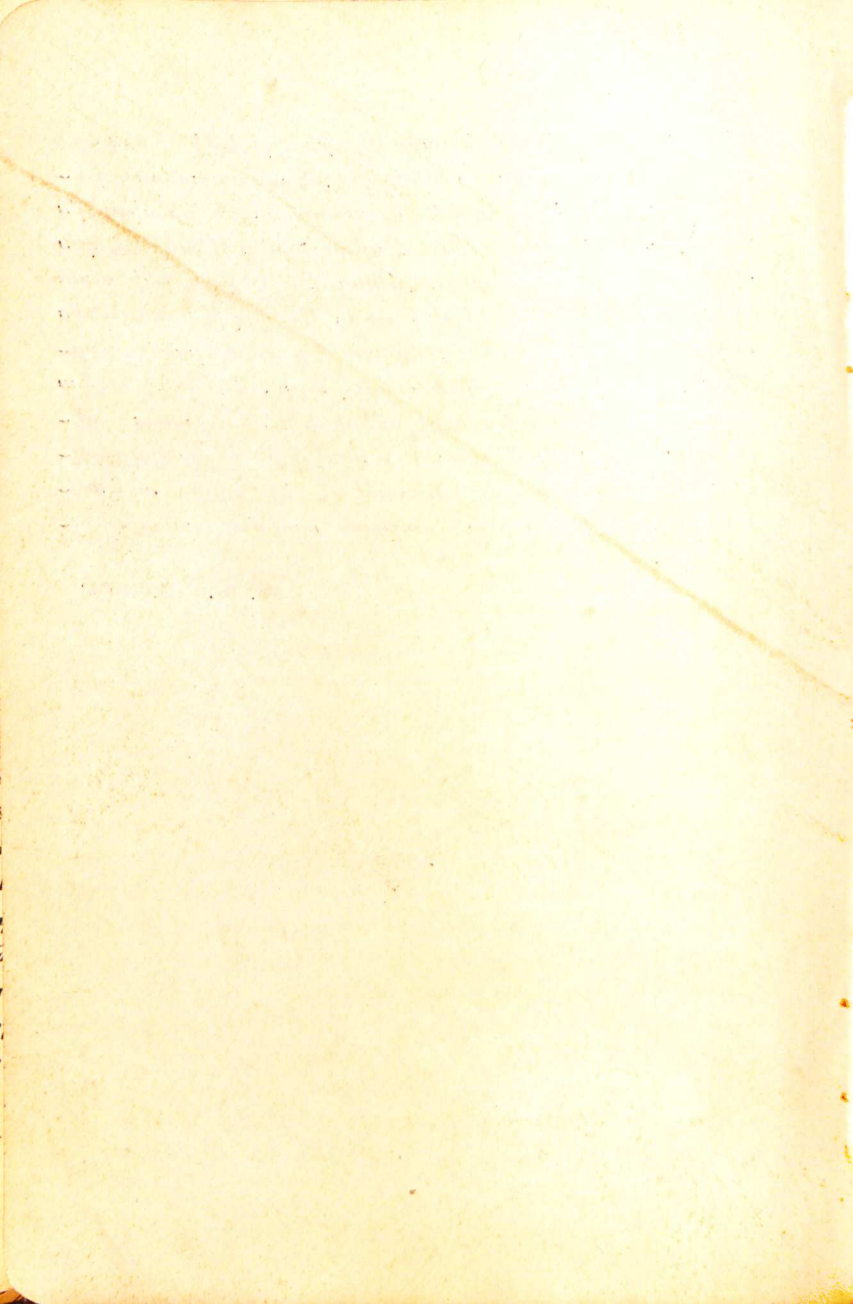
Ֆէրտասը Ապրիլ այընտա Միսթըր Մալրըր , բէֆա-
գաթընտա Միս Ռիսթըր օլարաղ , Ատանաաա ինիզատ
էտէճէք օլան Մէրքէղի թիւքիա Միշըն գօնֆէրան-
սընա կիթաի : Անլէր գըթալ պաշլամազտան պիր կիւն
էվլէլ Ատանայա եթիշմիշէր իտի : Էրթէյի կիւն Ա-
մէրիգան գըղար մէքթէպի հաղլաշմազտա օլան ա-
լէվէր սէպէպինտէն թէշլէքէ իշինտէ օլաուղը հասէ-
պիլէ , Միսթըր Մալրըր՝ բէֆագաթընտա Միսթըր Բա-
ճըրս վէ Միսթըր Թրօպրիճ օլաղը հալտէ , հազընտա
օլան պիր էսքի պինտաա ալէվէրի սէօյիւնտիւրմէքէ
մէշղուլ իքէն՝ Միսթըր Մալրըր վէ Միսթըր Բաճըրս
պէօյիւրլէրինտէն գուրչուն իլէ վուրուլտըլար : Միս-
թըր Մալրըր անճաղ պիր գաշ տաղիգէ հաշատը , պի-
րաղ սօնրա Միսթըր Բաճըրս տախի աղըր վէ քէտէ-
րին միւնտէֆի օլաուղը տիյարա թէրֆի էտիւմիշ օլա-
րաղ , Միսթըր Մալրըրա գալուշտու :

Միսթըր Մալրըր Քէլամըն զայրէթլի վէ տիգ-
գաթլը պիր շալիւրտի իտի : Ախէրլէր Միսթըր Մալ-

ըրբտան զիյատէ իսթիտատ վէ գապիլիյէթի հաիզ Գ-
լապիլիբրլէր, Լաքին էօմբտէ վէ քէլամտա անըն գա-
տար հագիգի վէ թամմ օլամազլար: Միւմաիլէյհին
էօլիւմիւ իլէ՝ քէնտինին թէայեիւչիւնիւ թէպիլիյէ էտէն
քիլիսէյէ Ֆէվգ էլ զայէ սէվիլիւլիւ վէ գըյմէթլի օլան
պիր էօմբ իսիթամա կէլմիչ տիր: Սահիպ ի իմզա անըն
իլէ պիր չօգ մէսուտ վէ միւպարէք սաաթլար կէչի-
մէք իմթիյազընա մալիք օլմուչ տըր, վէ չօգ տէֆա
պու միլլէթին միւպարէքլէնմէսի իչիւն տուտա պէ-
րապէր տիզ չէօքմիւչիզ: Իւչ սէնէլիք իչտաչըզըմըզ-
տա անըն էօմբիւնտէ միւչահէտէ էյլէտիյիմ սաֆտէ-
բունլըզ վէ խուլուս ը գալպա տաիմա հայրան օլ-
մուչըմ:

Թ. Յ. ՊԱՐԲԵՐ

Փ Ր Օ Ֆ . Ս Ա Ր Գ Ի Ս Լ Ե Ի Ո Ն Ե Ա Ն

Փրօֆ. Սարգիս Լեւոնեան 1851տէ Այնթապտա տօղմուչ օլուպ իւք Փրօթէսթանլար արասընտա մարուֆ «Աստուածատուր խալֆէ»նին օղլու խաի: Չօճուզլուղունտա փէտէրինտէն հէմ ինճիլի հագիզաթլարտա փէրվէրտէ օլունմուչ, հէմ տէ օ վագթսա Այնթապտա էն եիւքսէք սայըլան Փրօթէսթան մէքթէպինտէ փէտէրինին թահթը խտարէսինտէ իպթիտաի թալիմինի ալմըչ խաի: Թագրիպէն 15 սիննինտէ օ մէքթէպի պիթիրիպ ալաճաճըլըզ սանաաթընը էօյրէնմիչ վէ փէտէրինին կէնիչ աիլէսինի խտարէյէ գուլանըլան քիւչիւք մասալընա քէնտինին գագանճընը տա դամմ էյլէյէրէք, իւք Ֆէտաքեարանէ խըտմէթինի իֆա էյլէմիչ տիր: Պու իչէ պաչլատըգտան պիր գաչ սէնէ սօնրա Մր. Մարտինին խանէսինտէ թէչքիլ էտիլէն կէնճլէր տուա մէճլիսինտէ քէնտի տէ հագըր պուլունարագ խըտմէթլէրէ պիլա ֆասըլէ տէվամ էտէր խաի: Սարգիս իլէ միւնաստէպէթիմիզ պու մէճլիսլէրտէ պաչլատը: Օ վագթլարտա պէն տախի ալաճաճըլըզ սանաաթընա կիրմիչ օլտուղումտան, կիւնիւն խըտմէթինի պիթիրտիքտէն սօնրա քէնտի իլէ պէրապէր ագչամա տօղրու շէհրին խարիճինէ, Մարտին թէփէսինէ թէնէզզիւհէ կիտէր խաիք: Պու թէնէզզիւհէ էսնասընտա եավաչ եավաչ միւթալէա վէ

միւսահէպէլէրիմիզ բուհանի հայաթա միւթէալլիզ մէ-
սէլէլէրէ տէօնէր վէ նիչէ տէֆա ազլամ կէօլկէլէրի
ուզանմաղա պաշլատըզտա օրատա պիր աղած ալթըն-
տա օթուրուպ պիրէր տուա արզ էտէրէք էվէ տէօ-
նէր խաիք :

Մր. Մարտին կէնճ Սարգիսին ճիտալոյէթ վէ հա-
լիմ թապիաթընտան ճէլպ օլուհարազ անը վարըլըղա
սէվզ էթմէյէ չալըչտը : Լաքին Սարգիսին էօնիւնտէ
իքի մանիէ վար խաի , պիրի՝ քէնտինին գաղանճընա
փէտէրինին ինթիյաճը , տիկէրի՝ քէնտինին զաիֆ մի-
ղած հալը : « փէտէրիմ պէնիմ գաղանտըղըմ փարա իլէ
էվին մէսարիֆինի կիւճ հալ թէսվլիյէ էտիյօր , պէն
պրազըպ մէքթէպէ կիտէրսէմ , օ նէ՞ եափաճագ տըր »
տէր խաի : Վէ իւզէրինտէ պուլուհան միտէ զաիֆիլի-
յինտէն թէչէքքի էտէրէք , պու զաիֆ ճէսէտ իլէ մէք-
թէպ էօմբիւնէ տայանաճաղընը զանն էթմէզ խաի :
Քէնտինի բուհանի իչէ վագֆ էթմէք իսթէր խաի իսէ
տէ , պու մանիէլէր քէնտինէ հալը միւշքիլ մէսէլէլէր
տէյու կէօրիւնիւր խաի : Ֆագաթ էնճամ անլէրէ զա-
լիպ օլուպ , Մարաշ իլմ ի իլահի մէքթէպլինէ կիթմէյէ
գարար գըլտը : Վէ 1870 , Հոկտ . Յտէ Մարաշտա մէք-
թէպէ ալընան սընֆա քէնտի իլէ պէրապէր տախիլ
օլտուզ :

Օրատա կէչիրտիլիմիզ իւշ սէնէ զարֆընտա կէնիշ
սընֆըմըղըն իչլինտէ չօզ խուսուսլարտա քէնտիսի սը-
նըֆըն գուլաղուզը սայըլըր խաի : Վագասա տահա թէճ-
րիպէքեար բէֆիզլէրիմիզ վար խաի իսէ տէ , քէնտի-
նին պէրբազ ֆիքրի , բահաթ տիւշիւնմէսի և հալիմ
թապիաթը իլէ օ սընֆըմըղըն բէխի մէսապէսինտէ
խաի : Պու սէնէլէր զարֆընտա կէրէք մուալլիմէրին

ՓՐՕՑ. ՍԱՐԳՅՈՍ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

հիւան ի թէէսիրի, կէրէք Մր. Մօնթկօմբրինին պախս ի
իլհամ վազարը վէ խուսուսա թալէպէ միյանընտա
բուհանի հայաթըն թէրագըսընա տաիք տաիմա ճէ-
րէեան էթմէքատ օլան միւղաքէրաթ անըն (վէ ճիւմլէ
սընֆ աղալարընըն) բուհանի հայաթտա նէմասընա չօգ
պէօյիւք թէէսիր իճրա էթմիչ աիր :

Լեւոնեան իւմ ի իլահի մէքթէպինին թաթիլլէրինտէ
Պիրէճիքտէ վազ էթմէյէ կիտէր իտի : Օ քիլիսէտէ հէր
տէֆատա կէչիրտիյի պիր դաչ այ միւտտէթ զարֆընտա
ճէմատթ իւզէրինտէ էօյլէ տէրին պիր թէէսիր պըրագ-
մըլ տըր քի օ վազթըն ատէմլէրի սաղ զալարգճա՝ անը
ուսուտամամըլար տըր : վէ իւչ սէնէ սօնրա սընֆը-
մըզա վէրիլէն ուզուն թաթիլտէ պու կէնճ թալէպէյի
Մարաչըն պիրինճի քիլիսէտինտէն տալէթ էթտիքլէրին-
տէ , օ քիլիսէտէ նիֆագ վէ միւնաղաա փէք ֆէնա պիր
հալ ու հէյէթ քէսպ էթմիչ իքէն , Լեւոնեան քէնտի-
նին հիքմէթ վէ լէթաֆէթի իլէ անլէրի սուլն ու ա-
սայիչէ ճէլպ էթմէյէ միւզթէտիր օլմուչ տըր :

1880տէ Մ . Թ . Գօլէճի քէնտինի մուսալլիմլիք իչիւն
հազըրլանմագ իւզրէ Ամէրիգայա կէօնտէրմէյի թէքլիֆ
էթտիյինտէ , քէնտինին դաիֆմիզաճ օլտուղու միւնա-
սէպէթլէ վաըզըզըն դաիլէլէրինէ տայանամայաճաղը
միւլահաղասըլէ օ թէքլիֆի դապուլ էլլէտի :

Ամէրիգատա կէչիրտիյիմիզ իւչ սէնէ միւտտէթ
զարֆընտա , Լեւոնեան պիւթիւն վազթընը ուլումը
թապիլիյէ վէ բիյաղիյաթ թահսիլինէ վազֆ էլլէտի : Պու
թաչ թօփրագլէ , բազամլար վէ քիմեկվի ալաթ ու է-
տէվաթլէ ուզրաչմագ՝ քէնտինի բուհանիյէթտէն սօ-
ղութմագա սէպէպ օլաճագ տէյու մէմուլ օլուսուր իտի
խէ տէ , Լեւոնեանտա պէօյլէ օլմատըլ : Քէնտիսի իչիւն

էն մուգատառէս պիր թէճրիպէ ի զաթիցէ օլան հայաթը
 բունանիցէ՝ պու ուլուճը թապիցէ վէ. բիյազիյաթըն
 աիրբէլէրինէ կիրինճէ սողուլուպ կէվէյէճէճէք եէրինէ,
 պէօյիւյէն ֆիքրի իլէ պէրապէր բունանի հայաթը տա-
 հա զիյատէ թէվէսաբէ էյէտի :

Ամէրիգատա կէջիբիթի ֆիլիւշ սէնէ զարֆրնտա տաի-
 մա քէնաի իլէ պիրլի, տէ պ ր օտատա, հախօտ աջնի շէնր-
 տէ պիրպիրինէ հազր օտա արտա օթուրաուզուճուզ-
 տան հէր կիւն պիրլի տէ օտուճուր խաիք : Պէն ֆէլ-
 սէֆէ վէ ի մ ի իլաճ օթուր օթուրէսինի միթալէա էթ-
 մէքաէ օրտուզուճուճու օթուր օթուր իլմ իլէ տինին, տին
 իլէ ֆէլսէֆէնին, բունանի հայաթ իլէ ազլի հայաթըն
 ալազաուր արամբզտա միւզ քէրէ մէվզուլարը օլուր
 խաի : Պու սուրէթիլէ Ամէրիգատա կէջէն օլ իւշ սէնէ-
 լէրաէ՝ Լեւոնեան սալթ ուլուճը թապիցէ վէ բիյազի-
 յաթ թանսիլինաէ օլմարպ անրն իլէ պէրապէր իլմ ի
 իլանիյաթ վէ ֆէլսէֆէտէ թէտէրրիւս էյէմիշ օլտու :

Լեւոնեանրն միւսթապպէլ մուսալլիմլիք իջիւն Ամէ-
 րիգատա թէշքիլ էյէէտիլի խաէալ ախօթաի, հա մէպէէս ի
 հայաթ, հա իլմ ի հէնաէս : Բուսալլիմլիցի տէյիլ խաի :
 Անրն խաէալը տահա մուսայէէն վէ բունանի խաի : Անրն
 նազարընտա մարիւնարիլմ՝ օ պէօյիւք Մարիւնարիֆօ-
 սըն (Ալլահըն) իզհարս խաի : Ճիօթաի՝ ալէտաէվամ
 խալզ էտէն Ալլահըն գոյտ տէֆթէրի խաի, իլմ ի
 պահսը հայաթ՝ տիրի Ալլահըն մախլուգաա հաշամասը
 խաի, եօյիլախիօն խրլիպաթ ուսուլու խաի, վէ պիւթիւն
 ճիհան՝ ախլազի էսասպարըն իզհարս խաի : Ֆէրաի նա-
 յաթ Ալլահ իլէ միւլազաթիլ, շեաթիլ օլուր, վէ միլլի
 սիյրէթին էսասը ֆէրաին ախլազի սիյրէթի խաիինէ,
 վէ ճիւմլէ ախլազի էսասպարըն թիմաալը միւճէսսէմի

Յիսուս Գրիստոս օլտուղունա դավիյէն ինանըր իտի : Հէր կիւն Քրիթապը Մուգատտէսի միւթալէա էտէր վէ հէր կիւն տուա իլէ էօմրիւնիւ Ալլահա թախսիս էտէր իտի :

Իշթէ Լեւոնեան պու էսասլար իլէ տօլմուշ օլարադ 1883տէ Ամէրիգատան Այնթապա Գօլէճէ ալաէթ էյլէտի :

Գօլէճտէ իշլէմէյէ պաշլատը իտէ՝ պիր իւճրէթլի կիպի տէյիլ, անճագ մէզքիւր էսասլար իլէ իլհամ ալմըշ օլարադ՝ մուայեէն պիր փէյղամ իլէ իշէ սարըլտը : Գուրու բիյադիյաթ Փօրմիւլիերի, սօղուդ մատէնիյաթ վէ ճանսըզ դավաիտ իլէ օղրաշտըղը տէրսխանէլէրի՝ պու կիզլի գուվվէթլէ թէնվիր վէ իհեա էտէր իտի : Թալէպէյէ հէնտէսէնին տավա իսնազարիյէլէրինտէն՝ իսթիզամէթ, հայաթ գաիտէլէրինտէն՝ ըֆֆէթ, անիօթանի տէվրլէրինտէն՝ Սալիզ, վէ մատէնիյաթտան՝ սալահ էօյրէտիր իտի :

Գօլէճին սապահ իպատէթ խըտմէթլէրինտէ՝ Քրիթապը Մուգատտէս վէ Սրիսթիյան թէճրիպէսի՝ իլմին ֆրիսքալարընտան կէչէրէք նիւմայան օլուր իտի : Կիրակի վազարը տէրսխանէնին մանթըզընըն բուհանի հայաթաթաթպըղը իտիլէր : Անըն վազլարընտա տին մագուլ վէ իլմ բուհանի օլուր իտի :

Պու բուհ իլէ՝ շակիրալէրլէ օղրաշըր իքէն նասըլ մուամէլէ էտէճէյինի իսթինթաճ էթմէք կիւճ պիր իշտէյիլ տիր : Անլէրին թէրպիյէ վէ թէտիպինտէ, անլէր իլէ շախսի մուարէֆէտէ, անլէրէ էօյիւտ վէ նասինաթ վէրմէքտէ՝ այնի լէթաֆէթ, այնի մանթըզ, այնի ֆէլսէֆէ, այնի բուհանիյաթ վար իտի : Մուալլիմլէրին միւշավէրէ մէճլիպլէրինտէ տաիմա ֆրօֆ, Լեւոնեանըն միւթալէալարընըն էհէմմիյէթ վէ աղըրլըղը պէտիհի իտի :

Լաքին փրօֆ . Լեւոնեան սալթ պիր փրօֆէսօր
տէյիլ իտի : Քիլիսէնին Հոգաբարձու մէճլիսինտէ , մէք-
թէսլ մէճլիսլէրինտէ , քիլիսէնին մալիյէճէ իտարէսին-
տէ , Իթթիհատ մէճլիսլէրինտէ , վէլհասըլ Այնթապտա
վէ Կիլիկիա Իթթիհատընըն պիւթիւն տաիրէսինտէ՝
քիլիսէ վէ միլլէթէ աիտ պիլ ճիւմլէ մէսէլէլէրտէ այնի
իշթիրաքը հիսս , այնի պասար վէ Ֆիրասէթ վէ այնի
հիլմիյէթլէ մուամէլէ վէ մուավէնէթ էտէր իտի : Սօն
սէնէլէրինտէ պուսլարըն իւզէրինէ պիր տէ սէօզլէրինի
սիւքթէլի մէնզըպէլէր վէ հիքեայէլէրլէ թէզեին էթ-
մէք իլավէ էյլէյիպ պու եօլտա միւսահէպէսինի փէք
չիրին վէ էյլէնճէլի դըլար իտի :

Փրօֆ . Լեւոնեանըն հայաթը բուհանիյէսինտէ
կէօրիւլէն տիկէր պիր թէպէտօրիւլ տախի փէք շայանը
տիգգաթ աըր : Այնթապտա 1900տէն սօնրա վուզու
պուլան ինթիպահլար էսնասընտա փրօֆ . Լեւոնեան
տախի խուսուսի պիր թէճրիպէ ի դաթիյէյէ նաիլ օլ-
մուշ իտի : Ահվալը տէրուսիյէսինի էյիճէ թէֆթիշ վէ
թէնզիտ էյլէյէրէք քէնտիսինի եէնի պիր շէվզ ու գա-
րար իլէ Ալլահա թէսլիմ էթմէսի իւզէրինէ՝ Բուհ իւլ
գուսուսն գուվվէթինի քէնտի գալպինտէ խուսուսի
պիր սուրէթտէ հիսս էյլէմիշ իտի : Պու թէէսիրի թա-
րիֆ էտէր իքէն կէօրիւսիւյօր քի, պազէն էփէյի գուվ-
վէթլի թապիլըլէր գուլլանմըշ վէ խրիսթիյանլըղըն հա-
գիզի մանասընը եէնի անլամըշ կիպի Ֆիքըլէր վէրէն
իպարէլէր իսթիմալ էյլէմիշ տիր : Պուստան պազըլար
փրօֆ . Լեւոնեանըն հագիզի Խրիսթիան հայաթընըն
չու սօն թէճրիպէ ի դաթիյէսինտէն պաշլատըղընը զանն
ու իտտիա էթտիլէրսէ տէ , պու զանն քիւլլիյէն եան-
լըշ աըր : Միւմաիլէյհ քէնտի էֆքեար վէ հիսսիյա-

Թընը պազը գուլվէթի թապիրլէր իլէ իֆատէ էթմիշ
օլապիլիբ, լաքին պիզ պիլիբիզ վէ Փրօֆ. Լեւոնեանը
կազընտան թանրյան պիլծիւմէ տօսթլարը պիլիբլէր
քի, անըն Խրիսթիան հայաթը պու սօն թէճրիպէսի իլէ
պաշլամամըշ, անճազ անտէն սէնէլէրճէ միւտաէթ էվ-
վէլ պաշլամամըշ վէ աաի հայաթլարտան եիւքսէք վէ
աէրին պիր հալ քէսպ էյլէմիշ օլուպ, պու սօն թէճ-
րիպէսի անճազ բուհանի հայաթըն պիր եէնի մէնդիլ-
իաի :

Պիզ քէնտիմիզ միւմաիլէյհ իլէ օլան 40 սէնէլիք
մահրէմանէ տօսթլուղուճուզտա անը ճիտաի, հազիզի
վէ միւթէրազը պիր էվլաա Ուլլահ տէյու պիլմիշիզ :
Տահա Այնթապտա ալաճաճըլըզ էտէր իքէն, կէնճէր
տուա մէճլիսլէրինաէ, վաիլլիյէ գարար վէրաիյի սը-
բտա, իմ ի իլահի մէքթէպինաէ ալտըղը մուհիմմ
թէճրիպէ ի գաթիյէ աաըմլարընտա, Ամէրիգատաքի
հայաթընտա, Պօլէճտէ տէրսխանէաէ, մինպէրլէրաէ
իրաա էթաիյի վաղլարտա, Փէրալէր իլէ օլան շախսի
միւլազաթընտա հասըլ էթաիյի հիւան ի թէէսիրաէ,
վէլհասըլ միւմաիլէյհին էօմրիւնիւն ճիւմէ սաֆհէլէ-
րինաէ անըն ճիտաիյէթինի, Քրիստոսընքինտէն գուվ-
վէթ վէ դըտա ալըպ, Քրիստոսընքինէ պէնզէր օլան
սիյրէթինին գուլվէթինի տույմամազ միւմքին տէյիլ
իաի : Էկէր աաէմ աաէմի անլայապիլիբ իաէ, Փրօֆ.
Լեւոնեան իլէ միւլնասէպէթի օլան հէք քէս անըն շէ-
պապէթտէն պէրու հազիզի Խրիսթիյան հայաթընա մա-
լիք պիր միւմին օլտուղուճա շէհատէթ էթմէյէ հազըր
սըր :

Յ. Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՎԵՐ. ԿԻՐԱԿՈՍ ԺԱՄԿՈԶԵԱՆ

Վերս Կիրակոս ժամկոչեան ասլէն Ուրֆալը օլուպ ,
փէտէրի Ս . Սարգիս վանքընըն ժամկոչը օլտուղու միւ-
նասէպէթլէ , տահա չօճուգ իքէն Լուսաւորչականլըդտա
էյի թալիմ օլունմըչ վէ օգույուպ հազմագ տախի էօյրէնմիչ
տիր : Քէնտաի մէղհէպինճէ տինտար , իպատէթքեար , էօյ-
րէնտիրյի թալիմաթա կէօրէ խալիս դամիր իւզրէ հաչայան
պիր կէնճ օլմուչ տըր : Փէտէրի քէնտինի պիր պէր-
պէր տիւքքեանընա չըրագլըղա դօր վէ կէնճ թէղիչէ
սանասթը էօյրէնիպ հանընա թրաչ օլմագ իչիւն կէ-
լէնլէրէ էօյրէնմիչ օլտըղը ազ մալիւմաթ իլէ տինի մէ-
սէլէլէր հազըրնտա սէօյլէր իտի :

Պու արատա թիճարէթ էթմէք մագսէտիլէ Սյն-
թապտան Ուրֆայա պիր առէմ կէլիր , հէմ ալըչ վէրիչ
էտէր , հէմ տէ ինճիլի վազ էտէր : էվլէրտէ , տիւքքեան-
լարտա միւճատէլէլէր պաչար : Քիթապը Շէրիֆ հէր
թարաֆտա թէֆթիչ օլունմագտա պուլունուր : Կիւզէլ
սիմալը վէ խօչ թապիաթլը կէնճ Կիրակոս ժամկոչ-
եան տախի , ասլէն տինի մէսէլէլէրէ մչրագլը օլտը-
ղընտան , «Պիր եէնի տին չըգմըչ , պէն տէ կիտիպ կէօ-
րէյիմ , նէ՞ ճինս առէմլէր իմիչ , նէ՞ թալիմ , նէ՞ վազ
էտիյօրլար» տէյէրէք , իչլէրինէ կիրէր , էննիհայէ քէն-
տախի տէ պու եէնի մէղհէպի — Փրօթէսթանլըղը — դա-
պուլ էտէր : իչթէ թէատաի պաչլատը . էվտէ փէտէ-
րինտէն , տիւքքեանտա ուսթասընտան : էնճամ ուս-
թասը տիւքքեանտան դօվար . էվտէ տէ փէտէրի թաամ
վէրմէղ վէ քէնտինի էվտէն դօվար : Վալիտէսի կիճէլէրի

կիզլիճէ քէնտինէ թաամ վերիր : Յագաթ պիր ազտան
թէյգէղատէլերի տէ փրօթէսթանլըղը գապուլ էտէրէք ,
քէնտինէ ճէսարէթ վերիրլէր վէ անը էվլէրինէ գա-
պուլ էտէրլէր :

Պու սըրալարտա Գրիգոր վարժապետ Գապպէնճ-
եան տախի Լուսաւորչական Քիլիսէ տէրունինտէ մախ-
ֆիճէ իչէմէքտէ իքէն , պիր թագըմ քիմսէլէր մէգ-
քիւր վարժապետ իլէ շակիրտլէրինէ տաիր շիւպհէյէ
գահիպ օլարագ , պիր կիրակի կիւնիւ պունլարը թու-
թուպ , «Սիգ սուրէթլէրէ սէճտէ էթմէյօր իմիշսինիգ ,
չիմաի սուրէթլէրէ սէճտէ էթմէլիսինիգ» տէյու գօր
էտէրլէր : Գրիգոր վարժապետ վէ րէֆիզլէրի , «Պիգ
սուրէթլէրէ սէճտէ էյլէմէյիգ» տէյէրէք , ժաւտան գօ-
վուլուլար , վէ պիր տահա տէճնմէմէյի գարարկիր էտէր-
լէր , հէմ տէ աղիմ պիր մէսէրրէթ իլէ պէօյիւք պիր
ղալապալըգ՝ չըգըպ , ալանէն փրօթէսթանլըղը իգրար
վէ եէնի ճէմաաթա ինզիմամ էտէրլէր : Թէատտի շիտ-
տէթլէնիք : Կէնճ կիրակոս փրօթէսթանլարըն կիրակի
վէ հաֆթա արասը խըամէթլէրինէ կիզլիճէ տէվամ
էյլէմէքտէ իտի : Պիր կիւն փէտէրի քէնտինի արայա-
րագ , փրօթէսթանլարըն թէճէմմիւ էթմիշ օլտուղլարը
խանէտէ պուլուպ , տէօյէ տէօյէ էվէ կէօթիւրիւր :
Հալիմ , ամմա ճէսարէթլի կէնճ , «Պապա՛ , հէր խու-
սուստա սանա իթաաթ էտէրիմ , լաքին պու խուսուս-
տա իթաաթ էթմէմ» տէր : Փէտէրի կէնճի իճպար էթ-
մէնին ֆաիտէսի օլմատըղընը կէօրէրէք , արթըգ թէր-
քինի վերիր :

Պիր միւտտէթ սօնրա Մ . Նըթինկ միսիօնէր հա-
լինտէ Ուրֆայա կէլիպ , արասընտա կիրակոս տա օլա-
րագ , եանընա պիր գաչ շակիրտ ալըր , անլէրէ թու-

հանի խրդմէթլէր իճրա էտէր, անլէրէ զայր ի նիզամի պիր ազ ինկլիզճէ էօյրէտիր վէ պաշգա պազը տէրս-լէր վէրիր: Պատէհու անլէրի Սէվէրէյէ, Ատըեամանա վէ պաշգա եէրլէրէ խօճալըզ վէ վաիզլիք էթմէյէ կէօնտէրիր: Կիրակոս տախի Ուրֆատա օլտըզը կլիպի հէր կիթտիյի եէրտէ սատագաթ վէ խալիս զամիր իւզ-րէ իչէմիչ տիր:

1867տէ Մարաշտա իլմի իլահիյաթ մէտրէսէտի քիւշատ էտիլիպ՝ շակիրա տավէթ էթմէք իւզրէ Ուրֆայա տախի մէքթուպ կէօնտէրիլիր: Օլ վազըթտա Մր. նըթընկին թահթ ը խտարէսինտէ պուլունան կէնճ-լէր — Պեարոս Խաշատուրեան (Կարմուջլը), Յովակիմ Յակոբեան (Ուրֆալը) վէ Կիրակոս Ժամկոչեան — զաթէն էփէյի թէտարիք կէօրմիչ օլարագ, պու տավէթ իւզէրինէ՝ Մարաշ իլմի իլահիսինէ կիթմէք արզու էտէրլէր: Մր. նըթինկ պունա զարչը կէլիր. Փազաթ ճէմաաթըն պէօյիւքլէրի պունլարըն արզուլարընա պազարագ անլէրի Մարաշա կէօնտէրիրլէր: Օլ վազըթտա իլմի իլահի խօճալարը՝ Տր. Թրօպրիճ, Մր. Մօնթկօմ-րի, Մր. Փէրրի վէ Փրօֆ. Ալէքսան Պէդճեան խտիլէր: Անըն սընըֆտաչլարը օլուպ պիրլիքտէ տիլլօմա ալան-լար՝ շունլար տըր. — Պատ. Օհան Կայծակեան, հէքիմ Գէորգ Պօզօղլանեան, Գրիգոր Բէչիշեան, Պատ. Գրիգոր Գապպէնճեան, մուախխարէն Ատըեամանտա վա-վաս օլան Խաշեր, վէ Թորոս Ամիրալեան: Սօնրաքի իմ-թիհան վագթընտա խասթա խտի վէ իւչ այ սօնրա վէ-Փաթ էյլէտի:

Կիրակոս Ժամկոչեան տէօրթ սէնէ մէտրէսէտէ թէալլիւմ էտէրէք վէ եազ թաթիլլէրինտէ քէօյլէրէ կիտիպ իչէյէրէք, 1871 Յուլիս 10տա միւնիթէհի օլմըչ վէ այնի վազըթտա Մարիամ Գանպուրեան իլէ նիշան-

լանմըն աբր : Զաթէն վեր . Աւետիա կոստանդեանըն
թավսիյէսի իլէ Քիլիս քիլիսէսինտէն կէլմիշ օլան տա-
վէթի գապուլ էթմիշ օլարագ , տէրնալ օրայա կիտէր :
Կիւզիւն Մարաշա ալտէթ իլէ Հոկա . 27տէ իլմի իլա-
նի մէտրէսէսինտէ վեր . կոստանդեան եէտիյլէ նիքեան
այինլէրի իճրա էտիլիր :

Ժամկոչեան հէման Քիլիստէ իշլէտիյի իլք սէնէտէ
քիլիսէնին թագաիրինէ մազնար օլուպ , չօպան թախ-
սիս էտիլմէսի արզու էտիլտի , վէ 1872տէ Այնթապտա
իճթիմա էտէն իթթիհատ մէճլիսի պու արզույը թաու-
վիպ իլէ՝ թախսիսին իճրասընա գարար վէրտի : Գէօյ-
լէճէ օլ սէնէնին Օգոստոս 18ինտէ պատ էլ իմթիհան
չօպան թախսիս էտիլտի : 1877յէտէք օրատա չօգ զայրէթ
վէ ֆէտաքեարլըգ իլէ իշլէտի , վէ սօն վաղթտա քիլիսէ-
տէ զուհուր էտէն պազը գիյլ ու գալ եիւզիւնտէն քի-
լիսէյի պրագմազ իսթէտիյի սրբատա , Մարաշտան հէմ
իլմի իլանիտէ թէքրար օգումասը հէմտէ Շէքէրտէրէ
քիլիսէսինտէ իշլէմէսի պապընտա կէլէն տավէթի գա-
պուլ էտէրէք , պիր սէնէ օլ քիլիսէտէ պիւթիւն գուլ-
վէթիյլէ իշլէտի վէ գրամէն տէ տէրս ալար : 1878տէ
պէ թէքրար Քիլիս քիլիսէսինտէն տավէթ օլուսուպ ,
1883է գատար օրատա իշլէտի : 1883տէ Քէսապ քիլիսէ-
սինինտէն տավէթ էտիլիպ , օրայա կիթտի : 1883տէ Քէ-
սապ քիլիսէսինտէ չօգ գարըըգլըգ վար իտիյտէտէ , Բապ-
պըն ինայէթիյլէ գալպլէր պիր արայա կէլտի , իգրարլար
օլար , կիւզէլ ինթիպան մէյտանա կէլտի : Իւշ սէնէ չօգ
խօշ կիւնլէր կէչտի վէ միւլէստէրլիք իլէ իշլէնիլտի :
1886նըն սօնլարընտա մէքթէպ մէսէլէսինտէն տօ-
լայը քիլիսէ տէրուսինտէ միւնաղաալար մէյտանա կէ-
լիպ , կիթտիքճէ քէսպ ի շիտտէթ էյլէտի , օլ տէրէճէյէ
գատար քի , Մր . Սանտըրս պիլէ միւշքիլի թէսվիյէ

էտէմէտիցինտէն , Վեր . Ժամկոչեանքն քիլիսէյէ իսթի-
ֆա վէրմէսինի թաւսիյէ էյլէտի : Պէօյլէճէ 1887 Մարա
իպթիսասընտա օրատան այրըլըպ Պէյլանա կիթաի
վէ օրատա իչլէտիցի 2½ սէնէ միււտաէթ զարֆընտա
կէրէք Փրօթէսթանլարտան , կէրէքսէ Լուսաւորչաւան-
լարտան չօդ թէվէճճիւնս պուլար : Այնի վաղըթտա հէմ-
ճիվար Ֆարթըլը քէօյիւնիւ զիյարէթ իլէ օրատաքի
ճէմաաթըն նիքեան վէ սաիր բուհանի այինլէրինի
իճրա էտէր իտի :

1889տա միւճէտաէտէն թէչքիլ օլունան Մարաչ
իլմի իլանիյաթ մէտրէսէսինտէն տիկէր պիր տավէթ
ալարապ , օրայա կիթաի , վէ • զուտուզու տէրսլէր
պաչըճա եունանիճէ իլէ Իպրանիճէ օլար : Օլ միււ-
տաէթտէ Մարաչըն իւչ քիլիսէլէրինտէ իչլէյէն զէվաթ
էլ դօնուչմամըչ վաիզլէր օլարըր միւնասէպէթլէ , սայ-
քի իքի սէնէ , ճիւմլէ նիքեանլարը Վեր . Ժամկոչեան
իճրա էտէր իտի : Քէզալիք Շէքէրտէրէ քիլիսէսինտէ
բուհանի խըզմէթլէրտէ հազըր պուլունըր , վէ մահալէ
արալարընտա տուա մէճլիսլէրի հափար իտի : 1890նըն
իւչ այլըպ հազ թաթիլինտէ Ալպուսթանտա իչլէտի :
1891ին հազ թաթիլինտէ վաթանը օլան Ուրֆայը զիյարէ-
թէ կիթաի : Օրատաքի Սիւրեանի ճէմաաթը (քի օլ վազըթ
Ուրֆա քիլիսէսինին անճազ պիր շիւպէսի իտի) վաիզ-
սիզ օլտըղընտան , անլէրտէն տավէթ օլունուպ , իքի
սէնէ անլէր արասընտա իչլէտի : Լաքին տուա կէրի
հավուսընտա ինչա էտիլմէյէ թէչէպպիւս էտիլէն պիր
պինա իշի սէպէպիլլէ միւնազաա չըղըպ նիհայէթ
իսթիֆա վէրմէյէ մէճպուր օլար : 1893 Սեպտեմբերտէ
Քիլիս քիլիսէսինտէն իւչիւնճիւ քէրրէ օլարազ տավէթ
օլունար : Պու վազըթտա քիլիսէ պինասը զէտէլէնմիչ

օլտրղընտան , իշինէ կիրիւէմէզ , վէ խըզմէթլէր մէք-
թէպ պինասընտա իճրա օլուհուր իտի : Ազ վազըթ
սօնրա քիլիսէ պինասը պիւսպիւթիւն երզըլար : Պու-
նըն իւզէրինէ ճէմասթ եէնի պիր պինանըն ինչասընա
թէչէպպիւս էտիպ , պէզլ օլուհան ֆէվզ էլ ատէ զայրէթ
վէ ֆէտաքեարլըզ սայէսինտէ պինանըն տիվարլարը
պիթտի : Իւսթիւ աչըզ քիլիսէտէ վազ էթմէյէ վէ Կի-
րակի սապահլարը տէրս խըզմէթի իճրա էթմէյէ ֆուր-
սաթ օլար : Պինանըն իւսթիւնիւ տէ էօրթտիւրմէյէ
միւյէսսէր օլսուն տէյու չօզ արզու էյլէտի իսէ տէ ,
հալ ու քէյֆիյէթլէր թէրս կիթտի , վէ 1900ին Մարտըն-
տա Վեր . Ժամհոջեան քիլիսէյէ իսթիֆասընը վէրտի :

Պիր ազ սօնրա Այնթապտան Միս Զրիրըսըն քէն-
տի թահթը իտարէսինտէ օլան էյթամիսանէնին օղլան-
լար տաիրէսինտէ չալըչմագ իւզրէ Ժամհոջեան զէվ-
ճէյնի տավէթ էյլէտի : Այնի վազըթտա Ալայպէյի քի-
լիսէսի վաիզսիզ օլտրղընտան , Վեր . Ժամհոջեան ճէ-
մասթըն էվլէրինի զիյարէթ , ճէնազէլէրինի տէֆն վէ
նիչան վէ նիքեահ այինլէրինի իճրա էտէր իտի , վազ
վէ տուա մէճլիսլէրի խըզմէթլէրինի իսէ Մր . Մէրիլ
կէօրիւր իտի :

էյթամիսանէնին օղլանլար գըսմը տաղըտըլտըգտան
սօնրա , Հաճըն միսիօնէրի Մր . Մարթին իլէ Միսիս
Գաֆինկին իպրամըյլէ Ժամհոջեանլար Նէրէպագանա
կիթտիլէր : Պուրատա իւչ սէնէ զայէթ ֆաիտէլի պիր
ֆաալիյէթլէրի վէ մէսուա էօմրլէրի օլար : Գըզ մէք-
թէպինէ միւթթասըլ վարժուհիլէր իշին պիր էվ , վէ
քիլիսէ հավլուսընտա պիր եէնի մէքթէպ պինասը կա-
փըլար : Ֆագաթ պուրասը զէվճէյնին վաթանլարընտան
չօզ ուզազ օլտրղը սէպէպտէն , օրայը պրագտըլար ,

վէ Այնթապ սթատիօնընըն թէնսիպլէյլէ Սէվէրէյէ կիթ-
տիլէր : Միւսինն Վեր . Ժամկոչեան 40 սէնէ էվվէլ իշ-
լէմիշ օլարդը քիլիսէտէ սօն տէֆա օլարազ 4 սէնէ
դատար տանա իչլէյիպ , պիր կէնճ կիպի կէրէք շէնրին
իչինտէ , կէրէքսէ այրը օլան Օրտու մահալլէսինտէ ,
կիւնտիւզ վէ կիճէ հօրուլմազ սուրէթտէ սարֆ ք զայ-
րէթ էտէր իտի : Նինայէթ Ատանատա ինիզատ էտէճէք
օլան իթթիհաա մէճլիսինտէ հազրր պուլունմազ իւզրէ
հօլա չըզլպ , Օսմանիյէտէ շէնիտէն , սէվկիլուլիւ Րապ-
պընա վէ սէմալի իսթիրահաթ վէ միւքեաֆաթընա
ինթիզալ էյլէտի :

(Տիկիճ) ՄԱՐԻԱՄ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՎԵՐ ՅԱԿՈՒԲ Կ. ԳՈՒՆՏԱԳՃԵԱՆ

Օսմանիյէ իլէ Համիտիյէ արասընա տիւչէն Չայըր Աղլը նամ մահալտա շէհտիլիյին դանլը լիպասընը կի-
յէրէք էպէտի բանաթլարընա կիտէն Բապպըն աէօրթ

ՎԵՐ ՅԱԿՈՒԲ Կ. ԳՈՒՆՏԱԳՃԵԱՆ

Իշճիլէրի մէյանէսինտէ Վեր. Յ. Կ. Գունտագճեան
տախի պուլունմագաա խտի: Մէվսուզէն ալտըղըմըզ
խասպէրէ կէօրէ՝ ճանիլէր իշպու պիսուչ քիմսէլէրի

եօլտա արասպատան տըշարըյա ալարագ գուրչուն , պը-
չագ վէ աթէչէ եէմ էյլէմիչ տիրէր :

Իչպու տէօրթ իչճիլէր արասընտա վեր . Յ . Կ .
Գունտագճեան էն միւսիննի օլուպ , անլէրին իչլէտիք-
լէրի քիլիսալարըն կէչմիչ թարիսի իլէ տախի խու-
սուսի ալագասը օլմուչ իտի :

Վեր . Յ . Կ . Գունտագճեան մահտուտ տօսթլար
արասընտա վէ տաղլար ճիւվարընտաքի քիլիսալար մէ-
յանէսինտէ մալիւմ , լաքին ուզագլարտա նամալիւմ
պիր զաթ իտի : Միւմաիլէյն մէմլէքէթճէ մարուֆ ,
խամի ճէրիտէլէրտէ մուգայեէտ , սէտասը պէօյիւք մին-
պէրլէրտէն իչիտիլէն վէ պահալարը իլէ Միուքիւն մէճ-
լիսլէրինտէ տիգգաթ ճէլպ էտիպ , բիյասէթ քիւրսի-
լէրինի իչղալ էտէն՝ պիր մուհարրիբ , պիր խաթիպ ,
պիր միւպահիս , պիր միւտիր եախօտ պիր բէիս տէ-
յիլ , անճագ գարիյէ վէ չիֆթլիքլէրտէ տօլաչարագ սիւ-
րիւսիւնիւ կիւտիւպ , թօփալ , խասթա վէ գաիֆ գօ-
յուն վէ գուզուլարըն ճանլարընա նէգարէթ էտէրէք՝
անլէրին մուհապպէթ , հիւրմէթ վէ թագտիրաթընը
զագանմըչ օլան պիր չօպան իտի : Էվվէթ օ 22 սէնէ
տաղլարտա տավար վէ սըղըր կիւտէն վէ 34 սէնէ
տաղլար արասընտա օլան քիլիսալարտա էօլիւմսիւզ
ճանլար կիւտէն , չօպան օղլու չօպան իտի : Պիր մի-
սիօնէրէնին լիսանընճա «վեր . Յ . Կ . Գունտագճեան ,
տաղլարըն բէսուլը իտի» : Միւմաիլէյնի շախսէն թա-
նըմայանլար իչիւն անըն էօմբիւնտէ ճալիպ ի տիգգաթ
չօգ պիր շէյ պուլմագ կիւճ տիր : Անըն թարիխինին
գայտը «էյի պիր չօպան» իպարէսի իլէ խիթամա էրէր :
Լաքին օ՝ քէնտիննի պիլէնլէրին Փիքըր վէ գալպինտէ
սիլինմէզ պիր էօմբ խաթըրէսի հէքք էթմիչ տիր : Միւ-

մարիէյնին քի՞մ վէ նա՞սըլ պիր սյրէթ սահիպի խա-
յնի անլամազ իսթէր իսէն , անըն տօսթլարը իլէ
մահրէմանէ գօնուչ .

Վեր . Յ . Կ . Գունտագճեանըն պէօյլք փէտէրի
Մարաչը օլուպ՝ Հասանպէյլիյէ սօնրատան հիճրէթ
էթմիչ խաի : Անըն պէօյլք փէտէրի Հաճի Յոփնան վէ
փէտէրի Կարապետ հէր իքիսի տէ իւմմի , վէ լաքին
սահիպի թագվա ու իման քիմսէլէր օլուպ , սօնրա-
քինին սանաթը գունտագճը (թիւֆէնքճի) խաի : Վեր .
Յակոբ Գունտագճեան 3 պիրատէրլէրին էն քիւչիւլիւ
օլուպ , 1846տա թէվէլլիւտ էտէրէք 4 սիննինաէ վա-
լիաէտէն մահրում գալտը : Գունտագճը Կարապետ իչ-
պու անասըզ գուգունուն թալիմինէ դայեուր օլուպ ,
անը պիր միւտաէթ քէօրիւյիւնիւն արգասընտա թէտ-
րիա էթաիքտէն սօնրա՝ քէօյիւն ֆահաւաւսընըն թանթը
իտարէսինտէ օլան մէքթէպէ կէօնաէրիպ , չօճուղուն
մէքթէպաւէն ֆիրարա տօղրու օլան մէյլինի տախի
տայագ իլէ էղմէքտէ օլուր խաի : Իչպու թըֆըլ չօ-
ճուգ էն նիհայէ՝ դէմանընըն մէքթէպլինին էն եիւքսէք
իլմի օլան քիւչիւք վէ պէօյլք «սաղոն»ը խաթմ է-
տիպ , սըղըր վէ տավար չօպանլըղընա թային էտի-
լիր : Օլ չօպանլըզ էօմրիւնիւն խօչ նագլիյէթլէրի սօն-
րատան անըն էվլատլարընըն էն դիյատէ քէյֆ իլէ
տինլէտիքլէրի մէնգըպէլէր օլմուչ տըրլար :

Պու արատա Փրօ . յըզ ազընթըսը Հասանպէյլիյէ տա-
խիլ օլմաղա պաչլայըպ՝ Կէնճ Յակոբ ֆիթապը Մուգատ-
տէսին գրատթընա գաղզըչարագ փէտէրինին իշթիրաք
վէ ըէֆագաթըլլէ քիթապլարը թէթէպպիւէ պաչլար : Վէ
լաքին մուգատտէրի Իլահի իքինճի պիր տարպէ իլէ
փէտէրինի տախի մէզարա էնտիրիպ , անըն միւսթագ-
պէլի էօնիւնէ պիր սիյահ փէրտէ տահա չէքիլիր :

Գունտագճը կարապետին վէճաթընը միւթէազգըպ
Փրօ յըզ բէսմէն Հասանպէյլիյէ տախիլ օլուպ , Գուն-
տագճեան Յարութիւն , Պօղոս վէ Յակոբ պիրատէրլէր
մաֆամիլեա իշպու հարէքէթէ գարըչաըազ , 1868տէ
թէչէքքիւլ էտէն իւք ինճիլի Բիլիտայա եզա գապուլ
էտիլիւրլէր : Կէնճ Յակոբ՝ կիճէ կիւնտիւզ գօյնընտա թաչը-
աըզը Բիթապը Մուգատտէսի միւթալաա էտիպ , տազ վէ
աէրէլէրի իլահիլէրի իլէ ինլէտիր վէ չօպան բիւֆէզասը
արասընտա ինճիլի վազ էաէր խտի : Սէնէլէր սօնրա
բէսմի վաըզըզ էօմրիւնտէ «Սըզըր չօպանը իքէն էթ-
տիյիմ վազլարըն թատընը հիսս էթտիյիմ գատար
պաչգա պիր վազըթ հիսս էթմէտիմ» աէյէ շէհատէթ
էաէր խտի :

Հասանպէյլիյի զիյարէթ էտէն Մր . Փէրի՝ Յակոբը
մէքեարէճի թութուպ , եօլտա անըն թագվա վէ հաս-
րէթինի կէօրէրէք , «Յակոբ , սէն մէքթէպէ կիթմէն
էյի օլմա՞զ մը» տէյու պիր իմաաթտա պուլունուր :
Պու միւթալէա չօպան-դաթըրճը Յակոբըն գալպինէ
իչէյիպ , պիր չօզ միւշքիլաթա բաղմէն , 1869տա , 23
սիննինտէ օլարազ , Այնթապա կիտիպ , Հայիք Բիլի-
տասընըն մուալէնէթիյլէ Աստուածատուր կալֆէնին
մէքթէպինէ կիրէրէք , օրատա թաամընը էլի իլէ փի-
չիրիպ քիւչիւք չօճուզլար արասընտա օգումաղա թէ-
նէզզիւլ էաէր : Իշթէ 10-12 սիննինտէ օլան շէհր չօ-
ճուզլարը արասընտա , 23 հաչընտա , այաղընտա փօս-
թալ , պաչընտա սարըզ , էնթարիսինին երրթմաճը գու-
չաղընա գատար ուզանան , րիպիֆիլ (typical) պիր
«Կեալուր տաղըն» թալէպէ !! Յակոբ էրթէսի սէնէ
Մարաչ իլմ ի իլահի մէքթէպինէ նազլ էտիլիպ , օրա-
տա իլմի վէ տինի տէրսլէր ալարազ , 1875 էտէք

քէսպ ի իւմ ու մարիֆէթ էտէր : Օլ սընֆըն իթմամ ք միւստէթ էտէճէյի սէնէտէ գօլէրանըն գուհուրու վէ բէիս Մր . Մօնթիկօմբինին նամիգաճլըղը մէքթէպին գափատըլմասընա պաիս օլուպ , Յակոբ այնի սէնէտէ ան սալ Հասանպէյլիտէն վէ Միս Փրաքթըրըն զըզլարընտան օլան Մարիամ Մելքօնեան իլէ իգտիվաճ էտիպ՝ Պէհէսնիյէ վարզլըղա կիտէրէք , օրատա 2 սէնէ խըամէթ էտէր : Պատէհու Մարաշա ավտէթ վէ մէքթէպինի իթմամ էտիպ , մահալ ք վէլատէթինտէքի քիլիսայա տավէթ էտիլէրէք , իքի սէնէ միւյէսսէրլիք իլէ վարզլըգտա պուլունուպ՝ 1880տէ օլ քիլիսայա չօպան թախսիս էտիլիր : Չօպանլըղը 4 սէնէ տէվամ էտիպ , քիլիսատա գուհուր էտէն ճիւզի պիր միւնագաա սէպէպինտէն , Պէյլանա նագլ ք մէմուրիյէթ էտէրէք , 1887տէ 41 սիննինտէ իքէն Տօգ . Թ . Թրօպրիճին թէրթիպիյէ Մ . Թ . Գօլէճինտէ պիր սէնէ լիսան վէ իւմ տէրսլէրինէ տէվամ վէ պէ թէքրար Հասանպէյլիյէ ավտէթ էտէր : Հասանպէյլիտէ իքինճի չօպանլըղը 10 սէնէ սիւրմիւշ տիր : 1897տէ պէ թէքրար Պէյլանա կէօնտէրլիպ , պու տէֆա տախի 4 սէնէ գալարագ օլ հէվալիտէ օլան ումում էհալինին գալպինտէ պէլլի պիր մէվզի գազանմըշ տըր : Իսքէնտէրուն վէ Ֆարթըսլը ճէմաաթլարը անըն թահթ ք նէզարէթինտէ օլուպ , սօնրաքինին «Իմանտա փէտէրի» վէ Քրիստոստա իլք մուալլիմի» օլմագ իմթիյազընը պի հագգին գազանմըշ տըր : Վեր . Յ . Գուհտագճեան Իսքէնտէրուն իչիւն սէնէլէրճէ տուա էտիպ , տուասընըն ճէվապընը տախի կէօրմէք սիւրուրընա նաիլ օլմուշ տըր :
Վաթանընա սօն ավտէթի 1901 սէնէսինտէ օլուպ , 7 սէնէ տահա խըամէթ էթմիշ օլարագ , քէնտինին

Ինթիյարլանտըղընը վէ ճէմաաթըն պէօյիւքիւլինիւ
հիսս էտէրէք, քիլիսասը իչիւն միւնասիպ պիր իչճի
վէ քէնաիսի իչիւն էյի պիր խալէֆ պուլմազ մագսէ-
տիյէ Ատանա Միւրքիւնընա կիթմէյէ հազըր օլտու :
22 սէնէ խրամէթ էթաիյի քիլիսասընտա էն սօն տէֆա
օլարազ պիր Հաղորդարիւն այինի իճրա էտէրէք, անտէ
«Գանա պօյանմըչ պիր լիպաս կիյինմիչ խաի» այէթ ի
քէրիմէսի իւզէրինէ իրասը քէլամլէ, կէօզ եաչ-
լարընը Քրիստոսըն գանընըն թէչպիհի օլան շէրապա
գարըշտըրբարազ, պիր կիւն սօնրա էվինէ, քիլիսասը-
նա, վէ քէօյիւնէ վէտա էտիպ, բիւֆէզա վէ տօթ-
լարը իլէ պէրապէր եօլա բէվան օլար վէ Չայըր Աղ-
ղընտա հայաթընըն սօն նօզթասը գօնուլտու : Լաքին
պու գատարը քեաֆի սայըլմայըպ՝ 2 օղլու, 2 պիրա-
տէրի, 6 պիրատէրգատէսի, 4 գայնը, 6 եէկէնի, 12
տայըսը, 60 քիլիսա ազալարը վէ 285 վաթանտաչլա-
րը տախի այնի շէհիալիք թաճընա նաիլ օլուպ, ազիզ
գանլարը իլէ շօլ տիլքիւչա վէ պի էմսալ տաղ, տէրէ
վէ վատիլէրի պօյամըչ տըրլար :

Պիր գաչ սէօզ տախի վէր. Յ. Կ. Գունտագճեա-
նըն էվսաֆը ումուսիյէսինէ տաիր սէօյլէյէլիմ :

վէր. Յ. Կ. Գունտագճեան՝

(1) Հագիզի պիր աշեւ իսի : Օ՝ ճէսէտճէ էնտամլը,
սիմասը փարլազ, վիճուտը սաղլամ, սէօնպէթի խօչ,
չէնմէչրէպ, միւսաֆիրփէրվէր, խաթըչինաս, էլ վէ
ֆիքր իլէ իչէյէն, գըյմէթ պիլիր, հիսապտար, վա-
ղըալարը վէ գէմանլարը օգույան, խտարէճի պիր քէօյ
ատէմի խաի :

(2) Հագիզի պիր փիհեհր իսի : Միւմտիլէյն պէօյիւք
պիր Փամիլեա սահիպի օլուպ, անլէրին խտարէ, խաչէ

վէ թալիմինէ վազֆ ք նէֆս էաէրէք , էվլատարըն-
տանն 6 տանէսինին պիր եա զիյատէ մէքթէպի ալի ,
զօլէճ եա տար իւլֆիւնոււնտա իքմալ ք թանսիլ էթմէ-
լէրինի միւմքին զըլմըչ վէ անլէրին գալպինաէ սիլին-
մէզ պիր հիսս ի միննէթտարի հէքք էթմիչ ալր : Օ՝
էվլատարընը խամլէրիյլէ վէ կէօզ եաչըյլէ Բապպա
կէօթիւրէն պիր փէտէր խաի :

(3) Հագիզի վի սախի պիր soup իսի : Անըն աօթ-
լարը շէրապ կիպի էսքիտիքճէ թաթլըլանան նէվաէն
օլմուչ սըրլար : Տօզ . Թրօպրիճ , Տօզ . Քրիսթի , Տօզ .
Շէփըրտ , Մր . Սանաըրս , Միս Շաթըզ վէ Միս Փրաք-
թըր , Փրօֆ . Լեւոնուան վէ Փրօֆ . Գրիգորեան անըն
20-30-40 սէնէլիք տաիմի աօթլարը , սըրրտաչ վէ
աէրտաաչլարը խաիլէր :

(4) Հագիզի վի եղիւկի պիր չօպան իսի : Օ՝ գալ-
մընըն տէրալէրինի գալպինաէ թաչըյլէպ , էօլմէք իւզըէ
օլանլարըն պաչը ուճընը պէքլէյէն , տէրտաանիպի պիր
չօպան խաի : Իչլէտիյի տաիլէլէրաէ կիրմէտիյի էվ ,
աէրտաաչըզ էթմէտիյի պիր մէյուս գալպ , վէ բու-
հանի անվալընա վազըֆ օլմատըզը պիր ֆէրա գալմա-
մըչ սըր :

(5) Սոչի կսիւնի պիր բուհ , լիւան վի քապիարս
մալիֆ իսի : Նիչէ քիլիսա , ֆէրա վէ Փամիլեալար անըն
պու ճիհէթաէն օլան խըրամէթինի ասլա ունուտամազ-
լար : Չօզ սըրալարտա տանա միւթէալլէմ վէ միւզթէ-
ալր չօպանլար սուլ՝ իչինաէ իզհար ք իֆլաս էթտիք-
լէրինաէ , մէրգոււմ հաչաթ ք պէչէրաէն ալընմա թէմ-
սիլլէրի , գաֆիյէլի սէօզլէրի վէ թարաֆէյնին գալպինէ
իչլէյէն ճիտտի հագիզաթ քէլամլարը իլէ խասիմէյնի
մազլուպ էտիպ , անլէրի Քրիստոսըն իթաաթընա էսիլ
էտէր խաի :

(6) Տուաֆեար վե սանիպ ի քազվա պիր հվլաս Ռշ-
շան իճի: 40 սէնէլէք մէքթէպ արգատաշլարընտան
օլան միւսինն «Կիլիկիալը» — Պատ. Աւետիս Տէր Կա-
րապետեան — տէյօր քի «Պէն արգատաշլամըն իշ վէ
էօմրիւնտէ նիչէ շէյլէրէ տաիր պիր չօգ քրիթիքա
իշիթաիմ, ամմա անըն տուասընա վէ իմանընա շիւպ-
նէ էտէն պիր թէք Ֆէրտէ բասթ կէլմէտիմ:»

Տ. Յ. ԳՈՒՆՏԱԳՃԵԱՆ

ՎԵՐ. ՍՏԵՓԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վեր. Ստեփան Յովհաննէսեան 1858 Յուլիս 14տէ Մարաշտա Փագիր պիր խանէտէ տօղուպ, վալիտէյնի-նէ ազիմ մէտէրբէթ մուճիպի օլմըչ արբ: Զիրա վալի-տէսի՝ Աննանըն էթտիյի կիպի՝ անը Բապպտան թալէպ

ՎԵՐ. ՍՏԵՓԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

էթմիչ օլուպ, օ՝ տօղմագտան Ալլահա վապֆ ու նէզր էտիլմիչ իտի: Զօճուգ պէչ հաչընտա իքէն մէքթէպէ կէօնտէրիլտի, լաքին մուգատտէր ի Իլահինին թէր-թիպիյլէ քէնտիտի հէնուգ 8 հաչընտա իքէն վէտէրի վէֆաթ էտիպ, տահա քիւչիւք պիր պիրատէրիյլէ հէթիմ գալտըլար: Ֆագաթ տուլ վալիտէլէրի անլէրին

Թէայեիւշ զէ մէքթէպ մէսարիֆինի Թէսարիք իլէ պէ-
րապէր չօճուզլարընը տինտարլըգտա Թալիմ զէ փէր-
վէրատէ էթմէքլիյէ տէվամ էյլէտի : Չօճուգ Յովհաննէս
Իսէ՝ փէտէրինին սաղլըղընտա օլտըղը կիպի զէ տահա
գլյատէ՝ տուաքեար , Քիթապը Մուգատտէսի մէշգէ
հավէսլի զէ Իթաաթլը օլուպ , հէր քէս Թարաֆընտան
սէվիլիբ Իտի :

Պիր ազ սօնրա վալիտէսինի Միսիս Գաֆինկ Բապ-
պըն պաղընտա իշլէմէք իւզրէ Հաճընա ճէլպ էթտիր-
տի : Չօճուգ Իսէ վալիտէսինին փէտէրիյլէ պիրլիքատէ
Մր . Մօնկթօմրինին Թահթը իտարէսինէ ալընտը :
Յովհաննէս Թահսիլէ աօղրու աղիմ հավէս զէ դայրէթ
կէօսթէրէքէք , մէքթէպտէ իլէրի կիթմէքատէ Իտի : Օն
պէշ եաշընտա իքէն քիլիտէ ազալըղընա դապուլ օլուն-
տը , զէ Խէյասքեարընա օլան մուհապպէթինի իլք օ-
լարազ կիրահի մէքթէպլինտէ չօճուզլարա խօճալըզ
իլէ իպրազ էյլէտի : Պունտան սէօրթ սէնէ սօնրա վա-
լիտէսի Մարաշը գիյարէթ էթտիյինտէ , կէնճ Յովհան-
նէս անըն իլէ պէրապէր Հաճընա կիտիպ՝ օրնտա իքի
սէնէ մուալլիմլիք էթտի :

Պու արատա ֆիքրի Ալլահըն մէլէքիլթիւնտէ տաի-
մի պիր իշճի օլմագ արղուսը իլէ տօլու օլտուղը սէ-
պէպտէն , Այնթապ Գօլէճինէ կիրմէյէ դարար վէրտի
զէ լաքին վալիտէսինին պունա իգթիտարը օլմատը-
ղընտան , մէրգում պաղը խայրխահան հիմմէթիյլէ օրայա
դապուլ օլունուպ մէքթէպ զէմանընտա պէյթի իշլէր
իլէ , եազ Թաթիլինտէ իսէ գօնտուրաճըլըզ սանաաթըյլէ
մէշղուլ օլարազ՝ Թէայեիւշիւնիւ ալնընըն Թէրիյլէ դա-
դանմադա մէճպուր Իտի : Նիհայէթ 1882տէ Գօլէճի
պիթիբմէյէ մուվաֆֆազ օլուր զէ Պօղոս րէսուլ կիպի

սէրպէտսթ էօմը իշխւն միւքէմմէլ պիր սանատթ սա-
հիպի օլմաղը լազըմ սայարադ, էվվէլա 3 սէնէ սա-
նատթընա աէվամ էտէր վէ 1885տէ թէէհհիւլ էտիպ,
Օսմանիյէյէ վարզըրզա տավէթ օլունարադ, օրատա-
պիր սէնէ չալըչըր: Պատէհու 1886տա Մարաչ իմի
իլահի մէտրէսէսինէ գապուլ օլունըպ, 1889տա անը
իթմամ էտէր:

Օլ գէմանտան վէֆաթընա տէյին 20 սէնէ վարզըրզ
վէ չօպանըրզլէ մէշղուլ պուլունըպ, սսլա պօշ գալմա-
մըշ արը: Իչպու միւտտէթին իլք 6 սէնէսինտէ Հա-
ճըն իքինճի քիլիսէսինտէ, 1 սէնէ Ատանատա մուա-
վին վարզ հալինտէ, 10 սէնէ Ալպուսթանտա, 8 այ
Մարաչ Տիվանըր քիլիսէսինտէ, 1 սէնէ Էքիդ-Օլուդ-
Քէօրքիւնէ քիլիսէսինտէ վէ նիհայէթ 9 այ տախի Հա-
րունիյէ (Սարնը) քիլիսէսինտէ իֆա ի խըտմէթ էյլէմիշ
տիր:

Ալպուսթանա տավէթ օլունտուղունտա, օրատա-
քի ճէմատթ իղթիշատան հէնի չըգմըշ իտի: Օլ տա-
ղըմըշ սիւրիւյիւ կէրի թօփլտտը, վէ գօրգուտան Իս-
լամիյէթի գապուլ էթմիշ օլանըարը նասիհատթ վէ վազ-
լարը իլէ էսքի իմանլարընա աէօնտէրիպ՝ թէվպէ, ի-
թիրաֆ վէ իման իգրարը իլէ անլէրի կէրի քիլիսէյէ
գապուլ էյլէտի: Բուհանի սըճադ պիր քիւրրէ ի հա-
վանըն պուլունմասընա զիյատէսիյէ չալըչըր վէ պիր
ինթիպահըն օլմասընա հասրէթլէ իշթիյադ շէքէր իտի:
Չօգ քէրրէ կէճէնին սիւքիւնէթինտէ քէնտի ճէմատթը
իշխւն կէօզ հաչարը իլէ Ալլահա տուա էտէր, վէ հէր
նէրէտէ պիր քիմսէ պուլուրսա, անընլէ բուհանի հալը
իւզէրինէ գօնուչմագըրըն վազ կէչմէզ իտի: Պախու-
սուս կէնճլէրտէն չօգ խօչանըր, անլէր իլէ գօնուչուր

վէ տուա էտէր իտի : Բուհանի հագիգաթլար իւղէրինէ միւսպահասէտէն ապլա գաչընմաղ օլուսլ , Ալպուսթանտա Շարաթապահչարը չօգ քէրրէ սուսաուրմուչ վէ ճէմասթընտան օլ թալիմաթա մէյլ էտէնլէրի գատիմ գանըչլարընտա թէսպիթէ մուվաֆֆապ օլմուչ տրր : Օրատաքի քիլիսէ , մէքթէպ վէ վարզ էվի պինալարընը թամիր էթտիրմիչ տիր : 1901 Յուլիս 14 տէ տախի Ալպուսթան քիլիսէսինէ չօպան թախսիս օլունար :

Օրատա մէքթէպլէրէ էհէմմիյէթ վէրիլմէմիչ վէ պախուսուս զըզլարըն թալիմ ու թէրպիյէսի սօն տէրէճէ կէրի օլաուղու սէպէպտէն , միւմաիլէյն օրայա կիթտիյի կիպի , իւք իչլէրինտէն պիրի տէ թալիմ ու թէրպիյի հազընտա միւէսսիր նասիհաթ վէ վազլար վէրմէք օլմուչ տրր : Վէ դայրէթիւնին սէմէրէսի հալինտէ մէքթէպլէր թէրազըր էտիպ , հաթթա Մ . Թ . զըզլար գօլէճինէ կիրմէյէ միւզթէտիր կէնճ զըզլար հազըրլայըպ Մարաչա կէճնտէրմէյէ միւզթէտիր օլմուչ տրր :

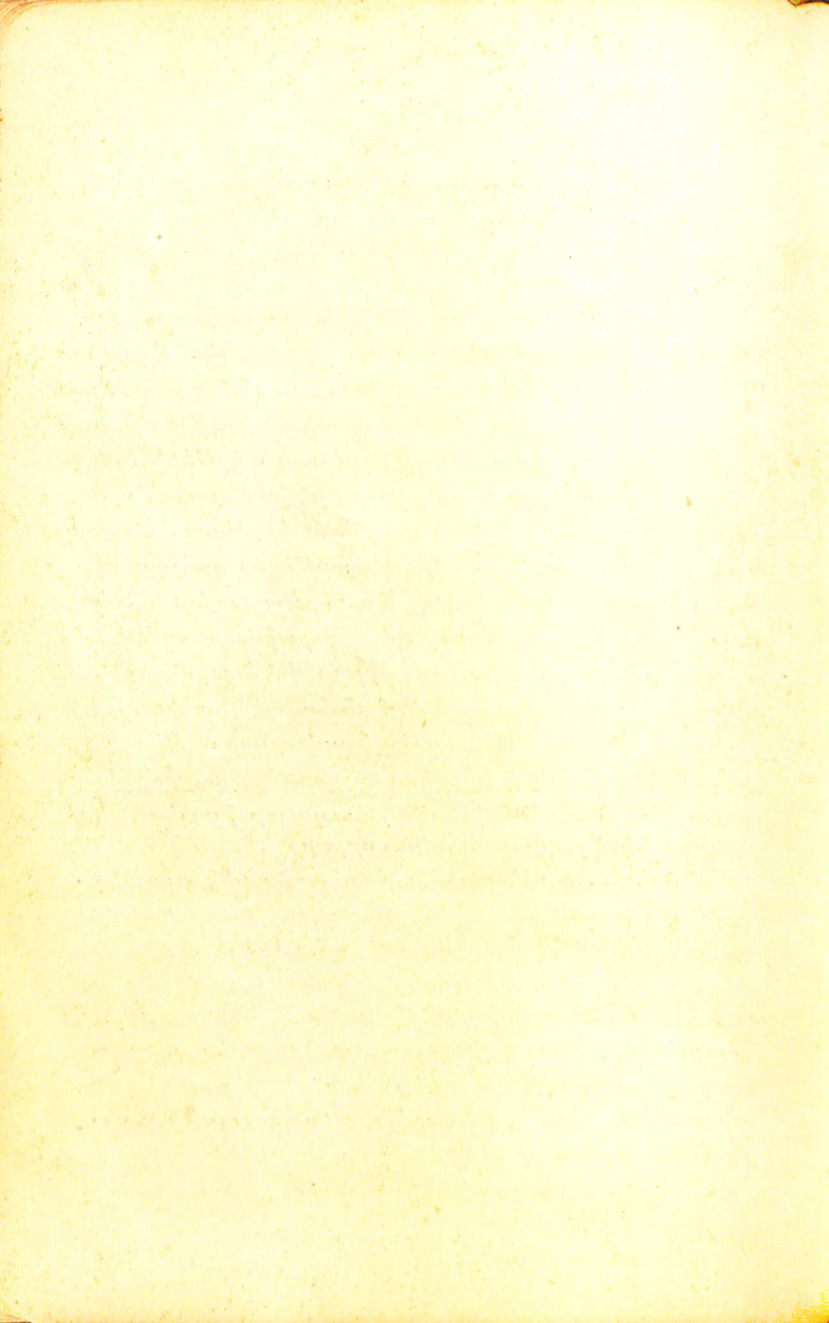
Ալպուսթանտա պուլունտուղու միւտաէթ մէսէրրէթ զէմանը օլաուղու կիպի , աղըր էլէմ միւտաէթի տախի օլմուչ տրր : Էղ ճիւմլէ , պիրի 7 վէ տիկէրի 2 եաչընտա իքի մախսուսլարը վէֆաթ էտիպ , պու հալ քէնտինէ պէօյիւք աճը օլմուչ իսէ տէ , Բապպտա քէսպ ի գուվլէթ էտէրէք , իմանտա ֆիւթուր կէթիրմէմիչ տիր :

Հարունիյէտէ օլան ֆաալիյէթի տախի փէք ճիտտի օլմուչ վէ ճէմասթ թարաֆընտան փէք սէվիլմիչ տիր : Զաթէն սօն սէնէլէրինտէ քեամիլէն Բապպա վազֆ օլունմուչ պիր էօմրէ մալիք իտի : Հարունիյէտէ հէր Կիրակի իւչ ումուսթի թէճէմմիւտէն մատա կէնճլէր ի-

չիւն տախտի խուսուսի խըզմէթ կէօրիւր իտի : 1909 Ապրիլ 11 տէ քիլիսէտէ Աշա ի Բապպանի այնինի իճ-րա էտիպ , այնի վազթտա չօղլարը քիլիսէ ազալըղընա գապուլ էթտի , վէ օ հուզուրտա պու գատարըլէ իք-թիֆա էթմէյիպ՝ «Ինչպիսիք էտէնլէրի վէ էթմէյէնլէրի սէմավի հուզուրտունտա պիր օլմազլըղա նաիլ էյլէ» տէյիւ կէօզ հաչլարըլէ տուա արզ էյլէտի : Պատէհու 23 իւնիսիւ Մէզմուրը գրաաթ էյլէյիպ , «Պէն գըլլը մէվթ տէրէսինտէն կէչտէմ տէ շէրրտէն խավֆ էթմէմ» այէ-թինէ կէլինճէ , սէօյլէմէյիպ տուրտու : Էրթէսի Երեք-չարթի կիւնիւ Ատանայա տօղրու ըէվան օլուպ , օ կիւն հօլտա վեր . Յալոբ Գունտագճեան իլէ Պատ . Թագուր Յալոբեանա գավուչըր : Չորեքչարթի սապահլայըն Օս-մանիյէտէն , օրանըն վաիդի Պատ . Կարապետ Բիւիէլ-եան վէ Պաղչէտէն կէլմիշ պիր մուրախիսան տախտի պէ-րապէր օլարագ , հօլա չըգարլար վէ Համիտիյէյէ կէ-թիշմէգտէն Չայըր աղզը նամ մահալտէ նահեանի պիր հիւճում իլէ պէշի տէ գաթլ օլունըրլար : Պիր կիւն սօնրա Հարունիյէտէքի ճէմաաթընչն էքսէրիյէթի տէ չէհիալիք գատէհինի իչէրէք , հուզուրը իլահիտէ սէվ-կիւլիւ չօպանլարընա գավուչտըլար :

Վեր . Ս . Յովհաննէսեան քէլամա փէք աչինա օ-լուպ , կիճէ կիւնտիւղ անը միւթալաա էտէր իտի : Խի-թապէթինտէն զիյատէ գալէմի գուլվէթլի օլուպ , դա-յէթ միւէսսիր վազլար հազար իտի : Էյվահ քի , մու-հարրէրաթըր փէք ազ նէչր օլունմուշ տըր , վէ պիլ-ճիւմլէ էվրագը Հարունիյէ գըթալընըն կանղընընտա թէլէֆ օլմուշ տըր :

(Օր.) ԶԱՐՈՒՀԻ Ս . ՅՈՎ. ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՎԵՐ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՇԵՂԻՆԵԱՆ

Վեր. Նազարէթ Հեղինեան 1868ին Օգոստոս այրն-
տա Մարաշտա թէվէլլիւա էթմիշ օլուպ, նէզր էվլատը
խախ: Թէէհհիւլլէրինտէն պէտէն 15 սէնէ էվլատ-

ՎԵՐ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՇԵՂԻՆԵԱՆ

սըզ օլան Լուսաւորչական վալիտէյի Գուսաը Շէրիֆի
ղիյարէթէ կիտիպ էմնա ի րանտէ Նազարէթ դասապա-
սընա վիւսուլլէրինտէ, վալիտէսի՝ Ս. Մարիամ Ասա-
ուածածինէ պիր նէզր էտէրէք, էկէր պիր էրքէք էվ-
լատ վէրիր իտէ՝ իտմինի Նազարէթ դօյաճաղընը վատ
էթմիշ, Բապպ տախի մէրզումնին սատէ իմանընա

Նազար վէ անը թէղէք քիւրլէ պիր էվլատ ինսան էյլէ-
միշ տիր : վալիտէյնի չօճուղը Ս. Առաքանեսա վաֆթիղ
էթաիրիպ, իսմինի Նազարէթ դօյմուչլար : Չօճուղ Նա-
զարէթ հէնուղ 4-5 հաշընտա իքէն, ամճալարընըն
Փրօթէսթանլըղը դապոււ էթմէլէրի իւղէրինէ, ամճա-
զատէլէրի իլէ պերապէր կիրակի մէքթէպինէ կիտէրէք,
կիւղէլ իլահիլէր վէ էգպէրլէր էօյրէնիր խաի :

Չօճուղ Նազարէթ փէք սէվիմլի, իթաաթլը վէ
լաթիֆ օլուպ, հէնուղ թըֆըլլէթատէ իքէն վաիղ
խաի : կիրակի մէքթէպինտէն վէ վազտան հէր նէ էօյ-
րէնիր խաի խաէ, էվտէ թէքրար էտէր խաի, վէ դօն-
չուտա քէնաի սիննինտէ օլան չօճուղլարը թօփլար,
տամա չըղար վէ պաճանըն արգասընտա տուրուպ՝ վա-
զար վէ ճիտաիյէթլէ վաղ էտէր վէ պատէնու տուա
մէճլիսի հափար խաի : Պու խըտմէթլէր էսնասընտա
պիր քիւչիւք Գաթօլիք դըղ չօղ միւթէէսսիր օլուպ,
օ տախի տուա էտէր խաի, վէ աղ սօնրա խաոթա
օլուպ՝ վէֆաթ էթմէք իւղրէ իքէն, «Անա՛», պէնիմ
իչին աղլամա, պէն Յիսուսա կիտիյօրըմ» տէյրէք
թէսլիմ ի բուհ էթմիշ տիր :

Նազարէթ իշ կիւնիւ մէքթէպինտէ տախի սիւրաթ-
լէ իլէրիլէմէքաէ վէ տէրսլէրինտէ էն եիւքսէք տէրէ-
ճէյի ալմաղտա խաի : Օն ալթը հաշընտա իքէն Մարա-
շըն եիւքսէք մէքթէպինի պիթիրիպ, իսթիհան գիյնէ-
թինտէ օլ գատար կիւղէլ պիր էղպէր սէօյլէտի քի, կա-
րապիտ Ադա թօփալիան անշ թէպրիք էտիպ, Գօլէճէ
կէօրտէրէճէյինի վատ, վէ վատընը իճրա տախի էյլէ-
տի : Նազարէթ 1884տէ Այնթապ Գօլէճինէ կիտիպ,
պիր սէնէ օրատա թալիմ օլուստուղտան սօնրա պիր
սէնէ Սիտտէ վէ պիր սէնէ Ատանտա խօճալըգ էտէ-

ըէք, անտէն երեսէ Գօլէճէ կրտիպ՝ 1890տա միւնթէնի
օլտու: Տահա Գօլէճտէ իքէն Սիվաստան խօճալըդա
տավէթ օլունուպ, կիւզիւն փէտէր վէ վալիտէտէն եէ-
թիմ գալմըչ օլան պիրատէրի քիւչիւք Գէորդը տա պէ-
բապէր ալարապ Սիվասա կիթաի: Օրատա իւչ սէնէ
քէմալը մուլաֆֆադիյէթլէ իչլէտիքտէն սօնրա, օրա
միսիօնէրինին մուավէնէթիյլէ Սմէրիգայա կիթմէք իւզրէ
թէտարիքեաթ կէօրմէքտէ իքէն, ամճադատէսի Սա-
մուէլտէն «Պիրատէրիմ, Մարաչա կէլ, պէն իլմի իլա-
հիտէ օգուլօրում վէ չօդ մէմնուն ըմ, սէնտէ հէր հալ
հէլմէլիսին» մէալընտա պիր մէքթուպ ալարապ, չօդ
տիւչիւնտիքտէն սօնրա՝ Սմէրիգատան վազ կէչիպ,
Մարաչա կէլտի վէ իլմի իլահիյաթ մէտրէսէսինէ
կիրտի: 1897տէ անտէն միւնթէնի օլուպ, Մարաչ Սգ-
տէրէ Խնճիլի քիլիսէսինէ վաիզ հալինտէ տավէթ վէ
1898տէ չօպան թախսին օլունտը: 1901տէ անասլ
Քիլիսլի Օրիորդ Լուիզա Պոյաճեան իլէ թէէնիւլ էտիպ,
1902տէ պիր գըզ էվլատարը վէ 1904տէ իքինճի պիր
գըզ էվլատարը տիւնեայա կէլտի: Չօպանլըգ միււ-
տէթինտէ քիլիսէսի քէնտիսինտէն զայէթլէ մէմնուն,
վէ քէնտիսի տէ քիլիսէսինտէն մէմնուն իտի:

1904 տէ տահա էյի պիր թալիմ ալմազ իչիւն
Սգօչիայա կիթաի: Էտինպուրիտա իքի սէնէ մէչգ էթ-
աիքտէն սօնրա վաթանա տէօնմէք իւզրէ իքէն, պիր
գաչ տօսթլարընտան պիր մէքթուպ ալտը քի, անտէ
Մարաչ Սգատէմիա մէքթէպի իչիւն փարա թօփլամա-
սընը բէճա էտիյօրլար իտի: Պու մէքթուպ քէնտինի
զիյատէսիյլէ տիւչիւնտիւրտիւ: Պէօյլէ պիր նէվ աի-
լէնճիլիք կիպի օլան պիր խըտմէթ հէմ թապիաթընա
մուխալիֆ, հէմ տէ փէք կիւճ իտիյինի տիւչիւնէրէք

Թէքլիֆի դաթիկն ընտա էթմէքլիյէ դարար վէրտի :
Լաքին տիկէր թարաֆտան տէրունինատն «Պէլքի Աւ-
լահ սէնի պունուն իչլւն պուրայա կէօնտէրտի : Մէպաէն՝
անա խօշ օլանը տէյիլ , անճագ ֆարզ օլանը իճրա
էթմէք տէյիլ մի» տէյու պիր սէտա կէլիպ քէնտինի
րահաթսըզ էթմէքտէ խաի : Պու մէսէլէ հազզընտա
տօսթլարընըն էֆքեարընա միւրաճաթ էթտիյինտէ ,
պազըսը քէնտինէ ճէսարէթ վէրմէքտէ իքէն , տիկէր-
լէրի իչին կիւճլիւյիւնտէն վէ իմքեանսըզըզընտան
պահա էթմէքտէ խաիլէր : Օ արատա քիլիտէլէրտէն պի-
րինին չօպանը քէնտինի քիլիտէսինտէ սէօյլէմէյէ տա-
վէթ էտէր : Վէր . Հեղինեան պու վազըայը շէօյլէ վասֆ
էթմիշ տիր . «Քիլիտէյէ կիրտիմ , մինպէրէ չըզարմ , վէ
փէք հէրարէթլէ՛ Եա Բապպ , պանա պու կիւն միւրա-
աընը պիլտիր տէյու տուա էթտիմ : Վազը պիթիրիպ
օթուրտում վէ նէթիճէյէ պէքլէր իքէն , պիր տէ ու-
ֆազ խանէլէրտէն մատա , խամի նա մալիւմ պիր խա-
թուն թարաֆընտան 100 լիրալըզ պիր չէք պրազըլ-
աըզընը կէօրտիւյիւմտէ , Բապպըն պէնի իթթիմալ էթ-
մէք իթթէյօր խաիյինի անլայըպ , հէր պիր կիւճլիւյէ
տայանմաղա վէ հագարէթ պիլէ չէքմէյէ րազի օլտում ,
վէ իչէ պաչլատըմ . . . :»

*
* *

1907 Հոկտ . Յտէ իսթանպօլ սօգազլարընտա խա-
ֆիյէլէրին պիր պէօլիւյիւ թարաֆընտան իհաթէ օլուն-
մըշ , մահզուն մէլիլ , եօրզուն արզըն , ամմա մէլէք
սիմալը պիր միւճրիմ կէօթիւրիւմէքտէ տիր : Վէր .
Նազարէթ Հեղինեանը իհաթէ էտէն շու պէօլիւկ՝ ան-

տէն 19 ասր էլվէլ օլ սալի՛ն նազարէթլիյի կէօթիւրէն պէօլիւքտէն զիյատէ ինսաֆլը եա մէրհամէթլի տէյիլ իտի . . . :

Մարաշա կէլէն պիր մէքթուպտա , «Անըն ճիւրմիւ պէօլիւք տիր , հէյէթի թահգիդիյէտէ իսթինթադ օլունմադտա տըր» տէյու եազըլմըչ իտի : Էլվէթ , օ զայէթ պէօլիւք պիր միւճըրիմ իտի , անա քի՛մ եազլաշապիւլիւր , քէէննէհու միւհլիք ճիւզամ եա վէպատան թութուլմըչ , քի եազլաշանա սիրայէթ էտէր . . . : Նէ՛ Ազգասլեսարան , նէ՛ փրօֆէսօր , նէ՛ պասռելի , նէ տէ պիրատէրլէրտէն պիրի անա կէօրիւնէմէզ իտի : Ա՛ն , նէ՛ չէթին հալ : Միւթէաֆֆին պիր գօղուշտա , օ տէրէճէ զաիֆլէչմիչ իտի քի պիր կիւն նակեանէն պիր այինէ էլինէ կէչաիյինտէ , քէնաի քէնաիւնտէն գօրգմուչ վէ հայաթը իչիւն գաթը իւմիտ էթմիչ տիր : Էլէր իլահի գուվլէթ եէթիչմէտէ իտի , պիլա շիւպնէ նազիք վիճուտի պու ճէֆայա թէհամմիւլ էտէմէյէճէք իտի : Քիլիսէտէն իսէ քէնաիսի իչիւն ալէտտէվամ տուա օլունույօր իտի :

Հեղինեանըն մահպուս օլտըզը փէք թէզ Լօնտրա վէ Սգօչխատա օլան տօսթլար թարաֆընտան իշիտիլմիչ օլուպ , անլէրին ֆէվզ էլ ատէ թէաճճիւպինի մուճիպ օլմուչ տըր : Անլէր տէր հալ թախլիսի իչիւն չալըչմադա պաշլատըլար վէ միւքէտտէր զէվճէսինէ իշթիրադը հիսս իլէ տօլու մէքթուպլար իրսալ էթմէքտէ իտիլէր : Վեր . Տըրմընտըն զէվճէսի , «Մէվկիւլիւ հանըմ , Վեր . Տըրմընտ՝ Հեղինեանը մահպէսպէն չըգարանատէք չէվրիլմէտիք պիր թաշ պրազմայաճադ» տէյու եազմըչ իտի : Պիր ախէր չօպան , «Տօսթուլմըզ իչիւն Սգօչխանըն պիր չօգ քիլիսէլէրինտէ ալէտտէվամ

տուալար սունուլմագտա արը» տէյու եազար : Էվինտէ թաամ էթմիշ իտիյի խաթուն (քի էվվէլճէ «Պէնիմ խրիսթիյան օլմամա Հեղինեան վասըթա օլար» տէյու շէհատէթ էթմիշ իտի ,) շէօյէ եազար «Կիւնէշ տօղ-տուղունտա փէնճէրէմտէն պազըպ , էյ կիւնէշ աճէպա սէնին քիւչիւք պիր փէրթէվին Հեղինեանըն գօղուշու-նա կիրիպ տէ անը ազաճըգ միւթէսէլլի գըլըյօ՞ր մը : Թաամ սօֆրասընտա օթուրտուղումտա՝ աճէպա Հե-ղինեանա քի՞մ թաամ վէրիյօր վէ նէ՞ եէյօր՝ տէյու թէֆէքքիւր էտէրիմ : Պիր տագիգէմ եօզ քի , մէրգում կէօզիւմիւն էօնիւնտէն կիթմիշ օլսուն վէ խայալըմ ա-նընլէ ուղրաշմասըն» : Հաթթա Օսմանիյէ վազըա-սընտան պիր դաշ հաֆթա սօնրա պիր տօսթտան մէք-թուպ կէլիպ , անտէ՝ «Իսթանպօլա կէլտիյիմտէ , սէնին մահպուսիյէթտէն խէլասըն իչիւն չօզ չալըշտըմ» տէ-յու եազըլմըշ իտի : Մարաշ Ինկիլիզ էյթամխանէսի նազիրէսի Միս Սամընտ Սգօչիատան տէօնտիւլիւնտէ «Հեղինեան Սգօչիատա չօդ տօսթլար գազանմըշ , չօզ սէվիմիշ տիր , վէ քէնտինի պիլէնլէր մահպուսիյէ-թինտէն տօլայը փէք միւքէտտէր տիրլէր» տէյու շէ-հատէթ էթտի :

Էվվէթ , տօսթլար չօզ չալըշտըլար , տուալար օլ-տու , լաքին գալիմ էթտէրին էլինտէն գուրթուլմասը միւմքին օլմատը : Սէքիզ այ մուհաքէմէտէն սօնրա 5 սէնէ գալապէնտիյէ մահքիւմ էտիլտի :

Քիլիսէսի արթըգ պիր վաիզ ինթիխապ էթմէյէ մէճպուր օլուպ , գանտիտալար թագտիմ օլունտը-ղընտա , շէմմաս գալըպ , «Ինթիխապ էթմէյէլիմ , պէն ինանըրըմ քի , չօպանըմըգ մութլագա ազատ օլաճագ արը» տէյիւ իսրար էյլէտի : Չօզլար անը իսթիհա

էթտիւէր , լաքին ինսան ինտինտէ իմքեանսըզ օլան՝
ինտ Ալլահ միւմքին տիր :

Մահքիւմիյէթինտէն իքի հաֆթա սօնրա իսթան-
պօլ սօզազլարընտա Եօպէլ պօրուլարը չալընըպ , հիւր-
րիյէթ վէ մէշրութիյէթ իլան օլունտու : Տէմիր գա-
փուլար փարէլէնիպ՝ մահպուսլարա ազատըզ վէրիտի :
Պունլարըն պինլէրճէսի իչինտէ պիրիսի տէ Հեղինեան
խաի :

1908 Օգոստոս իքինճի Կիրակիսինտէ Մարաշ Ազ-
տէրէ Ինճիլի Քիլիսէսի ազլամ մէսէրրէթ իչինտէ իաի :
Ճէմաաթ իչէրիտէ Բապպըն աճիպ իչլէրինի թէֆէք-
քիւր էթմէքտէ , էյթամ տըշարըտա սաֆպէսթէ չօպա-
նըն կէլիչինի պէքլէմէքտէ օլտուղը հալտէ , պիր տէ
մէլէք սիմալը լաթիֆ չօպան կէլիպ՝ Եանլարընտան
կէչէր իքէն , «Թող ցնծայ Երկինք» իլահիսի վէ իչէրի
կիրէր կիրմէզ «Բապպ սալթանաթ էտէր» իլահիսի թէ-
րէնիւմ օլունտը : Քէնտիսի իտէ մինպէրին նէրտի-
պանընա գափանըպ , միւթէվաղը վէ միւթէչէքքիր
պիր բունլէ տուա էթմէքտէ իաի . . . :

Վեր . Հեղինեան էօմրիւնին սօն սէքիզ այլարը
զարֆընտա փէք զաիֆ վէ իփրանմըչ պիր վիւճուտ
իլէ քէմալը սատազաթ իւզրէ իչլէտի : Հէր ազչամ՝
ճէմաաթընըն Փամիլիալարընը զիյարէթէ կիտէր վէ
անլէր իլէ էօյլէ թաթլը միւշարէքէթտէ պուլունըր իտի
քի ճիւմլէսի տէ անը սէվմէմէք էտէմէզլէր իաի : Չօ-
ճուզլարը ճէլպ էթմէյէ խուսուսի իսթիտատը վար
խաի : Իլանը մէշրութիյէթ՝ չօգտան պէրիւ իսթիպտատ
թանթընտա գապթ օլունմըչ գիյլ ու գալլարըն փաթ-
լամատընա ֆուրսաթ վէրմիչ օլարապ , էզճիւմլէ Մա-
րաշ Տիվանլը Ինճիլի Քիլիսէսի փէք չալգանթըլը պիր

հալտէ իտի : Օրայը տիւղէլտիպ՝ դալսլէրի թէսքին էթմէք իչիւն չալըչանլարտան պիրիսի տէ Հեղինեան օլուպ , չօզ կիճէլէր էվինէ կէլմէյէ պիլէ վազըթ պուլամաղ իտի : Սօն հաֆթասընտա — էլէմլէր հաֆթասընտա — իւղէրինէ թէրաքիւմ էթմիչ ֆարզլը ֆարզլը իչլէրի իթմամ իչիւն օլ տէրէճէ մէչդուլ իտի քի կիւնտիւղէրի էվինէ կէլիպ թաամ եէմէյէ վազըթ պուլամատըղընտան , իքի քէրրէ զէվճէսի թաամը ալըպ քիլիսէյէ կէթիւրմիչ տիր :

*
* *

Մուգատտէս ճիհատըն մուգաֆֆէր սէրտարը իպն Ուլլան Յիսուս՝ ճիհատըն թէղարբուպը զէմանընտա «Ճանրմ էօլիւմ տէրէճէսինտէ միւղթարիպ տիր» տէյէ ֆէրեատ էյլէտի , վէ պիր ինսան կիպի՝ չակիրտլէրինտէն այրըմագ քէնտինէ կիւճ կէլիպ , «Պէն էլէմ չէքմէզտէն էվվէլ պու Պասէքի սիղին իլէ պէրապէր եէմէյի զայէթլէ արզուլէտիմ» պույուրարագ , անը իճրա էթտիքտէն սօնրա՝ մէյտանը ճիհատա աթըլար : Անըն սատըղ թէվապիինտէն նիչէլէրի տախի միւթէվազընտէ քէնտի սէվկիւլիւ ինէլասքեարլարը իլէ Աչա ի Բապպանի ային ի մուգատտէսինի իճրա էտիպ , մուգատտէս ճիհատա աթըլարագ՝ չէհիա տիւչմիչ տիրլէր :

Կիլիկիա իչիւն տախի էսրարէնկիզ պիր ճիհատը մուգատտէս մուգարբէր օլմուչ իտի : Կիլիկիա Ինճիլի իթթիհատընըն չօպան վէ վաիղլէրի՝ միալի սէպգաթ էթմէմիչ էօյլէ պիր կէրմի վէ ճիտաիյէթ իլէ քէնտի մինպէրլէրինտէն Քրիստոսըն աճիպ վէ ազիմ մու-

հասպակէթի, էլէմ վէ էօլլումիւ հազզընտա փէյզամլար
իրատ էթտիլէր, քի միւսթէմիունըն գալլէրի երիյիպ,
«Եաշարըմ պէն սէնին իչիւն, Չիւն Սէն էօլտիւն պէ-
նիմ իչիւն, էօլլարլում հէմ աշզըն իչիւն, Բապպըմ Խէ-
լասքեարըմ» գարարընը վէրիպ՝ հէման պիր գաշ կիւն
սօնրա գանլարըլէ անը թէմհիր էյլէտիլէր: Պուենը հէր
պիր քիլիտէ շէհասէթ էթմիշ տիր:

Վեր. Ն. Հեղինեան տախի բէֆիզլէրի միսիլլու,
էլէմլէր հաֆթասընտա դայէթ մէշղուլ օլմասընա բազ-
մէն, Յարութիւն Կիրակիտինտէ օրուձ իլէ քէնտինի
Բապպա թաղտիս էթմիշ օլարապ, Աշաի Բապպանի
սօֆրասընտա խըտմէթ էթմէքտէ խտի: Վազը Լայէ-
մութլըգ հազզընտա օլուպ, խայր իլէ շէրը միյանըն-
տաքի միւճահէտէյի վասֆ վէ էնճամ խայրըն մու-
ղաֆֆէր օլաճաղընը վէ պուենա էն մուգնի տէլիլ Բապ-
պըմըզըն գըյամընը խտիյինի պահս էթտիքտէն, վէ
էվվէլա պիր վաֆթիլ իճրա էթտիքտէն սօնրա, Բապ-
պըն ազշամ թատմընը ճէմասթա թաղտիմ էյլէտի:
Նիհայէթինտէ, «Բի՞մ պիլիր, պէլքի պիր տահա պու
Մուգատտէս Սօֆրանըն էթրաֆընտա ճէմ օլմայաճա-
ղըգ: Պէլքի սէն, էյ պիրատէր, վէ պէլքի տէ պէն:
Լաքին ֆարգ էթմէզ: Անճագ Ալլահըն մէլէքիւթիւնտէ
թաղէ օլարապ Խէլասքեարըմըզըն բիյասէթի թահթըն-
տա իճրա էթմէյի Ալլահ ճիւմլէմիղէ իհասն էյլէսին»
տէյիպ, իլահի թէրէննիւմիւնտէն սօնրա մուգատտէս
ճիհաս իչիւն այրըլտը:

Տօսթլարը էնվաի սէպէպլէրտէն տօլայը միւմաի-
լէյի իշպու եօլճուլուգտան մէն էթմէյէ չօգ չալըշար-
լար: Մահպուսիյէթի գէմանընտա վիւճուաճա փեք
զաիֆլէշմիշ օլտըզընտան, Իթթիհաստա կիթմէքտէն խտէ

պիր դաչ հաֆթա թաթիլ էթմէսինի թէքլիֆ էյլէտի-
լէր : Փաղաթ քէնտիսի : «Փարզըմը իֆա էթմէք իչիւն
հէր կիւճիւլէ բաղի իմ» տէյերէք , Ապրիլ 15տէ իւչ
մուրախսաս րէֆիզլէրիյլէ Ատանայա միւթէվէճճիհէն
հօրա րէվան օլտը :

*
* *

Ահ , եա Բապպ , սէն վեր . Հեղինեանը վէ րէ-
ֆիզլէրինի պիրլիքտէ վէ պիրտէն թօիւայըպ ճէլալինէ
նապլ էյլէտին . . . : Սէն , եա Բապպ , իհոան էյլէ քի
կէնճիւրիմիզ քէնտիլէրինի Սանա վազֆ էյլէյերէք , կիթ-
միչ օլանլարըն պօշ պրազտըզլարը մահալի սօլաուր-
սընլար : Ամին :

(Տիկիմ) ԳՇԵՈՒՆ ՏԷՐ ՄԵՐՏԻՉԵԱՆ

ՎԵՐ՝ ՍԹԻԼԻԱՆՕՍ ԱՐՄԱՆԻՏԻՍ

Վերս Սթիլիանօս Արսւանիտիս՝ Հաճընըն 18 սոսթ շէմալ ք դարպընտա , Թաշճը նամ պիր Բում գարիյէտէն՝ Արագան քեահեա իննվանըյլէ մալիւմ Խրիսթօս Թումօս խամինտէ պիր ասէմին իքինճի օղլու խաի : Թագրիպէն 1865տէ թէվէլլիւտ էթմիշ օլուպ՝ սէպազէթ վէ կէնճիլք էօմբիւնիւն պիր գըսմընը քէօյիւնտէ գրասթ իլէ խմրար էյլէտիքտէն սօնրա , 18 եաշրնտա իքէն Մարաշտա իտատիյէ մէքթէպլինին լէյլի տաիրէտինտէ դարիպ շակիրտլէր արասընա գապուլ օլունտը : Միտիօնէրլէրին մուավէնէթիլլէ 3 սէնէ Մարաշտա վէ 4 սէնէ Մ . Թ . Գօլէճինտէ թալիւմ օլունտը : Էրթիշիճէ օգոււմաթըղընտան Գօլէճտէն նիզամի սուրէթտէ մէզուն օլամտը : Մէքթէպ միւտտէթի էսնասընտա իքի սէնէ քէնտինին քէօյիւնտէ խօճալըգ իլէ մէշղուլ օլմուշ տըր : 1895 կիւղ քիպթիտասընտա Մարաշտա իլմ ի իլահի թալէպէսի օլտը : Զագաթ 1895ին օլ տէշէթլի գըթալընտա՝ տէօյիւնտէն , պաճագընտան , էլինտէն վէ այաղընտան , տէօրթ մարթին գուրշունու վէ պաշընտան տա իքի սիւնկիւ եարատը ալտը : Սայքի միւճիգէ իլէ գուրթուշտը : Պու ճիւմլէ եարալարըն նիշ պիրի միւնկիք տէյիլ խաի : Պիր քէմիյի պիլէ գըրումամը խաի : Պինաէն ալէշն 7 հաթթա թէտավի օլունտըգտան սօնրա քեամիլէն իֆագաթ պուլտը : Պու վագըթաա գաթէն միւթէէնիլ օլարագ , պիր օղլու

վէ պիր դըզը վար խտի խտէ տէ , ֆամիլեաոր վէ չօ-
ճուզարը Թալաստա դայնվալտէսինին Կանընտա խտի :

Վեր . Սթիլիանօս պու պէօյիւր մուխաթարատան
գուրթուլարգտա քէմալը շէվզլէ քէնտինի պէ թէր-
րար Բասպըն իշինէ վազֆ էյլէյիպ 1898տէ մուվաֆ-
ֆազ թալէպէտէն պիրի հալինտէ իլմ ի իլանիտէն մէ-
զուն օլարազ , Շար քիլիսասընտա վարզըզա պաշ-
լատը :

Պուրատա մուվաֆֆազիյէթլէ իքի սէնէ վարզ վէ
Եէաի սէնէ չօպան հալինտէ իշլէաի : Անըն խըամէթլէ-
րի Շարտա չօզ մագպուլ օլար , ֆիլիսասը մամուր
պիր թարլա հիյէթինէ կէլաի : Պու էսնալէրտէ իլք
գէվճէսի 2 օղան վէ 2 դըզ չօճուզ թէրք էտէրէք
իրթիհալ էյլէաիյինտէն , թէքրար թէէհհիւլ էյլէաի :
1906 տա Հաճընըն պիրինճի Ինճիլի քիլիսասը միւնա-
սիպ պիր իշճի հալինտէ Վեր . Սթիլիանօսը չօպանըզա
տավէթ էյլէաի : Միւմաիլէյի պուրատա մուվաֆֆա-
զիյէթլէ իքի սէնէ իշլէաիքտէն սօնրա Միւրքիւնա կի-
տէր իքէն Ատանա Կօլունտա Սաղ կէչիտտէ 1908
Ապր . 16 տա աիկէր բէֆիզ վէ բէֆիգէլէրի իլէ պէ-
րասպէր զալիմլէր Եէաիյլէ զաթլ էաիլաի : Կէնճ թիւր-
քին աչարզը Կարա միւհիւքլիյի ճիհէթիլէ Ապա իւլ
Համիտինքինի չօզ զիյատէ կէչաի :

Վեր . Սթիլիանօս պիլա չիւտէ ֆաիտէլի պիր
րուհանի իշճի խտի : Միւմաիլէյի վիճուտէ սաղլամ ,
ֆիքրճէ օրթա հալլը , հաֆըզէսի պէրրազ , մանթըզը
գուվվէթլի , սիրէթճէ խալիս , րուհանիճէ կէրմի խտի :
Միւթալէայը սէվեր , իշինտէ սաաըզ , պի դարազ , վազ-
լարընա էյի էմէք վէրիր խտի : Թապիաթը շէն , չազա-
յը սէվեր , առէմլէր իլէ մոււալէրէթի գօլայ , սաֆի :

Handwritten signature or name in black ink.

1921 22 20

6392

NOTES
KURBY
Demir

է ֆիֆաֆ, դարուրը սի մէկ, ճշօնէրս թիւյանս վէ
միւրայիսն հիւ խօշանմայ քաֆի:

Ատէմէէր արասընտա մէկճտա միւրայիսն լաը հալլ
էթմէ, վէ խասիմէրի պարըարմանը միմիտէ թէ-
անն/տիւ պազէն հուսուար պար քաֆի: Իօֆթէսի դա-
լլպ խի իտէ տէ, թէզ սթիլ խի: Ատէմէէր լիւ ու-
յուշմադա սայ էտէր, վէ չօզ տէֆա ֆէտաքեարըղգտա
պուլունըր, ֆազաթ ճօրընը արայան պիբի խի:
Ճանըար խէլասընը քէնտինէ պիբ հըրս էթմիշ խի:
Պիլա շիւպէ վիբ. Սթիլիաննօս «Խօլիւմէ տէք սատըզ
օլանըարա վէրիլէն» հայաթ թճաշնա հաիլ օլմուշ
տըր:

(վ.հ.ր.) Կ. Յ. ՅԱՐՈՒԹՅԱՆ

Handwritten text in Arabic script, including a signature and address.

25
2509
2804

ՎԵՐ . ԶԱՔԱՐԻԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Վեր . Զաքարիա՝ 1870 Յուլիս 1տէ Գօղան տա-
ղընըն Եէրէ Պազան Նամ քէօյիւնտէ տիւնեայա կէլմիշ
տիր : Զօճուգլուգ վազթընտա քէօյ մէքթէպինէ կի-
տէրէք , էրմէնի իւլ հուրուֆ թիւրքճէյի տիւղ օգու-

ՎԵՐ . ԶԱՔԱՐԻԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

յապիլմէք էօյրէնմիշ իտի : Տ-10 եաշընտա օլտուղըն-
տա իսէ փէտէրինին դօյսնդարընը կիւթմէյէ մէճպուր
օլտուղընտան , մէքթէպէ տէվամ էտէմէզ իտի իսէ տէ ,
չօպանլըգ վազիֆէսինի իճրա էթմէքլէ պէրասպէր պօշ
վազըթլարընտա մէշգ էթմէքլէ կէչիրիբ իտի : Վալի-
տէսի՝ դայէթ տինտար վէ էվլատընըն տա դայէթ էնլ ի

Թագաւա քիմնէլէր օլմասնընր արգու էտէն պիր դասըն օլուպ , Զաքարիայը վէ քիւչիւք պիրատէրի Սամուէլի , փէք էրքէնտէն Բապպըն թարիզինտէ թալիմ վէ փէր-վէրտէ էաիպ՝ գալպլէրինէ բուհանի թօխումլար էք-մէքտէ պուլունըր : Բուհանի մատտէլէր հազզընտա անլէրլէ սըզ սըզ դօնուչուպ , Ալլահ իլէ տաիմա ալա-գա էթմէյի քէնտիլէրէ թալսիյէ էթմէքտէ պուլունըր խաի : Շէօյլէքի Զաքարիա սիւրիւյէ մուգայեէա օլ-տուղը սըրատա , տէրս քիթապլարըյլէ պէրապէր Ք . Մուգատտէս , Քիրիթիյան հօլճուլըղը վէ սաիր բու-հանի քիթապլար վէ բիտալէլէր օգումաղա տա վազթ վէրիր խաի :

Նիհայէթ փէտէրի՝ չօճուղըն չու օգումաղ հասրէ-թինէ տայանամայարապ , անը սէնէնին ալթը գըչ այ-լարընտա մէքթէպլէ վէ տիկէր 6 հազ այլարընտա տա չօպանլըղա հօլլամաղա գարար վէրիր : Պու հօլ իլէ Զա-քարիա իքի սէնէ գարֆընտա քէօյ մէքթէպլինի պիթիր-մէյէ մուվաֆֆապ օլուր : Ֆազաթ շիմտի տէ գիյատէ օգու-մաղ , հիւքսէք մէքթէպլէրէ կիթմէք հասրէթիյլէ սու-ղան օլուր : Նիհայէթ 1884տէ , 14 հաչընտա օլտուղը հալտէ , Մարաչ Ագատէմէսինէ կիթմէյէ նաիլ օլուր : Օրատա իւչ սէնէ պէրտէվամ օգուլարապ մէզուն , վէ 17 հաչընտա իքէն Մ . Թ . Գօլէճինէ գապուլ էաիլիպ Ֆրէչմէն սընըֆընա տախիլ օլուր : Պու վազըթտա փէ-տէրի Գօլէճ մէսարիֆինէ պիր փարա հարտըմ էտէ-մէյէճէյինի քէնտինէ խապէր վէրիր խտէ տէ , Զաքա-րիա ասլա ֆիլթուր կէթիրմէյիպ , օգուտուղը միւտ-տէթտէ պուլտուղը հէր նէվ իչի իչլէյէրէք , մէսարի-ֆինի օ հօլտա էլտէ էթմէյէ բաղը օլուր : Քէզալիք պիր սէնէ օգուլուպ , տիկէր սէնէ խօճալըզ էթմէյէ

մէճպուրիյէթ հասը օլաուգտա , հիչ մէյուս օլմայա-
րադ իշինտէ տէվամ էտէր : Պէօյլէլիքլէ 7 սէնէ սօնրա
կանի 1894տէ Մ . Թ . Գօլէճի մէղուհը օլմաղա տա
մուվաֆֆադ օլաու :

Այնի սէնէնին Սեպտեմբեր այընտան իթիպարէն
պիր սէնէ Հայիկ քիլիսասը խտտիյէսինտէ վէ ֆէր-
տասը իքի սէնէլէրտէ տէ Գայաճըդ խտտիյէսինտէ
պիր մուսուլիմ հալինտէ չալըչըպ՝ օլ քիլիսատան Օր .
Հոիփփիմէ Միսիրեան իլէ տէ նիշանլանար : Պու միււս-
տէթտէ խաի քի քիւչիւք պիրատէրի Սամուէլի տէ
Այնթասպա կէթիրտիպ քէնտի մէսարիֆիյլէ տնը տա
մէքթէպէ հօլլասը :

Մէրհում Զաքարեանըն Քրիստոստա վէրտիյի իլք
մէյվէ տնըն քիւչիւք պիրատէրի Սամուէլ օլմուչ տըր :
Անը օլ գատար սէվէր խաի քի քէնտինին մալիք օլ-
տուղը բուհանի վէ ճիսմանի հէր պէրէքէթի մութլա-
գա տնըն տա կէօնէնմէսինի արգու վէ իճրասընա սայ
էտէր խաի : Աճաիպ տէյիլ տիր քի պիր միււստէթ սօն-
րա օ տա այնի գալպ վէ էօմրէ մալիք խաի :

Պինաէն ալէյհ հէր իքի պիրատէրլէր ճիտաի միւ-
մինլէր խաիլէր : Ֆագաթ բէսմի վաիդ եա չօպան հա-
լինտէ պէշարէթ խըսմէթինի տէր իւհտէ էթմէյէ նիյէթ-
լէրի հօդ խաի : Լաքին Զաքարիա 1895 տէ վուգու պու-
լան գըթալըն պաշ սէպէպի՝ մութլագա Միւսլիմանլարա
Ինճիլին թէպչիր օլուհմամասը խտիյինէ իգնա օլտըգտան
սօնրա , քէնտի քէնտինէ «Պէն պիր Ինճիլ վաիդի օլ-
մալըլըմ . պալթայա գուրպան օլանլարտան պիրի տէ
պէն օլմագլըղըմ ինթլիմալ խաի . էօմրիւմիւ Ալլան հըֆդ
էթաի , վէ պիւթիւնլիւյիւնճէ Անա վագֆ օլուհմալը
տըր» տէաի : Պուհտան սօնրա նիշանլարընըն կանընա

կիտիպ՝ կէօզլէրի աթէշ կիպի փարլատըզը հալտէ
«Չանն էթմէ՞զմիսին քի Բրիստոս հէր հալտէ արա-
սընտա եաշատըզըմըզ շու գազմա վազ օլունմալը տըր :
Միւմինին էն մուհիմմ Փարզը պու իտիյինէ էմին իմ :
Պու ուղուրա գուրպան օլմազ , պալթայա գուրպան
օլմագտան զիյատէ միւպարէք տիր : Պէն պու մագսէտ
իչիւն էօմրիւմիւ Յիսուսա վազֆ էթտիմ : Ինանըրըմ
քի Օ տա պէնի իսթիմալա թէնէզզիւլ էտէր : Պունա
սէն տէ բազի օլուրսըն , էօյլէ տէյի՞լ մի . Հոփոսիմէ՛ .
վազըա Ինճիլ վալզլէրինին էօմրիւ էն սէֆիլ տիր ,
Ֆագաթ էն միւպարէք տիր տախի» տէտի : Օլ կիւն-
տէն պէտէն պու խըտմէթէ հազըր օլմազ սէվտասըյէ
տօլու իտի : Քէզալիք՝ «Աճէպա իլմ ի իլահի մէտրէ-
սէսինտէ պու մագսէտէ վիւսուլ իչիւն եարտըմ էտէն
վէսաթիթ պուլունու՞ր մը» տէյիւ սըրասը տիւշտիւքճէ
սիւալլար էտէր իտի :

Չաքարիանըն էօմր վէ արզուլարը , քէզա Սազ կէ-
չիա շէհիալէրինտէն մատուտ օլան պիրատէրի Սամու-
ելէ չօգ թէզ թէէսիր էթտիյինտէն , ազ վազթ սօնրա
օ տա այնի հասրէթլէ թութուշմըջ պուլունտը :

Պու ճիւմլէ իլէ տէ Չաքարիա պիր սէնէ սօնրա ,
թէէհիւլ տախի էթմիշ օլտուղը հալտէ , Ատանա՞մէք-
թէպինտէն ալտըզը պիր տալէթէ իճապէթէն օրատա
խօճալըզ իչիյլէ մէշղուլ օլտը : Մր . Միտ եագընընտա
պուլունույօր իտի : Արատա պիր մէրզումըն Բուհ իլէ
մէմլու վազլարընը տինլէր վէ ազապինտէ անըն իլէ
միւսահէպէթտէ պուլունուր իտի : Թամմ օ վազթտա
«Բուհ իլէ մէմլու էօմր» նամ պիր Ինկիլիզճէ քիթապը
միւթալէա էտէր իքէն , քէնտիսի հագընտա շէօյլէ
տիւշիւնիւյօր իտի , «Պէն հագիզաթէն թախսիս ի նէֆա

էթմիշ պիր միւմին իմ, Ֆազաթ էյի պիլիբիմ քի Րուհ
իւլ Գուտսս իլէ մէմլու տէյիլ իմ, էվվէթ հէր ան Րուհ
իւլ Գուտսսըն թէէսիրի թանթընտա եաշայան, տիւ-
շիւնէն, սէօյլէյէն վէ ամէլ էտէն պիրիսի տէյիլ իմ:
Ահ, իշթէ պէնիմ ինթիյաճըմ թամմ պու տըր: Պէն
Րուհ իւլ Գուտսս իլէ մէմլու օլմալը իմ. Ալլահըն էմրի
պու տըր: Պուենտան պէրիտէ քէնտիմի իրիսթիյան վէ
Ալլահ էվլատը իմ տէյու կէօզէթ մէմէլի իմ: Կէօզէթ-
սէմ ապէս վէ մանասըզ տըր: Պու պապտէ միւթա-
լէալարը դայէթ տէրին խի. հասրէթի պու օլտու-
ղընտան անա մալիք օլմանըն շարթլարընը իճրայա
չալըշըր խի: Եինէ Սամուէլ պիրատէրի եանընտա օ-
լուպ հէր իքիսի տէ քէնտիլէրի իլէ պէրապէր շայիրտ-
լէրի իշիւն աճայիպ դայրէթլէ շալըշմըշար: Իմտի հէմ
պու իքի պիրատէրլէր, հէմ տէ Ատանա մէքթէպի
միւպարէք վէ մութլու խիլէր: Էրթէսի սէնէ Մու-
գատտէր անը Ուրֆայա սէվգ էյլէտի. իլք սէնէ մէք-
թէպ վէ իքինճի սէնէ մինպէրտէ շալըշար. գալպինին
եէք հասրէթի Րուհ իլէ իշլէմէք վէ սէօյլէմէք խի:
Պու սէնէնին խիթամընտա Մարաշ իմ ի իլահի
մէտրէսէսինէ տտիսիլ օլմագ արղուսըյլէ Այնթապա
տէօնտիւ իսէ տէ, ազ վագըթ սօնրա Ֆամիլ հասըյլէ
պէրապէր Հալէպէ կիտիպ, Եհնուտիլէրէ Միսիօնէր Մր.
Քրիսթիսին մէքթէպինտէ խօճալըզ իշիյլէ մէշղուլ պու-
լընտը: Էլինտէն կէլտիյի տէրէճէտէ բուհանի իշլէր
իճրասընա դայրէթ էտէր խի: Օլ վագթտա խի քի
Փրօթէսթանթ Քիլիսասընտա իլք տէֆա օլարագ չօ-
ճուզլարա մախսուս պիր Կիրակի մէքթէպի պէս օ-
լընտը վէ եանըլմայօր իսէմ շիմտի հալա տէվամ է-
տիյօր:

1903տէ Բիլիս քիլիսասը մինպէրինտէ պիր վաիզ հալինտէ եօրուլմազ դայրէթ վէ շէվզ ու կէրմի իլէ իշլէմիշ տիր :

1904տէ միւթէվէֆֆա Սողոմոն էֆ. Լեւոնեան վէ Սեդրակ էֆ. էքմէքճեան իլէ պիրլիքատէ Խարփութաա վագը իլմ ի իլահի մէտրէսէսինէ շակիրտ օլտու : Օրաաա թէտէրրիւս էթտիյի իքի սէնէ զարֆընաա Խարփութաան 3 սաաթ էօթէտէ Գույուլու նամ պիր քէօյէ հէր հաֆթա կիտիպ՝ Կիրակիյի Բուհանի խըամէթլէր կէօրմէքլէ կէշիրիր իտի :

Նիհայէթ 1906 Յունիս այընտա Այթապա ալտէթ վէ Յուլիս 18տէ աալա ֆիքրինտէն կէշմէյէն պիր մահալէ — Կարմուճա — պիր վաիզ հալինտէ վասըլ օլտու : Չաքարիա իշպու իշ մահալինի դայէթլէ սէվէր իտի : Վէ չօճուգլըզնտան պէրիւ տէրիւհտէ էթտիյի կէրէք բուհանի վէ կէրէք ճիսմանի իշլէրին իճրասընազ դայրէթլի վէ տագիզ օլտուզը միսիլու պու իշինտէ տախի , տէյիլ նալընըզ քիլիսասընտան օլանլարա , անճազ մէզհէպ ֆարզը աալա կէօզէթմէյէրէք պիւթիւն քէօյիւն էհալիտինէ գալպտէն իշթիրաք վէ էլինտէն կէլտիյի տէրէճէ բասթ կէլէն հէր տաիրէտէ մուհապպէթ իլէ մուավէնէթտէ պուլուհըր իտի : Ճէմաաթընըն խանէլէրինի սըզ սըզ զիյարէթ էթտիյի կիպի , ճէմաաթընտան օլմայանլարըն տա խասթա , տէրալի վէ պիշարէլէրինի , պիլա ֆարզ , զիյարէթ էտիպ միւթէսէլլի գըլմազա վէ պու վասըթա իլէ անլէրէ Բիթապը Մուգատտէսին հայաթ վէ թէսէլլի մէնպար օլտուզընը անլաթմազա չալըշըր իտի : Մուայեէն վազթլարաա Փրօթ . Բիլիսէմիզտէ աուա ճէմիյէթլէրի օլտուզը կիպի կիճէլէրի տէ Լուս . խանէլէրտէ բուհանի միւսահէպէթ

վէ տոււա մէճլիսի ազատ էթմէք իշխւն սէյիրտիր խտի : Անլէրէ օլ տէրէճէ իւսնիյէթ վէ հազընլըզ կէօսթէրիրտի քի անլէր քէտէր վէ կիւճլիւքլէրի հազընսաա քէնտիսի իլէ գօնուչմագտան հիչ չէքինմէզլէր խտի : Սասթալարը օլտուղընսաա թապիպէ սէյիրտիր կիպի հանընս սէյիրտիրլէր խտի : Էլ հասըլ պիւթիւն քէօյ իշխւն չալըչըր , չապալար , տոււա էտէր վէ էհալինին խէլասը իշխւն թէլաչ էտէր խտի :

Պէօյլէ շէվզ ու շէթարէթ իլէ իքի սէնէ 3 այ վախի հալինտէ չալըչտըզտան սօնրա 1908 Նոյմ . 22 տէ կիրակի կիւնիւ մէրհումէ Միսս Շաթըզ վէ Ուրֆատան կէլմիշ պազը տօսթլար վէ պիւթիւն քէօյ էհալիսի հազըր օլմագ իւզրէ պէօյիւք պիր ճէմիյէթ հուզուրընսաա , ազ վազթ սօնրա Օսմանիյէտէ շէհիտլիք նասիպինտէ քէնտինէ բէֆագաթ էտէն սէվկիւլիւ տօսթլարընտան վեր , կիրակոս ժամկոչեան , վեր Սեզրաի էքմէքճիեան , վեր . ճըրճի Շէմմաս էֆէնտիլէրին վէ վեր . Մր . Թրօպրիճին՝ պաշընս էլլէր գօմասըյէ Պասս , Զաքարիս Կարմուճ ինճիլի Փրօթէսթաթ քիլիսասընս բէամի չօպան թախսիս օլընսը : Քէնտի քէնտինէ վէ սաիրլէրէ , «Պէն չօճուգ իքէն գօյուն չօպանը խտիմ , լաքին Ալլահ պէնի սիւրիւ արտընտան սլըպ քէնտի սիւրիւսինէ չօպան նասպ էթտի» տէր խտի :

Պու արատա Գարա քէօյ վէ Տիքմէ քէօյլէրինտէ վախ սըֆէթիյլէ իշլէմէքտէ օլան պիրատէրի Սամուէլէ շէօյլէ հազմըչ տըր , «Սէվկիւլիւ պիրատէրիմ , պիլիրսին քի քէնտիմի արատընսաա հաշատըզըմ գավմա պէչարէթ թէպչիրի իշխւն Քրիստոսա վազֆ վէ էօմրիւմիւ թազտիս էթմիշիմ : Պանս կէլիյօր քի պու խըա-

մէթին վազթը կէլմիշ . վազթ ու թարզընը Բապպա
թէրք էթմիշիմ վէ պու հօլտա գուրպան օլմաղա հա-
զըրմ :» Պու խուսուս Զաքարիանըն գալպինտէ տէ-
վամի աիւշիւնկիւ մատտէսի խի :

1909 Ապրիլ 4 Ծաղկագարդ կիրակիսինտէ սօն տէֆա
օլարապ սէվկիւլիւ ճէմասթը իլէ պիրլիքտէ վաֆթիզ վէ
Աչա ի Բապպանի այինլէրինի իճրա էթաի : Պու միւնասէ-
պէթլէ վէրտիյի վազըն թէմէլի «Քրիստոս քէնտի գանը
վասըթասըլէ պիզի Ալլահ իլէ պարըշտըրտը» այէթի
օլուպ , թէէսիրի չօզլար իւզէրինտէ պագի աիր : Պու
խըտմէթտէն սօնրա պիւթիւն ճէմիյէթինէ պիր մու-
հապպէթ պագըշը իլէ նազար գըլըպ «Սիզի Ալլահա վէ
Անըն ինայէթինէ ըամարլարմ , քի՞մ պիլիբ , կիտիպ
տէօնմէմէք վէ կէլիպ պուլմամագ վար» տէտի :

Անճագ իքի կիւն տահա կարմուճտա տուրտըգտան
սօնրա Ատանատա ինիգատ էտէճէյի փէշինէն խապէր
վէրիւմիշ օլան սէնէվի բուհանիլէր մէճլիսինտէ հազըր
պուլոււնմագ իւզրէ հօլա չըգտը վէ միւթէպէր արգա-
տաչարըլէ Այնթապա միւթէվէճճի՞ն օլտուլար : Այն-
թապտա տէֆա պէ տէֆա «Աճէպա կարմուճա կէրի
տէօնսէ՞մ մի , չօճուղըմըն արգամ սըրա խասթա օլ-
տուղընա տաիր խապէր ալտըմ , ավտէթիմտէ սազ
պուլաճա՞գ մը իմ» միւլահազասըլէ փէրիչան օլտուղ-
տան վէ նիհայէթ ճիւմլէ տօսթլարը իլէ պիրէր պիրէր
կէօրիւշաիւքտէն սօնրա ախէր վաիզ վէ մուրախիաս-
լար իլէ Ատանայա կիտէր իքէն Օսմանիյէտէ Քիլիսա
պինասը թահթընտա ույգույա վարմըշ տըր :

Պէօյլէճէ վէր . Զաքարիա Պետրոսեան տահա 38
եաշընտա , էօմրիւն իլէրիսի իւմիտլի , կէնճ վէ տինճ ,
չէվզ ու շէթարէթլէ մէմլու վէ ճանլարըն խէլաս օլ-

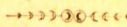
մասը հասրէթիցէ սուղան օլտուղը հալտէ , պէշարէթի քէնտիլէրէ թէպէր էթմէք խաթրը իչիւն ֆէտա ի ճան էթմէյէ հազըրլանտըը գալմըն էլիցէ շէհիտ օլմուշ , վէ կէնճ դէվճէսի իլէ էն պէօյիւյիւ 12 , էն քիւչիւյիւ տէ սալթ 60-70 կիւնիւք պէպէք օլտուղը հալտէ տէօրթ նէֆէր հէթիմլէր պրապարագ չօպանը օլտուղը քիլիսէյի վէ ճիւմլէ խըսըմ , ազըրպա վէ տօսթլարընը աէրեա ը հիւզն ու քէտէրէ միւսթէղրագ գըլմըշ աըր : Բէզալիք պիրատէրի Սամուէլ հայաթտա իքէն Չաքարիանըն էօմր ու աթվարընա իմթիսալ էթտիյի կիպի , թէրք ի աիւնեա էթմէք սըրասը կէլտիյինտէ տախի սէվտիյի վէ միւզթէտի օլտուղը պիրատէրինէ իմթիսալէն , օտա Ապրիլ 15 տէ , Սաղ կէչիտտէ ախէր չօպան վէ վաիղլէր իլէ պէրապէր իթլաֆ էաիլմիշ վէ արդատա 3 հէթիմ իլէ պիր տուլ դէվճէ պրապմըշ աըր :

Չաքարիա չապուզ չապուզ քէմալա էրէն , իտլասքեարընըն լութֆ ու ինայէթ վէ մուհապպէթինտէ հէր կիւն՝ պիր կիւն էվվէլքինտէն զիյատէ պէօյիւյէն , էօմրիւ հիսս օլունուր թարդտա փաքլէնէն վէ սէվտիյի գաթըն սիյրէթինէ միւշապիհ օլմագ խուսուսընտա ճէլալտէն ճէլալէ թէպէտաիւլ էտէն պիր միւմլին իտի : Հազիգաթէն Յիսուսըն գուլու իտի :

Սանիյէն , խըտմէթ էթմէյի քէնտինէ էօմր մագսէտի իթթիխազ էթմիշ օլան պիրիսի իտի : Տէրիւհտէ էթմիշ իտիյի իշի հէր կիւճլիւյէ բաղմէն պաշա չըգարմագա ճէհտ էտէն պիր իշճի իտի :

Սալիսէն , աճաիպ տուա ատէմի իտի : Սաաթլարճա Ալլահըն հուզուըրնտա տուրուպ , քիլիսէսի , ֆամիլիա իլէ չօճուղլարը , տօսթլարը իլէ աիւշմէնլէրի , քէզալիք իշտաշլարը իչիւն տուա էտէր իտի : Տուա էտիպ գալլարըճա , սիմա ու իմասընտա ֆարգըր պիր թէպէտաիւլաթ դահիր օլուր իտի :

(Տիկ.) ՀՌԻՓՍԻՄԻԷ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎԵՐ. ՃՕՐՃԻ ՇԷՄՄԱՍ

Ճօրճի ան ասլ Ուրֆալը , Սիւրեանի միլլէթինտէն
վէ ֆրօթէսթան ճէմաաթընտան կարապետ Շէմմասըն
օղլու օղլուպ , 1871 Սպրիլուէ թէվէլլուա էթմիշ տիր :
ֆէտէրի կարապետ՝ Սիւրեանիլէր արասընտա Խնճիլի

իշին պէս վէ թէրագգըսը էմբինտէ միւֆիա խըամէթ-
լէր իֆա էթմիշ տիր :

Փէտէրինին հիյն ի վէֆաթընտա ճօրճի 12 հաշըն-
տա օլուպ , խանէնին էն պէօյիւք օղլու հալինտէ հէվմի
թէայեիւշէրի իշիւն տարագճըլըդ վէ տիւլիէրլիք սա-
նաաթլարընտա իշլէմէյէ մէճպուր օլմուշ տըր : Ֆագաթ
թալիմ եւ թէրպիյէյէ տօղրու շէտիտ արգուսը օլարագ ,
պիր չօգ կիւճլիւքլէրտէն սօնրա . թէքրար մէքթէպէ
կիրմէյէ մուվաֆֆագ օլմուշ տըր :

1889 Սեպտ . 14տէ Այնթապ Գօլէճինէ կիրիպ՝ 1899
Յունիս 15տէ անտէն միւնթէնի օլմուշ տըր : Ֆագաթ
պու միւտաէթ զարֆընտա 2 սէնէ Պիրէճիքտէ վէ 3
սէնէ Գալատուրանտա մուվաֆֆագըլէթլէ վէ շայանը
թահսին սուրէթտէ մուալլիմլիք էթմիշ տիր :

Գօլէճտէն մէզուսն օլտուգտան տէրհալ սօնրա , աս-
լէն Ռւրֆալը , ֆագաթ Քէսապտա միւթէմէքքին Պօ-
յաճահան ֆամիլեասընտան Օր . ճուլիա իլէ թէէհիւլ
էթմիշ տիր : Մէրգումէ իպթիտաի թալիմինի Միւսլիհ
Նրիցահան միսիօնէրլէրին մէքթէպինտէ դապուլ էթ-
միշ վէ պատէհու Այնթապ զըզլար մէտրէսէսինտէ
թէալլիմ էյլէմիշ տիր : Անտէն սօնրա զէվճէյն Պէհէս-
նիյէ կիտիպ՝ ճօրճի էֆ . օրատա 14 այ մինպէր վէ
մէքթէպ խըամէթլէրինի պիրլիքտէ իֆա էյլէմիշ վէ
էմէքլէրի հիւսն ի դապուլ պուլմըշ տըր :

1900 Հոկտ . 1տէ Մարաշ իլմ ի իւահիյաթ մէտ-
րէսէսինէ կիրիպ՝ 1902 Յունիս 19տա անտէն միւն-
թէնի օլմուշ տըր : Անըն իշիւն հազըրլանմըշ իտիյի
Սիւրեանի ֆրօթէսթան ճէմաաթընտան կէլէն տավէթէ
իճապէթլէ տէրհալ Ուրֆայա կլիթաի , վէ 3 սէնէ վաիդ
հալինտէ չալըշտըգտան վէ անը նիզամի պիր քիլիսէ

չէքլինէ կէթիրմէյէ մուվաֆֆազ օլտըդտան սօնրա ,
1905 Ապրիլ 9տա օ քիլիսէյէ չօպան թախսիս էտիլտի :

Տէօրթ սէնէ պու քիլիսէտէ չօպան հալինտէ իչլէ-
տիքտէն սօնրա , Ատանատա ինիդատ էտէճէք օլան
իթթիհատ թէճէմմիւիւնէ կիթմէք իւզրէ իքէն , տիկէր
րէֆիզէրիյէ քէնտիսի տէ (1909 , Ապրիլ 13 տէ) դատ-
տարլար ամէչինէ կիրիֆթար օլմուչ վէ շէհիալէր սիլ-
քինէ կիրմիչ տիր : Շայանը տիզզաթ տըր քի , պու-
եօլճուլըր էթմէմէսի իչիւն՝ ֆամիլեա վէ տօթլարը
քէնտինէ չօզ իխթարաթտա պուլունմըչլար իտէ տէ ,
ճիւմլէսինէ բազմէն կիթմիչ տիր : Օ սէնէնին Մաղիս-
զարդ կիրակիսինտէ վազտան սօնրա «Բեա՛չքի պէնիմ
տէ էօլիւմիւմ շէհիալէրին էօլիւմիւ կիպի օլտա» տէմիչ ,
վէ անա տա նու իլ օլմուչ տըր : Իւչ գըզ վէ իքի օղ-
լան էվլատընը եթթիմ վէ գէվճէսինի տուլ պրազմըչ
տըր :

Վեր . Շէմմաս հազգընտա էն էյի եազապիլէն (է-
կէր հայաթտա օլտա իտի) միւթէվէֆֆա Մր . Սանտըրս
օլաճազ իտի : Զիրա միւմաիլէյհ անա տօղրու ճիտտի
իչթիրաք վէ խուսուսի մուհապպէթ թաչըր , վէ պիր
էվլատ մագամընտա անը սէվիպ գայըրըր իտի : Միւ-
մաիլէյհին սայ ու հիմմէթի սայէսինտէ իտի քի ճօրճի
օլ գատար իլէրի կիտիպ՝ միւֆիտ պիր իչճի օլապիլ-
միչ տիր : Զիրա ճօրճի Գօլէճտէ իքէն , տէրալէրինտէ
պէլի պիր թէրազըր իպրազ էթմէզ վէ անճազ վա-
սաթ տէրէճէլէր գազանըր իտի : Շէօյէքի իլէրիտէ՝
օլ գատար ֆախտէլի պիրիսի օլաճազըր չօզ մէմուլ է-
տիլմէզ իտի : Ֆազաթ տէվամի ճէհտ վէ իչլէրինէ սա-
տազաթ սայէսինտէ էնճամ մուհիմմ պիր մէվզիյէ վա-
սըլ օլմուչ , վէ կէրէք Սիւրիանի Փրօթ . ճէմասաթը ,

կէրէքսէ իթթինատըմըզ իչիւն զայէթ գըյմէթլի պիր
իչճի հալինէ կէլմիշ տիր :

Միւմաիլէյհ պէլլի պիր սուրէթատէ ինթիպահ ը
րուհանիյէ մազհարիյէթինի պիլմէզ իտիյսէատէ , սէպա-
վէթինատէն պէրու հիւսն ի ախլագա մալիք , իրիսթի-
յան րուհլը , Քրիստոսըն իչինի սէվէր վէ իշլէրինատէ
սատըզ պիր զաթ իտի : իըտմէթ ի րուհանիյէատէ տէ-
վամ էթտիքճէ , Ալլահըն իչինէ տողրու աչգ վէ վագ-
ֆիյէթ՝ մէվճուտիյէթինի պիւսպիւթիւն զապթ էյլէմիշ
իտի :

Քէնտի միլլէթինէ տողրու ճիտտի վէ կէրմի պիր
մուհապպէթ թաշըր , վէ կէրէք քէնտի ճէմաաթը , կէ-
րէքսէ դատիմ Սիւրիանի ճէմաաթը արասընտա իշլէ-
յէրէք , անլէրի հէր տաիրէատէ թէրֆիյէ պէզլի զայրէթ
էտէր իտի :

Անըն էն պէլլի պիր էմէլի՝ մէքթէպլէրի եիւք-
սէլաէրէք , ումում Սիւրեհանի զավմընա խըտմէթ էյլէ-
մէք իտի : Քիլիսասընը իտարէ ի զաթիյէյէ մուգթէտիր
պիր մէվգիյէ դոյմագ վէ միւսթագպէլ իչիւն միւհքէմ
էսասլար պրագմագ մագոէտիյլէ , քիլիսէսի ճիվարըն-
տա պիր ազ արագի սաթուն ալըպ , պիր տէ վարզ
էվի ինչա էթտիրմիշ տիր : Պունը տէմէքլէ՝ քիլիսէնին
րուհանի հայաթընա վագիֆէսիզ իտի տէմէք իսթէմէզ
իզ : Միւմաիլէյհ ճէմաաթընըն մատտի վէ մանէվի իհ-
եասընա ճիտտէն վէ նէֆսինքեարանէ չալըշըր վէ Մէ-
լէքիւթ Ուլլահըն թէրագզըսը իչիւն փէք խահիշկէր
իտի : Նիչէ քէրրէ հաթթա քէնտինին վէ Փամիլեասը-
նըն ինթիյաճաթընը իհմալ իլէ , պիւթիւն գուվվէթինի
ինճիլի իչին թէրագզըր վէ թագվիյէսի իչիւն սարֆ ու
իսթիմալ էտէր իտի : իմանէսի իչիւն հագիզի պիր փէ-

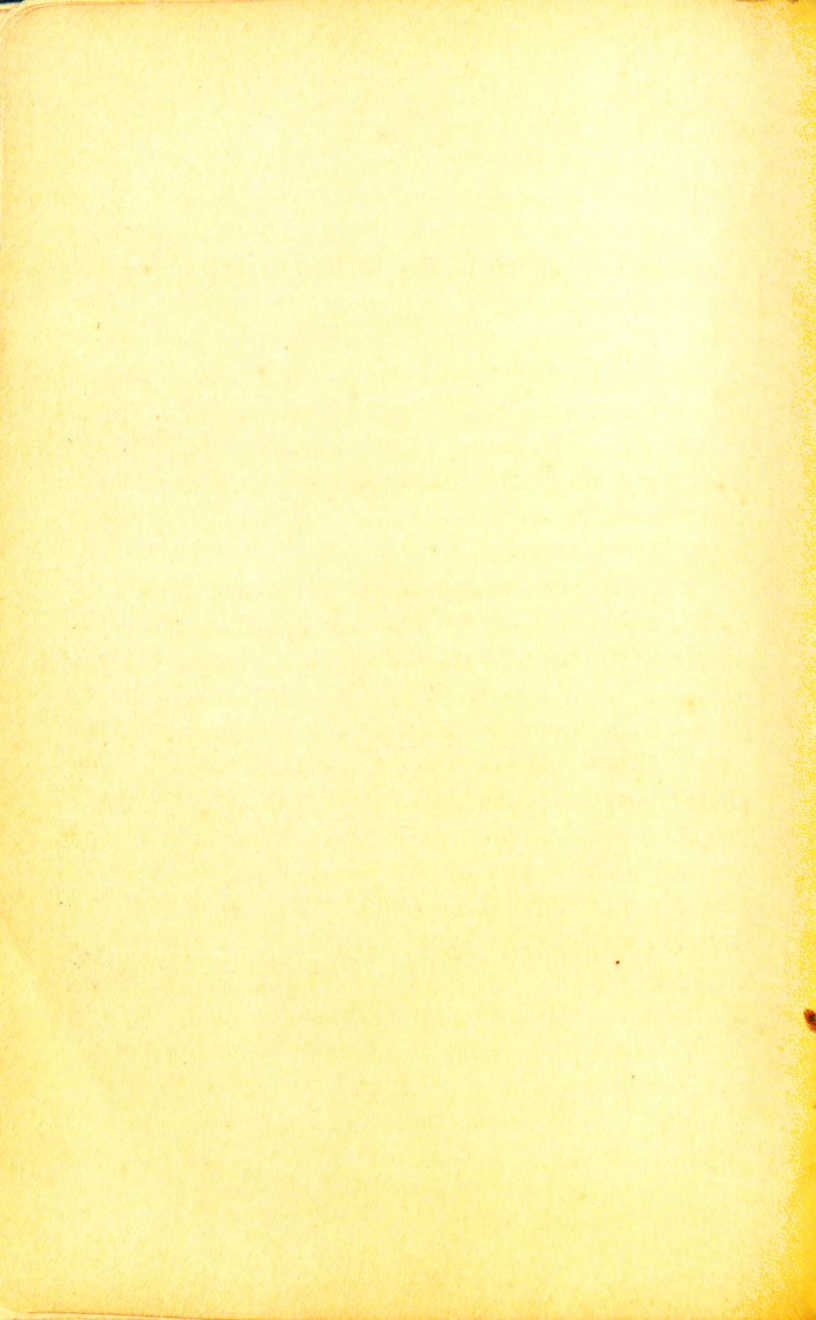
տէր վէ զէվճ օլուպ , Ֆամիլեասընը փէք սէվէր իտի իսէ տէ , էն չօգ տիգգաթընը քիլիսէ իչլէրինէ վէրիւր վէ Ֆամիլեասընըն գայըրըմա մէսէլէսինի չօգ տէֆա «Բապպ Գայըրսըն» տէյէրէք Անա հէվալէ էատէր իտի :

Սօն սէնէլէրինտէ գատիմ թէվարիխէ խուսուսի պիր իչթիյազը ույանմըչ օլուպ , օլ պապատէ չօգ թէհարրիյաթ հափար , մէչչէ էատէր վէ հազար իտի : Իքի պէլլի էտէր մէյտանա կէթիրմէք իւզրէ թէչէպպիւստէ պուլունմըչ օլուպ , պիրի հարը պրագմըչ իտիյի «Ուրֆա շէհրինին թարիսի» վէ տիկէրի իթմամ էթմիչ իտիյի «Շարգըն գատիմ քիլիսէլէրի» տիր : Պու պապատէ օլան մէրագընը իզնա վէ մալիւմաթընը թէգետա իչիւն խուսուսի սէյեհնաթ իճրա էթմիչ վէ էճնէպի էրպապը վուգուֆ իլէ միւքեաթէպէտէ տախի պուլունմըչ տըր :

Վէր ձօրճի Շէմմաս՝ քիլիսէսի , գավմը , շէհրի վէ պիւթիւն իթթիհատըմըչ իչիւն օլ գատար գըյէթիլի պիր դաթ իտի քի , կէնճլլիյինէ , քէնտինտէ կէօրիւլէն թէրագըր բուհունա , իչէ օլան արգուսընա , ֆէտաքհարանէ իըտմէթլէրինէ վէ միւսթագպէլ իչիւն կէնիչ վէ միւնէվվէր թէրթիպլէրինէ նազարէն անը՝ «Վագթընտան էվվէլ դաիպ էյլէտիք» տէմէմէք միւմքին տէյիլ տիր : Յագաթ Ալիմ ի մութլագ վէ Քէրիմ ի մութլագ օլան Զաթըն թէրթիպի էլպէթթէ էն տօղրուսը տըր :— «Իչճի էօլիւր , ամմա իչի տէվամ էտէր» :

(Վ.հր.) Յ. Գ. ՊԻՒՂՊԻՒՂԵԱՆ

ՎԵՐ. ՆԵՐՍԷՍ 3. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

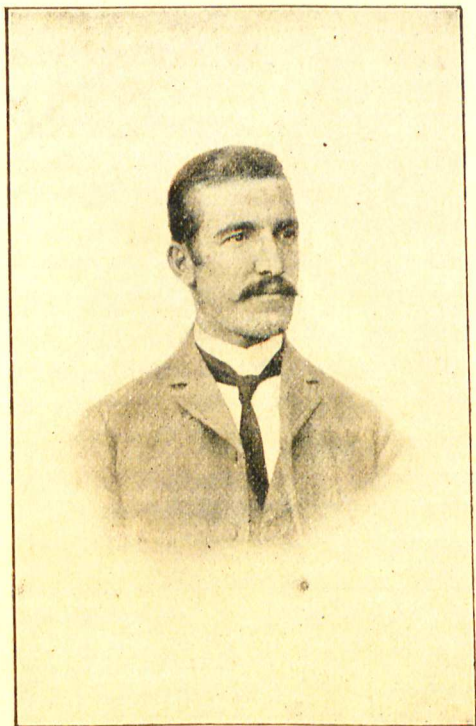

ՎԵՐ. ՆԵՐՍԷՍ՝ Մատուրէթ իւլ Ազիզ վիլայէթինին , Մալաթիա սանճաղընտա վազը Հիւսն ի Մանսուր (Ատրեաման) դասապատընտա , 1881 Յունվար 10տա գէնկլինճէ պիր Փամիլեատան թէվէլլուտ էթմիշ տիր : Վալիտէյնի դայէթ տինտար օլուպ , մահալլի քիլիսէնին միւթէպէրանընտան օլմուշ տըրլար :

Վալիտէսինին նազընա կէօրէ՝ Ներսէս հէնուզ իքի եաչընտա իքէն աղըր պիր խասթալըզա թութուլարագ պիւթիւն Փամիլեայը էնտիշնաք գըլմըշ տըր : Պիր կիճէ վալիտէյն քէնտիլէրին էն սօն էվլատը օլան պու մասուամըն հայաթընտան դաթը իւմիտ էթմիշ օլարագ պէքլէր իքէն , պիրտէն պիրէ տինտար փէտէր՝ գէվճէսինէ խիթապէն «կէլ , տիզ իւզերի կէլիպ , նիյազ էտէլիմ , վէ Րապպըն հուզուրընտա , պու չօճուզը պիզէ թէքրար իատէ էյլէր իսէ անը քէնտինէ վագֆու թախսիս էտէճէյիմիզի թէնհիւտ էտէլիմ» տէր վէ իքիսի պիրլիքտէ տիզ իւզերի կէլիր , կէօզ եաչարը իլէ Րապպա նիյազ էյլէրլէր : Տուալարը միւսթէճապ գըլան Րապպ պու տինտար վալիտէյնին բէճասընը դապուլ իլէ մասուամը քէնտիլէրէ պաղըչար : Պէշ եաչընա դատէմգէն օլուր օլմազ չօգ արզու իլէ վէ հիշ ճէպըր օլունմագսըզ մահալլի մէքթէպէ կիտէրէք , ազ պիր միւտտէթ դարֆընտա կիւզէլ դապիլիյէթ վէ թէրագզը կէօսթէ-

րիր : Տէրալէրինտէ դայրէթլի վէ իթաաթլը օլուպ , մուալլիմ վէ արգատաչարընըն հիւսնի թէվէճճիւհիւհնէ շայէսթէ օլուր , վէ վալիտէսինին տէտիյինէ նազարէն՝ մէքթէպ վէ գօնչուլարը թարաֆընտան ալէյհինտէ հիչ պիր տէֆա շիքիայէթ իշիտիլմէսիշ տիր :

Սն պիր եաշընտա իքէն քէնտինին Բապպա վազֆ օլունմըշ խաիյի քէնտինէ խապէր վէրիլտիյինտէ՝ դա- յէթ մէսրուր օլարադ , օգուամազլըղա տօղրու օլան ար- գուսը թէչէտաիւտլէ կիւճ հալ օրատա իքի սէնէ տահա ալը գօնուր : Նիհայէթ 1894տէ 13 հաշընտա իքէն Մա- րաշ Ագատէմիասընա լէյլի պիր շակիրտ հալինտէ կէօն- տէրիլիր : Էրթէսի սէնէ փէտէրի էլինէ 5 լիրա վէրէ- րէք թէքրար Մարաշա կէօնտէրիր իտէ տէ , Այնթապա վիւսուլընտա օրատա օգուամազը արգու էտէրէք , հէմ- շէհրի արգատաչարտան այրըմազ իսթէմէզ : Մուալ- լիմլէր պիր սէնէ տահա Մարաշա կիտիպ՝ էրթէսի սէնէ Այնթապա կէլմէսինի թափսիյէ էտէրլէր իտէ տէ , քէն- տինին սօն տէրէճէ հասրէթինի կէօրէրէք , նէ՛ դա- տար ազչէսի օլտուղընը սիւալ էտէրլէր : Անճազ 5 լիրասը օլտուղընը խապէր վէրմէսի իւզէրինէ՝ պու միգտար փարա իլէ դապուլ օլունմայաճաղընը սէօյլէ- տիքլէրինտէ , «Աճ գալըրըմ , սալթ գուրու էքմէք եէ- րիմ , լաքին պուրատան այրըմամ» ճէվապընը վէրիր : Պունուն իւզէրինէ դապուլ օլունուր վէ քէյֆիյէթի փէտէրինէ խապէր վէրմէսի իւզէրինէ լազըմ օլան ազչէ տէրհալ իրսալ օլունուր : Պէօյլէճէ Ներսէս 6 սէնէ մուվաֆֆազիյէթլէ Մ . Թ . Գօլէճինտէ տէվամ էտէրէք 1902 տէ 21 հաշընտա իքէն փարլազ վէ իւ- միալիւ պիր կէնճ հալինտէ անտէն միւնթէհի օլուր : Սալթ 1900տէ գօլէճին Սօֆօմօր սընըֆընը իթմամ

ՎԵՐ. ՆԵՐՍԷՍ Յ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Էթափքաէն սօնրա պիր սէնէ քէնաի վաթանընաս
մէճճանէն մուալլիմլիք վաղիֆէսինի իֆա էթմիշ տիր :

Մ . Թ . գօլէճինի իթմամ էյլէտիյի կիպի փէտէրի-
նին արզուսը միւճէպինճէ տէրհալ Մարաշ իլմ ի իլա-
հիսինէ աիւխուլլէ Յ սէնէ թէտէրրիւս էթափքաէն սօն-

րա 1905 տէ, հէտի արգաստաչար իլէ պէրասպէր միւն-
թէնի օլուր: Հէր իքի միւէսսէսաթտա տախի միւքեա-
ֆաթլար էլտէ էթմիչ տիր: Յագաթ իլմ ի իլահիտէ
պուլունտուղու միւստէթտէ փէտէրինի զայ էթմէք
իգպալսըզըզընա տիւչար օլմուչ արբ: Ան՝, միւսթաղ-
պէլ իչիւն նէ իւմիտէր վէ խայալլար իլէ մէմու ի-
տի: Հէնուզ 24 հաչընտա կէնճ, թէճրիպէսիզ, սատէ
տիլ վէ սաֆ տէրուն օլարազ զայէթ մէսուլիյէթլի
պիր իչ իչինէ աթըլըր: Պիր սէնէ Մարաչ Ազ Տէրէ
Ինճիլի քիլիսասընտա զայրէթլէ չալըչըպ ճէմասթ էֆ-
րատը արասընտա կէնիչ իւլֆէթ վէ իւնսիւյէթ փէյտա
էթմիչ վէ ումում Մարաչ էնալիսի թարաֆընտան
սէվիլմիչ տիր: Հիչ տէյիլ ֆաղիր վէ տուլլարըն զալպ-
լէրինտէ մուհիմմ պիր մէվզի թութմուչ օլտուղընը
պիլիրիմ:

Էրթէսի սէնէ վաթանըն մէթրուք վէ տիւչկիւն
քիլիսասընտա իչլէմէյի զարարկիր էտէրէք հօլունը օ
թարաֆա թէվճիհ էտէր: Պիր սէնէ սօնրա Միւսթիւն
միւնասէպէթիյլէ Մարաչա կէլիպ, 1907 Յուլիս 4 տէ
Արաքսիա Հայտօսթեան իլէ թէէնհիւլ վէ զէվճէսի իլէ
պէ թէքրար վաթանընա ավաէթլէ պիր սէնէ վարզ
հալինտէ օրատա իչլէտի: Էրթէսի սէնէ հիչ պիր բէյ
միւսթէսնա օլմայարազ պիւթիւն քիլիսանըն արզու-
սունա մուվաֆագաթէն 1908 Նոյ. 15 տէ չօպան թախ-
սիս օլունուպ 5 այ տախի ձեռնադրեալ չօպան
հալինտէ չօզ սէվտիյի վէ սէվիլտիյի քիլիսասընտա
պիւթիւն գուվվէթի իլէ իչլէտի: Վէ էյվա՛ն, 1909 Ապ-
րիլ 15 տէ—օլ մէլուն կիւնտէ—հէնուզ 28 հաչընտա օլ-
տըզը հալտէ, կէնճլիյին թէ րավէթինտէ, Միւսթիւնա
կիտէր իքէն Օսմանիյէտէ միւպարէք գանլարընը ձի-

հան ըրմաղընըն ճօղուն դան սէյլէրինէ դարըշաբրան արգասաչ վէ տօսթլարը իլէ պէրապէր իհրագ ու իթլաֆ օլուհասու : Վէ կէնճ զէվճէսինի աճը կէօղ հաչլարը իչինատէ տուլ, վէ վէֆաթընտան պիր այ սօնրա թէվէլլիւտ էտէն իլք վէ պիրիճիք մախառւմընը հէթիմ պրադտը : Ահ, փէտէր էվլաաընը վէ էվլատ փէտէրինի թանըյըպ հէք աիկէրի իլէ մահգուլ օլամատըլար :

Միւսթաղպէլ իւմիալէրի իլէ տօլու օլուպ տա հիչ պիրինէ նաիլ օլամայան, հիւքսէք իտէպլարա տօղրու սէյրաիպ տէ հիչ պիրինէ վասըլ օլմաղա ֆուրսաթհապ օլմայան պու շէհիտ պու գատար չապուղ ալընտը իսէ տէ, անըն պիր դաչ սէնէլիք իշի նաֆիլէյէ կիթմէյիպ միւսթաղպէլատէ ֆիլիզլէնէճէք իւմիաիւնաէյիպ :

Գօլէճ վէ իլմ ի իլահի էօմրիւնիւ պիլմէզ իսէմ տէ, հէր իքիսինտէ 5 սէնէ քէնաինէ արգատաչլըզ էթմիչ օլան Վեր. Տիզրան Գունտաղճըհանըն աթի իւզզիքը պէյանաթընը տէրճ էթմէք իսթէրիմ :

1. Ազլճա զէյրէք օլուպ, ֆիքրինի գուլլանտըղընտա էն տէրին մատաէլէրի գափար վէ սընըֆըն պիրինճիլէրինտէն իտի : Մանթըզի սէօյլէր վէ հազար իտի :

2. Ֆիքըր վէ իտէպլարընտա պաղէն դարիպ հալլէր վուգու պուլուր իտի իսէ տէ, ումուճէն սաղլամ պիր ազլը սէլիմ սահիպի իտի :

3. Ախլաղը վաք, հիսսիյաթը տէրին վէ չօղ օլուպ, սիրէթինէ կիւվէնիլիբ պիր կէնճ իտի :

4. Իւնսի մուաչէրէթի սօն տէրէճէ սէվէր օլուպ պուլուհառընը հէրի էյիճէ քէյֆ իլէ տօլաուրուր իտի : Արատա պիր իքի տագիզէ մեղաւաղճոս օլուր իտի իսէ պիլէ, տէրհալ թամմ աքսի գութպա կիտէր իտի :

5. Էյի սայ էտէր, էյի սէյիրաիր իտի :

6. Տօսթունա սաաըգ պիրի իտի :

7. Ճէօմէրա վէ միւսաֆիրփէրվէր օլուպ, Էէր վէ Էէաիրիր իտի :

8. Տինի հիսսիյաթը միւթէտիլ օլուպ, ֆիքրի տաիրէյի զիյատէ թէէքիտ էտէր իտի :

9. Եանլըչընը կէօրիւնձէ իգրար էտէն պիրի իտի :

Մէքթէպ էօմրիւ հաղզնտա միւհթէրէմ արգատաչընըն զիքր էթտիյի խուսուպըսըր քեաֆի աատ էտէրէք, պէնտէ զէվճիմ իլէ Էաչատըղըմ զայէթ զըսա, Լաքին փէք թաթլը վէ զըյմէթի օլան 1 սէնէ 9 այլըգ պիր միւստէթտէ Էաղընտան պիլտիյիմ պաղը խուսուպըսըր զիքր էթմէք իսթէրիմ :

Յամրլէա էօմրիւ զայէթ թաթլը վէ սէվլիմլի իտի : Թապիաթընըն զիյատէ շէն վէ հէշէլի օլմասը հասէպիլէ, աիլէ խալղընը տաիմա շէն սաղլար իտի : Գալպի զայէթ հէսսաս օլուպ, տաիմա ֆէտաքեար վէ ախէրլէրէ Էարտըմ էթմէյէ հաղըր իտի : Մուհապպէթինի ֆիլիէն կէօսթէրիպ, տախիլտէ ուֆաղ թէֆէք շէյլէր իլէ իշթիղալ էթմէյի այպ սայմայարապ, հէր ֆուրսաթտան իսթիֆատէ էտէր վէ բէֆիղէսինի բահաթ էթմէք իչիւն հիչ պիր ֆէտաքեարլըղը աիրիղ էթմէղ իտի : Պունունլէ պէրապէր իսթիյար վալիտէսինէ տօղրու մուհապպէթ վէ հիւրմէթինտէ գուսուր էթմէյիպ, պիրաստէր վէ հէմշիրէլէրի վէ աղըրպասը ֆէրալէր իչիւն գալպինտէ տէրին, պիր մուհապպէթ մահֆուղ իտի :

Տաիմա աֆլքեանի օլտուղը կիպի գուսուրընը գապուլ էթմէք հիլմիյէթինէ մալիք իտի :

Թէզճէ թահրիք օլուները խաի խտէ տէ , թէզ էնէր խաի : Ղայէթ սահաֆտէրուն օլմասը պաշլըճա դուսուրը օլուպ , ախէրլէրէ օլան մուհապպէթի խալիս վէ ըր- յասըզ օլարագ , հէր քէսի քէնաի կիպլի սահֆի գանն էտէր վէ աքսինի պուլատուգտա՝ չօզ մէյուս օլուր խաի :

Ղայէթ ճէօմէրտ խաի խտէ տէ , միւսրիֆ աէյիլ խաի : Խուսուսա ֆագիր վէ փէրիչանլարա , տուլ վէ կէթիմլէրէ տօղրու գալպինատէ աղիմ շէֆգաթ մահ- ֆուզ օլուպ , անլէրի չօզ զիյարէթ էյլէր վէ շախսի քիսէսինատէն խալիճէ մուսավէնէթատէ պուլուները խաի : Շէօյլէքի սաղ էլինին վէրաիյինի սօլ էլի պիլմէզ խաի : Չօզլարճա տէֆա տէրունը շէհրատէ կէօրաիւյիւ սէֆա- լէթ ու փէրիչանի իչիւն , կէօզլէրինատէն կէօզ հաշլարը ադաըզընը կէօրմիւշիւմ :

Միւսահֆիրիէրվէր օլուպ , էվի՝ գէնկին , ֆագիր պիլաֆարզ հէր քէսէ հաթթա դարիպլէրէ աշըզ օլա- րագ , անլէրէ լազըմ օլան իլթիֆաթ ու ինթիրամաթը էսիրկէմէզ խաի :

Շախսի վէ ֆամիլիա խպատէթլէրի քէնաինէ մէն- պաը գուլվէթ օլուպ , անլէրի ինմալ էթմէմէյէ սայ էտէր խաի : Բուհանի էօմրատէ պէլլի սաըմլար ալըպ , ճանլար գաղանմագ արգուսընըն կիւն կիւնէ թէզայ- յիւս էթաիյինի հիսս էտէր խաիմ :

Չօզ օղուր , միւթէլլաս էտէր վէ չօզ հաղար խաի : հաթթա սօն իքի սէնէ գարֆընտա շիրլէր (չօզճա Սրքազան Բանաստեղծարիւն) հազմաղա թէշէպպիւս է- տիպ էփէյի թէէլիֆ էթմիշ վէ միւսթազպէլատէ քիւ- չիւք պիր քիթապ նէշր էթմէք նիյէթինատէ պուլուն- մագտա խաի քի , պու արգուսը տախի ախէրլէրի կիպլի իթմամ օլուհմամըզ գալար : Հէմ թիւրքճէ , հէմ էրմէ-

նիճէ սուհուլէթլէ վազ էտէր խաի իսէ տէ, սօնրա-
քինտէ տանա գլխատէ սուհուլէթ հիտս էտէր խաի :

Քիլիսա իլէ օլան ալագասընա կէլինաիքտէ, անա
տօղրու կէօտթէրտիյի մուհապլէթ վէ օսանմազ պիլ-
մէզ գայրէթի պէնի միւթէնայյիր գըլմագասա խաի :

Պէրապէր պուլունաուղըմըզ իլք սէնէտէ Հիւսն ի
Մանսուրը՝ պէօյլումէք իչիւն քէնափնէ տար պիր մէյ-
տան պուլմասը վէ տաիմա հիւքսէլմէյէ տօղրու օ-
լան թէնաստիւրիւ քէնափնէ էփէյի պիր թէճրիպէ օ-
լուպ, պիր միւտտէթ քէնափնի միւթէրէտաիա պրագ-
տը իսէ տէ, նիհայէթ գալէպէյի չալարագ «Քէնաի
գալմը իլէ միւթէնէզզի օլմագը Մըսըն խագինէլէրինտէն
էֆզալ թուլթարագ» պագը տանա պէօյլուք քիլիսապար-
տան ալտըրը տալէթլէրի բէտալէ քէնաի աիւչիւն
քիլիսասընը թէրֆի էթմէյի գարարկիր էթտի վէ
անըն մանէն վէ մատտէթէն հիւքսէլմէսինէ էփէյի
մէտար օլաը :

Տիկէր պիր շէյ մէզնէպի ֆըրգալար արասընտա
օլան խուսումէթի պիր տէրէճէյէ գատար տէֆ էյլէ-
յիպ, Լուսաուրչապիւնլար վէ Գաթօլիքլէր իլէ տօսթ-
լուք թէչքիլ էթմէսի խաի : Շէօյլէքի պէօյլուք քիւչիւք
պիւթիւն էնալինին հիւսն ի թէվէճճիւհինի գագանմըչ
խաի :

Պիւթիւն Հուսն ի Մանսուր գատընլարընըն իսթի-
ֆատէսի իչիւն, Միս Շաթըզըն Ուրֆատա օլան մէն-
տիլ իչինին պիր շիւպէսինին պուրատա թէէսիսինէ
մուվաֆֆագ օլուպ, չօզ ֆամիլեալարը գարուրէթտէն
խէլաս էթմէյէ չալըչտը :

Մէքթէպլէրէ տաիսի էփէյի խըզզ վէրիպ՝ Քիլիսա,
մէքթէպ վէ շէնր իչիւն պէօյլուք փլանլարը վար խաի :

Քրիստոսյը իտարէ ի զաթիւյէյէ միւզթէտիր պիր հալէ-
կէթիրէնէ գատար, մագսէտի օրայը թէրք էթմէմէք
իտի :

Պէհար միւնասէպէթիւյէ սուլարըն ճօղուն վէ հա-
վանըն զայր ի միւստիտ օլմասընտան , հիչ պիր Ֆէրա
Ատանայա , Միւռքիւնա կիթմէսինի արզու էթմէտի :
Կիթմէմէսինէ զարուրի վէ էհէմմ սէպէպէր վար ի-
քէն պիլէ , ճիւմլէ մանիլէրէ բաղմէն , քիլիսանըն պիր
գաչ զարուրի իհթիյաճլարը խաթրը իչիւն կիթտի :
Պաչընա կէլէճէք օլան միւտհիչ հալլէր , հիսս ի թա-
պիի իլէ քէնտինէ իխպար օլունմուչ կիպի՝ կիթմէգտէն
15 կիւն էվվէլ օ գատար շէն վէ նէշէլի թապիլաթընը
սէպէպի զայր ի մալլում օլան պիր մահղունիյէթ վէ
քէտէր իսթիլա էթմիչ իտի :

Է՛յ հազիզաթ վէ Քրիստոս ուղրունա շէհիտ օլան
կէնճ զէվճիմ , շու զաիֆ թէնտէ պէր հայաթ գալարգ-
ճա զիքր ի ճէմիլին գալպիմին էն ազիղ քէօշէսինտէ
պազի գալաճագ վէ սօն նէֆէսիմ իամլինի թէլէֆֆիւզ
էտէճէք վէ սալթ սէմավաթտա , մուֆարագաթը օլմա-
յան օլ ճէլիլ վաթանտա , թէքրար պիրլէշմէք իւմիւ-
տիւնտէ միւթէսէլլի՛օլարագ , էլէմնաք էօմրիւմիւ զիք-
րիյէթ պրագաըղըն շու թագէ ֆիտանը իամինտէ եա-
ղըչըր պիր սուրէթտէ փէրվէրտէ վէ թալիմ էտէրէք
իմրար էտէճէյիմ :

ԱՐԱՔՍԻԱ Ն. ԳՈՒՅՈՒՄՃԱՆՆ

1911 Նոյեմբեր 30

Մարտ

ՎԵՐ. ՍԵՂՐԱԿ ԷՔՍԷՔՃԵԱՆ

Սեղրակ Էքսէքճեան՝ ասլէն Այնթապը օլուպ ,
1298 սէնէ ի Հիճրիյէսի Բամաղան 15տէ թէվէլլուա
էթմիշ տիր : Փէտէրինին խամի Յարութիւն վէ վալի-

ՎԵՐ. ՍԵՂՐԱԿ ԷՔՍԷՔՃԵԱՆ

տէսինին խամի Սօֆիա արր : Փէտէրի Լուսաւորչական
օլտուզը հալաէ , վալիաէւի Փրօթէսթան վէ Այնթապ
Հայիկ քիլիսասը ազասընտան արր :

Սեղրակ հիյն ի սէպավէթինաէն 15 սիննլէրինէտէք
չօգ խամիտպախշ ալամէթլէր կէօսթէրմէմիշ օլուպ ,

վալիտէնն վէ տօսթլարը իջիւն մուճիպի էսէֆ հալլարը օլմուշ տըր : Մէքթէպի սէվմէղ վէ անտէն գաւջար , էվտէ իթաաթսըղ վէ ասը վէ չգօնչուլարը թաճիղ էտէն պիրիսի խտի : Պու հալ վալիտէննինն , ալէլիսուսուս տինտար վալիտէսիննն գալպինէ փէք աղըր պասըպ , չօգ տէֆա աճը կէօղ հաչլարը իլէ աճնն իջիւն տուալար էթմիշ տիր :

Պիր կիւն մէրգուճնինն թէչվիղիլէ Սրիսթիյան պիր տօսթ Սեղրակա միւֆիտ նասիհաթլար էտիպ տուս էթտիշտէն սօնրա , անա «Յիսուսա կէէ» բիսալէսինի վէրիր : Սեղրակ անը օգուր օգուճաղ միւսրիֆ օղուլ կիպի փէտէրի խանէսինէ ալտէթ էտէր , վէ վալիտէսինէ խաթալարընը իթիրաֆ իլէ , արթըղ թէպտիլ օլմուշ պիր Սեղրակ խիյինի իգրար էտէր :

Իշթէ Սեղրակըն էօմրիւնտէ էն պէլի թարիխ պաչը պու վազըա օլմուշ տըր : Օ արթըղ Յիսուստան թութուլմըղ վէ քէնտիսի տէ Յիսուսա հափըչմըղ օլտուղընտան , հաֆթա արասընտա փէտէրինն տիւքքեանընա կիտիպ , քէմալը սատագաթ վէ իթաաթլէ իչլէր , կիրակիլէրի իսէ մահալլէ չօճուղլարընը թօփլայըպ՝ անլէրէ Յիսուս հազընտա սէօյլէր խտի : Ֆագաթ գալպի Յիսուս վէ ճանլար իջիւն թութուլմուշ օլան Սեղրակ պու գատարըլլէ իքթիֆա էթմէյիպ՝ կիրակի կիւնլէրի ինճիլ էլինտէ Լուսաւորչական քիլիսասընըն հալլուսընա կիտէր , օրատա պիրիքմիշ օլան իխթիյարլարա վաղ էտէր , վէ հէր քէս անըն շէվգ ուզայրէթինէ միւթէհայեիր օլուր խտի :

Անըն միւսթագպէլտէ տահա միւֆիտ վէ միւէսսիր օլապիլմէսի իջիւն՝ վեր . Մ . կ . Փափագեան վասըթա օլարագ 16 սիննինտէ Գօլէճէ խտիսալ օլունըր : Իւչ

սէնէ՛ Գօլէճին իտատիյէսինտէ թահսիլ էթտիքաէն սօնրա,
եազ թաթիլինտէ Իսքէնտէրուն դուրսլինտէ Ֆարթըս-
լըյա իրսալ օլունըր : Պուրատա ազիմ կէրմի վէ մու-
վաֆֆազըյէթլէ չալըչարդասան սօնրա , Գօլէճէ ավտէթ
էթտի իսէ տէ , բուհանի իշէ աօդրու հասրէթինին
չիտտէթինտէն նաչի՝ տէրսլէրինէ տէվամէթ կէօս-
թէրմէքաէն իսէ , տահա զիյատէ շէճրտէ վազ վէ տուա
ճէմիյէթլէրի ազտ էթմէյէ զայրէթ էթտիյինտէն , նի-
հայէթ 1902տէ , 21 եաշընտա իքէն , վէ տահա իթ-
մամը միււտտէթ էթմէզտէն մուալլիմիք վէ այնի վա-
զըթտա վազ էթմէք իչի:ն Ատըհամանա կէօնտէրիլիր :

Պուրատա միւթատը օլան կէրմի իլէ խըտմէթտէ
չալըչըր իքէն , ճէմատթ արասընտա ույանըզըզ պաշ-
լամազլէ , պազը տիւնեկվի վէ Քրիստոսուն իշինէ մու-
խալիֆ օլան ֆէրսլէր թէատտի մէյտանա կէթիրիլէր ,
վէ հաթթա «Գարըչարըճը» տէյու անը հիւքիւմէթէ
թէսլիմ էթմէքլիյէ գատտ էտէրլէր : Պու ճիւմլէ իլէ
ճէսուր վէ Յիսուսա վազֆ օլունմըշ կէնճ՝ իշէ օլան
զիյանտան մատա պաշղա հիչ սիլր շէյի գայտ էթմէզ :
Պիր կիւն տուա ճէմիյէթինտէն ավտէթ էտէր իքէն
թութուլլալ՝ հիւքիւմէթէ թէսլիմ էտիլիր : Վազթըն
գաիմմազամը Սեզրակը չախտէն կէօրմէք իսթէյիւ ,
անըն իլէ օլան միւլազաթընտա՝ անտէ միւչահէտէ էթ-
տիյի սատէտիլիք , սաֆվէթ ի գալս , հիւմիյէթ վէ լէ-
թաֆէթ , վէ սիմասընտաքի պիսուչըզ միւմաիլէյին
գալպինէ օ գատար թէէսիլր էտէր քի , պու միսիլլու
սիլրի «Գարըչարըճը» օլամազ գանըչընա կէլէրէք ,
անըն Մալաթիայա իզամընը մէն էտէր վէ տէրհալ սա-
լը վէրտիլիր :

1903տէ Սեզրակ Ուրֆա ճիւլարընտա կարմուճա

իրսալ օլունմըչ, վէ պուրատա տախի կէրմի իլէ չալըչըպ՝ աղիմ մուվաֆֆաղլյէթէ նախ օլմուչ արը: Անըն տուա վէ էմէքլէրինին սէմէրէսի օլարադ, պիր խայլի կէնճլէր Խրիսթիյան հայաթընա տախիլ օլմուչլար արը:

1904 Սեպտեմբերտէ էքմէքճեան՝ վեր. Ա. Եղոյեանըն թավսիյէսիյլէ Խարփութ իլմ ի իլահիյաթ մէտրէսէսինէ կիրիպ, իքի սէնէ սօնրա մուվաֆֆաղլյէթլէ իթմամ ը միւտտէթ էթմիչ տիր: 1906նըն եազընտա վաթանը օլան շէնրէ տէօնիւպ՝ Յարութիւն աղա Դանիէլեանըն գըզը վէ Այնթապ գըզլար մէտրէսէսի միւնթէհիյէլէրինտէն Օր. Նուրիցա իլէ թէէհիւլ էյլէմիչ տիր: Հոկ. Յտէ Այնթապտան մուֆարաղաթլէ Խարփութ ճիվարընտա՝ տավէթ օլունմըչ իտիյի Խույլու գարիյէսինէ կիթտի: Պու քիլիսէտէ տահա թէմամ պիր սէնէ չալըչմագտան, 1907 Յուլիս 7տէ Մամուրէթ իւլ Ազիզ Ինճիլի Իթթիհատը թարաֆընտան միւպէշչիր չօպան թախսիս օլունար:

Ֆաղաթ զէվճէսինին աղըր խասթալըզը սէպէպինտէն պիր սէնէ սօնրա Խույլուչը թէրք էտիպ՝ Այնթապա: կիտէր իքէն, Ուրֆու Հայ-Աւետ. քիլիսատը անճադ գըսա պիր միւտտէթ իչիւն քէնտինի իսթիխտամ էթմէքլիյի միւնասիպ կէօրտիւ:

Վեր. էքմէքճեան քիլիսանըն պէօյիւքլիւյիւնիւ վէ իչին աղըրլըզընը պիլիր իտի իսէ տէ, պու տավէթ Ալահտան աչը տէյու գանի օլարադ, անը գապուլ էյլէտի: Թարաֆէյնճէ հասըլ օլան մէմուլիյէթին նէթիճէսի օլարադ քիլիսա անը պիր սէնէ իչիւն տախի տավէթ էյլէտի: Միւմախլէյ՝ կէնճլիյինէ, թէճրիպէսինին աղըրընա վէ իչին աղամէթինէ բաղմէն, տուա վէ

ազիմ կերմի իլէ քէնտինի իշինէ վագֆ էթաի : Պու է-
մէքլէր՝ քէնտինին բուհանի հայաթընըն տէրինէլէմէսի
վէ ճէմաաթըն իհեսար պապընտա Բապպտան խուսու-
սի պիր սուրէթտէ պէրէքէթէ նաիլ օլմուշ տըր :

Ուրֆա քիլիսասընտան՝ արալարընտա պիր սէնէ
տանա չալըլմագ իւզրէ 1909 Ապրիլ 1տէ տավէթ ա-
լըպ , Ատանայա կիթմէք իշին իշտաչլարը օլան Վեր .
Կ . Ժամբուզեան , Վեր . Ճ . Շէմմաս վէ Վեր . Զ . Պես-
րոսեան իլէ պէրապէր մէսէրրէթ իլէ Եօլա բէվան օ-
լուր : Այնթապտա գալտըղը Կիրակիտէ Հայիկ քիլի-
սասը մինպէրինտէն վագ էտէր : Ֆագաթ Եօլճուլու-
ղընըն նիհայէթինէ վասըլ օլմագտան էօմրիւնիւն նի-
հայէթինէ վասըլ օլմուշ տըր : Քէնտինի սաղ իքէն սօղ-
մուշ օլան պիր օղլան իլէ քէնտինին վէֆաթընտան
սօնրա սօղան տիկէր պիր օղլան էվլատընը էօքսիւզ
պրագմըլ տըր :

Վեր . Սեղրակ քիւշիւք չաղլարընտա փէք ազ-
ղըն , իթաաթսըղ վէ իսեան բուհըլէ տօլու պիրի ի-
տիյսէ տէ նիչէ միւմինլէրին էօմրիւնտէ օլտըղը կիպի ,
մուախիսէրէն Քրիստոսըն բուհը իլէ տօլմուշ , վէ օ
Բուհըն տէլալէթի թահթընտա Քրիստոս վէ ճանլար
խէլասը ուղրունա իշլէմէք աթէշի ղայրէթիլլէ սուզան
օլմուշ իտի : Օ ինթիպանը բուհանիլլէ նաիլ օլտըղտան
սօնրա , Բուհըն մէքթէպինտէ թալիմ օլունուպ , հէր
նէրէյէ կիթաի իտէ , ճանլար իւզէրինտէ պագի թէէ-
սիրլէր պրագմըլ տըր : Վագաա իպթիտատէ նիչէլէր
թարաֆընտան պիր «Չօճուգ» տէյու թահգիր ու իս-
թիհզայա հէտէֆ օլմուշ իտէ տէ , պատէհու ճիւմլէ
թարաֆընտան պիր «Ալլահ ատէմի» տէյու Կատ էտիլ-
միշ տիր : Անըն գիքր ի ճէմիլի նիչէ գալպլէրտէ տէ-
րինճէ գասըլմըլ տըր :

Իսկ թիտաւի վէ Գօլէճ թահսիլի պիր չօդ ճիհէթ-
լէրաէ նագրոս օլմուչ իտի իսէ աէ, իլմ ի իլահիյաթ
մէարէսէսինատէ օլան թահսիլի գանաաթպախս շոււպ,
չախսի ճէհատ սայէսինատէ տախի թէրագգը վէ գաթէն
քէսպ էթմիչ իտիյի մալիւմաթ իւզէրինէ տախմա եէ-
նիսինի թէգեհա էթմէքատէ իտի: Իլմ ի իլահիյէ տաիր
գանըչարը միւթէտիլ օլուպ, վազլարը խալիս ինճիլ-
աէն իպարէթ, վէ արա սըրա կէօրիւլէն թահրիրաթը
թէհարրի վէ միւթալաա էտէր պիր ֆիքրին էսէրի օ-
լարապ, իլգամ վէ իզնա էտէն նէվաէն իտի:

Էհալի արասընտա օլան էօմրիւ բիյասըզ վէ ճիտ-
աի, թապիաթը հալիմ վէ ճիւմլէյէ մուհապպէթի օլ-
աըզը կիպի, ֆամիլեա էօմրիւ տախի այնիսի իտի: Օ
քէնտի կիպի հալիմ վէ լաթիֆ օլան զէվճէսինի սէ-
վիպ՝ խանէսինին հագիգի պիր Խրիսթիյան խանէսի օլ-
մասընա վէ չօճուզլարընըն Բապպ իչին փէրվէրաէ է-
տիլմէսինէ տաիր եիւքսէք իտէալլար թաչըր իտի:
Վեր. էքմէքճեան զէվճէսի թարաֆընասան տախի էյի
պիր նասիպէ մալիք օլուպ, Տիկ. Նուրիցա սէվկիւլիւ
զէվճինէ տօզրու թաչըրը խալիս մուհապպէթ վէ
Բապպըն իչինէ տօզրու ճիտաի իշթիրաքը իլէ՝ անա
հագիգի պիր մուլինէ օլմուչ իտի:

Սէվկիւլիւ տօսթումըզըն պէօյլէ վազրթարզ օլա-
րապ հայաթտան գալտըրըմասը՝ սալթ սէվկիւլիւլէրի-
նէ վէ տօսթլարընա մուճիպ ի քէտէր օլմամըչ, իլա
Խէլասքեարըմըզըն Բիլիսասը վէ պու տիյարտա Մէլէ-
քիւթ Ուլլահըն թէրագգըսը էմրինատէ պէօյլք պիր
զայաթ օլմուչ տըր: Նիչիլն պու չիչէք աչըմագտան
սօլտը, վէ պու նուր փարլամագ իւզրէ իքէն սէօն-
աիւ: — Բիմսէ մուզնի ճէվապ վէրէմէզ: Անճագ սօն-
րա անլամագ իչինն՝ սիւքիւթլէ օլ զէմանա միւնթա-
զըր Ըզ:

(Վ. Եր.) Յ. Գ. ՊԻԻԼ, ՊԻԻԼ, ԵԱՆ

ՊԱՏ. ԼԵՒՈՆ ՍՈՂՈՎՄԷՆԱՆ

Պատ. Լեւոն Սողովմէեան ան ասլ Մարաշը Ա-
ւետիք Ազա Սողովմէեանըն օղլու օլուպ՝ Թ. Մ. 1867
տէ թէվէլլիւա էյլէմիշ տիր: Փէտէրի Աւետիք Ազա
հալա հայաթաա օլուպ՝ 88 եաշընաա տըր: Մէրգում

ՊԱՏ. ԼԵՒՈՆ ՍՈՂՈՎՄԷՆԱՆ

տինտար, աղրը պաշը, բուհանի իշէ հէվէսքեար պի-
րի օլարագ, թագրիպէն 47 սէնէ Մարաշ Տիվանըլը Ին-
ճիլի Քիլիսանըն ձեռնադրեալ շէմմասը հալինտէ իշէ-
մէքտէ պուլոււնմըշ տըր: Քիլիսա մէճլիսինտէ բէյինէ
տախմա հիւրմէթ օլունուր: Մուհիմմ վէ էյի թէմեիզ
թալէպ էտէն ճիւմլէ իշէրէ քէնտիտի թային էտիլիր:

Մէրզուժ Աւետիք Աղանըն իբր օղլու օլուպ , քիւչիւյիւ օլան Լեւոնը բուհանի իշճի էթմէք արզուսը իլէ, փէք էրքէնտէն մէքթէպէ կէօնտէրաի : Լեւոն իպթիտաի մէքթէպլէրի պիթիրաի.քաէն սօնրա , Այնթապտա Մէրքէղի Թիւրքիա Գօլէճինէ կիտէրէք , 1889 տա մէզուն օլտու : Պատէհու Մարաշ Իլմ ի Իլահի մէարէսէսինէ կիրիպ` 1892 տէ անտէն տաիսի մէզուն օլտու : Բուհանի իշէ Պիրէճիքաէ պաչլատը : 1894 տէ Գուժբուհան Յովհաննէս աղանըն քէրիմէսի Օր . Կիւրճի իլէ թէէհիւլ էյլէտի : Պիրէճիքաէ 3 սէնէ վաիզլիք էյլէտի իսէ տէ , 1895 Հոկտ . 30 տա տէվր ի Համիտի սէյիաթընտան օլարագ , փէք առլսըզ պիր սիյասի պէհանէ իլէ թէվգիֆ էտիլիպ` Ուրֆայա կէօնտէրիլաի վէ 1897 Յունվ . 6 յատէք մահպուս գալտը : Պատէհու սալը վիրիլաի վէ 3 այ Զէյթունտա , 2 սէնէ Այնթապտա Ալայպէյի քիլիսասընտա , պիր սէնէտէն զիյատէճէ Հասանպէյիտէ , 2 սէնէյէ Եաղըն Քիլիստէ , պիր սէնէ մուավին վարզ հալինտէ Այնթապ Հայիկ քիլիսասընտա վէ 6 սէնէ Հաճին իքինճի Քիլիսատա իշլէտի : Իշթէ պուրատան Ատանա «Միութիւն»ընա կիտէրքէն` 1908 Ապրիլ 16 տա Սաղ կէչիտ նամ մահալտէ` տիկէր րէֆիզ վէ րէֆիզէլէրիլէ պիրլիքաէ շէհիա օլտու :

Պատ . Լեւոն Սողովմէհան վէֆաթընտա կէնճ զէվճէսիլէ պիրլիքաէ` իւչ օղլան վէ իբր գըզարընը` սուլ վէ էօքսիւզ պրագտը :

Պատ . Լեւոն զաթընտա Ֆիքրճէ փէք գուվվէթլի վէ պէլաղէթաէ իլէրիտէ պիրի տէյիլ իտի իսէ տէ , սիւքիւթ , սապրլը , գօլայ ույուչուլուր , խըամէթինտէ սատըզ , օգուժաղը սէվէր , միւնասէպէթսիզ սուրէթաէ պաչգալարընըն իշինէ միւտաիսէլէ էթմէզ , պի դարագ ,

սափաւորուն , ֆէրան , լաթիֆ վէ սէվրմլի իտի : Կէ-
րէք մէքթէպտէ վէ կէրէքսէ վարդլըզը էսնասընտա
հիչ պիր եէրտէ պիր կիւճլիւք չըզարմամըչ , քիմսէ
իլէ պիր միւնազաասը օլմամըչ , հիչ պիր զէման սիյ-
րէթիւնէ շիւպհէ տավէթ էթմէմիչ , պիր կէօնէ խաֆրֆ-
մէչրէպլիւք էսէրի կէօսթէրմէմիչ տիր : Տաիմա իշիյլէ
մէչղուլ , թէազղիւմ վէ թէքէպպիւրտէն արի պիր Խը-
րիսթիյան իտի : Մարաչ սթասիօն մէճլիսինտէ՝ մէր-
զումը ուֆագ քիլիսաւարըմըըզն պիրինտէ պիր չօպան
նասպ էյլէմէյէ տաիր միւզաքէրաթ ճէրէեան էյլէմիչ
իտի : Ֆազաթ էյվա՛հ քի , պէօյլէ թաթլը բուհլը , վէ
պէլքի պիւթիւն էօմրիւնտէ հիչ պիր քիմսէյի , հաթթա
պիր հայվանը պիլէ ինճիթմէմիչ օլան կէնճ պիր իշճի՝
հալա 41 սիննինտէ իքէն զալիմլէր էլիյլէ իթլաֆ է-
տիլտի : Պատ . Լեւոն Հաճինտէ իքէն էօմրիւնիւ սի-
կուրթայա գօմըչ իտի :

Հիչ շիւպհէմիզ կօզ տըր քի , Բրիտոսըն պու սա-
ֆի վէ սատըզ իշճիսի տախի սօն պէօյիւք կիւնտէ
«Աֆէրին , սատըզ գուլ , ազ շէյտէ էմին պուլունտըն ,
սէնի չօզ շէյլէր իւզէրինէ նազըր նասպ էտէճէյիմ՝ , է-
ֆէնտինին շէնլիյինէ տախիլ օլ» միւպարէք քէլամլարը
իլէ միւքեաֆաթլանաճագ տըր :

(Վ.Խր.) Կ. Յ. ՅԱՐՈՒԹ-ԻՒՆԵԱՆ

ՊԱՏ. ԱՍՏՈՒՐ Վ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ
(1859-1908)

Պատ. Ա. Վ. Թօփալեան 1859տա Հաճընտա թէ-
վեալիւտ էյլէմիշ օլուպ, փէտերի վարդանէս աղա Հա-
ճընտա Փրօթէսթանլըղը իւք տէֆա գապուլ էյլէյէն-
լէրտէն պիրիսի իտի: Մէրգում Ինճիլին սաֆի վէ սա-
տէտիլ պիր միւթէագգըպը օլմազլէ պէրապէր, տաիմա
անը մէշղ ու միւթալաա էտէր վէ միւմքին մէրթէպէ

սափի վէ ճիտտի պիր Խրիսթոյան էօմբիւ հաշամաղա
ղայրէթ էտէր իտի : Քէնտիսի Փաղիր պիր չուլֆա օ-
լուպ՝ օղլունըն թալիմ ու թէրպիլէսի իչիւն լազըմ
կէլէն մէսարիֆի տիրիղ էթմէմէյէ արզու էտէր իտի
իսէ տէ , Փազրը հալտան տօլայը անըն թալիմինտէ
պէօյիւք պիր հիտսէսի օլմամըլ տըր : պունունլէ պէրա-
պէր պիր միւմին հալընտա Քիթապը մուգատտէստէն
ախզ էյլէտիյի նուրը անա իլհազտա թէքեասսիւլ էթ-
մէմիչ տիր :

Պատ . Ա . Վ . Թօփալեան իպթիտտի թալիմինի
մահալը վէլատէթի օլան Հաճընըն՝ Լուսաւորչական
մէքթէպլէրինտէ ախզ էյլէտիքտէն սօնրա պիր գաչ
սէնէ տախի օլ էսնատէ Մարաշտա աչըլմըլ օլան Մի-
սիօնէր իտատիյէ մէքթէպլինտէ թահսիլ էյլէմիչ վէ
թամմ մալիւմ տէյիլ իսէ տէ , մէքթէպլի իքմալ էյ-
լէմիչ օլտուղու գաննը զալիպ տիր :

Մարաշտա կէչիրտիյի պու պիր գաչ սէնէլէր քէն-
տիսի իչիւն սէֆալէթ վէ փէրիշաննի վաղթը օլմուչ ի-
տիլէր : Փէտէրի Փազրը հալա մէպնի հարտըմ էտէ-
մէտիլինտէն ինթիյաճաթը եէվմիլյէ վէ զարուրիյէ-
սինի թէսվիլյէ զըմնընտա տէրտտէն զայրի վազթլար-
տա չալըշմաղա մէճպուր օլուր իտի : Մարաշ իտատի-
յէսինի իքմալտան սօնրա թէպապէթ թահսիլի նիյէ-
թիլլէ շէհր ի մէգքիւրտէ Տօդ . Գէորդ նամ զաթ մա-
յէթինտէ իքի սէնէ խըտմէթ էյլէմիչ , վէ լաքին
թէպապէթին թահսիլի մէսարիֆէ մէնուլթ օլուպ՝ մէք-
թէպապիղ անը թահսիլ էյլէմէք պօշ օլաճաղընտան ,
քէնտիսի իչիւն մէքթէպլին զարուրի իտիլինի հիսս է-
տէրէք , 1878 սէնէսինտէ շախտի զայրէթ վէ տօսթլա-
րըն մուապէնէթի իլէ Այնթապ գօլէճինէ գապուլ օ-

լուսնմաղա մուլաֆֆազ օլմուշ տըր : Գօլէճտէ իքի սէնէ օգուտուդտան սօնրա պիր սէնէ թաթիլ մազսէտի իլէ մէքթէպի թէրք վէ Մր . Սանաըրա վասըթասը իլէ Պէնէսնիյէ իրսալ օլուսուպ օրատա պիր սէնէ հէմ վաիզ հէմ տէ մուալլիմ հալինտէ քէմալը մուլաֆֆազիյէթլէ իճրա ի վազիֆէ էտէրէք , միւտտէթ ի մէզքիւրէնին խիթամընտա տէվամը թանսիլ մազսէտի իլէ պէ թէքրար գօլէճէ ախսուլ վէ իքի սէնէ տահա պիթթանսիլ 1883տէ իթմամը միւտտէթ էթմիշ տիր : Այնի սէնէնին Յուլիս 14իւնտէ վաիզ վէ խօճա սըֆէթիյէ Պիրէճիյէ կիտիպ՝ 11 այ գատար իճրա ի վազիֆէ էյլէտիքտէն սօնրա , իքի այ իչիւն վաթանընը գիյարէթլէ 1884 Հոկտ . այընտա պէ թէքրար վաիզ վէ խօճա մազամընտա Անթաքիայա իրսալ օլուսնմուշ տըր : Մահալը մէզքիւրտէ իւշ սէնէ գատար պիր միւտտէթ քէմալը կէրմի վէ մուլաֆֆազիյէթլէ չալըչտըդտան սօնրա արթըզ քէնտիտի իչիւն պիր ֆամիլեա թէչքիլի վազթը կէլմիշ օլտուզոնու հիսս էտէրէք , 1887 Ապրիլ իպթիտալարընտա վաթանընա ալտէթ էտէր : Պու էսնատէ վալիտէյնի Հաճըն ճիվարընտա վազը կիւրիւմզէ գարիյէսինտէ պուլուսնմալարը միւնասիպէթիյէ քէնտիտի տախի մահալը մէզքիւրէ ազիմէթ վէ օրատա գալտըզը պիր գաշ այ գարֆընտա բուհանի խըզմէթլէրէ տէվամ էթմիշ տիր : Պատէհու վալիտէյնի իլէ պէրապէր վաթանա ալտէթ էտէրէք , զէմանընըն էն միւթէալլէմ գըզլարընտան պիրտի իլէ նիչանլանրպ՝ 1888 Յուլիս 24 տէ թէէհհիւլ էյլէմիշ տիր :

Թէէհհիւլիւնտէն իքի այ սօնրա վաիզիք վազիֆէսիյէ միւքէլլէֆ օլարագ մա աիլէ Հաճըն Կնճի քիլի-

միւլէսսիսի օլարագ, օրատա իճրա էյլէտիյի խըզմէթ փէք մուհիմմ օլմըչ արը :

Միւմաիլէյհին պուրատա իճրա էյլէտիյի տիլէր մուհիմմ պիր խըտմէթ չօճուզլարըն թալիմի իլիւն մէքթէպլէր աչմագ օլմուչ արը : Թալիմ վէ իրիսթիյանլըզ պիր մանատա միւթէրատըֆ քէլիմէլէր օլուպ հագիգի իրիսթիյան մէպատէլէրինին թէամմիւմ վէ թէգատտիւմիւ մէարրիֆէ մուհալվէլ տիր : Պինաէն ալէյ Պատ . Թօփալեան թէչէպպիւս էյլէմիչ օլտուզը Խնճիլ վագընը տահա զիյատէ ֆաիտէլի վէ միւսմիր գըմագ իչիւն մէքթէպլին գարուրի իտիյինի հիսս իլէ Ֆէքէտէ պիր մէքթէպ աչըլմասը խուսուսընտա Հաճըն Միսիօնէրի Մր . Մարթինէ միւրաճաթ էտէրէք , անըն եարարմը իլէ պիր միււալլիմէ իսթիհսալ էտիպ՝ 1897 սէնէսինտէ մէքթէպի քիւչատա մուվաֆֆագ օլուր : Թահթը բիյատէթինտէ պու մէքթէպ թէարիճէն եիւքսէլիպ՝ պու կիւն ճիւմլէ տիլէր քէօյ մէքթէպլէրինէ ֆաիգ պիր մէվգիտէ պուլունուջօր վէ օրատան Հաճըն Ագատէմի մէքթէպլինէ կէլէն շակիրալէր մէքթէպին Գիւնճի վէ հաթթա միւզթէտիրլէրի Յիւնճիւ սընրֆընտա տաիիլ օլապիլիյօրլար :

Միւմաիլէյհին էօմրիւնտէ իլք կէօզէ չարիսն խուսուս անտէ ֆաիլ օլան գուվվէթլի իրասքր իտի : Զաննըմըզճա պու զաթըն մուվաֆֆագիլէթլինին պէօյիւք սըրըր պուրատա արանըլմալը արը :

Պատ . Թօփալեանըն էօմրիւնտէ տիգգաթը ճալիւզ իքինճի խուսուս գուվվէթլի սիյրէրի իտի : Քէնաիսինէ թանըյանլարըն վէ տօսթլարընըն ճիւմլէթէն շէհատէթի պու արը քի օ գուվվէթլի , թէմիւզ վէ ալա սիլրէթ սահիպի պիր գաթ իտի :

Միւմարիւէյն Քրիթապը Մուգատտէսին տէվամի պիր թալիպի հալինտէ անը հէր կիւն միւթալէա էաէր , հէր տէֆասընտա անտէ կէնի վէ աճաիպ հազիգաթլար կէօրիւր , կէվմի կիւճլիւքլէրինտէ անա միւրաճաաթ էտիպ թէճըրիպէյէ զալիպ կէլմէնին կօլունու օրատա քէչֆ էաէր , էնտիչէ վէ խատթալըզ էսնասընտա պիրիճիք թէսէլլիսի կինէ Միւպարէք քրիթապ օլուր խաի : Եէվմի ֆամիլիա իպատէթլէրինէ սատըզ օլուպ՝ սապահ վէ ազշամ անտէ թէքեասսուլ էթմէզ վէ բուհանի միւսահէպէլէրաէն միւթէլէզզիզ օլուր խաի :

Իրատէթինին գուվվէթլի օլմասը նիսպէթինտէ քէնտիսի սօն տէրէճէ հալիմ քապիարը , միւթէվազը վէ ալշազ կէօնիւլլիւ խաի : Քէնտիսիին շախտէն թանրաղըմ միւստէթճէ հիչ պիր տէֆա զազապլանաղընը կէօրմէմիչ վէ ազզընտան զազապը հալի պիր սէօզ իչիթմէմիչիմ :

Պատ . Ա . Թօփալեանըն էօմրիւնտէ զիքրէ շայան սօն պիր խուսուս տաիմա շեև քապիարը վէ նիք պին օլմասը խաի : Միւմարիւէյն պուլունտուղու մահալտէ քէաէր ու էնտիչէնին կէրի օլմայըպ հէր հանկը պիր իւնսիւ իճթիմատա թօհաֆ նազլիյէթ , մասալ վի սէօզլէրի ումուսըն թէլէզզիւզիւնիւ մուճիպ օլուր վէ հէր վազթ հասրէթլէ տինլէնիլիր խաի : Տէմէք հաճէթ տէյիլ տիր քի պու շազա վէ թօհաֆիյէլէր տաիմա թէրպլիյէ վէ Խրիսթիյանլըզ տաիրէսինտէ խալէր : Շէն մէշրէպլիյին թապլի նէթիճէսի օլան նիքպինլիք անըն էօմրիւնտէ պէօյիւք պիր կէր թութուպ տիւնեանըն տէրա ու աֆէթլէրինտէն պիր կէօնա ֆիւթուր կէթիրմէզ , անլէրին ճիւմլէսինտէ Ալլահըն փարմաղընը կէօրիւր վէ օլ վէճնլէ թէֆսիր էաէր խաի :

ՊԵՏՐԱՍ Բ. ԳԸՐԳԵԱՆՆԱՐԵԱՆ

1911, Նոյեմ. 15

Հանըն

ՊԱՏ. ՄԵԼԻՏՈՆ ՄԱԼԵԱՆ

Պու գաթ՝ 1867 տէ Հաճընտա թէվէլլիւա էտիպ , ասլ-
զատէ , զէնկին վէ օլտուգճա տինտար Լուսաւորչ . պիր
Ֆամիլեանըն էվլատը իտի : Տահա սինն ի սէպավէթին-
տէ տիյանէթէ տօղրու ազիմ պիր մէյլ ի թապիիսի օ-
լուպ , քէնտինին փէք տինտար վէ իպատէթփէրվէր
միւսիննէ պէօյլւք վալիտէսինին էօմրիննէ իմթիտալ
էյլէմէք իւզրէ , մէրգումէնին էլլէրինտէն թութարազ
պէրապէր քիլիսայա կիտէր իտի :

Մեկիտան քէնտինին իլք թալիմինի Հաճընըն մէք-
թէպ ի իպթիտաիյէսինտէ ախպ էյլէյիպ , 2 սէնէ սախի
Օսմանլըճա թահսիլի իչիւն հիւքիւմէթէ կիտիպ կէլիբ :
Այնի վազթտա , քէնտի տէրունինտէ պուլունան հիս-
սիյաթը բուհանիյէսի տախի պէր տէվսամ թէզայյիւա
էյլէմէքտէ պուլունուր :

Պիր կիւն մէրգումըն էլինէ պիր թիւրքճէ Քիթապ
ը Մուգատտէս կէչիպ , անը խահիչլէ հէր կիւն օգու-
մադա պաչլատը , վէ օգումատըրը կիւնտէ պէօյլւք
պիրզիյան էթմիչ տէյու աճը հիսս էտէր իտի : Պէօյլէճէ
պիր չօդ սաղոնու վէ շարսիսնլարը էզպէր էօյրէնտիյի
կիպի , պունտան տախի պիր չօդ գըթալար էզպէր էյ-

լէյիպ կէրէք էվտէ վէ կէրէք արշարըտա , քէնտի օ-
յուն արգասաշարընը պիր հէրէ թօփլայարադ վէ
հիւքսէքճէ պիր մէվգիյէ չըգարադ էօյրէնմիշ օլտուզը
Ֆըզրէլէրի նութդ կիպի սէօյլէր իտի :

Միւմաիլէյնին պու նէվ փաք էօմրիւնիւ կէօրէն
պազը փրօթէսթանթլար անը մէքթէպ ի ալիյէ գըւա-
ղուզլամադա սայ էտէրլէր իսէ տէ , վալիտէյնի ըիզա
կէօսթէրմէյիպ 15—16 սիննինէ պալիղ օլտուգտա պիր
տիւքքեան աչարադ անը թիճարէթլէ մէշղուէ էտէրլէր :
Միւմաիլէյն իշինտէ մուվաֆֆադ օլմադա պաշլար ,
Ֆազաթ էօթէտէն պէրու արղուսը պու նէվ պիր մէշ-
ղուլիյէթտէ օլմաաըզընտան , անտէն լէզզէթկապ օ-
լամադ , վէ լէյլ ու նիճար օգույուպ թէրադզը էթմէյէ
վէ բուհանի պիր իշճի օլմադա գալպէն հասրէթ չէ-
քէր իտի : Բապզըն իշինէ օլ գատար ճէլպ օլունմուշ
իտի քի , նէրէտէ իպատէթ կա բուհանի գօնուշմադ
վար իսէ , վէ կախօտ պիրիսինէ ֆիթապը Մուգատ-
տէստէն սէօյլէմէք Ֆուրսաթը կէօրսէ , տիւքքեանը
կա աչըզ պրազըր կա տա գափայըպ կիտէր իտի :
Քէնտիսի պու հալի իշիւն նիչէ տէֆա թէվպիլս վէ
թէատտի կէօրմիւշ իսէ տէ , ճիւմլէսինէ մա էլ մէմ-
նունիյէ թէհամմիւլ էյլէմիշ տիր :

Մեիտոն էֆ . 19-20 սիննինէ վասըլ օլտուգտա ,
քէնտինէ հէմէֆքեար 4-5 բուֆէգա փէյտա էտէրէք ,
հէր կիրակի կիւնլէրի , ժառլարտա էրքէքլէրէ մախ-
սուս պիր բուհանի խըզմէթ կէօրմէյէ պաշլար , վէ
«բարեգործական» նամընտա պիր շիրքէթ թէէսիս է-
տիպ , չօդ կէչմէղտէն շիրքէթին ազալարը 150-200է
վէ կիրակի խըտմէթլէրինէ կէլէն միւսթէմիուսըն ա-
տէտի 300-400է պալիղ օլուր : Շիրքէթ վէ խըզմէթ-

ՊԱՅ. ՄԵԼԻՅՈՆ ՄԱԼԵԱՆ

ԸՆԲ մուլաֆֆազընէթլէ թէրազըը էթմէքտէ իքէն, պազը միւթէասըզ վէ միւթէպիտա էրմէնիլէր անը միւլէթէ մուղիրը վէ մուխիլ ի ասայիչ պիր թէչքիլաթ սատա էտէրէք, Մելիանն էֆ. իլէ բուֆէզատընը, յեղախոխասրան թէօհմէթ ու իֆթիրասը իլէ հիւքիւմէթէ թէսլիմ էտէրլէր: Մէրզում էվվէլա 3-4 այ Հաճընսա հապս էտիլիր վէ շէտիա պիր խասթալըզլա տէրէճէ ի նիհայէտէ քէսպ ի զաաֆ էթմէսի իւզէրինէ, փէտէրինն րէճա ու միննէթլէրինէ պիթ թէրահհիւմ սալը վէ-

րիւիւս , պիր միւտտէթ իսթիրահաթ էտէր իսէ տէ , սօնրատան պէ թէքրար տէրտէսթ էտիլիս , Սիտաէն կէօնտէրիւմիչ պիր հէյէթ ի թահգիղիյէ հուզուրընտա պատ էլ իսթինթադ թահթը թէվգիֆէ ալընարադ , 1889 Յուլ . 29տա տէվր ի իսթիպտատըն էն միւտհիչ մուզայագալարընա մարուզէն , քէլէպչէպէնտ էտիւլէրէք , ատէթա պիր միւճրիմ հա ճանի միսիլլու բուֆէգասը իլէ պիրլիքտէ Ասանայա կէօթիւրիւլիւր : Օրատա պիր դաչ մուհաքէմէտէն սօնրա , սնա միւէպպէտ ճէզա հիւքմիւ վէրմէյէ չալըչըլըր իսէ տէ , քեաֆի պիր սէպէպ աթֆի օլուհամատըղընտան , 3 սէնէ դալէպէնտալիյէ հիւքմ էտիլիս , Աքքեանըն մուզլիմ գընտանլարընտա ճանվէրլէր կիւրուհընա բէֆադաթ էթմէք իւզրէ սէվգ էտիլիր : Մէրգուժ՝ իչպու ախլադ ու աթվարընը պիլմէտիյի պարպար Արասլար վէ ճանիլէր մէյանընտա , պէրտէվամ անլէրին հագարէթ վէ թէարրիւզաթը վահչիյանէլէրինէ կիրիֆթար օլուս , գապիլ ի դայր ի թէհամմիւլ սէֆալէթ ու փէրիչանի իչինտէն կէչմիչ իսէ տէ , եինէ տէ քէնտի ախլադը համիտէ վէ հիսսիյաթը բուհանիյէսինի , օլ գաթի ի իւմիտ վէ մուխրիս մուհիթ իչինտէ իպդա էյլէմիչ տիր : Մէրգումըն սինն ի չէպապէթինտէ իչպու իւչ սէնէլիք մահպուսիյէթի՝ դօնչէ ի էօմրիւնէ ազլիմ պիր տարպէ ի մուխրիպէ օլմուչ տրր : Մահպէսին ատէմ ի թէհարէթ վէ թէաֆֆիւնիւնիւն թէհամմիւլ ֆէրուս հէթիճէսի օլարադ պիր սրթմայա թութուլուր : Պու խասթալըգ անըն ֆիղիքի թէչքիլաթընա օլ տէրէճէ թէէսիր էտէրքի , մահպէստէն գուրթուլտըգտան սօնրա պիլէ անըն թէէսիրի պադի գալըս , ույգուսըղըգ վէ դայր ի իսթիյարի ասապի պիր հալ անըն հայաթընը միւէզզի էյլէմիչ տիր :

Ատանայա ավաթինստէ վալիտէյնինն վէֆաթընը վէ ֆամիլեատա պուլունանն չօճուզլարըն շուրայա պուլ-րայա տաղըլարագ , էվլէրինին թար ու մար օլմասը-նըն խասպէր ի էսէֆ իշթիմալընը իշիթմէսի իւզէրինէ , պէ թէքրար պիր լիւճճէ ի քէտէրէ միւսթէղրագ օլուր : Մէրգուժ՝ պու հալը մէյուսիյէթլէ՝ պրազըպ Զիլէֆքէյէ կիտէր վէ օրատա պիր սէնէ խօճալըզ էտէրէք , էօմ-րիւնիւն պու գարանլըզ նօզթասընտա , Բապպըն քէն-տի իշիւն թէրթիպ վէ իրատէթինին նէ՝ օլարղընը սիւալ էյլէր : Յակոբ կիպի Ալլահ իլէ փաղարըլըզ վէ Գէդէսն կիպի Անը թէճրիպէ էյլէյիպ , քէնտի էօմրիւ-նիւն տավէթինի անլար :

Մեկիտան էֆ . 1893տէ 26 սիննինտէ օլարագ , Տր . Բրիտթինին հիմմէթ վէ էարարմը իլէ , թարսուտա քեաինն Սէյնթ Փօլզ Գօլէճինէ գապուլ օլունըր : Սյնի սէնէտէ քիլիսա ազալըղընա գապուլ էտիլիբ վէ օրա-տա իքի սէնէ թէտէրրիւս էյլէտիքտէն սօնրա 1895տէ , պիր սէնէ Ատանա մէքթէպ ի ատիսինտէ խօճալըզ էյ-լէյիպ , 1896տա թէքրար Գօլէճէ տէվամ էտէր : Միւ-մաիլէյ՝ ֆազր ու գարուրէթին քէնտինէ թաղաիմ էյ-լէտիյի պիլ ճիւմլէ միւմանաաթա րաղմէն , վէգաիֆինէ զայրէթ վէ սատագաթլէ չալըլըպ հէր նէ գատար սիննի խայլիճէ կէչմիշ իտի իսէ տէ թալլիմ ու թէր-պիյէնին գատար ու զըյմէթինի հիտս էտէրէք մագսէտ ի էօմրիւնէ վիւսուլ իշիւն իրատէթ , սէպաթ վէ միւտա-վէմէթլէ սարֆը մէսաի էյլէյէրէք , կէրէք հէյէթ ի մուալլիմուն , կէրէքսէ քեաֆֆէ ի չակիրտանըն հիւսն ի թէվէճճիւհիւնէ մագհար օլուր : Էնճամ 1901տէ 34 սին-նինտէ օլարագ քէմալը մուվաֆֆաղըյէթլէ Գօլէճին միւտտէթ ի թէտրիսիյէսինի իթմամ էտէր : Պատէհու

էրթէսի սէնէ իշիւն Հաճըն Լուսաւորչականլար մէք-
թէպ ի ալիսինտէ թէտրիս վէ նէղարէթ էթմէք, Կի-
րակի կիւնլէրինտէ իտէ քիլիսալարըն պիրինտէ վազ
վէ նասինաթ էթմէք իւզրէ տավէթ օլունուր: Միւ-
մաիլէյճ վաթանընտա խըտմէթ էյլէմէք արզուսը իլէ,
տավէթի դապուլ էյլէյիպ, օ սէնէտէ Լուսաւորչական
կէնճլէրէ մախսուս պիր շիրքէթ թէէսիս էտէր, քի է-
լանն տէվամ էթմէքտէ տիր: Հէր Կիրակի էօլէ վազ-
թընտա կէնճլէրէ նութղլար վէ սապանլարը 3 ժաւ-
լարըն պիրինտէ վազլար իրատ էյլէյերէք նէր քէսէ
էզնար ճիճէթ միւֆիտ օլմուշ տրր:

1902 տէ Մարաշ իլմ ի իլանիսինտէն տավէթ ա-
լարազ, Բապպըն իշինէ հաղըրլանմազ իւզրէ քէմալը
մէսէրրէթլէ իլմ ի իլանիյէ կիրէր վէ եազ թաթիլին-
տէ Հաճըն վէ Եարփուզաա վաիզլիքլէ մէշղուլ օլա-
րազ, 1905 տէ մէքթէպ ի մէզքիւրտէն միւնթէնի օ-
լուպ, Այնթապտա Կիլիկիա Միւռքիւնը հուզուրընտա
պիլ իմթիւնն իճազէթնամէ ախզ իլէ մէշղուլ վաիզ
թային օլունուր:

Պատ. Մելիտոն այնի սէնէնին Սեպա. 26 սընտա
Հաճընտա մահալը մէզքիւրիւն Հօմ մէքթէպլինտէն
վէ Մարաշ գըղլար գօլէճինտէն միւնթէնիյէ Օր. Միւ-
թէպէրէ Մընըշեան նամ տինտար վէ ազիլէ պիր գըզ
իլէ թէզէվվիւճ էյլէր: Պիլ ախիրէ Սիս քիլիսասըն-
տանն տավէթ ալարազ, 1907 Հոկտ. 5տէ, էօմրիւնիւ
վազֆ էյլէմիշ օլտուղը պու միւպարէք խըտմէթէ քէ-
մալը սատագաթլէ իպթիտար էյլէր:

Միւմաիլէյճ Սիստէ իւշ պուչուգ սէնէ դայրէթ վէ
սատագաթլէ իլլէյերէք, քիլիսանըն տախիլէն վէ խա-
րիճէն իմարը իշիւն էլինտէն կէլէն նէր պիր ֆէտա-

քեարըրըր տիրիդ էյլէմէզ , վէ պէօյլէճէ , քէնախնին ըր-
յասըզ վէ փաք էօմրիւ , կիւղէլ վէ ճալիպ վաղարը
իլէ կէրէք պիւթիւն քիլիսանըն վէ կէրէք ումում է-
հալինին հիւսն ի թէվէճճիւհիւնէ մաղհար օլուպ , քէն-
աի քիլիսասը , պիւա իսթիսնա , միւմալիէյհին 1909
Ապրիլին իլք հաֆթալարընտա Ատանատա ինիդատ էյ-
լէյէճէք կիլիկիա Միուրիւնընտա , չօպան թախսիս է-
տիլմէսինէ դարար վէրիպ , իճապ էտէն թէտարիքեաթը
կէօրիւրէր :

Պատ . Մեկիտոն պու կիւղէլ իւմիտ վէ արգուլար
իլէ , 1909 Ապրիլին իքինճի կիւնիւ , Հաճըն սթասիօ-
նընտան կէլմիշ 7 վաիդ , 2 էրքէք վէ 4 դատըն մու-
րախսատ վէ սաիր պիր չօք հօլճուլար իլէ պիրլիքտէ ,
չէնլիք վէ շատմանի իլէ , պիր կիւն էվվէլ Ատանատա
պաչլամըշ օլան զըթալտան պի խապէր օլարադ , օրաչա
միւթէվէճճի՛ օլուր : Պիր միւատէթ սօնրա Ատանա
հատիսէսի Սիտտէ իշիաիլէրէք , ալտէթ էյլէմէլէրի
իշիւն , արգալարընտան ատէմ չըզարըրըր իտէ տէ , հա-
յը՛ֆ քի , փէք կէճ օլտըրընտան անճադ 6 սաաթ ձէ-
նուպտա , Սաղ կէչիտ տէնիլէն քէօյտէ շօլ մախուֆ
պիսուչլար մաղթէլէսինտէ անլէրէ եէթիշիպ , սաի քէն-
աիսի տախի օլ պիչարէկեանըն մէլամէթ ու մուսիպէ-
թինէ հէտէֆ օլուր :

Միւթէվէֆֆա Պատ . Մեկիտոն սէպալէթինտէն պէ-
րու տիյանէթփէրվէր պիր գաթ օլուպ , էօմրիւնիւն եէք
մազսէտի Ալլահ իշիւն խըզմէթ էթմէք իտի : Օ , պու
ալի մազսէտինէ վիւսուլ իշիւն հէր շէյինի ֆէտա էյ-
լէյիպ , հօրուլմազ պիր դայրէթ , տուա , սապր վէ տէ-
վամէթլէ մուվաֆֆադ օլմուշ տըր : Զաթէն պիւթիւն
էօմրիւնիւ միլլէթինին ֆէլահընա վազֆ էթմիշ օլուպ ,

օ երևզաէն սէնէլէրճէ մահպուս օլարագ , գուլվէթլի սըհէթինի դաիպ իլէ դաիֆ իւլ պիւնեէ գալմըչ իսէ տէ , բուհճա գուլվէթլի օլուպ , փաք վէ լէքէսիգ պիր սիյրէթէ , սապիթ վէ գալլի իրատէթէ մալիք իաի :

Թապէն շէնմէշրէպ վէ լաթիֆէճի օլուպ , սիմա ու իմասընտա պիր պէշաշէթ , տիհանընտա լէթաֆէթ , աթվար ու հարէքեաթընտա իսէ պիր նէզաքէթ վար իաի : Հէր քէս անը սէվէր , անտէն խօշլանըր , վէ անընլէ ալագա էթմէքաէն մահգուղ օլուր իաի : Միւմաիլէյհ հիսսիյաթը ումուսթիյէյէ ինթիրամ վէ բիաջէթ էյլէյիպ , հէր քէսի պիլա թէֆրիգ սէվէր , խուլուսլէ թալթիֆ էտէր , քիմսէյի ինճիթմէք իսթէմէմէյիպ , պիլաքս հէր քէսէ մէլէք կիպի մուամէլէ էտէր իաի : Վաղլարը պէլաղէթ վէ ֆէսահէթլէ պէրապէր , ճիտաի վէ հաշանըլմըչ պիր էօմրիւն թէճրիպէսինտէն չըգան քէլամլար օլտուղու իչիւն , փէք չօգ քիմսէլէր քէնտիսինէ մէֆթոււն օլարագ վաղլարընը տինլէմէյէ խահիչլէ կէլիրլէր իաի :

Միւթէվէֆֆա պու տիւնհատա արդու էյլէտիյի թախսիս խըզմէթինէ նաիլ օլմատը իսէ տէ , սէմատա անըն իճրա էաիլտիյինէ վէ սօլմաղ , էպէտի պիր թաճա նաիլ օլտուղընա շիւպհէմիգ հօգ տըր :

«Սալիհ էօլսէ տախի հաշայաճագ տըր , անըն զիքրի իլ էլ էպէտ պագի տիր :»

ՀԱՅԱ ՊԵՀԱՏՇՐԵԱՆ

1912 Յունվ. 5

Սիյնք Փօղ Գօլեւն,

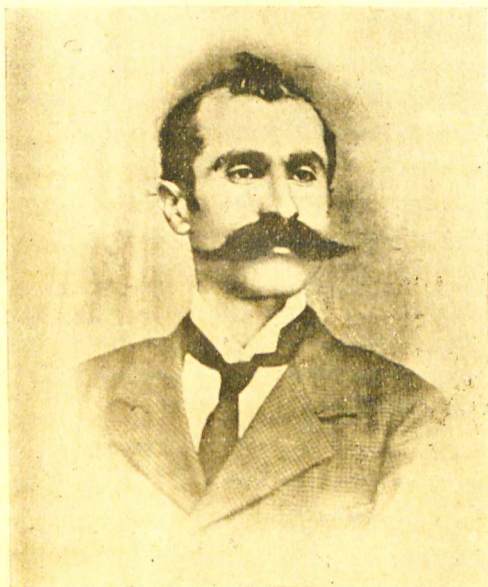
ԹԱՐՍԱԻՍ

ՊԱՏ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

Պատ. Կարապետ Քիւփէլեան 1873 Փետր. 2տէ
Մարտչառ ֆապր Էպէվէյնաէն Թէվէլլուա Էյլէ-

ՊԱՏ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

միշտ յիր: Էյամ ը սէպովէթինտէ փէք միւլայիմ իւթ
թապ' պիր չօճուգ խտի: Քէնտիսինտէն Էվվէլ իքի
պէօյիւք պիրատէրիլլէ իքի հէմշիրէսի վէ քէնտիստէն

սօճորա իւշ հէմշիրէսի օլմասը վէ պու ճիհէթլէ քէսիր
իւլ էֆրաստ պիր ֆամիլեհատա եաշամասը թապէն միւթ-
թասըֆ օլտուղը լէթաֆէթ վէ մէվէտաէթինի տահա
ղիյատէ իղհարա պատի օլտը : Քէնարինէ հազզսըղ պիր
մուամէլէ էտէնէ մուգապէլէ էթմէզ , անճազ քէնարի
քէնարինէ կէօնիւլէնէրէք , էվին պիր քէօշէսինէ չէ-
քիլիր , վէ հիսս էյլէտիյի էլէմ ի մաղտուրիյէթ թէ-
խաֆֆիւֆ էտէնէ գատար օրատա գալըր իտի : Էնտամ-
ճա մէվղուէիյէթի վէ չէհրէճէ հիւսն ու ճէմալը վէ
վալիտէն , պիրատէր վէ հէմշիրէլէրի իլէ մուամէ-
լէսի քէնարինի սէվիմլի վէ ճիւմլէնին մաղհարը թէ-
վէճճիւհիւ գըլար իտի :

Էպէվէյնի փէք ֆաղիր իտիլէր իսէ տէ , թալիմ ու
թէրպիյէնին էհէմէիյէթինի էյի պիլիր օլտուղարըն-
տան , չօճուղը չէհրին իպթիտաի , աաի վէ վիւսթա
մէքթէպլէրինտէ օգութարլար : Պու արատա փէտէրի-
նին վուգուը վէֆաթը իւղէրինէ չօճուղըն թալիմ
ու թէրպիյէսինին շէմսի վաղթը սուպհընտա իքէն
գարարտը կիպի կէօրիւնտիւ : Ֆաղաթ միւթէվէֆֆա
փէտէր վէֆաթընտան պիր ազ էվվէլ պու սէվլիւլու-
սիւնիւն տաիսի Գօլէճ վէ իլմ ի իլահիյաթ մէքթէպ-
լէրինի իքմալա գատար թահսիլէ տէվամընը արգու
էյլէմիշ իտի : Պու վաղըթլարտա աճիղլէրինին Ատանա
Ինճիլի քիլիսէսինտէ վաիղ հալինտէ իշլէմէսի իճապ
էտէրէք , փէտէրիմիղին արգու վէ իշթիյազընա թէվ-
ֆիզէն կարապետի պիլէմիղճէ Ատանայա կէօթիւրիւպ`
իտատիյէ մէքթէպլինտէ օգութարլար : Պատէհու պիր
գաշ սէնէ ֆարղըր մահալարտա մուալլիմլիքլէ իշթի-
ղալ էթտիքաէն սօճորա , Մ . Թ . Գօլէճինտէ պիր սէնէ
թէալլիւմէ մուվաֆֆազ օլտու :

Պու վազթտա իտի քի 1895 ին գըթալը՝ փէրտէ ի
զոււմ ր մէլոււմընը Անատու գըթասը իւզէրինէ պասթ
էյլէտի : Մարաշտա փէք հազըն ազըրպամըզտան պա-
զըլարընըն գաթլը վէ պիր գարնտաշմըզըն իղթի-
շաշաթ ր գաիլէտէն միւթէէստիրէն վէֆաթը քէնտինէ
պիր հէս ու նէվմիտի իրաս իլէ թալիմ ու թէրպլիյէյէ
տողրու գալպինտէ օլան հատրէթ ու սէվտայա խաթէ-
մէ չէքտի : Պու սուրէթլէ էմր ի թահսիլտէն քէֆֆ ի
հէա էյլէմիշ օլտուղուընը անլատըղըմտա , միւթէվէֆֆա
փէտէրինին վասիյէթինի քէնտինէ իխթարլէ օլ թա-
րաֆլարտա ասայիշ ու էմնիյէթին իխլալ ու ինսիլապը
քէնտինէ մուճիպ ի մէյուսիյէթ օլույօր իսէ , թարսու-
սա կէլիպ Սէյնթ Փօղղ ինսթիւթիւթ գօլէճինտէ թահ-
սիլէ տէվամընը թէքլիֆ էյլէտիմ : Էնճամչօղ կիւճ հալ
իլէ թագաիմիմիղի գապուլա քէնտինի իզնա էթտիք ,
վէ պէօյլէճէ 1899 տա գօլէճ միւտտէթ ի թահսիլիյէ-
սինի իթմամ իլէ մէզուէնէն միւնթէնի օլար :

Տէր հալ Մարաշ իլմ ի իլահիյաթ մէտրէսէսինէ
տիւլուլ էյլէտի : Փագաթ իլք սէնէնին նիհայէթինտէ
ճիւլըրի միւմաիլէյնին արթըզ մէտրէսէտէ թահսիլէ տէ-
վամ էթմէմէսինի գարարիլիր էյլէտի , վէ պու գարարըն
քեաֆի տէրէճէտէ հագըլը էսպապ իւզէրինէ միւէս-
սէս օլմատըղընը կէօրէն մէճլիս ի խարէ ի մէտրէսէ
Կարապետ էֆէնտինին քէնտի մէսարիֆի իլէ օղումա-
ղա տէվամընա մէզուէնիյէթ վէրտի : Շէօյլէքի գըշ մէվ-
սիմինտէ մէքթէպ օտասընտա հանան օտուընը պիլէ
մէսարիֆինտէն քէնտինէ խասպէթ էտէն հիսէյի վէրիր
իտի : Օ քէնտի մէքթէպ մէսարիֆինի թաթիլ միւտ-
տէթլէրինտէ գարիյէլէրտէ թէպշիր ի պէշարէթ էտէ-
րէք վէ գըսմէն տէ էրպապ ր համիյէթին իանէ ի նագ-

տիցէսիլէ թէէմին էյլէմիշ տիր . Պու ճիւմէ թէճրիպէ վէ միշքիլաթա սիւքիւնէթ իլէ սապր ու թէհամմիլէ էտիպ սայ ու դայրէթինտէ կէվչէմէյէրէք , նիհայէթ 1902 տէ տիկէր սընֆտաչլարըյլէ պէրապէր իլմ ի իլաճի միւտաէթինի իթմամա մուվաֆֆազ օլտը : Տիփլօմթ սընը ալըպ , չըզմադ իւզրէ իքէն , քէնտինի ինճիտէթւ լէր պիրէր պիրէր կէլիպ աֆվլըզընա միւրաճաաթ էլ լէտիքլէրի սըրատա , քէնտիլէրին անտէն հիչ պիր վէճհլէ ինճինմէմիշ օլտըզլարընը սաիգէ վիճաանլէ իլան էթմիշ տիրլէր :

Աիլէ հայաթընա կէլինտիքաէ Պատ . կարապետ էֆէնտի 31 սիննինտէ իքէն , Մարաչ գըզլար դօլէճի մէզուռնէլէրինտէն օլուպ միւլէսսէսէ ի մէզքիւրէտէ պիր դաչ սէնէ տէ մուալլիմլիքլէ իշթիզալ էթմիշ օլան Օր . Օսաննա Ինլիլիգեան իլէ թէէնիւլ էթմիշ տիր : Զէվճ վէ գէվճէ հէր իքիտի տէ ինսանի դաաֆ իլէ մէճպուլ օլտըզլարընտան , պիրլիքաէ իմրար էտիլէն հայաթտա պազէն պիրպիրլէրինէ թէսատտիւմ վէ թէխալիւֆ էտէճէքլէրի մէմուլ օլուռապիլիր իքէն , պու աիլէ օ կէօնէ ահվալա թէսատտիւֆ էթմէմիշ տիր : կարապետ էֆէնտի էմին պիր գէվճ , մուհիպպ վէ ֆէտաքեար պիր փէտէր , միւտէպպիր պիր վէլի ի աիլէ իտի : Պու մէսուտ չիֆթ ճէննէթին սէլամէթ հայաթընտան պէշ սէնէսինի գէմինտէ հաշատըլար :

Պատ . Քիւփէլեան իլմ ի իլաճիյաթ մէտրէսէսինտէն միւնթէհի օլտուզը աջնի հազտա սընֆ րէֆիգլէրիլէ պէրապէր կիլիկիա իթթիհատը հուզուրընտա էօյրէնմիշ օլտուզը թալիմաթը տինիլէ , թէճրիպէ ի գաթիլէ վէ հայաթը րուհանիլէսի հազգընտա մուզնի պիր իմթիհան վէրիպ՝ մէշրու վաիգ իճազէթնաաֆէսինի

ալարդատան սօնրա , պիր սէնէ Ատանատա , պիր սէնէ Օսմանիյէտէ , իւչ սէնէ Իսքէնտէրուհտա վէ թէքրարէն իքի սէնէ Օսմանիյէտէ իչլէտի : Միւսալէմէթփէրվէր սիյրէթի սայէսինտէ , իչլէտիյի քիլիսէլէրին ճիւմլէսինտէն տախի սէվիլտի : Մէչդ ու միւթալաայա հարիյս , խանէլէրի զլյարէթ իլէ տէրտտաչլըզ էթմէքտէ դայյուր , վաղարը հայաթ վէ բուհլէ հալի վէ կէրմիյլէ մալի , ֆասիհ իւլ էլֆազ վէ պէլիզ իւլ քէլամ իտի : Էսէրլէրինին ճիւմլէսի տէ վուգուաթ ք ախիբէտէ Օսմանիյէ քիլիսէսինին քիւթիւպխանէսինտէ քեամիլէն միւնթէրիզ օլմուչ , վէ պարի պիր պագիյիէ պիր պէրկիւզար ք մուգատտէս հալինտէ էլէ կէչմէմիչ տիր :

*
* *

Վազրթ պէհար իտի : Կիլիկիա օվալարը հէր թարաֆտա կիւզէլ չիմէնլէր իլէ արասթէ վէ էնվա ք էզհար ք լաթիֆէ իլէ փիրասթէ իտի : Եէնի հայաթ պիւթիւն թէրալէթիլէ քէնտի ինճիլահեահընտան թէճէլի էտիյօր իտի : Պու Եէնի հայաթլն զէման ք ինքիչաֆընտա զըրզ էլի սէնէտէն պէրու Կիլիկիանըն մէզրուաթ ք վէսիէսի իչինտէ սաչըմըչ Հագիզաթ թօխումլարը հայաթը բուհանիյէ սուրէթինտէ թէզահհիւր էթմէլի իտի : Պու սէպէպտէն շու մէզրուաթ ք բուհանիյէ մուգատտէս շէհիալէրին ազիզ գանլարընըն ֆէյզանըլէ իրվա ու իսգա օլունմազ կէրէք իտի :

Պատ . Կարապետ Քիւսիէլիան քէնտի զէվճէսինէ արդատան կէլմէքտէ օլան չօպան , վախզ վէ քիլիսէ մուրախսալարընա իճապ էտէն մուամէլէ ի մինմաննիւվազի վէ այլին ի թէչրիֆիյի իֆայա ինթիմամ էթ-

մէսինի պիւ վասիյէ թէնպի՛ն էյլէտիքտէն սօնրա , Հասանպէյլի քիլիսէսինին միւնթէրէմ չօպանը վեր . Յակոբ Գունտաղճեան , Հարունիյէ չօպանը վեր . Ստեփան Յովնաննէսեան վէ Պաղչէ վաիղի Պատ . Թագաոր Յակոբեան իլէ Ատանայա ազիմէթ էթմէք իւզրէ արապայա րաքիպ օլտը : Արապա դասապատան պիր սաաթլըդ մէսաֆէ ուզազլաշարգտա , Օսմանիյէնին վանչի պէյլէրինատէն տէօրթ պէշ նէֆէրի էսպսիւվար օլարադ , արապայը թագիպէ պաշլատըլար : Զէվալըլար ստիրէվիշինատէն տէ տահա աղըր հարէքէթ էթմէքտէ օլան արապայը սիւրաթլըճա սիւրմէսինի արասպանըտան իսթիրճա էատըլէր . լաքին վազիֆէ էտէն օլմադ : Զաթէն տէ նէրէյէ աճէլէ էտիլէճէք , Համիտիյէյէ տէյիլմի : Հալպուքի Համիտիյէ վէ էթրաֆընտաքի չիֆթլիք վէ դարիյէլէրտէքի Խրիսթիյանլար գաթլ օլունմագտա , էշեա ու էմվալլարը թալան վէ խանէ ու տիւքքեանլարը ինրադ էտիլմէքտէ տիր . . . :

Արապա Օսմանիյէտէն տէօրթ պէշ սաաթ մէսաֆէտէ վազը Զայըր աղըր թապիր օլունան մահալէ վարըր վարմադ , սիւվարիլէր կէթիշիպ արապայը սաղտան վէ սօլտան գուշատըրլար : «Թէսլիմ օլունըդ :» — «Զաթէն էվվէլա Ալլահա վէ սանիյէն մաթպու ր մուֆախսամըմըզըն գիյր ի ճէնահ ր ատալէթինէ թէսլիմ իդ :» — Գուրալար՝ «Պիդ էօյլէ սէօզլէր պիլմէզիլդ , թէդ սիլահլարընըզը թէսլիմ էտինիդ» տէյու խըշմ ու դազապէ պաղըըշըր իքէն , գուզուլար՝ էլլէրինի գօյունլարընա սօգուպ պիրէր գըթա ինճիլ ի Շէրիֆ չըգարարադ , «Իշթէ պունտան մատա սիլահըմըզ կօգ արը» տէտիլէր : Տահա սօն սէօզլէրի նէ օլտուզունը պիլէմէմ : Պիրէր պիրէր արապատան արշարը չըգարըլըպ՝ գաթլ օլու-

նուրբար վէ վիճուած ը պի բուհլարը իհրագ ը պիննար
էտիլիր :

Պատ . կարապետ Քիւփէլեանըն շէհտէն վէՔա-
թընըն էրթէսի կիւնիւ Օսմանիյէտէ օլան քիլիսէսի
տախի շէհիալիք էմրինտէ սէվիլիւլիւ վաիզլէրինի թա-
զիպ էյլէմիշ տիր :

Պատ . Քիւփէլեանըն հայաթընը իշ մէյտանընտա
էն զիյատէ եազընտան միւթալտա էտէրէք , սնըն
քին ու դարագ սազլամագ թապիաթընըն , միւսալէ-
մէթփէրվէր սիյրէթինին հալիմ վէ միւթէվազը դալպի-
նին , էլ հասըլ պիւթիւն հայաթ ը բուհանիյէսինին
միւթէհայեիրլէրինտէն պուլունմուշ օլան վէր . Յակոբ
Գունտազճրեան սնը էվլատը մէսապէսինտէ , օ տա
պու միւհթէրէմ չօպանը փէտէրի մազամընտա սէվէր
իտիլէր : Մուզատտէր ի Իլահի էօյլէ իսապէթ էթտիր-
տի քի պիրլիքատ սյնի վազթ վէ մահալտէ դաթլ օ-
լունտուլար , դանլարը վէ քիւլլէրի եէքաիկէրինինքի-
նէ իշթիպաք էյլէտի , վէ բուհլարը տախի պիրլիքատ
ճէհնէթ պապլարընտան իշէրիյէ կիրիպ՝ հայաթընա իգ-
թիտա էյլէտիքլէրի իէլասքեարը տէր ազուշ էյլէտի-
լէր :

(Պրօճ.) ՍԻՄՈՆ Վ . ՔԻՒՓԷԼԵԱՆ

ՊԱՏ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

—>>>00<<<<<<

Պատ. Արտաշէս ան ասլ Հաճընլը օլուպ՝ Փագիր, լաքին միւթէպէր պիր Փամիլիատա տօղմուչ խտի: Ա-

ՊԱՏ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

նըն գրաս էօմրիւ 1880 սէնէսինտէն 1909 Ապրիլ 16 յա գատար անճաղ տէվամ էյլէմիչ տիր: Սէպաովէթինտէն Գօլէճ էօմրիւնիւն նըսֆընա գատար խամի Աղաւնի խտի խտէ տէ, սօնրատան Արտաշէս թէամիյէ էտիլտի: Քէն-

տիտի 6—7 սիննինատէ իքէն վալիտէսի վէֆաթ էտէրէք էօքսիւզ գալար : Ֆագաթ պախթը Աղանի քէնտինի վալիտէսիդ տէյիւ հիսս էթտիրմէյէն պիր էօյէ վալիտէ մուհապպէթիյէ պէօյիւտիւ : Մէրգուժըն փէտէրի հալա սազ օլուպ , ճիկէրփարէսինին ուզուպէթինի կէօրտիւ : Պաս . Արտաչէս անճազ պիր պիրատէր վէ պիր հէմ շիրէյէ մալիք օլուպ , քէնտինի էն պէօյիւյիւ օլտուզը հալտէ , քիւշիւք պիր Ֆամիլեատա պուլուհտը : Վիճուտ ճա նարին իտի իսէ տէ , սըհէթի եէրինտէ իտի : Օրթա պօյու , պէյազ պէնզլի , կիւլէճ սիմալը , վէ հէր կէօրէնին խօշանապիլէճէյի պիր հէյէթէ մալիք իտի :

Հէր կէնճէ վէրիլմէմիշ օլան՝ Ֆագիր , ամմա թալիմ ու թէրպիյէյէ արզու վէ հիւրմէթի չօգ օլան պիր փէտէր անա վէրիլմիշ իտի , Շէօյէքի մէրգուժ՝ Աղանի չօճուզը էվվէլա մէքեաթիպ ի ատիյէտէ թալիմ էթտիրտիքտէն սօնրա , Հաճըն մէքթէպ ի ալիսինտէ տախի թէրպիյէ էթտիրտի : Անտէն սօնրա թարսուս Գօլէճինէ իրսալ էտիպ՝ քէնտի Ֆարզընը իճրա էյլէտի : Իշթէ ազ մէսարիֆ վէ մէթանէթլէ էլտէ էտիլմէյէն չու մէվզի , նասըլ պիր արզու վէ նէ կիպի պիր զայրէթլէ վասըլ օլուհապիտի իտէ , գօլայճա անլաշըլապիլիր : Արտաչէս քէնտի տախի թալիմ ու թէրպիյէյի եարը եօլտա պրագան չօգ կէնճէր կիպի ետիապիլիր իտի . լաքին իլմէ հասրէթ՝ զալէպէյէ ալամէթ օլտուզընը պիլտի , վէ անա կէօրէ մէթանէթլէ իշլէտի վէ եաշտար :

1901 սէնէսինտէ թարսուս Գօլէճինտէն միւնթէհի օլարազ նէշէթ էյլէտի վէ ազապիտէ տէօրթ սէնէ Հաճըն , թարսուս վէ Գօգ օլուգտա մուալլիմ վէ վաիզ սըֆէթիյէ չալըշտըգտան սօնրա , խըտմէթ ի բուհա-

նիյէյէ տալէթինի հիսս էյլէյէրէք , քէնտի քէնտինի օլ տաիրէյէ հասր էյլէտի : 1908 սէնէսինտէ իլմ ի իլահի-յաթ մէտրէսէսինի իթմամ էթմիշ օլարապ , հէնի պիր շէվզ վէ դայրէթ իլէ , Հաճըն ճիվարընտա վազը Շար դարիյէսինտէ վաիզլիյէ կիթաի :

Պատ . Արտաշէս Շարա կիթմէզտէն էվվէլ , պիր սէնէ ագտէմ էօմր արգատաշը հալինտէ ինթիխապ էյլէմիշ օլտուզը Զէյթունլը Օր . Թուրֆանտա Զէպուն-եան իլէ թէէհհիւլ էտիպ , պէօյլէճէ քէնտի իշինէ պէտ էյլէտի : Մէզպուրէ խաթուն Մարաշ Գըզլար Գօլէճին-տէն մէզունէ վէ Հաճըն Գըզլար Մէքթէպ ի ալիսինտէ պիր դաշ սէնէ մուալլիմէլիք վազիֆէսիյէ իշթիզալ էյլէյէն ազիլէ վէ միւտէպպիրէ պիր Օրիորդ իտի : Շէօյլէքի Պատ . Արտաշէսին էօմրիւնիւ տահա մէսուա գըլապիլիր պիր դատըն , վէ Ալահա քէնտի զէվճիյէ պիրլիքտէ խըամէթ էտէպիլիր պիր զէվճէ իտի :

Պատ . Արտաշէսին քիւշիւքիւյիւնտէն պէրու ֆազր ք հալ իշինտէ թէճրիպէլէրլէ պէօյլմէսի քէնտինէ պիր պախթսըզըզ իտիյսէ տէ , այնի վազըթտա տա օլ մու-հիթ քէնտինի պու մէվզիյէ հէթիշտիրէրէք պախթիյար գըլար : Այնի նէվտէն իման գուվվէթլէնտիրէն պիր պախթսըզըզա տա Շարտա բասթ կէլտի : Իշէ պաշ-լատըգտան հէման պիր դաշ այ սօնրա ֆիլիտա պինասը վէ վաիզ էվի պիրլիքտէ օլարապ դազաէն հանար , վէ միւմաիլէյհին պիւթիւն մէքիւլաթ վէ մէլպուսաթը վէ ճիւմլէ էշեասը հանրպ թէլէֆ օլտու : Հէփ կիւճիւք-լէրտէ ֆիւթուր կէթիրմէյէն պու միւմին պունտա տա-խի էնտիշէ էթմէքսիզին քէնտի իշինտէ տէվամ էյլէ-տի : Էնճամ անըն իթլաֆը զէվալը զէվճէսինի տուլ , վէ քէնտինին գաթլընտան պիր այ գատար սօնրա թէ-

վէլլիւա էտէն գըզ չօճուղընը էօքսիւղ պրապտը : Թամմ
փէտէրինին միւշապէհէթինատ օլան պու գըզ պէպէք
փէտէրինին աալի խամիլլէ Աղաւնի թէսմիլլէ էտիւմիլ
աիր :

Պատ . Արտաշէս քէնտի մէմուրիլլէթինատ անճազ
տօգուղ այ գալա պիլլմիշ աիր . զիրա այնի սէնէտէ ,
Ատանատա թէճէմմիւ էտէճէք օլան Կիլիկիա Իթթի-
հատընա կէլմէք իւզրէ իքէն , Սաղ կէչիտատ 72 ախէր
չէհիալէր իլէ պիրլիքատ օրանըն գալիմ վէ խաին
քեահեասը վէ միւտիրի վասըթասըլլէ 1909 Ապրիլ 16
ձիւմաա կիւնիւ սապահ նամաղընտան սօնրա գաթլ օ-
լունտը : Վէ պէօլլէճէ թէզ սօլան պիր չիչէք կիպի
էօմրիւնէ խիթամ վէրլիտի : Միւսթագպէլին իւմիտի
վէ միլլէթին դայեուր պիր խատըմը չէհիա աիւշտիւ :
Ուղուն միւտտէթտէն պէրու չէքիլէն գահմէթ վէ է-
տիլէն մէսարիֆ պիր թագրմ գալիմէրին պալթասը
ալթընտա դայ օլտու : Սէնէլէրին էսէրի պիր գաչ տա-
գիգէ իչինատ թէլէֆ օլտու : Հէր թարաֆլը թալիմ ալ-
մըշ , միւֆիտ , սաիրլէրէ իշթիրաք իլէ սօլու վէ տիւն-
եատա պիլլէ հագիգի մէսուտիլլէթին հօլունու անլար
վէ տիւնեայը թէրֆի էտէպիլլիւր պէօլլէսի պիր գաթ
ճահիլ վէ թալիմսիգ պիր ճանինին գըլըճ վէ աթէչինէ
հէմ օլտուն ! Հագիգաթէն տայանըլմաղ պիր հալ , վէ
ճիննէթ կէթիրիճի պիր խայալ , « Է՛յ գալիմ նի՛չիւն
քէօթիւլիւքլէ իֆթիխար էտէրսին » Թէպիտ էլլէ սէն-
տէն օլ զուլմը , դատը սէվիճիլլիլի , քի հէլէթ ի իճթի-
մաիլլէ ի պէչէրիլլէլէ հաղըմաղ : Իֆթիխար էլլէ՛մէ օլ
մէրհամէթսիգ տույղուլարըն , թաշ քէսիլմիշ գալպին ,
գաթիլլ գօլլարըն վէ ճէհէննէմի աղլըն իլէ : Պիլ քի էն-
ճամ տիւնեա պիլլէ օլ մէսլէքին սալիքլէրինի « Իսթիֆ-
րաղ էլլէլլէճէք աիր »

Իմաի, սէն տախի է՛յ Ալլահ խաաիմի վէ միլլէթ գուլաղուղու, սէլամէթլէ կիթ, սէնտէն էվվէլ միլլէթին իչիւն շէհիտ օլան միլլէթտաշլարըն զիւմրէսինէ միւն-զամմ օլ: Աճըմա, վէ չօդ խըտմէթ էյլէյէմէտին տէյու մէյուս օլմա: Սէնտէն էվվէլ չօղլարընա պէօյլէ հափ-տըլար: էվվէլա պիզգաթ մուալլիմինէ պէօյլէ հափաը-լար: Իմաի սէն քէնտին իչիւն տէյիլ, անճազ սանա զատը էտէնլէր իչիւն աճըն, նասըլ քի մուալլիմին պէօյլէ հափաը, «էյ Երուսաղէմ գըղլարը, պէնիմ իչիւն աղլամայընըզ, անճազ քէնտինիզ իլէէ վլատընըզ իչիւն աղլայընըզ», Գուկ, 23, 28: Սահի՛ն տիր քի պու տիւն-հանըն էլէմինտէն զայրը պիր շէյ կէօրմէտին, լաքին էպէտի ալէմին սաատէթինի տախի վէտէրիյին գուհու-րընտա պիր ան էվվէլ կէօնէնտին:

Պատ. Արտաշէսին սիյրէթինէ կէլինտիքտէ, պիզ անճազ պաշլըճա պազը նօղթալարը զիքը էտէրէք իք-թիֆա էտէճէյիզ:

1. Պատ. Արտաշէս չալըչգան իտի:— Մէքթէպ էօմրիւնտէ օլտուգճա հիւքսէք տէրէճէ ինրազ էյլէ-յէնլէրտէն իտի: Պու իսէ ազլի իղթիտարընըն գուվ-վէթլի օլմասընըն տէյիլ, անճազ զայրէթինին նէ-թիճէսի իտի: Միւմաիլէյն մէքթէպտէ միւթա-լաայա մախսուս վաղթընը թէմամէն թային օլուն-ճըշ իտիյի մագստէ սարֆ էյլէր իտի: Վաիլիյինտէ տախի անըն զայրէթի ճիւմլէնին մուհապպէթինի քէն-տինէ ճէլպ էյլէմիշ իտի:

2. Հալիս իտի:— Քիւչիւքլէր, Ֆագիբլէր, տէրալի վէ մաղտուրլարլէ ալագա էթմէքլիքտէ գօլայըզ հիտա էտէր իտի: Չահիրտէ պէր թէքէպպիւր վէ թէազ-զիւմիւ պուլունմատըզը կիպի, տէրունը գալպինտէ

տախի եօզ խորյինէ գօլայճա ինանըլապիլիբ խի : Հալիմ՝ օլմասը հասէ պիլյէ՝ անճագ հալիմլէրէ եագըչըր օլան պիբ խըամէթ ինթիխասպ էյլէմիչ խի : Բուհանի խըամէթ իչիւն պիբ գարիյէյէ կիթմէքլիքտէ հիչ կիւճլիւք հիսս էյլէմէտի :

3. Սասեհիլ խի : Հաիգգաթէն պիբ կէօյէրճին խի : Չանն էտէրիմ իլք խամի — Աղաւնի — զըղարա մախսուս պիբ խամ՝ օլտուզը իչիւն թէպտիլ էտիլտի : Ֆագաթ կէօյէրճին թապիաթլը օլտուզը իչիւն օլ խամ քէնտինէ թամմ եագըչըյօր խի : Անը պիլէն պիբիւնին՝ անըն սաֆվէթինէ ճէլպ օլուհմամասը սայքի իմքեանսըղ խի : «Իչթէ տէրուհինտէ հիլէ պուլուհմայան հաղիլի պիբ իսրայէլի» :

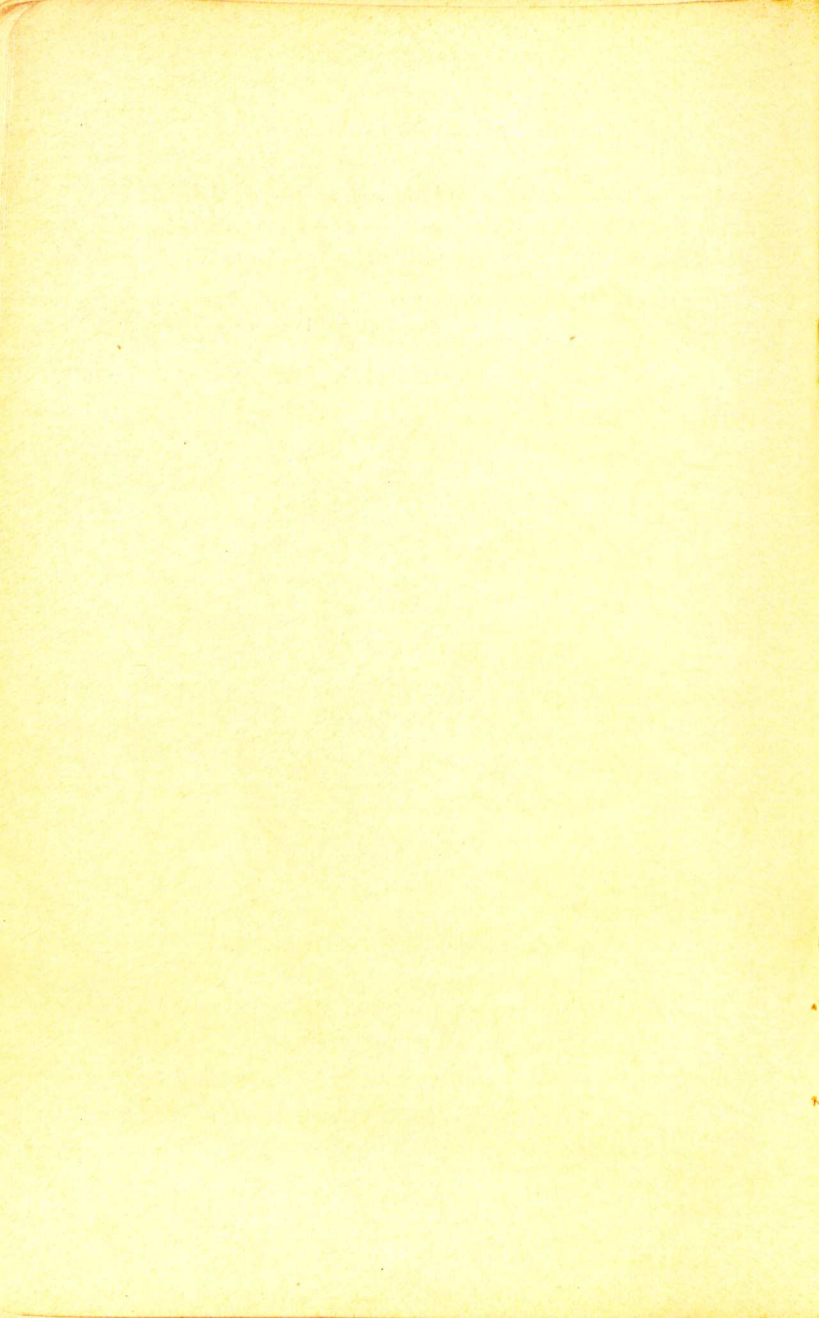
4 : Ֆեսաֆեսար խի :— Ֆէտաքեարլըգ սաիրլէրէ մուհասպէթ տէմէք տիբ : Շու հալտէ սէվէն մուհասպէթլի պիբիտի խի : Օլ գատար սէվէն քի սաիրլէրէ խըամէթ էտիպ , օլ ուղուրա բահաթընը վէ հաթթա հայաթընը գուրպան էտէն պիբ գաթ խի : Հէր հանլը պիբ ֆէրա քէնտինին թէսվիյէ էտէպիլէճէյի պիբ տէրա եա ինթիյաճընը արգ էտէր իտէ՝ անտէն քէնտի էմէք վէ բահաթընը էսիրկէմէզ խի :

5 . Սիյրէթ վէ էօմրիւ փաֆ խի :— Անըն Գօլէճ էօմրիւնիւ էյի պիլիբիմ , չիւնքի օլ միււտաէթի պիբլիքտէ իթմամ էյլէմիչլիմ : Հագիգաթէն փաք էօմր վէ սիյրէթ սահիպի խի : Եագըչմազ սէօհպէթտէն , քէնտինի էնտիրէն միւթալաաթ վէ խայալաթտան , ֆէնա թէէսիբի օլան արգատաչլարտան պիլքիւլիյէ իճթինասպ էտէր խի : Փաք հարատըլմըչ օլան էօմրիւնիւ փաք օլարագ խիթամա կէթիբտի , վէ պէօյլէճէ Ալլահա լէքէսիզ պիբ գուրպան արգ օլուհտը :

6. Սեղիկի խախտումը :— Անը կէօրիւպ տէ՛ սէվմէյէն պիւր քիմսէ խայալ էտէմէմ : Պոււնըն սէպէպինի անլա-յամազ իսէմ տէ , անըն թաթլը բուհը , լաթիֆ սէօհպէ-թի , հալիմ պազըչը , խօշ թապիաթը , սէվէն գալպի վէ փաք էօմրի անը սէվաիրմէքտէ խըսմէթ էտէրլէր խախտէյիւ գըյաս էտէրիմ :

ԲՆՆԵԱՄԻՆ ԿԱՅՆԱԿԵԱՆ

Պ Ա Տ . Յ Ա Կ Ո Ր Ա Լ Պ Ա Ր Ե Ա Ն

→→→○○○○←←←

Պատ. Յակոբ Ալպարեան 1877տէ Հաճընտա Էպիս
Ֆապիր խանէտէ թէվէլլիւտ էթմիշ տիր : Միւմաիլէյն
Ֆամիլեանըն իւք տողանը տէյիլ խաի իսէ տէ , քէն-

Պ Ա Տ . Յ Ա Կ Ո Ր Ա Լ Պ Ա Ր Ե Ա Ն

տինտէն էվվէլ տողանլարըն էօլմէսիյլէ , փէք նազիր
թութուլմագաա վէ հէր խթէտիյինի եափմագա մէյ-
տան պուլմագաա խաի : Պուսըն նէթիճէսի օլարագ չօ-
ճուգլըղընտա դայէթ չար խաի : Հիչ պիր կէրտէ բա-
հաթ աուրամագ , տախմա գըրար , քէսէր , երգար խաի :
Պէշ եաչընտա իքէն խպթիտաի մէքթէպէ կէճնտէրիլ-

տի : Օրատա վարժաւնիլէրի տախի անըն աթէշի թա-
պիաթընտան թաճիզ օլուպ՝ կիւճ հալ իլէ անը մէք-
թէպ օտասընտա թութապիլիլիլէր իտի : Եինէ տէ ազը
քէսքին վէ հաֆըզէսի գուլվէթլի օլուպ , էօյրէնմէք
իսթէտիլի հէր շէյի տէրհալ թահսիլ էտէր իտի :

Զօճուզ իքի սէնէ օրատա գալտըգտան սօնրա ,
Հաճընըն շարզընտա Բըրտէթ թէսթիլէ օլուճնան տախ-
րէտէ Միտիս Գաֆինկին մէքթէպլինէ կէօնտէրիլիր :
Օրատա տախի իւչ տէօրթ սէնէ օղուտըգտան սօնրա ,
Հաճընըն Իաատիլէ մէքթէպլինէ կիրէր : Պու մէքթէպի
պիթիլիլիլէգէն՝ Միտիս Գաֆինկ չօճուղըն տիրայլէթ վէ
գապիլիլիլէթինի կէօրէրէք , անը թարսուստա քէաին
Ամէրիզան Գօլէճինէ կէօնտէրմէլէրի պապընտա էպէ-
վէյնինէ թէքլիֆ էտէր : Անլէր շէտիտ արզու վէ փար-
լապ գապիլիլիլէթինի կէօրէրէք , պիրիճիք էրքէք էվ-
լաա օլմասընա բաղմէն՝ կիթմէսինէ բազի օլուրլար .
անճազ զարուրէթ սէպէպլինտէն կէօնտէրէմէյէճէքլէ-
րինի Միտիս Գաֆինկէ զիքր էթտիքլէրինտէ , միւմաի-
լէյնա տէրհալ Մր . Բրիսթիլէ միւրաճաաթ էտիպ , կէ-
լէն ճէվապա կէօրէ Յակորը պիր թալսիլէ իլէ կէօն-
տէրիր :

Մէրգում օրատա տէօրթ սէնէ մէճճանէն օղու-
տըգտան սօնրա , 1895տէ Գօլէճին Աղատէմի տաիրէ-
սինի իքմալ էթմիշ վէ Հաճըն Աղատէմիսինտէն ալ-
տըզը տալէթնամէյէ իճապէթլէ , վաթանընտա պիր
սէնէ իսօճալը իլէ մէշղուլ օլմուշ տըր : էրթէսի սէնէ
պէ թէքրար Գօլէճէ ալտէթ էտէրէք , Սօֆօսօր սը-
նըֆընը իթմամա գատար թահսիլէ տէվամ էյլէմիշ
տիր : Պատէհու իքի սէնէ տահա թէքրար Հաճըն Ա-
ղատէմիսինտէ իֆաի վազիֆէ էյլէտիքտէն սօնրա , իւ-

չիւնճիւ տէֆա օլարագ Գօլէճէ տէվամ վէ 1902տէ
ի.քմալ ք թահսիլլէ մէզոււն օլմուչ տըր : Միւթէվէֆֆա ի
միւմաիլլէյնին էպէվէյնի դայէթ ֆագիր օլուպ , ադ-
վաթ ք էէվմիյէլէրինի կիւճ հալ թէտարիք էտէպիլ-
տի.քլէրինտէն վէ Յակոբ էֆէնտի անլէրին թէհվին ի
իհթիյաճը իրճաաթըլլէ պիր դաչ սէնէ թէտարիտէ մէճ-
պուր օլտըղընտան իտի քի , անճագ 25 էաչընտա Գօ-
լէճտէն նէչէթ էթաի :

Պու վագըթտա հալա էօմր իշինի թային էթմէմիչ
օլարագ , Բապպըն սէտաաընը պէքլէր ի.քէն , Հաճըն
Ագատէմիսինտէն կէլէն տավէթ անա կէնիչ պիր մէյ-
տան աչաք : Իշթէ Յակոբ էֆէնտինին դապիլլիյէթ վէ
էվսաֆ ք դաթիյէսինի խարիճէ չըդարան իլք ֆուրսաթ
պու իտի : Օ սէնէտէ քէնտինին խօչ մէչրէպի , իւն-
սիյէթի վէ տինտարըղը իլէ պիւթիւն շակիրտանըն
մուհապպէթ վէ ճէմաաթըն տիդդաթընը ճէլպ էյլէտի :
Էրթէսի սէնէ թէքրար այնի մէքթէպտէ խօճալըգ էթ-
մէսի չօղ արղու էտիլտի իսէ տէ , Ալլահ անա տահա
էյի պիր դափու աչմագտա իտի : Մէնօնայթ չիրքէ-
թինին Հաճընտա պուլոււնան միսիօնէրլէրի անը էյ-
թամիսանէլէրինտէ խօճալըղա վէ թէրճէմանլըղա՞տա-
վէթ էթտիլէր : Միւմաիլլէյն իչպու տավէթի քէնտինին
ճանլար դազանմագ իչիւն օլան հասրէթինէ էյի պիր
մէյտան սայարագ , դապուլ էթմիչ տիր :

Ի.քի սէնէ պուրատա իշլէտիքտէն սօնրա , քէն-
տինտէ իլմ ի իլահի օգուճագլըղա տօղրու գուվվէթլի
պիր արղու մէյտանա կէլիւր , վէ 1905 Սեպտեմբերտէ
եէնի դապուլ էտիլէն սընֆ իլէ Մարաչ իլմ ի իլահի-
յաթ մէտարէսէսինէ կիրէր : Իւչ սէնէ պուրատա քէ-
մալ ք սատագաթ վէ կէրմիյլէ թահսիլ էթտիքտէն

սօճերա, 1908տէ պա շէհատէթնամէ մէզուէն չըզար :
Իւմ ի իւահիտէն միւնթէնի օլմագտան պիր ազ ազտէմ
Հոիփսիմէ Քէօշկէրեան նամընտա անասլ Այնթապլը ,
միւթէալլիմէ վէ տինտար պիր գըզ իլէ նիշանլանմըշ
Խտի :

Զաթէն կապան քիլիսասընտան տալէթ ալմըշ օ-
լարագ , տէրճալ օրայա կիտէր : կէրչի օրատա անճագ
տօղուզ այ վաիզլիք էյլէմիշ իտէ տէ , պու գըսա միււ-
տէթ միւմաիլէնի մահիյնէթ վէ ուլլիյէթինի իշհար
իչիւն քեաֆի օլմըշ աըր , շէօյլէքի սըճագ գալպի ,
բուշէն սիմասը վէ ֆէտաքեարանէ գայրէթի իլէ քի-
լիսանըն թագաիբինէ վէ պիւթիւն քէօյիւն ինթիրա-
մաթընա շայան օլմուշ աըր : վէֆաթընտան էփէյի
սօճերա , կապանը շախտէն զիյարէթ էթաիյիմտէ , պիւ-
թիւն քէօյ էհալիսինին քէնտինի մէտօ ու սէնալարէէ
եստ էթաիքլէրի հալա ֆիքրիմտէ թագէ տիր :

1909 ըն Ապրիլինտէ , էպէվէյնինին արգուսընա
բաղմէն , ամմա քիլիսանըն զարուրի ինթիյաճաթը
խաթըր իչիւն Միտրիճնտա հազըր պուլունմագ իւզրէ
Ատանայա միւթէվէճճիօ օլուր : էյվաճ , պիչարէ պիլ-
մէյէրէք , ազըն ճանվէրլէրին վէնչէսինէ պիր ալ օլ-
մագ իւզրէ հազըրլանմագտա իտի : 0 մէլուէն խանչէր-
լէր պու աչըլմամըշ դօնչէյի տէ վագթընտան էվվէլ
քէսիպ տիւշիւրաիւլէր : Մէլէքիւթ Ուլլահ իչիւն պու
գատար հազըրլըզ կէօրմիւշ իքէն , իսթիտատլարը մէք-
թոււմ գալարագ , 32 սիննինտէ գապրա էնտիրիլտի :
Պագաթ խայըր , օ սէվաիյի Յիտուս իչիւն գանընը
ֆէտա էտէրէք , էտէպիլէճէյի էն պէօյիւք շէհատէթ վէ
խըամէթի իթմամ էթմիշ տիր : Իման էտէրիզ քի սու
վէ տիկէր շէհիալէրիմիզին գանլարը Բապպըն քիլի-
սալարընա տահա զիյատէ եարաըմ էտէճէք տիր :

Պատ . Յակոբ Ալպարեանըն էվսաֆ ք զաթիլէսին-
տէն պիր դաչընը դիքր էտէլիմ :

1. Օ կեկնի տղուշու պիլիկն պիրի իսի .— Հաճընտա
խօճալըդ էտէր իքէն կէնի պիր հալէ կէլմիշ խի :
Հագիգաթէն կէնի պիր էօմր հաշայօր խի : Օ
Գրիստոսըն դանըլէ խէլաս պուլմուշ օլուպ կէք մագ-
սէտի պու պուլմըշ խիլի ճապա խէլասը պիւթիւն
ալէմէ պէյան էթմէք խի : Իշթիրաք վէ մուհապպէթ
անըն էօմր դախէսի խի : Վազընտա կէք մագսէտի
ճանլարըն խէլասը խի : Օ առէմին խալանը՝ Փիքրին
թալիմինտէն զիյատէ գալպին թէպտիլ օլմասընա վա-
պէսթէ խիլինէ ճիտտէն դանար , պէօլէ իշէր վէ վազ
էտէր խի :

2. Օ չօզ օգուր իսի .— Միւթալասայը փէք չօզ սէ-
վէր խի : Տախմա էօլէյէ գատար մէշգ էտէր , վէ էօյ-
լէտէն սօնրա վազթընը զիյարէթէ վէրիր խի : Իլմի
մատտէլէր անա բուհանի մատտէլէր գատար մահգու-
զիլէթի մուճիպ օլուր խի : Տախմա կէնի մատտէլէր
պուլմագ , վէ տաիրէ ի մալիւմաթընը թէվսի էթմէք
խթէր խի : Ղազէթալարը խահիլէ օգուր , վէ հալ ք
հազըրա ալեհան օլմագ իսթէր խի :

3. Օ իւնսի պիր աշկն իսի .— Ատէմլէրի գազան-
մագ վէ գանտըրմագ իշիւն խալգ օլունմուշ խի : Պի-
հուտէյէ հիշ պիր գալպի ինճիթմէզ խի : Պազէն թա-
զիր հա շիտտէթ լազըմ կէլսէ , սէօղիւնիւ էսիրկէմէզ
խի խէ տէ , գըրըզը սարմազը տախի պիլիր խի :
Օ միգաճսան պիրի խի : Հէր քէս իլէ կէչինմէյի պի-
լիր խի : Օ Փազիրլէրէ տօղրու միւշֆիգ խի : Մահ-
պուս վէ դարիպլէրի զիյարէթ էտէր վէ պազէն տէ
էսվապընը չըգարըպ անլէրէ վէրիր խի : Քէնտիսի ի-

չիւն ճիւմանի վէ բունանի իշ Ֆարգը եօզ խօի : Իւն-
սիյէթի բունանի խպատէթ գատար զարուրի սայար
վէ քիլիսէնին սաի իշէրինի , վազ խըամէթի գատար
մունիմմ թութար խօի : Խուսուսա անըն զայրէթի
թահսինէ շայան արը : Օ հէր նէ իշ օլսա արգու իլէ
պաշլար , կէրմի իլէ տէվամ էտէր վէ խահիշէ պիթի-
րիբ խօի :

4. Թեւիզի չօզ սեվեր իսի.— Օտասընը , էսվա-
պընը չօզ թէմիզ սազլար խօի : Խարիճի փաքըլզ ,
գալպին թէմիզլիյինէ ալամէթ խօիյինէ գանար վէ .
պէօլէճէ հէր շէյին թէմիզլիյինէ փէք տիգգաթ էտէր
խօի :

5 : Օ անիսի վե խալիս պիր աշեւ իսի.— «Իշթէ տէ-
րունինտէ հիլէ պուլունմայան պիր Իսրայէլի» : Պատ .
Յակօր Ալպարեան պունլարտան պիրի խօի : Սաֆվէթ
վէ խալիսէթ անըն մահիյէթինին պիր գըսմը խօի :
Անըն էօմրիւ քէլամընտան գիյատէ պէլիզ խօի :

Ատէմ օլմասը հասէպլիլէ , անըն տա սաիրլէր կի-
պի պազը էքսիքլիք վէ ինսանի զասֆլէրի օյա-
պիլիբ իսէ տէ , Սէմալի փէտէրիմիզ կիպի , պիզ տէ
օ խաթալարտան սարֆը նազար էտէր , վէ Ալլանըն
անտէ կաշատըղը վէ հաթարըղը աճաիպաթ իչիւն համա
էտէրիզ : Հէր նէ գատար Պատ . Յակօր Ալպարեան
քէնտի ճիւմէ իմքեանիյէթ վէ կիւզէլ խասսիյէթլէրի
իլէ արամըգտան կիթմիշ իսէ տէ , օ էօլմէմիշ տիր : Ա-
նըն խաթըրէլէրի , թէէսիրլէրի վէ փաք էօմրիւ արա-
մըգտա հալա կաշայօր , վէ կաշայաճազ արը :

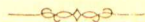
(Պատ.) ՍԱՆԱՏՐՈՒԿ ՇԱՆՂԱՆ

1911 Գեկտ. 11/1

ՀԱՃԸՆ

Պ Ա Տ . Թ Ա Գ Ի Ո Ր Յ Ա Կ Ո Ւ Ե Ա Ն

Պատ. Թագաւոր Յակոբեան 1870տէ Մարաշտա թէ-
վէլլիւա էթմիշ տիր: Մէրզում վալիտէյնինն իւր էվ-
լատը օլմաղլէ վալիտէսի սնը սէպալէթինաէն Բապ-
պըն իշինէ վագֆ էթմիշ իտի: Պու մագոնէտ իլէ մէք-
թէպէ կէօնաէրիլտի վէ վագթըն վիւսթա վէ Իտա-
տիյէ մէքթէպլէրինի իթմամ էյլէյիպ, զիյատէ օգու-
մագա արգուքէշ իտի իսէ տէ, նախ ի մէրամ օլամա-
տը. չիւնքի Ֆամիլեատա չօճուղլար չօգ օլուպ փէտէ-
րին տէ դագանճը իսէ Ֆամիլեայա չօգ սարֆ օլունմա-
տըղընտան, մէրզում մէքթէպ իշինի պէր թարաֆ է-
տէրէք, փէտէրի իլէ պիրլիքտէ էքմէքճիլիք էթմէյէ
մէճպուր օլտը: Պու վագըթտան պէտ իլէ Ֆամիլեա
դալիլէսինի տէրէօնտէ էթմէքլէ մէքթէպ սիննինն կէչ-
մէքտէ օլտուղը, կէրէք քէնախինն, կէրէքտէ վալի-
տէսինն գալպինտէ ազիմ քէտէրի մուճիպ օլմուշ
իտի: Էվին իշլէրինի պիր տէրէճէյէտէք ինթիզամա
դօյտուղտան սօնրա՝ թէքրար մէքթէպէ կիրմէյէ գա-
րար վէրտի: Պու վագըթտա Ագատէմիա իամինի ալ-
մըշ օլան Իտատիյէ մէքթէպի իքի սընֆ տահա եիւք-
սէլմիշ օլտուղընտան, պէթէքրար այնի մէքթէպէ կի-
րէրէք, սնը իթմամ էյլէտի. Պատէնու խօճալըզ իշիւն
Անտէրունա կէօնաէրիլտի: Մարաշա ալտէթինտէ՝ Այն-

Թապ Գօլէճինէ կիտիպ օգուժաղա արդու պէյան էյլէսէ յէ
կէչիրմիշ օլարղըր թէճրիպէ վէ դալիէ իլէ տօլու
էօմը քէնտինի փէք իփրանարըմը վէ սաչընը տա աս
ղարթմը օլտուղընտան օգուժաղա մէյտանը գալմաւըշ
զանն էտիլտի իսէ տէ , պաղըր տօսթլարըն մուսալէնէ
թիլլէ սիննինին հալա թահ սիլէ միւստիտ իտիլի սոն
լաչըլարագ , մէքթէպէ գապուլ օլունտը : Գօլէճտէ ի քէ
սէնէ պէչինճի վէ իրհշմհն սընֆլարընը , օգուտըրգուսսէ
սօնրա , 1895 վաղըստը միւնաստէպէթիլլէ Մարաշա տէօ
նիւպ , պատէնու վալիտէսի վէ քիւչիւք հէմշիրէսի իլէ
պէրապէր խօճալըգ վէ վաիլլիք էթմէք իւզըն Զէյ
թունա կէօնտէրիլտի : Օրատա օլան իլինի փէք սէլէր
վէ էլինտէն կէլէն հմէյի ասլա տիրիղ էթմէղ իտի վէ
միւլէստէրլիքլէ պիր միւստէթ իլլէտիքտէն սօնրա ,
պիր սէնէ Մարաշ իմ ի իլահիսինտէ խուսուսի սէլըր
սընֆտա օգույարագ տիփլօմա ախղ էյլէտի : Պու վաս
ղըթլարտա փէտէրի վէֆաթ էթտի :

Միւմաիլէյս պէչարէթ իշի իչիւն էփէյի հաղըր
լանմը օլարագ , թէքրարէն Անտէրուսա վաիլլիլէ
կէօնտէրիլտի : Օրատա պիր սէնէ մուվաֆֆագիլլէթլէ
իլլէտիքտէն սօնրա , Մարաշա կէլիպ , 1900 սէնէսին տէ
թէէհիւլլէ , վալիտէ վէ զէվճէսինի ալարագ այնի մա
հալտէ թէքրարէն չալըմաղա կիթտի : Պուրասը էվ
վէլա հէր նէ գատար իւմիտլի տէյիլ իտի իսէ սէ ,
արթըր թէրաղըր էսէրլէրի կէօսթէրմէյէ պաչաւըշ
իքէն , սէվիլիւ վաիլլէրի օրատանն Եէնիճէ Գալաչիւ
իլէ տալլէթ օլունուպ , զէվճէսի վէ պիր օղլան էվլաս
իլէ մէզքիւք քէօյէ կէլտի :

Պուրատա ֆրօթէսթանթլարըն քիլիսասը հօգ ի
տի վէ պիր քիլիսա պինասընա մալիք օլմալարը քօ

լայ շէջ տէյիլ իտի , չիւն Փրօթէսթանթլար փէք Փա-
զիրլէշմիշ , Լաթինլէր իսէ փէք կէնիշ Կէր թութմուշ
Խալլէր : Օրատա պուլունան պիր իշճի չօզ պասիրէթ
վէ տիրայէթէ միւնթամ իտի : Թաղար էֆ . տիզդաթ
վէ ինթիյաթըլէ Լաթինլէրին տօսթլուղունը դազա-
նարագ , պուրատա Փազլիլէ մէրհումէ Միսիս Լինին
նամընա պիր քիլիսա , վաիզ էվի վէ մէքթէպ Կափ-
աըրմաղա միւլէսսէր օլար : Այնի վաղթաա էթրաֆտա
պուլունան Չիւրիւքօզ , Տէօնկէլէ , Տէմրէք , Քէօթէք-
լի , Աղեար վէ Արապլը քէօլէրինտէ կէզէր վէ թէպ-
շիր ի պէշարէթ էտէր իտի :

Եէնիճէ Գալատա 3 սէնէ մուվաֆֆաղիյէթլէ իշ-
լէյիպ , Մարաշա կէլէրէք , Փամիլեապընը պրազաը վէ
իշլէմէք իչիւն տալէթ օլունտուղը Կէնի մահալէ , Կա-
նի Պաղչէյէ կիթաի : Ազ սօնրա Մարաշա կէլիպ , դայ-
պուպէթի էսնապընտա վէֆաթ էթմիշ օլան սէվկիւլիւ
օղլու իչիւն փէք մէյուս օլարագ Փամիլեայը Պաղչէյէ
նազլ էթաի : Պուրատա պիր էսքի քիլիսա պինասը
պուլունուպ , աղ լաքին արդուլու վէ դայքէթլի պիր
ճէմաաթը վար իտի : Մէրդում պուրանըն Փարզլը միլ-
լէթ վէ մէզճէպտէն օլան քիմսէլէրի իլէ տօսթանէ
տալրանարագ , քիլիսասընը հէր կէօնա կիւճիւլէր-
տէն էմին սազլատը : Եէնիճէ դալատա էթաիյի կիպի
պուրատա պիր վաիզ էվի վէ մէքթէպ ինչասընը տիւ-
չիւնաիւ : իմաի չօզ տօսթլարա մէքթուպլար Կազարագ
Կարաթլար ալար . հաթթա Մարաշա կէլիպ նիչէ շէ-
ֆիզ տօսթլարտան իանէ թօփլայարագ իշէ պաշլատը :
Չօզ տէֆա պինա իշինէ քէնտի տէ կիրէր վէ նիչէ
զըսթլարընը էլի իլէ Կափար իտի : Պու ճիւմլէ իլէ պի-
նա քեամիլէն պիթմէաիյի էճլտէն , միւթատը իւզրէ

երնէ Միութիւնտա հազրը պուլունարագ, քիլիսասը ի-
չիւն հարարմ թալէպ էթմէյի թասմիւմ էթտի վէ 1909
Սպրիլտէ գէվճէ, վալիտէ վէ էվլատլարընա էլվէտա է-
տիպ, Օսմանիյէյէ միւթէվէճճիհ օլտը: Օրատա քէն-
տինէ Հասան Պէյլի վաիզլի Վեր. Յակոբ Գունտագճը-
հան, Խարնը վաիզլի Վեր. Ստեփան Յովհաննէսեան,
Օսմանիյէ վաիզլի Պատ. Կարապետ Քիւլիէլեհան, վէ
պիր տէ գատըն րէֆագաթ էտիպ, արապայա պինտի-
լէր: Գալպի քիլիսասը իչիւն փարլագ իւմիտլէր վէ
ալի արզուլարլէ տօլու օլարագ հօլտաչլարը իլէ
գօնուչուր իքէն նակեհան վահչի ճանվէրլէր միտալի գա-
լիւմ տիւլմէնլէր տէօրթ էթրաֆը սարարագ անլէրի ա-
րապաճըտան թալէպ էտէրլէր: Արապաճը իտէ զաթէն
այնի արգու վէ էֆքեարտա օլտուղունտան, անլէրի
տէրհալ թէսլիմ էտէր: Բուհըն սէյֆինէ մալիք օլուպ
կէօրիւնիւշտէ փէք գուվվէթլի գանն էտիլէն շու զաթ
հիչ պիր կէօնա մուգալվէմէթ կէօսթէրմէյիպ պօղագ-
լանմագա կիտէն գուղու կիպի ճանվէրլէր էօնիւնտէ
արգատաչլարը իլէ փարէ փարչա էտիլիր: Պէօյլէճէ
38—39 սիննինտէ իքէն, միւսինն վալիտէսի, սէվկիւլիւ
գէվճէ վէ 4 էօքսիւզ չօճուգլարընը վէ սէվտիյի քիլի-
սայը Բապպընա պրագըպ, վաթմանընա կէօչմիւշ տիր:
Մէրգում ուղրունա էօլտիւյի Յիսուսըն վէ իչիւն
խաթրը իչիւն հէր շէյի ֆէտայա հազրը իտի: Թէհլիլքէ-
նին հազըն օլտուղունը պիր տէրէճէյէ գատար անլամըշ
իքէն պիլէ, քիլիսասը խաթրը իչիւն քէնտինի մու-
խաթարայա գօյտու: Օ սէմավի վաթմանա հասրէթ չէ-
քէր իտի վէ «Լյ վաթմանըմ Եէրուշալիմ» իլահիսի չօք
սէվտիյի իլահիլէրտէն պիրի իտի: Միւտաֆիրփէրվէք
պիրի իտի, էվլինտէ հազընտան հա ուգագտան կէլէն

հէր քէս իշխն եէր վար իտի : Էվլատարընը փէք չօդ սէվէր վէ անլէրին միւսթագպէլինի տիւշիւնիւր իտի : Վալիտէսի քէնտինի Րապպա վագֆ էթտիյի կիպի քէնտի տէ իլք օղլունը Րապպըն իշինէ թախսիս գըլմըշ իտի : Կէշմիշտէ քէնտինէ հէմտէրա օլան հէմշիրէլէրինէ տէ հաղիղի պիր պիրատէր իտի : Պիւթիւն արգու վէ տիւշիւնկիւսիւ իշինէ սատագաթ վէ ճանլարը գաղանմագ իտի :

(Օր.) ՎԵՐԳԻՆԻԱ ՅԱԿՈՐԵԱՆ

ՊԱՏ. ՅՈՎԱԿԻՄ Ա. ԳԱՅԱՆԱՆ

Ատանաաա նիչէլէրինէ մարուֆ վէ փրօթէսթան ճէմաաթընաան միւթէվէֆֆա Աբրահամ աղա Գայահանըն էն պէօյիւք էրքէք էվլատը Յովակիմ օլուպ, 1878աէ թէվէլլիւա էյլէմիշ տիր: էպէվէյն թալիմ ու թէրպիյէյէ տողրու թաշըարզլարը հիտսիյաթտան մաղ-

ՊԱՏ. ՅՈՎԱԿԻՄ Ա. ԳԱՅԱՆԱՆ

լուպէն չօճուգ Յովակիմի Ատանանըն փրօթէսթան մէքթէպի ալիսինաէ թալիմ էթտիրաիլէր: Լաքին ահվալը մալիյէլէրի թէպէտաիւլ էթտիյինաէն, տահա եիւքսէք պիր թալիմ իչիւն մուվազգաթէն ֆուրսաթ պուլունմատը: Պինաէն ալէյն 15-16 սիննինաէ կէնճ Յովակիմ Ատանա չարչուլարընըն պիր քէօշէսինաէ պիր պաղիրկեան տիւքքեանը աշըպ պիր գաչ սէնէ օիշ իլէ իշթիղալ էյլէտի: Պէօյլէճէ էամրիւն իւմիալի վէ գուվ-

վէթլի միւստէթի թիճարէթ իլէ մէշղուլ օլմաղա հիւքմօ
օլունաու իսէ աէ , կէնճ Յոզակիմին պու նէվ մէշղուլ
լիյէթի իլթիզամ էյլէմէսի ֆիքրի ֆասալիյէթին թէրթ
էտիլմէսինէ պատի օլմատը : Միւսմաիլէյհ հիյն ի մէշ
ղուլիյէթինտէ վագթըն ինթիյաճ վէ թալէպիլնէ մու
վաֆըզ վէ միւստիա ճէրիաէ վէ քիթապլար գրասթ
վէ միւթալէասընը քէնտի իշինին էհէմմ գըսմը աէ
յիւ ատա էաէր վէ վագթընը տիրիզ էթմէզ իտի : Օս
մանլըճա թահսիլինէ օլ գատար հարիս իտի քի հիշ
պիր քիմսէտէն տողրուտան պիր մուսվէնէթ ալմայա
բագ էաէպիյաթ ի օսմանիյէ տաիրէսինաէ քէսպ ի մէ
լէքէ էյլէտի :

Յոզակիմին թիճարէթաէ միւթէրագզը վէ մու
վաֆֆագ օլմասը մէմուլ վէ թապլի կէօրինիւյօր իտի
իսէ աէ , գալպիլնտէ պուլունան իլմ ու մէարիֆ աշղը
անը հավաշ հալաշ թիճարէթաէն էլ չէքմէյէ
մէճպուր էյլէտի : Բէսմ չէքմէյէ վէ նօթա էօյրէնմէյէ
տախի արզուքէշ իտիյինաէն , անլէրէ տախի վագթ
պուլմաղա ճէհա էաէր իտի : Պու շէյլէրաէն օլ գատար
ճէլպ օլունաու քի վագթըն քէնտինճէ մէշղուր ֆարզ
էթտիյի պիր գաշ զէվաթըն բէսմլէրինի էլի իլէ թէր
սիմ էյլէտի , վէ ճէհա ի դաթիյէ սայէսինաէ մէքթէպ
լէրաէ թահսիլ էաէն թալէպէ գատար , վէ հաթթա
զիյաաէ նօթա էօյրէնէպիլտի :

Էնճամ կէնճին գալպիլնտէքի թալիմ ու թէրպիլիյէ
արզուսը զալիպ կէլէրէք փէաէրինին սէրվէթճէ աււշ
կիւն օլտուղու պիր միւստէթաէ վէ սիննինին նիսպէ
թէն կէշմիշ սայըլաճաղը պիր զէմանտա (21 հաշընտա)
թիճարէթի պրագըպ 1888 աէ թարսուս գօլէճինտէ
թէալլիւմ էթմէք իւզրէ միւրաճաաթ էյլէտի : Պիր միգ-

տար մէտղադ թէնտիցէ էտիպ միւթէպազի զբամ իջին մէքթէպատէ իչլէմէք շարթը իլէ գապուլ օլունար : Սէպաթ վէ դայրէթ խուսուսընտա պի հագգին չօգ կէնձ-լէրէ նուսուսէ ի իմթիսալ օլան պու կէնձ 1903 Յու-նիս այբնտա գօլէճտէն իթմամ ը միւտտէթ էյլէտի :

Միւսմաիլէյն պիր թալիպ հալինտէ լիյադաթ վէ սատագաթը , պիր Որիսթիյան կէնձէ եազըչըր սիյրէթ վէ թալր ու հարէքէթի գօլէճին բէիսինին տիգգաթը-նը ձէլպ էյլէտի , վէ իթմամ ը միւտտէթ էթտիցի սէ-նէտէ գօլէճէ մուսալին մուսալիմ վէ քէթխուտա սը-ֆէթի իլէ տալէթ օլունար :

Գօլէճտէ էմր ի թէտբիս վէ քէթխուտալըգ մէմու-րիցէթի իլէ իսթիխտամ օլունտուղը միւտտէթտէ շա-յան ը թահսին կէրմի իլէ պէզլ ի վիճուա էյլէմէսի չօղլարընըն դալպինի քէնտինէ ձէլպ էյլէտիցի կիպի , նիչլէլէրինին տէ հատէա վէ սու ի թէֆէհիւսմիւնիւ մու-ճիպ օլտու : Տիկէր իչլէրինէ իլալէթէն 1905 տէ Օս-մանլըճա տաիրէսինէ տէ մուսալէնէթ էյլէտի , վէ քէն-տինին թէչլէպպիւսիւ իլէ գօլէճտէ էրմէնի իւլ հուրուֆ Օսմանլը լիսանընտա «Կիւղնուս» նամը իլէ եարըմ այ-լըգ պիր դաղէթա նէչր օլունմադա պաչլատը : Միւսա-իլէյն էմէք վէ մահսուլաթ ը ֆիքրիցէսի , տէրին սապըր վէ մէթին սէպաթը սուրէթ ի դահիրէտէ հիսս վէ թագաիր էտիլտի :

Լաքին բուհանի տաիրէտէ չալըչմադ արզուսը քէնտինտէ տէրին պիր սաիգէ օլարագ 1906տա Մարաչ իլմ ի իլահիյաթ մէտրէսէսինէ տաիլ օլտը : Իւչ սէնէ օրատա իքմալ ը թահսիլ էտիպ , մէգունէն չըգտը վէ տէրհալ Ալպուսթան քիլիսէսինտէն տալէթ ալարագ բուհանի պիր իչճի հալինտէ մէգքիւր գասապայա ա-

զիմէթ էյլէտի : Օրատա ճէմասթ իլէ քէնտի արասըն-
տա ազ վազըթ զարֆընտա սամիմի պիր ալազա վիւ-
ճուտէ կէլտի : Ճիւմլէնին մուհապպէթ վէ թէվէճճիւ-
հիւնէ մազհար օլտը : Սէնէլէրտէն պէրի Ալպուսթան
Փրօթէսթան քիլիսէսի իլէ մուխալէֆէթտէ պուլունմըչ
օլան աիկէր մէզհէպլէրին բուհանի մէմուրլարը Պատ .
Յ . Գայաեանըն հալիմ թապիաթ , սաֆվէթ ու ճիտտի-
յէթ վէ գասպիլ ի իթիլաֆ ու իթինաս մէսլէք վէ հա-
րէքէթինտէն ճէլպ օլունարագ , Ֆարզը քիլիսալար
արասընտա պիր տօսթլըզ վէ մուզարէնէթ պաչլատը :
Հաթթա մէմուրիյն ի հիւքիւմէթ վէ միւթէհաչեիզանը
պէլտէ իլէ Պատ . Գայաեան տօսթլուզ վէ բէֆագաթ-
տա պուլունըզ՝ բուհանի պիր մէմուրըն մագսէտ վէ
խըսմէթինի թէսհիլ վէ սէմէրէտար գըլան վէսաթիին
թահսիլինէ մուվաֆֆագ օլմուչ իտի : Վազլարը ճալիպ
վէ միւֆիտ , միւթալաալարը ամիզ վէ ամէլի , գիյա-
րէթլէրի սամիմի վէ թէչվիզ իտիճի օլուր իտի :

Պէչէրտէ օլան աճղիյէթ վէ գուսուրտան Պատ .
Գայաեան մասուն տէյիլ իտի , լաքին հէր թարաֆը
հիսապա ալըր իտէք՝ միւթէվէֆֆանըն չու պիտայէթ
վէ մէսլէք ի հարէքէթի հէր հալտէ իլէրիտէ պէօյիւք
պիր թէրագզը վէ պէրէքէթէ տէլիլ իտի : Անըն էն
պէլլի վէ պէօյիւք ֆագիլէթլէրինտէն պիրի՝ պաչգա-
լարը գիյատէ չօզ սէվմէսինտէ պուլունըր : Քէնտինի
սէվմէյէնլէրէ պիլէ գալպինտէ թաչըսըզը հիսս ի հուպպ
ու թէվէճճիւն աճաիպ իտի :

Պատ . Գայաեանըն նասիպ վէ հիսսէսի՝ քէնտի
իչտաչ վէ էմէքտաչլարընըն նիչէլէրինէ վազը օլտուզը
կիպի , աթէչ իլէ վաֆթիզ օլունըպ , շէհատէթինի գան
իլէ թէմհիր էթմէքտէն իպարէթ օլտը : Ատանասա ի-

նիզաս էտէճէք օլան կիլիկիա իթթիհատընըն սէնէվի մէճլիսինէ կէլմէք իւզրէ Ալպուսթանտան Ատանայա հարէքէթի վէ քիւչիւք պիրատէրինին թամմ օ գէմանլարտա Ամէրիզատան վաթանընա ավտէթի տուլ վէ սահրպսիզ վալիտէլէրինէ մուճիպի մէսէրրէթ օլմուչ իտի : Վալիտէ ուզուն վազըթտան պէրի կէօրմէթ օլտուզըր էվլատլարընը այնի գէմանտա կէօրմէք սէվինճի իլէ մէսհուր իքէն , եազըզ քի դուրպէթին հասրէթի տօլմագտան վէ էվլատ մուհապպէթի իլէ գալպ գանմագտան ֆամիլիա իւզէրինտէ մէվթ ֆուրթուհասը փաթլատը : Իքի պիրատէր վէ վալիտէ եէքաիկէրի իլէ տահա իքի կիւն կէօրիւչմիւչլէր իտի : Գիւչիւք պիրատէրի Վահան հէնուզ Ամէրիզատան կէլմիչ օլուպ , փէտէրլէրինտէն միրաս գալան պազը իլք տէֆա օլարագ կէօրմէք վէ իմար էթմէք իւզրէ վալիտէսի իլէ կիթմիչ վէ Պատ . Գայահան շէհրտէ գալմըչ իտի : Ֆամիլիա ազալարը եէքաիկէրինի պիր տահա պու աիւնհատա կէօրմէմէք իւզրէ այրըլմըչլար իտի : Վալիտէ Ովսաննա Գայահան՝ պիրլիքտէ պաղա կիտէն օղու Վահանըն քէնտի դուճաղընտա զալիմ էլլէր իլէ գաթլ օլուհտուզուհու սէյր էթալիյի գէման խայալ էտէմէզ իտի քի , իքի կիւն էվլէլ կէլմիչ օլան աիկէր օղու Յովակիմ տախի իքի կիւն սօնրա ֆաճիանէ սուրէթտէ շէհրա օլմըչ օլաճագ իտի :

Ապրիլ 1/14 Ատանտա գըթալ պաչլամըչ , հէր թարաֆը աթէչ իհաթէ էյլէմիչ , նիչէ խանէլէր խարապ , պինլէրճէ ճանլար իթլաֆ էաիլմիչ իտի : Սիւրիւ սիւրիւ էօքսիւզլէր հասըլ օլմուչ , տուլար փէյտա օլմըչ , եիկիթլէր աիւչմիւչ , կէնճլէր մէֆթուր օլմուչ իքէն Ապրիլ 3/16 տա ճիւմաա կիւնիւ սապահլայըն , ինսան

գանը իշմէքատէն գանձամբը թիւրք, Քիւրա, Արապ վէ Ավշարլարտան միւրէքքէպ խոնխար պիր իզախհամ հէր նէվ ալաթ վէ էսլիհէ իլէ միւսէլլահ՝ օլարադ, Ամէրիգան զըզլար մէտրէսէսինէ միւթէվէճճիհէն հարէքէթ էտէրլէր : Պատ . Գայահանն պու սըրատա Տր . Չէյմպըրա , Վեր . Յ . Պիւլպիւլեանն վէ սաիրլէր իլէ պիրլիքատէ , Միս Վալիսինն պուլուհատուղու տաիրէտէն 3—5 արչըն էօթէտէքի զըզլար մէքթէպլինէ կէչմէք իւզրէ խաի : Գափուտանն արչարը չըգար չըգմազ մէզքիւր ճանիլէր պուհլարա թէսատիւֆ էտէրլէր վէ գաթիլլէր Գայահանըն Ատանալը օլտուղունու թանըմը խաիքլէրինտէն , տէրհալ անը գօլունտանն գավրայըպ սիւրիւքլէրլէր : Պատ . Գայահանն կանընտա պուլունանն Տր . Չէյմպըրսընն գօլլարընա սարրլըր : Ֆադաթ ղէվալլընըն ճիկէրսուզ րէճալարը , վէ հայաթը իշինն րըզգէթ էնկիզ նիյազլարը վէ գօլունա սարըլտըղը միւհթէրէմ գաթըն միւէսսիր վէ նուֆուզլու սէօզլէրի քեամիլէն սէմէրէսիզ գալըրլար : Պատ . Գայահանն Տր . Չէյմպըրսընն գուճաղընա աթըլմը զուլունտուղը հալտէ ղալէպլէլիքատէն պիրիսի գամասընը գուվվէթլիճէ պէօյրիւնէ սափլայարազ պի սուչ կէնճի միւհլիք սուրէթատէ ճէրհ էաիպ կէրէ սէրէր : Չալիմլէր պուհնուն իլէ տէ իքթիֆա էթմէյէրէք , կարը ճանլը ճէսէտի տիվարա տայայըպ գուրչունլար իլէ փարէ փարչա էտէրլէր :

Պատ Գայահանն 32 կաչընտա կէրմի , իւմիտլի , Ֆաիտէլի , գուվվէթլի , նէչէլի , Ֆաիլ , վէ գայյուր պիր կէնճ իքէն պու կօլ իլէ քէնտի իշինտէն , ճէմիյէթ վէ տօսթլարընտանն այրըլար : Լաքին ինանըրըզ քի անըն իշի վէ թէէսիրի հալա արամըգտա աէվամ էթմէքատէ

տիր : Խէլասքեարընա օլան սատըգանէ խըամէթի , հէմճինսի ուղըունա ֆէտաքեարանէ դայրէթի , էմսալինէ մուհապպէթ վէ մէվէտտէթի վէ լէքէսիդ սիյրէթի հալա պիզէ սէօյլէյօր :

Միւթէվէֆֆանըն շիր վէ նէսը օլարագ պիր չօգ էսէրլէրի վար արը , էզճիււմլէ «Սաատէթ» , «Մուհապպէթ» , «Եէնի սէնէ , Եէնի էօմը» , «Խըամէթ» , «Թէսլիմիյէթ» , վէ դայրի : Պուռնլարտան պազըլարը Առեսարևտէ գաթէն նէշը օլունմըշ արը : Պուրատա եազտըզը միւնաճաթտան սալթ պիրինի էօմը վէ արգուլարընըն միւթէրճիմի մագամընտա գայտ էատէրիզ ,

1. «Կէչմէքտէ կիւնլէրիմ , օլմամ սէնսիզ , էօմը տէրեասընտա կէմիմ տիւմէնսիզ , Մէտիւնլիմ տար վէ հօլոււմ էնսիզ , Իհսան էյլէ հէր տէմ Սէնտէ գալայըմ :
2. Հուզուրըն քեաֆի տիր , պէն գաիֆ գուլա , Տէրապէր կիտէրիմ հէր կէճնա հօլա , Պրագմազսըն պէնի հագգտան ուտուլա , Պէնի Սէն ճէլպ էյլէ , Սէնտէ գալայըմ :
3. Իհթիյաճը րուհում , սալթ Սէնտէ տօլար , Սէնսիզ իւմիտլէրիմ մէհտինտէ սօլար , Մուղալլամ գալպիմտէ նէճմ ի գիյատար Իհսան էյլէ հէր տէմ Սէնի կէօրէյիմ :
4. Տիւնեա իւմիտլէրի օլուր թէզ գաիլ , Արգում Սանա տաիմա օլմագ արը նաիլ , Կէլ շէֆիզիմ Յիսուլա , օլ պանա գաիլ , Պէնի Սէն ճէլպ էյլէ , Սէնի կէօրէյիմ :

5. Միւհթաճըմ ավնընա , է՛յ Շէվիւ Մէննան ,
Իտարէ էթ կէմիւմ , ա՛ն սէն հէր զէման ,
Զահիր օլսա քնճամ , սահիլ ի Քէնան ,
Իհասն էլէ օրտա Սէնի կէօրէյիմ :

6. Էօմրիւմ միւսմիւր զըլմաղ , Սանա տըր մախսուս ,
Էմվաճ դապարաըզճա սէս էմր էլէ «Սուս»
Ես հէր շէյտէ հէր շէյ միւսիրիմ Յիսուս ,
Պէնի սէն ճէլպ էլէ , Սէնին օլայըմ :

«Ֆէթանէթլիյէ հայաթ թարիզի
Եօգարըյա տօղրու տըր»

Էմս. 15. 24

Ա.ՐԱՄ Թ. ՊԱՂՏԻԿԱՆ

1911 Դեկտ. 24 , ԹԱՐՍՈՒՍ

ՊԱՏ. ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՍԻՅԱՀԵԱՆ

Վէլատէթի՝ Հաճընտա, 1880 Օգոստ. 14/26տա,
օլտուզճա մարուֆ, փրօթէսթան վէ տինտար պիր
ֆամիլեա տէրունինտէ՝ վազը օլմուշ տըր :

ՊԱՏ. ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՍԻՅԱՀԵԱՆ

Փէտէրի Գէորգ աղա Սիյահեան Հաճըն փրօթէս-
թան քիլիսասընըն Սարկաւազը օլտուզը հասէպիյլէ վէ
էվլատարընըն Խրիսթիյան թալիմաթընտա փէրվէրտէ
օլունմասընա փէք զիյատէ հէվէսքեար, տուա վէ ի-
պատէթ խըզմէթլէրինէ միւտազլիմ պիր զաթ օլմասը
ճինէթլէ, էվլատարը տախի միւհթէրէմ փէտէրլէրինին

էօմբ ու սիյրէթինստէն վէ Խրիսթիյան թէէսիբրինստէն
միւսթէֆիտ օլմուչ տրբլար :

Կոստանդին՝ քիւչիւքլիւյիւնտէ իպթիտաի թալիմ
մինի քիլիսա մէքթէպլինտէ ալտրդտան սօնրա , րլ
հէնկեամտէ օղլանլարա մախսուս այրը պիր մէքթէպլ
պուլընմատրղը վէ Հաճըն Հօմ մէքթէպլինտէ օղլաճն
վէ գըզար պիրլիքտէ թալիմ էտիլտիյի միւնասոյ
պէթլէ քէնտիսի տախի պիր գաչ սէնէ օրատա թէ
տէրբիւս էյլէտի : Պատէհու Վեբ . Մր . Մարթին եկ
տիյլէ Հաճընտա թէէսիս օլունան Ագատէմիա մէքթէ
պլինտէ թահսիլէ տէվամ էտէրէք , 1898տէ անտէն պլր
միւնթէհի հալընտա ախղը տիփլօմայա մուվաֆֆադ
օլտը :

Հէման օլ սէնէ Այնթապ Գօլէճինէ կիտէրէք , պլլ
իմթիհան Յինճի սընֆա տախիլ օլտը : Օրատա իւչ սէթէ
թահսիլտէն սօնրա՝ արատա պիր Ֆասըլէ վէրէրէք ,
միւնթէհի օլտուղու Ագատէմիա մէքթէպլինէ պիր սէթէ
իչիւն մուալլիմլիյէ տալէթ օլունտը : Պուրատա քէն
տի իպթիտարը տաիրէսինտէ շայրտլէրին թալիմլինէ
աղիմ զայրէթ վէ աչղլէ չալըշար : Պատէհու էրթէսի
սէնէ թէքրար գօլէճէ կիտէրէք , միւթէպագը սէնէլէ
րինի իթմամա սայ էյլէտի : Գօլէճին սօն սէնէսինտէ
իքէն , Այնթապտա վուզու պուլան օլ աղիմ ինթի
պահտան քէնտիսի տախի միւթէէսսիր օլարազ , միւ
թէնէպպիս պիր կէնճ օլտը : Քէնտի շէհատէթ վէ դայ
րէթիյլէ նիչէլէրին բուհանի էօմբիւնէ թագվիյէթ վէր
տի վէ հեր ֆուրսաթ պուլտուղունտա Գօլէճաէն շէնրէ
կիտէրէք ճէմասթ արատընտա չալըշար վէ հիսսի
յաթլէ տուալար արզ էտէր իտի : Վէ պու հալ քէն
տի էօմբիւնէ աղիմ պիր գուվլէթ պախչ էտէրէք ,
միւսթապպէլինէ ճիհէթ վէրտի : 1903 սէնէսինտէ Այն

Թապ Գօլէճինտէն մէզոնն օլարագ՝ օրատան տախի տիլիօմա ալմագ պախթընա նախ օլաու :

Թէքրար Հաճըն Ագատէմիա մէքթէպինէ մուալ-լիմլիյէ տավէթ օլունմասը միւնասէպէթիյէ , օրատա պիր սէնէ տահա թէտրիս էթտիքաէն սօնրա , էրթէսի սէնէ Ֆէքէ գազասընըն Գարաքէօյ նամ գարիյէսինտէ պիր սէնէ իչիւն վախլիք էթմէք իւզրէ տավէթ օլունաու : Մուհապպէթլէ օլ տավէթի գապուլ էտէրէք , կիթտի վէ դաթէն միւթէլէզզիզ օլաուզը պէշարէթ իչինէ պէտ էտէրէք , Ինճիլին խօշ միւժտէսինի վէ քէլամըն հազիգաթլարընը պիր թազըմ նատան քէօյլիւլէրէ իլհագ էթմէյէ սայ ու իգտամ էյլէտի : Գարաքէօյտէ պիր քիլիսա ինչասընա տախի զայրէթ էտէրէք , իլք մինպէրին թէէսիսինէ վասիթա օլաու :

Բուհանի էօմրէ վէ Ալլահըն իչինէ տօզրու օլան իշթիյագը քէնտինի թահրիք էտէրէք , Մարաշ Իլմ ի Իլահի մէտրէսէսինէ կիթմէքլիյի թասմիմ էյլէտի : Զաթէն բուհպան սիւլալէսինտէն օլմասըյլէ քէնտիսի տախի բուհանի խըզմէթտէ չալըչմազա տէրունինտէն պիր թէշվիգաթ հիսս էտիյօր իտի :

1905 տէ Մարաշա կիթտի վէ Իլմ ի Իլահինին իւչ սէնէլիք թալիմ միււտտէթինտէ իլք հազ թաթիլինի Հաճընըն Բումլու նահիյէսինտէ վէ իքինճի հազ թաթիլինի Կէօքսիւն գարիյէսինտէ չալըչարագ օրալարտաքի Ինճիլի իչին թագվիյէ վէ թէրագզըսընա հարտըմ էթմէք պախթիյարլըզընա նախ օլաու :

1908 Յուլիստէ՝ անլէրտէն իւչիւ վաթանտաչարը օլարագ 12 արգատաչար իլէ Իլմ ի Իլահի միւտտէթ ի թահսիլիյէսինի պիլ իթմամ վախլիք իճաղէթնամէսինի տախի ալմագ իմթիյագընա մուվաֆֆագ օլաու :

Արթըզ Րապալըն իշխնտէ իսթիխտամ օլունմաղա վէ տախմա շախսի վէ աէրունի շէհատէթլէրիյլէ թագրիբ էյլէտիյի ճէլլի խէլասը աաէմլէրէ թէպշիբ էյլէմէյէ էօնիւնտէ վասի պիբ մէյտան աչըլմըշ իտիյի աիւշիւն- ճէսի քէնախինի ազիմ պիբ մէսէրրէթլէ աօլտուբույօթ իտի :

Քէնախինի պու միւպարէք իշէ հազըրլամազտա իքէն օլ պիբ թարաֆտան էօմրիւն ախէր պիբ խաթվէսինի տախի աթմաղա միւպաչէրէթ էյլէտի , հանի ան աթլ Մարաչըր Կիւլիւզհան Յակոբ ազանըն քէրիմէսի վէ Գըզլար Գօլէճինի իթմամ էթմիշ վէ մուալլիմլիքլէ միւսթախտէմ Օր . Փիօիէ Կիւլիւզհան իլէ նիշանլանտը : Իլմ ի իլանիյի պիթիրտիքաէն սօնրա Գարս - Պազարըն- տան վախլիք տավէթի ալարազ , օրայա կիտիպ մու- հապպէթ վէ աչգլէ քէնաի խշգմէթինէ միւպաչէրէթ էյլէտի : Օրատա էփէյի մուվաֆֆազիյէթլէ չալըշտը , վէ ճէմաաթ քէնախինտէն վէ զայրէթլինտէն մէմուուն զալարազ , տահա սէնէ նիհայէթէ էրմէզտէն էրթէսի սէնէ իշիւն թէքրար տավէթ էյլէտի : Քէզալիք քէն- ախինին սայ ու զայրէթիյլէ Գարստա պիբ քիլիսա վէ վախղ էվինին ինչասընա միւպաչէրէթ էտիլտի իսէ աէ , հայֆա՛ քի , օլ իշլէր իսթամա էրմէզտէն քէնախինին էօմրիւնէ էնճամ վէրիլտի :

Օլ սէնէ Կիլիկիա Միտրիւն մէճլիսի Ատանատա իճթիմա էտէճէյի միւնաաէպէթլէ , հէմշէհրի վէ արգա- տաչը պուլունան Կապան վախղի Պատ . Յակոբ էֆ . Ալպարեան տախի օրայա կէլմիշ օլարազ , վէ տիկէր 8 Խրիսթիյան արգատաչլար իլէ 1909 Ապրիլ 1/14տէ Չո- բեքչարթի կիւնիւ սասպանլայըն Ատանայա կիթմէք իւզ- րէ հօլա չըգտըլար :

Գարստան միւֆարագաթլարը էսնասընտա տօսթլարը վէ սէվկիւլիւ իքի պիրատէրլէրի իլէ վէտալաշըր իքէն պու՝ արթըզ պիր տահա դավուշմամազ իւզրէ սօն միւֆարագաթ իտիյինի ասլա թէխայիւ էթմէգաի : Ատանայա օլան իլք եօլճուլըզը օլմասը միւնասիպէթլէ պէօյիւք պիր շէնր վէ պիր չօգ տօսթլար կէօրմէք վէ կէօրիւշմէք , ազտ էտիլէճէք մէճլիստէ պուլընմազ վէ օրատա միւզաքէրէ էտիլէճէք մէսալի ի բուհանիյէտէն իսթիֆատէ միւթալաաթըլէ մէսէրրէթլէ կիթմէքտէ իտի : Լաքին տիւշիւնմէգաիքի , իլք աէֆա օլարագ կէօրմէք իսթէտիյի Ատանայա կիրմէգտէն սէմավի տիյարա եօլճու օլաճազ տըր : Զիրա քէնտիլէր մէսէրրէթ վէ մուհապպէթ միւսահէպէլէրիլէ վէ միւսթագպէլին խօշ իւմիտ վէ արզուլարըլէ մէմու օլարագ իլէրիլէմէքտէ իքէն , հէման այնի կիւնտէ ճիհան (Համիտիյէ) դազասընտա մէվճուտ իրիսթիյանլարը գաթլ վէ մալլարընը եազմա էթտիքտէն սօնրա Գարս - Պազարընտա գըթալ վէ թալան էթմէք իւզրէ կէլէն խուներիզ ճանիլէր իզտիհամընա թէսատտիւֆ էլլէտիլէր : Պիթթապի շու ուֆագ քէօմէնին մէսէրրէթի տէրհալ խաֆիլ ուէնտիշէյէ , թէլաշ ու հէյէճանա թէպէտտիւլ էլլէտի : Զիւնքի դարշըլարընտա ինսան գանը իլէ միւլէմմա շէֆգաթ ու մէրհամէթ պիլմէյէն վահշի ճանվէրլէր պուլունմագտա իտի : Եալվարըշ վէ բէճալարընա , « Հէր շէյիմիզ ֆէտա օլսուն , անճազ ճանըմըզա գըյմայըն » տէյու օլան ամանլարընա էհէմմիյէթ վէրիլմէյէրէք , Համիտիյէ ճիվարընաա օլ մէրհամէթսիզ թիւրքլէր թարաֆընտան 1909 Ապրիլ 1/14 Զորեքչարթի կիւնիւ սաաթ 10 տա գաթլ ու թէլէֆ էտիլտիլէր : Էյվա՛հ , Բապպըն օլ գատար էմէք իլէ հազըրլանմը միւսթագպէլ

Իշխելէրի պիր դաչ սլալթա , գըլըճ վէ սօփա տարպէ-
լէրինէ գուրպան վէ պիր դաչ գուրչունա եէմ էտիլ-
տիլէր :

Աճէպս անլէրին հայաթը վէ գապրիլիյէթլէրի ,
մագսէտ վէ արգուլարը հէժան աչըլմագտան սօլմագ ,
վէ պիր դաչ գուրչունա գուրպան օլմագ իշի՞ն մը
Ալլահ թարաֆընտան թագտիր օլունմըչ տըր : Պու
սիւալըն ճէվապընը Ալիմ ի Մութլագ օլան Զաթը ճէ-
լիլէ թէրք էթմէք վէ Անըն իրատէթինէ թէսլիմ
օլմագտան սաչգաս պիր շէյ տէյէմէզ վէ տիւշիւնէմէ-
յիզ :

Հէր նէ գատար օլ վագըթ ճէսէտլէրի պուլուն-
մաար իսէ տէ , իքի սէնէ սօնրա , օլ վագըաը միւտ-
հիշէնին իճրասը դէմանընտա բէյ իւլ այն կէօրէն , եա-
խօտ գաթլ վագըասընտա զի մէտիսէլ օլան պիրի վա-
սիթասըյէ իխպար էտիլէրէք , 1911 Յունվ . Յտա քէ-
միքլէրի պուլունաը : Տահա աճաիպի շու տըր քի ,
Մաղթուլ Կոստանդին էֆ . նին չէնէ քէմիյի իւզէրին-
տէ թագմա տիշլէր սէրահէթէն անը իխպար էտիյօր
խի :

Պունուն իւզէրինէ Գարս քիլիսասընըն ճէմաաթը
մագթուլարըն քէմիքլէրինի շէհրէ կէթիրտէրէք , պիւ-
թիւն Գարս Խրիսթիյան էֆրատընտան իպարէթ ազիմ
պիր իզաիհամ հաչըր օլտուղու հալտէ , օլ շէհիպլէրին
նամընա , Յունվ . 8 Կիրակիսինտէ քիլիսատա փէք
միւէսսիր պիր ճէնագէ խըզմէթի իճրա օլունտուգտան
սօնրա , քէմիքլէրի Փրօթէսթան գապրիսթանընա տէֆն
էտիլտի :

Պէօյլէճէ ալտըղը թալիմ վէ էօյրէնտիյի հագի-
գաթլարը ախէրլէրէ իլհագ էյլէմէյէ հաչըր վէ քէնտի

միլլէթինէ խրզմէթ էթմէյէ խահիշկէր պու կէնճ վէ
տինճ իշճի 30 սիննինէ հէնուզ գատէմզէն իքէն,
էօմրիւ պու սուրէթտէ խիթամա կէլտի:

Ասրլարտան պէրու Նրխթիյանլըզ ուղուրունա
քէնտի գանլարընը աէօքէն գավմըմըզըն շէհիտլէր է-
սամխտինէ պիր տէ Պատ. Կոստանդին Սիյահհանըն
խամի միւնզամմ օլտը:

«Նա՛ Բապզ նէ վազթա գատար գէմին իւզէրին-
տէ օլանլարտան գանըմըզըն ինթիգամընը ալմազսըն:»
(Վահի. 6. 10):

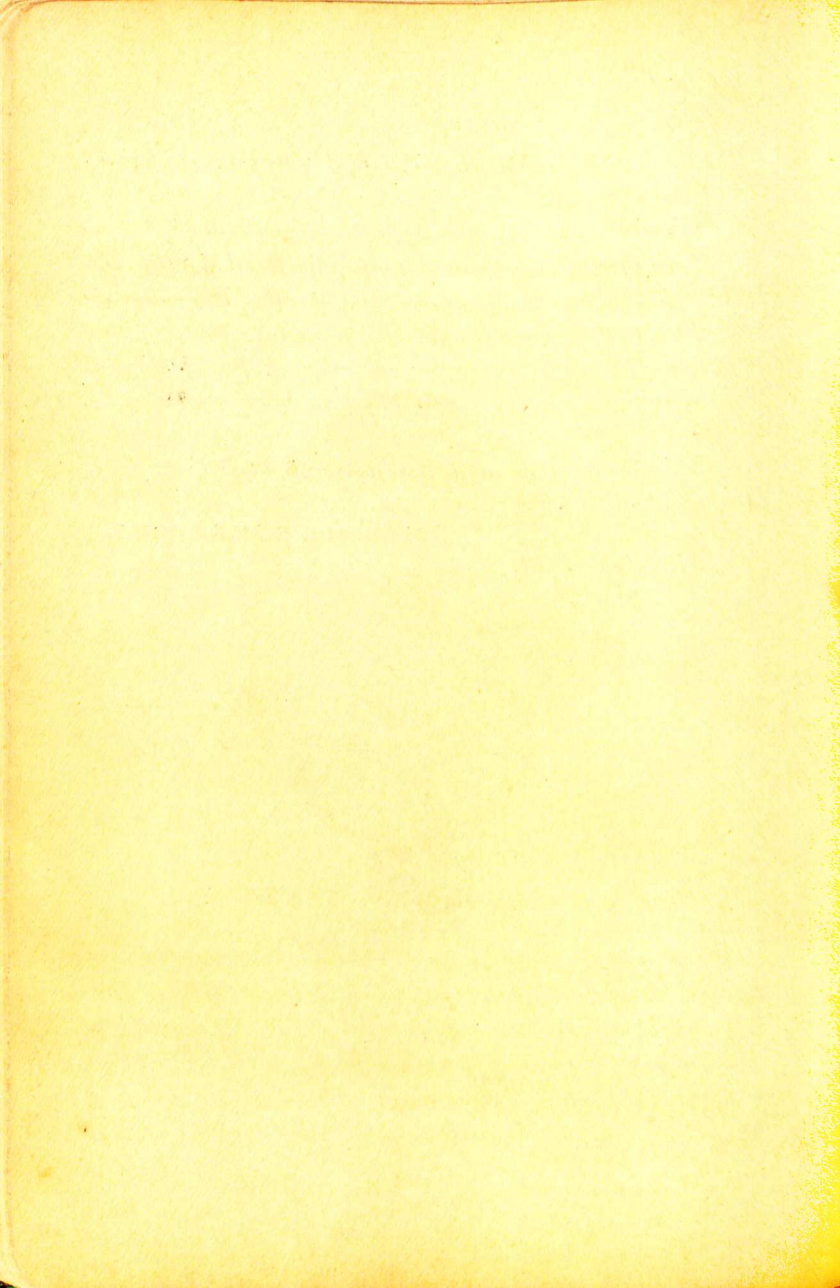
«Նէ՛ միւպարէք տիր Բապզտա վէֆաթ էտէնլէր:»
(Վահի. 14. 13):

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՐԱԾԱՐԵԱՆ

1911, Դեկտ. 13,

ՀԱՃՐՆ

Յ Ա Կ Ո Ր Ա Ղ Ա Ա Շ Ճ Ե Ա Ն

Թագրիպէն 1836տա Մամուրէթ իւլ Ազիզ վիլայէթինին Մալաթիա սանճազընա թապի Պէհէանի գազասընըն Պէլվէրէն գարիյէսինաէ Պարսում Կիւլէսէրեան

Յ Ա Կ Ո Ր Ա Ղ Ա Ա Շ Ճ Ե Ա Ն

նամ Լուսաւորչական պիւր ֆամիլիատան աօղմուշ տըր: Հին ի սէպալէթինաէ վալիատէսի վէֆաթ էթմիշ օլուպ պիւր եթթիմ հալինաէ պէօյուսիւշ տիր: Մէրգում չօճուզլուզ վէ կէնճլիք վազթընըն պիւր գըսմընը փէտէրինին եանընտա գալայճըլըզ էտէրէք կէչիրմիշ վէ մէքթէպ թալիմի կէօրմէմիշ տիր: Լաքին փէտէրինին

վէֆաթընտան սօնրա Մարաշտան կէլմիշ օլան պիր տիւքքեհանձընըն հանընտա իշլէր իքէն օրատա ճիւղի օգուլուպ հազմագ էօյրէնիր , վէ պու ճիւղի թալիմ անըն իշիւն մատաի վէ մանէվի մէնֆաաթ սէպէպի օլուր : Չիւնքի պու էսնատէ անըն էլինէ պիր Քիթապ ք Մուգատտէս կէշէրէք արգու իլէ անը օգուժաղա վէ անտէ միւնտէրիձ օլան հազիգաթլարը անլամաղա ճէհա էտէր :

Կէնձ Յակոբուն էօմրիւնէ ֆարգլը պիր ճիհէթ վէրէն խուսուս անըն ֆրօթէսթանթլըղը գապուլ էթմէսի օլմուշ տըր : 1856տա ֆրօթէսթանթ վաիդլէր Պէհէանի վէ Պէլվէրէնի տախի զիյարէթ էտիպ Ինճիլին սատէ հազիգաթլարընը վազ վէ թէպշիր էթմէքատէ օլուրլար : Ֆիքրի աչըգ օլան Յակոբ անլէրին քէլամ վէ թալիմինտէն ճէլպ օլունարագ ֆրօթէսթանթլըղը գապուլ էթմէք իսթէր : Պու արգուսուսու գօրգուտան նաշի պիր միւտատէթ թէէխիր էտէր իսէ տէ , էնձամ հազիգաթ գօրգուշա զալէպէ չալարագ ֆրօթէսթանթլըղը գապուլ վէ իգրար էտէր : Պունուն իւզէրինէ միւքիլաթ վէ թէստաի պաշլար : Օլ զէման մէրգում արթըգ Պէլվէրէնտէ գալմագ քէնտի իշիւն էմին օլմատըղընը կէօրէրէք Մարաշտան կէլմիշ պիրատէրլէր իլէ օրայա նազլ էտէր :

Յակոբ օրատա Եղսա Տէր Սարգիսեան իսմինտէ պիր տուլ գատըն իլէ թէէհիւլ էտիպ պիր ֆամիլեա թէշքիլ էտէր , վէ պատէհու պազը սէնաաթլար իլէ մէշղուլ օլուր իսէ տէ , անլէրտէն միւսթէֆիա օլամայարագ սանաաթը պրագըր վէ Սարգիս աղա Բուպեան նամընտա միւթէպէր պիր քիմսէնին հանընա կիտէր : Օ տախի անը Պազարձըղտա վազը չիֆթլիյինէ կէօն-

տէրիր : Օրատա պիր միւստէթ իշլէտիքտէն սօնրա 1865ին տէնշէթլի գօլէրասը վուգու պուլուր վէ մէրգուամ պիզ գարուր Պազարճըգտան ավտէթ էտիպ եէնի պիր խըամէթէ միւսպաշէրէթ էթմէք իսթէր : Պու էսնաստէ եանի 1866տա միսիօնէրլէր քէնտիլէր իշին պիր աշճը արամագտա օլտուզլարընտան պու խըամէթէ կիրէր վէ գըրդ սէնէ գատար անտէ տէվամ էտէր :

Յակոբուն իլք աշճըլըղա պաշլամասը Տր. Փրաքըն եանընտա օլուպ իւչ սէնէ տէվամ էյլէմիշ տիր : Պատէնու անլէր իլէ իսթանպօլա կիտիպ օրատա պիր միւստէթ գալտըգտան սօնրա Մր. Թրօպրիս իլէ Մարաշա ավտէթ էթմիշ վէ անըն եանընտա օն սէնէ գալմըշ տըր : Անտէն Մր. Փերիսին եանընտա պէշ սէնէ , Մր. Պեկփօրսըն եանընտա իւչ սէնէ , Մր. Մարտիսին եանընտա օն իքի սէնէ , Մր. Քրիսթիսին եանընտա պիր ռէնէ , Մր. Մեխալլըն եանընտա ալթը սէնէ խըամէթ էթմիշ վէ էնճամ իսթիյարլըգ միւնասէպէթիյլէ իշտէն չէքիլմիշ օլուպ , սօն վագթլարընը հալը իսթիրահաթտա կէչիրմիշ տիր : աշճըլըգ միւնասէպէթիյլէ փէք չօգ եօլճուլուգ էթմիշ օլուպ Մէմալիք ի Օսմանիյէնին վէ հաթթա Մըսըն էնէմմ շէնր վէ գատապալարընը կէգմիշ տիր :

Մէրգուամ միսիօնէրլէրին խըամէթինտէ սատէճէ պիր աշճը տէյիլ , իլլա պիր վէքիլխարճ տախի իտի : Անլէրին չարըը իշինի կէօրիւր վէ հէր սէնէ քէնտիսին էլիլէ էփէյի պիր մէպլաղ սարֆ էտիլիւր իտի : Յագաթ պու ճիւմլէ իլէ տէ իւզէրինէ շիւպնէ տալլէթ էտէն պիր վագըա վուգու պուլմամըշ տըր :

1895 գըթալը միւնասէպէթիյլէ օթուգ գատար քիմսէլէր իլէ պիր եէրտէ կիզէնմիշ իքէն իւզէրլէ-

րինէ վազը օլան հիւճումտան անճագ պիր գաչը դուր-
թուլմըզ վէ պունլարտան պիրի քէնտիսի օլմուչ տըր :
Պատէհու օրատան ֆիրար վէ խանէսինին կիզլի պիր
քէօչէսինտէ իխթիֆա էտէր : Կիճէլէյին պու կիզլէնմիչ
օլտըզը մահալտէն չըգար վէ տէրէ հօլընտան Գըրդ-կէօ-
զէ , օրատան տախի Ախըրտաղընա ֆիրար վէ կիճէյի
օրատա իմրար էտէր . ֆազաթ սօղուղա վէ աճլըղա
թէհամմիլ էտէմէտիյինտէն , էրթէսի կիւն ազչամ իւ-
զէրի տաղտան էնիպ , միսիօնէրլէրին խանէսինէ միւ-
րաճաաթ էտէրէք օրայա գապուլ օլունըր :

Յակոր աղաչօգ օգումըչ տէյիլ իքէն տէ մալիռնարը
պիր քիմսէ իտի : Պալատէ զիքր օլունարըզը իւզրէ միւ-
թէատտիտ հօլճուլըզլար անըն թէսավվուրաթընը կէ-
նիչլէթմիչ վէ մալիւմաթընը թէզէիտ էթմիչ իտի :
Պունտան մատա Առեսաբեր զազէթասընը տէվամի օ-
գուր վէ Քիլիսա թէվարիխի վէ սաիր միւֆիտ քի-
թապլարը մէչգ էտէր իտի : Միւմաիլէյն տէօրթ օղուլ-
լարընտան իւչիւնիւն Մ . Թ . Գօլէճինի վէ իքիսինին
Մ . Թ . իլմ ի իլահիյաթ մէտրէսէսինի իթմամ էթմէ-
սինէ միւսաատէ վէ մուավէնէթ էթմիչ վէ տէօրտիւն-
ճիւսիւնէ տէ Գօլէճին Սօֆօմօր սընֆընը իթմամ էթ-
տիրմիչ տիր : Հէփի էվլատընըն թալիմ ու թէրպիյէ
գապուլ էթմէսի պապընտա պու գատար դայեուր վէ
ֆէտաքեար փէտէրլէր ազ պուլունուր :

Անըն ալա խասսիյէթլէրինտէն պիրի տէ միւքե-
շիֆիք պիր բուհա մալիք օլմասը իտի : Պախթ տաիմա-
անա հաովէր օլմամըչ տըր : 1895 զրթալը միւնասէպէ-
թիյլէ քէնտիսինին ճիւմլէ մալիք օլտուղը էչեայը դաիպ
էթտիքտէն մատա Մ . Թ . Գօլէճի վէ Մարաչ իլմ ի
իլահիյաթ մէտրէսէսի մէզունը օլան դայէթ իւմիտլի վէ

վէ միւսթագպէլի փարլադ օղլու Լեւոնը զայ էյլէմիշ
խէ տէ , սսլա միւթէշէքքի պիր բուհ կէօսթէրմէմիշ
տիր : Վազաս միտէ զասֆը սէպէպինտէն թիթիզմի-
զաճ վէ թէդ թահրիք օլունուր պիր թասպիաթը վար իտի
խէ տէ , քէնտի տախի անտէն մէմնուն տէյիլ իտի վէ
պու թասպիաթըն հէր հանկը սուրէթտէ իզհարընտան
տէրհալ նէտամէթ կէօսթէրիպ փէշիման օլուր իտի :

Միւթէվէֆֆանըն էն էյի խասսիյէթի ինան սա-
հիպի օլմասը իտի : Օ Ալլահա իման էտէն վէ Անըն
մուզաստէրինէ ամին տէյէն պիր քիմսէ իտի :

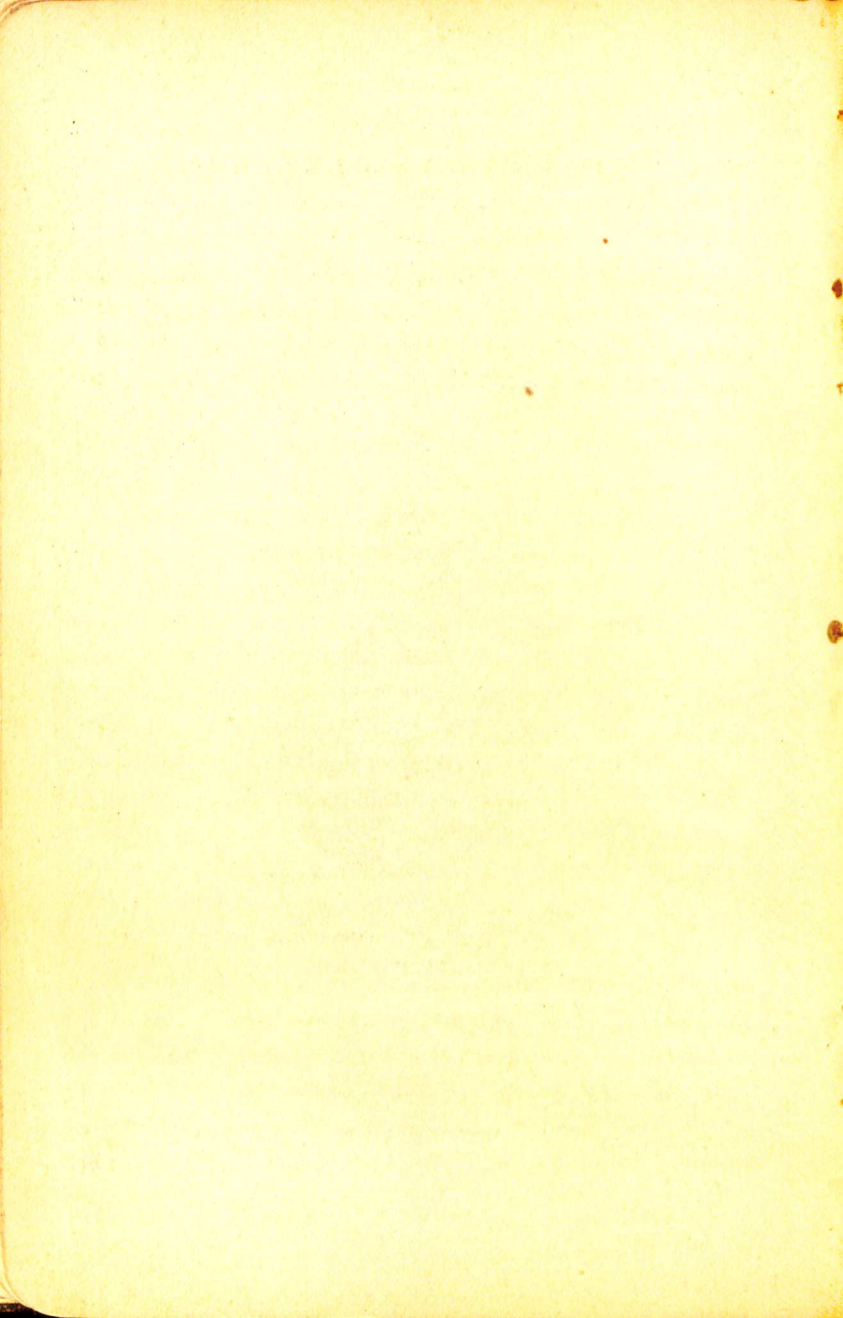
Փրօթէսթանլըզը պիզպաթ քէնտինին բէյ վէ ին-
թիխասպը իլէ գապուլ էթմիշ օլտուզընտան անը գի-
յատէ սէվէր վէ քիլիսասընա տօզրու սօն տէրէճէ
պիր մուհասպէթի վար իտի : Քէնտիսի Մարաշ Տի-
վանլը քիլիսասընըն պիր ազասը օլուպ Խորհրդական
վէ Քիլիսա մէճլիսինտէ խըտմէթ էյլէմիշ տիր : Վէ սօն
տէֆա Միռքիւն մուրախիասը ինթիխասպ օլունուպ
Ատանայա կիթմէք իւզրէ իքէն 1909 Ապրիլ 15տէ Օս-
մանիյէ քիլիսասընտա , չօգտան պէրու սէվտիյի վէ
խըտմէթ էթտիյի Խէլասքեարը ուզուրընա շէհիտ օ-
լարագ վէֆաթ էթմիշ տիր : Բէսուլըն պուլուրտըզը
կիպի «Նաշատըզըմըզ հալտէ Բապպ իչիւն հաշար իզ
վէ էօլտիւյիւմիւզ հալտէ Բապպ իչիւն էօլիւրիւզ : Ի՛՛-
տի հաշար իտէք տէ էօլիւր իտէք տէ Բապպըն իզ» :

(Վ.Խ.) ՀԱՄԱՐԶՈՒՄ Յ. ԱՇՃՅԱՆ

1911 Դեկտ. 25

ԱՏԱՆԱ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԱ ՍԷՖԵՐԵԱՆ

Գրիգոր աղա Սեֆերեան ան առ Ներէպագանլը
օլուպ, փեաէրի պիր Լուսաւորչական վէ կերէք էնա-
լիճէ, կերէքսէ օլ վազթըն Գօղան պէյլէրի ինտինտէ
մալիւմ վէ միւթէպէր պիր զաթ խաի: Գրիգորըն թէ-

ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԱ ՍԷՖԵՐԵԱՆ

վէլիւաիւ 1845 Յունիարտա օլուպ, սիննի ալթըյա
պալիղ օլարդտա՝ քէօյիւն ֆահանասը Տէր Կարապետին
եանընտա թալիմ օլունմաղա դօնուլարաղ, եէտի սէնէ
անա խըամէթ էթօրչ վէ օ զէմանճա միւմքին օլան էն
էյի թալիմի ալմըչ արը: Նէտի սէնէ տախի հէմ սա-
նաաթլէ մէչդուլ օլուր, հէմ աէ խարիճաէն քէօյէ կէ-

լէն օգուժը շրմսէլէրտէն վէ խօճալարտան տանա է-
փէյի շէյլէր էօյրէնմէքտէ պուլուճըր: Եիբմի հաշընտա
իքէն Հաճընա կիտիպ՝ Սր. Թորոս քիլիսասը հանըն-
տաքի նեհարանտա Նազարէթ վարժապետին էլի ալ-
թընտա պիր միւտտէթ թայիմ օլուճաուղտան սօնրա ,
քէօյիւնէ ալտէթ վէ վալիտէյնիւնին թէրթիպի իւղրէ
թէէհիւլ էտիպ՝ սանաաթլէ մէշղուլ օլմաղա տէվամ
հտէր :

Իքի սէնէ սօնրա քէօյիւն վարժապետիլիլինէ թային
օլուճուլ , պիր սէնէ դարՖընտա խայլը շահիրալէր
փէյտա էտէրէք , անլէրի տինտարլըգտա վէ Բիթապը
Մուգատտէսին իլմինտէ թալիմէ միւլաշէրէթ էթտի-
յինտէն , Փրօթէսթան աըր տէյու քիլիսատան թարտ
վէ հէր ալադատան մէն էտիլիր : Պուճըն իւղէրինէ
տանա զիյատէ Բիթապը Մուգատտէսին մէշղինէ սա-
րըլըպ՝ անաէ կէօրտիւլիլու բուհանի հայաթը հաշամաղա
վէ էսքի քիլիսանըն հանլը թալիմաթ վէ ային ու ա-
տէթլէրի ալէյհինտէ սէօյլէմէյէ պաշլատը , Պու սըրա-
տա Գայսէրիյէյէ կիտիպ՝ իլք տէֆա օլարապ Սր .
Ֆարնսլըրթտան Թիւրքճէ պիր վաղ տինլէմիշ վէ ա-
նըն իլէ դօնուշըպ՝ անտէն «Մէճմուա» վէ «Ային ու
ատէթլէր» քիթապլարընը ալարապ ալտէթ էյլէմիշ
տիր :

Էնճամ 1870տէ րէսմէն Փրօթէսթանլըղը գապուլ
վէ իգրար իլէ ալանէն վաղ էթմէյէ պաշլատը : Տէր-
հալ ալէյհինտէ թէատտի գալարըրլտը : պիրադտան
քէնտինին վաղըլէ ույանմը շրմսէլէրի թօփլայըպ .
Լուս . քիլիսայա մութթասըլ պիր քիւչիւք օտատա
անլէրլէ Բիթապը Մուգատտէսի միւթալէա տուա վէ
թէրէնիւլմ էյլէմէյէ պաշլատըլար : Նիհայէթ օրատան

Թարա հատիլաիւէր իսէ տէ , պու արատա միսիօնէրլէր տախի քէօյիւ զիյարէթ իլէ պիր Փրօթ . քիլիսա թէշ-քիլ վէ վաիզլէր իրսալ էյլէտիլէր : Վաիզ պուլունմա-տըզը սըրալարտա քիլիսայը եինէ Սէֆէրեան իտարէ էտէր իտի :

1874տէ Մարաշա կիտիպ իլմ ի իլանի օգումագ վէ րէսմէն վաիզ օլմագ էֆքեարընա կէլտի վէ օ վագըթ-տա Եէրէպագան վաիզի օլան Աւագ խօճա Շիրէճեան տախի քէնտինի պունա թէշվիզ էյլէտի իսէ տէ , չա-պուզ չապուզ պէօյիւմէքաէ օլան Փամիլեասընըն թէայ-եիւշիւ մէսէլէսինին կիւճիւլիւ կէօզիւ էօնիւնէ կէլէ-րէք , քէնտինի կէրի տուրտուրմըշ վէ Պարոն Թորոս Ամիրալեանըն թավսիյէսինէ թէվֆիզէն քէօյիւնտէ գա-լըպ՝ աշխարհակսն վաիզ օլմագլըզը թէրճի՛ն էյլէմիշ տիր : Օ սէնէտէ Սամուէլ օղը չիչէք իլլէթինէ թու-թուլըպ՝ էօլիւմ տէրէճէսինէ կէլտիյինտէ , անը Ալանա վագֆ էտիպ՝ սաղալըր իսէ քէնտինին եէրինէ , Քրիս-տոսըն իշճիսի օլմագ իւզրէ թալիմ էթտիրէճէյինի անա էտէր :

1879տա Պատ . Յարութիւն ճէնանեան քէօյիւ զի-յարէթ էյլէյիպ , չօգ ֆաիտէլի պիր ինթիպան մէյտա-նա կէլտի վէ Սէֆէրեան քէնտիսի պունտան չօգ միւս-թէֆիտ օլտը : Հէր քէսէ Ինճիլի վագ էթմէյէ պօրճը իտիյինէ տաիր գանըշը քէնտինի էօյլէ իճպար էյլէտի քի , քէօյտէ զիյարէթ էթմէտիյի պիր խանէ եա ա-նընլէ բուհանիճէ գօնուշմատըզը պիր ֆէրա գալմատը : Հաթթա ճիւլար Գալատէրէ քէօյիւնէ տէ կիտիպ՝ չօգ միւշքիլաթ ու մէշագգաթա բաղմէն օրատա վագ էյ-լէտի :

1880տէ մինպէր եինէ պօշ գալտըզընտա , Մր .

Մօնթիլոմբրի՝ պաշտա իշլէրիլէ մէշղուլ օլմագ իլէ պէ-
րապէր սէնէվի 300 դրշ : մասշ իլէ մինպէրի տէ իտարէ
էթմէսինի Սէֆէրեանա թէքլիֆ էթտի : Մէրգոււմ պու-
նա բազը օլտը իսէ տէ , 300 դրշ ա պէտէլ սատէճէ
քիթապ ալտը : Պու քէնտինին քիլիսայա մասշը վաիդ
թային օլունմասընըն իլք տէֆասը օլուպ , պատէմա
1889տա , 1894տէ վէ 1895տէ տախի պու հալ թէքէր-
րիւր էթմիշ տիր :

Մասոււմիյէթինտէ Բապպա վագֆ էթտիյի Սամուէլ
օղլընը Մարաշտա վէ ճէնանեանըն թալէպի իւզէրինէ
Թարսուստա տախի օղութտը , վէ մէրգոււմ դայէթ
տինտար վէ էօմրիւնիւ բուհանի խըամէթէ սարֆ էտէն
պիր կէնճ օլտը : Հէր եազըն մէքթէպտէն ալտէթ էթ-
տիյինտէ , քիլիսատա վէ Կիրակի մէքթէպինտէ փէք
Փաիտէլի Փաալիյէթտէ պուլուսըր իտի : Նիհայէթ Մա-
րաշ իլմ ի իլանիյաթ մէտրէսէսինէ տախի տախիլ օլտը
իսէ տէ , 1895 , Նոյ- 18տէ իղթիշաշտա գաթլ օլուն-
տը : Պիւթիւն իւմիտինի անըն իւզէրինէ գօյմուշ իտիյի
պու գըյմէթլի օղլուսըն թէլէֆի գարա խապէրի օլ սէ-
նէնին Գեկտ . 20սինտէ քէնտիլէրէ եէթիշտի : Ջաթէն
աճը գատէնլէրլէ տէֆաթէն գիյարէթ էտիլմիշ օլան
խանէյէ պու սօն տարպէ դայէթ ազըր կէլտի , շէօյ-
լէքի վալիտէ Եղսա ախագլօս իլլէթինէ թութուլտը ,
քի վազըթ վազըթ թէքէրրիւր էտիպ՝ պիշարէյի էօ-
լիւմ տէրէճէլէրինէ կէօթիւրիւր իտի : Լաքին Գրիդոր
աղա Սէֆէրեան՝ սէվկիւլիւ Քիթապընըն միւթալէասը վէ
տուա իլէ քէսպ ի գուվլէթ էյլէյիպ , զէվճէսինի տախի
թէսլիյէյէ չալըշըր իտի :

Պիր տէ 1893 Մարտ 14 սապահլայըն էրքէն գափու
չալընտը : Ֆէքէտէն կէլմիշ պիր գապթիյէ « Հայտէ պա-

գալըմ, սէնի հիւքիւմէթաէն իսթէյօրլար» տէտի : Սէֆէրեան Սիսազմու թուլթան գարըսընը վէ քիւչիւք չօճուղլարընը աճը վէ էլէմ իչինտէ Ալլանա ըսմարլալըպ՝ սապահա մախսուս ֆամիլեա իպատէթինի կէօղ հալլարը իլէ իճրա էթտիքաէն սօնրա , այրըլար : Ֆէքէտէ տէրհալ մահպէսէ իլգա օլունտը . օրատա էվ վէլա 9 կիւն իշքէնճէ էտիլտիքաէն սօնրա , իսթինթաղա չաղբըլըպ , ազվիյաթ վէ իֆթիրատան իպարէթ օլան իթհամնամէսի քէնտինէ պէյան էտիլտի : Չօղ ճէֆա վէ էօլիւմ գօրգուլարը իլէ 4 այ Ֆէքէտէ մահպուս պրազըլարցտան սօնրա , ճինայէթ հիւքմիւ իլէ հազըն շէտիտ սըճաղընտա Սիսէ իգամ էտիլտի : Պուրատա անը տէրհալ գալաֆաթա աթարըլար վէ Օգոստոս նիհայէթինէ գատար պէօյլէ գալտը : Էնճամ հէյէթ ի իթհամիյէտէն էվրազը կէլտի վէ ալանի մուհաքէմէ օլտը : Օրատա հալանճը շահիալէր չօղ տիւրլիւ հէմինլէր իլէ շէհատէթ էտէր իքէն , պիրի պիրլէրինէ տիւշտիւլէր , հալանճը օլարգլարը մէյտանա չըգտը , վէ Ալլահ սատըգ գուլընը անլէրտէն իսէլաս էյլէտի :

Մահպէտտէն չըգըպ խանէսինէ կէլտիքաէն սօնրա , պիր այ աղբըճա խասթա հաթտը : Եէրէպագանա վիւսուլընըն էրթէսի կիւնիւ Հաճընտան Մր . Մարթին իլէ Պարոն Տիգրան Գալայճեան քիլիսայը զիյարէթէ կէլիպ , Սէֆէրեանը էվտէ կէօրիւնճէ չօղ սէվինտիլէր վէ կիրակլի կիւնիւնտէ Աշա ի Բապպանի իճրա էտիլիպ պիւթիւն քիլիսա մէսրուր օլտը :

Սէֆէրեան թէքրար վաիզ թային էտիլտի : Ֆաղաթ օ սէնէ պիր իանէ մէսէլէսի զուհուր էտիպ , չօղլար քէնտինէ հազգսըգ հէրէ սիթէմ էթտիքլէրինտէն վաիզլիքտէն իսթիֆա էյլէյիպ , հինէ քէնտի տիւք-

քեանճըլըղը իլէ մէշղուլ օլմաղա պաշլատը : Տիւքքեանը պիր մէրքէզ խտի , քէօյտէ վուզու պուլան միւնազաալարը թէսքին էթմէսի իչին կանընա կէլիրլէր իտի : Թիւրքլէր պիլէ քէօյլէրտէն կէլիպ քէնտինտէն նասինաթ ալըրլար խտի : Տիւքքեանընտա տախմա Քիթապը Մուգատտէսի վէ սաիր քիթապլար օգուր վէ պաշղալարա իզան էտէր խտի : Փէք չօգ տէֆա Թիւրք միւթէալլէմ զաթլար իլէ տինի մէսէլէլէր հագղընտա միւպահէսէ էտէր խտի :

Թէճրիպէ վէ զագէթալարտան չօգ խասթալըղլար հագղընտա մալիւմաթը օլտուղունտան , թապիպէ կիտէր կիպի հէր քէս քէնտինէ միւրաճաաթ էտէր իտի : Քէնտի տէ կիճէ կիւնտիւզ չօգ էմէք վէ տուա իլէ խըամէթ էտէրէք , նիչէլէրին գուրթուլմասընա վասըթա օլմուշ տըր : Խանէսի զարիպ վէ միւսաֆիրլէր իչին տախմա աչըգ օլուպ , խուսուսա վաիզ վէ միւպէշիրլէրի հաֆթալար վէ այլարճա թալթիֆ էտէր խտի :

Սօն վագթլարտա կիլիկիա իթթինատընըն պիր չօգ քիլիսալարընտա վուզու պուլան ինթիպահլար Գրիգոր աղա Սէֆէրեանըն տախի էօմրիւնէ տէրին թէէսիր իշլէթմիշ տիր : Վագաա « հէնի էօմր » , « գուտսիճէթճիլիք » վէ սաիրէ իսմլէր իլէ վագ օլունան թալիւմաթ էվվէլա փէք գարըշըգ թարգաա վագ օլունաը իսէ տէ , տախմա հէնի շէյլէր էօյրէնմէյէ հալէսլի , հինէ տէ հէր շէյէ գափըմաղ օլան Սէֆէրեան , իչիթտիյինի Քիթապը Մուգատտէս իլէ թաթպըգ էտէր վէ , քէնտի էֆքեարընը պիր թարաֆա գօյարագ , հէնի մատտէլէրի այրըճա միւթալաա էթիպ էօյրէնիր խտի : Պէօյլէճէ քէնտիսի պու բուհանի ույանըղլըգ վէ հարէքէթէ

գալսկնի աչարագ, հէմ քէնտիսի տահա զիյատէ
հիւքսէլտի, հէմ տէ քիլիսանըն էօնիւնտէ տուրարագ
չօղ գաիֆլէրէ հարարմ էթտի: Շէօյլէքի պաշգա քի-
լիսալարտա գուհուր էտէն կիւճլիւքլէր վէ գարըչըգ
ֆըրրգալար Եէրէպագան քիլիսէօինտէ օլմատը: Պու
եէնի հարէքէթ հագգընտա քէնտիսին շէհատէթի շու
օլմուշ տըր: «Հէր նէ գատար բուհանի հայաթ վէ
թալիմլէր իլք տէֆա պու գատար աչըգ անլաշըլմամըշ
իտի իսէ տէ, Փրօթէսթանլըղըն իլք պաշլամատընտա
անլէր մէվճուտ իտի: Լաքին սօնրատան քիլիսա վէ
բուհանի իշճիլէր տիղգաթ էթմէյիպ կիւնահ վէ գու-
սուրլարա կէօղ գաիատըգլարընտան, շիմտիքի տիւշ-
կիւնլիւք վագը օլտու:»

1906 տա մինպէր պօշ օլմաղլէ քէնտիսի երեսէ վա-
րիգ թայլին էթմէք իսթէտիլէր վէ օղլու Արրահամ
թարսուս Գօլէճինի պրագմըշ օլտուղունտան, իքիտի-
նի պիրլիքատէ թայլին էյլէտիլէր: Պու մինվալ իւզրէ
փէտէր վէ օղլու պէրապէր բուհանի միւթայէա վէ գօնու-
շուգլըջ էտէրէք, իւշ սէնէ իշլէտիլէր: Ալլահ քիլի-
սայը զիյարէթլէ, չօղ ֆաիտէլի պիր ույանըղլըգ օլտը:
Պիր կիւն ֆամիլեա տուատընտան սօնրա խօշ պիր հալ
օլտու վէ Գրիգօր աղա տէտի «Ալլահ հէր պիր ար-
գումը վէրտի, Քէնտիսի իշիւն տէ էփէյի իսթիմալ էյ-
լէտի, պիր արգում գալտը:» — «Նէ՞ տիր» տէյու սուալ
օլունունճա, «Թիւրքլէր արատընտա աչըգ վագ էտիպ,
էնճամ Բապպ իշիւն շէհիտ հալինտէ գանըմը տէօքմէք
վէ Բապպը իսթիպալ էթմէք» տէտի:

Իշթէ պունտան պիր գաշ այ սօնրա իտի քի, Ա-
տանատա օլաճագ քիլիսալար Միռքիւնը իշիւն հօլա
շըգտը վէ Սիտաէ պաշգա մուրախիսալար վէ վաիղլէր
իլէ պիրլէշէրէք, հօլա բէվան օլտըլար: Նօլտա Յիսուսըն
իքինճի կէլիշի հագգընտա գօնուշարագ կիտէր իքէն,
Ատանանըն գարըշտըղընը իշիտիպ, «Սաղ կէչիա հա-
զըն վէ էմին տիր» տէյէրէք, օրայա տիւշէրլէր: Հէր

Թարափտան թէնլիքէյի կէօրիւնձէ , միւտիրէ վէ Հաճի պէյէ միւրաճաաթ էտէրլէր իսէ տէ , խէլաս չարէսի կէօրիւնմէդ : Սէֆէրեան վէ բէֆիզլէրի պիւթիւն կիճէ սապահա գատար եէքտիկէրինի գուվվէթլէնտիրիպ ճէսարէթլէնտիրէրէք , «Գօրգմայալըմ , իմանտա կէվչէմէյէլիմ , Յիսուսը ինքեար էթմէյէլիմ» տէյու սէօյլէմէքտէ վէ տուրուպ տուրուպ տոււա էթմէքտէ տէվամ էտէրլէր : Պէօյլէճէ էօլիւմ իչիւն հազըրլանըրլար :

Սապահլայըն դւթալ պաչլար : Թիւրքլէր սօփա , պալթա , պըչադ , թիւֆէնք վէ սաիր ճինս ճինս ալէթլէր իլէ պիսուչլարըն իւզէրինէ հիւճում էտիպ՝ ճիւմլէսինի եէրէ սէրտիքտէն սօնրա , պրազըպ կիտէրլէր : Պու իլք վուրուչտա Սէֆէրեան տահա էօլմէմիչ , անճադ պայըլմըչ օլմադլէ , պիր ազ սօնրա թէքըրար գալըպ՝ տիզ իւզէրինէ կէլէրէք , եիւքսէք սէսլէ տոււա էթմէյէ պաչլար : Հէման էթրափտան պունը կէօրիւպ՝ ֆէնս սէօզլէր իլէ , «Պազ տահա էօլմէմիչ տէ տոււա էտիյօր» տէյէրէք , կէլիպ՝ թէքըրար վուրուրլար , վէ պէօյլէճէ տոււա էտէր իքէն Րապպընա վէ հասրէթինէ գավուչմադ իւզրէ թէսլիմ ի բուհ էյլէմիչ տիր . . . : Հալա շիմտի Սազ կէչիտ քէօյիւնտէ Թիւրքլէր «Ոլ իսթիյարըն սէօզլէրինի վէ տոււասընը ունուտամայօրուզ» տէյօրլար :

ԱՐՐԱՀԱՄ Գ. ՍԷՖԷՐԵԱՆ

ՅԱՃԻ ՅԱԿՈՐ ԱՂԱ ՍԱԼԱԹԵԱՆ

Հաճի Յակոր աղա Սալաթեան ան առ Չէյթուշը Սալաթեան Մարտիրոս աղանըն օղու օլուսպ՝ թագրիպէն 1848տէ թէվէլիւտ էյլէմիշ տիր : Փէտէրի գէնկին օլուսպ՝ Յակորա քիւչիւք իքէն Չէյթուշտա օլան առ մէքթէպլէրաէ օգուժագ հազմագ էօյրէթտիրաի : Կէնճիւք վէ շէպասպէթ էօմրիւ՝ հաշատըղը գէման վէ մահալըն անվալընա կէօրէ օլուսպ՝ խուսուսիյէթլէրինէ տաիր մէվսուգ մալիւմաթըմըղ հօգ արը :

Թէէնիւլիւնտէն պիր գաշ սէնէ սօնրա , փէտէրինտէն այրըլարագ , մա աիլէ Մարաշա նազը մէքեան էյլէտի վէ պուրատա կէնիշ էվլէրէ , տիւքքեան , պաղ վէ սաիր միւլքլէրէ սահիպ օլար : Շէնրինէ կէօրէ օլարըճա սահիպ ի սէրվէթ պիրի խի : Պուրատա իւշ օղը վէ իքի գըչը օլարագ , պէլի պիր ֆամիլիա թէշքիլ էյլէտի : Փէտէրի Լուս . խաի խէ տէ , քէնտիսի փէք էրքէնտէն Փրօթէսթան օլմըշ օլարագ , քիլիսասընը փէք սէվէր խի :

Էօմրիւնտէ միւթէնէվլի իշլէր իլէ մէշղուլ օլմըշ արը . Պիր վազըթ Չէյթուշտա պագիրիկեանըզ վէ աղնամ թիւճճարըղընտա պուլուշար : Մարաշտա պիր վազըթ հինէ տիւքքեանճըլըզ իլէ մէշղուլ օլար խէ տէ , պատէնու զըրաաթ , քէօյլիւլէր իլէ էնվա ի ախգ ու

Իթա էյլէմէք, տավար պէսլէթմէք, պաղլար վէ թար-
լալար փէյտա էյլէմէք կիպի իչլէր իլէ մէշղուլ պու-
լունար: Քիլիսա իչլէրինտէ չալըշմաղա հէվէսքեար
Խաի վէ պիր գաչ սէնէլէր ախա օլարղը Մարաչ Տի-
վանլը Ինճիլի քիլիսասը մէճլիսինտէ աղա ինթիլիսապ
օլունար:

Պիլա շիւպհէ Հաճի Յակոբ աղա տախի գըյմէթլի
պիր քիմսէ Խաի: Օ՝ պիր չօպան եա վաիզ տէյիլ Խաի
Խսէ տէ, քէնախնէ մախսուս պաղը գըյմէթլի խասսի-
յէթլէրի իլէ սէվիլիւր վէ Փախալի պիր գաթ Խաի: Ա-
նըն խասսիյէթլէրինտէն էն պէլի պիրի շեճասք Խաի:
Օ՝ հիչ գօրգու պիլմէղ Խաի: Պաղէն հօլճուլըգ էսնա-
սընտա՝ հայտուտլարա թէսատիւֆ էյլէտիքաէ՝ քէն-
տիսի հայտուտլարը թութուպ պաղլամըշ արը: 1895ին
պէօյիւք իղթիշաչընտա պաղտա պուլունույօր Խաի:
Եիւզ եիրմի գատար միւսէլլահ՝ քէօյիւլէր՝ քէնտինի
պաղ տամընտա մուհասէրէ էյլէտիլէր: Սէքիզ սաաթ
եալընըզ պաչընա անլէրէ մուգավէմէթ էյլէտի: Նի-
հայէթ օն ալթը եէրինտէն իրի ուֆապ եարալար գա-
պուլ էյլէտի Խսէ տէ եինէ անլէրէ թէսլիմ օլմատը:

Միւմաիլէյհ տին ու տիյանէթէ վէ ատէմլէրին իս-
լահ ը նէֆա էյլէմէլէրինէ փէք դայրէթքէշ պիրի տախի
Խաի: 1876տան սօնրա Զէյթունտա 7 սէնէ հիւքիւ-
մէթսիլլիք հիւքմ սիւրտիւ: Պիթ թապ խարիճտէ հայ-
տուտլըգ վէ տախիլտէ խըրսըզըգ չօղալար: Տէրուն ը
գասապա էնվաի ույղունսըզըզլէ մէմլու օլտու: Իմաի
ախնտար վէ ճէսուր ատէմլէրտէն իպարէթ պիր հէյէթ
թային օլունար քի, տախիլի ինթիլգամը մուհաֆաղա
էյլէտին, խըրսըզարը թէքտիր էյլէտին: Սալաթեան
պու գօմիթէնին պաչ գուլաղուզարընտան պիրի օլարղը

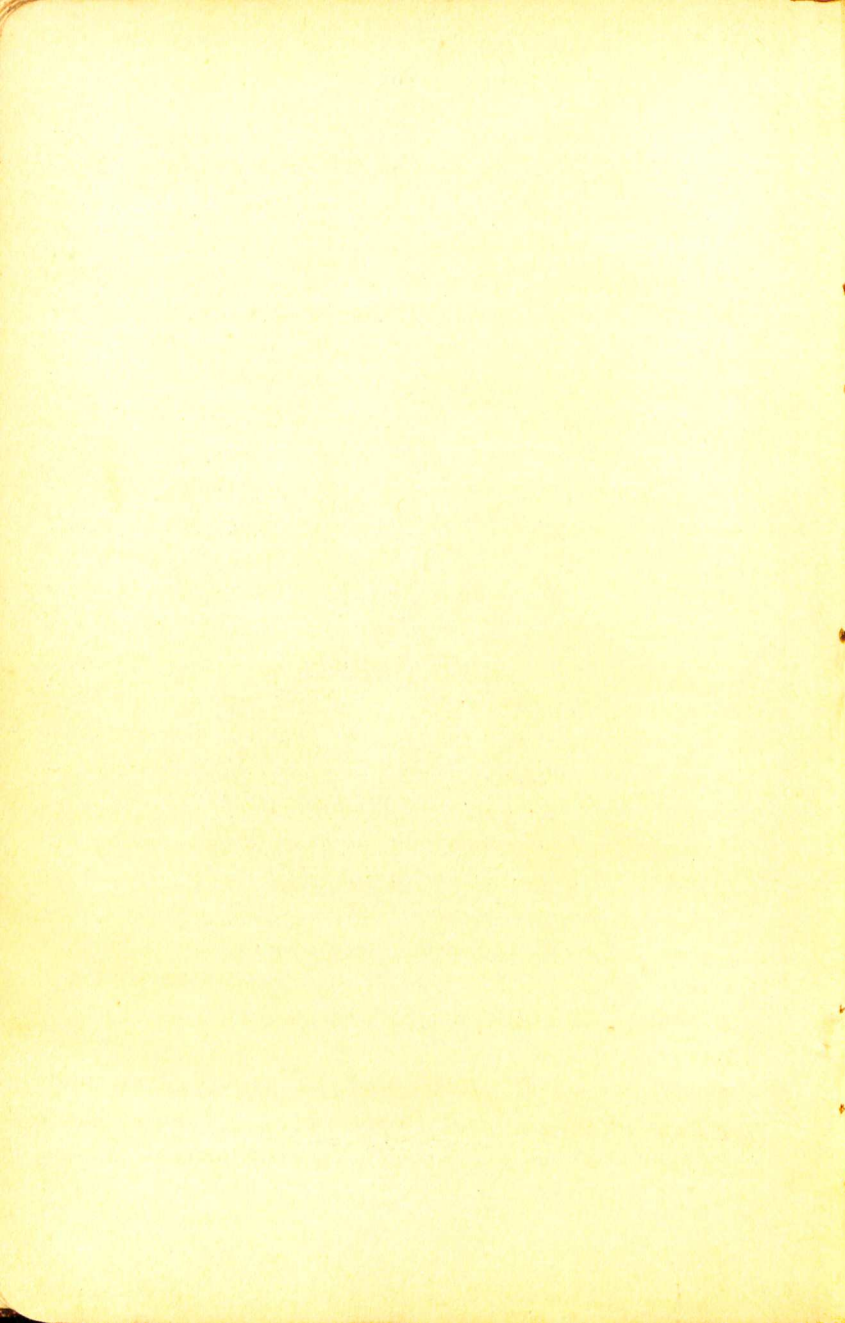
հալածէ, Կիրակիլիւէրի մունթազամէն բուհանի խըամէթ-
լէր էյլէտիլէր : Խըրսըզլարը շէտիտէն թէքտիր էյլէ-
տիլէր : Կիրակի կիւնիլէրի ախղ ու իթայը, հաթթա էթ
պօղազլամայը մէն էյլէտիլէր :

Միւմարիլէյն թալիմ ու թէրպիլէյէ տախի միւշ-
թագ իտի : Միւթէէհնիլ վէ իսայլի մէշղուլ իքէն՝ կիճէ
մէքթէպինէ միւտապէմէթ էտէր իտի : Վազըթ վէ սըրա
տիւշտիւքճէ ֆիքրինտէ օլան շէյլէրի գալէմէ ալըր
իտի : «Փէտէրինտէն էվլատընա նասիհաթ» սէրնամէլի
200 սահիֆէ գատար պիր քիթապ էազմըշ օլտըլը
կիպի, օրմանլարը մուհաֆազա վէ իսլահ էյլէմէքլիյէ
տաիր պիր ուզուն թահրիրաթ տախի գալէմէ ալմըշ
իտի :

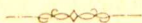
Ախղ ու իթասընտա իսթիզամէթէ չօգ մուգայէտա
խալիյինտէն՝ Մր. Մէգալըմ մէրզոււմը 10-12 սէնէ իանէ
իշլէրինտէ իսթիխտամ էյլէտի : Էլ հասըլ Հաճի Յա-
կոբ ազա Սալաթեան, հէր ատէմտէ օլտուղը կիպի՝
ինսանի գաաֆա միւպթէլա իտի իտէ տէ, ճիտտի պիր
Խրիսթիյան իտիյինէ շիւպհէ էօղ տըր : Նիհայէթ՝ կէօ-
նիւլլիւ օլարագ, Մարաշ Տիվանլը Ինճիլի քիլիսասը
թարաֆընտան մուրախիսա հալինտէ Ատանայա կիտէր
իքէն՝ 1909 Ապր. 16տա Օսմանիյէտէ տիկէր չօպան,
վաիզ վէ մուրախիսալարլէ ինրագ էտիլէրէք, Խէլաս-
քեարը ուզուրընա շէհիտ օլմուշ տըր :

(Վ.Եր.) Ա. Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՅԱՆ

ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ՆԻՒՍԻԷՃԵԱՆ

Յակոբ աղա Նիւսիէճեան 1852 Մարտ 12տէ Մա-
րաշաա պիր Լուսաւորչական ֆամիլեա աէրունինաէ

ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ՆԻՒՍԻԷՃԱՆ

Թէվէլլեա էթմիշ վէ Ս. Մարգիս քիլիսասընտա վաֆ-
թիզ օլունմըշ արը: Լաքին փէտերի Մանուկ աղա
Նիւսիէճեան փէք էրքէնաէն Փրօթէսթանլըղը գապուլ

էթմէսիյէ, չօճուզ Յակոբ Էն քիւչիւք սէպալէթ սին-
նինտէն իթիպարէն Ինճիլի իմանտա թալիմ վէ փէր-
վէրտէ օլուճմըզ վէ հէմ տէ փէտէրինին հիմմէթիյէ
սասէ օգույուզ կազմազ էօյրէնմիշ տիր :

Մանուկ աղա 1856տա աիլէսիյէ պիրլիքտէ Ալ-
պուսթանա նազլ ք մէքեան էթմիշ վէ օրատա 11 սէ-
նէ միւտաէթ ի իգամէթինտէ թէրզիլիք սանաաթընը
իճրա էթմէքլէ պէրապէր Ինճիլի տախի վազ էտէրէք,
Քէլամ Ուլլահըն օլ ետէ կիրմէսինէ վէ պիր քիլիսա
մէյտանա կէլմէսինէ Ալլահըն ինայէթիյէ վէսիլէ օլ-
մուշ տըր : Պատէհու 3½ սէնէ Ատանատա վէ 12 սէնէ
Սիսաէ իգամէթ էտէրէք, սօն զիքը էտիլէն մահալտէ
կինէ սանաաթընը իճրա էթմէքլէ պէրապէր Ինճիլի
վազ էտիպ թէշէքքիւլ էտէն Ինճիլի ճէմաաթ իչիւն
քիլիսա պինասընը տախի էլիյէ կափաըրմըշ տըր : Յա-
կոբ աղա պուրատա 1874 Սեպտ. 30տա Շիրաճեան
Աւազ խօճանըն քէրիմէսի Եւա իլէ թէէհիւլ էյլէ-
միշ տիր :

Մէլէքիւթ Ուլլահըն իշինի սէվմէք խուսուընտա
Յակոբ աղա քէնտի փէտէրինին իզլէրինտէ կիւրիւ-
միւշ տիր, շէօյլէքի օլ վազթլարտա սանաաթընտա
փէտէրինէ իշտաշլըզ էթմէքլէ պէրապէր, քիթապ
սաթմազ իշինի տախի տէրիւտէ էյլէյէրէք, մինպէրին
պօշ դալարըը սըրալարտա էլինտէն կէլաիյի գատար
մինպէր իշինի տէ կէօրիւք իտի : 1882տէ Յակոբ աղա
Ֆամիլեատըյէ պիրլիքտէ Մարաշա ավտէթ էտիպ,
թէքրար թէրզիլիյինի տէվամ իլէ պէրապէր՝ 27 սէնէ
միւթէմատիյէն քիթապճըլըզ իշինտէ վէ Առեսաքեր իլէ
սաիր դազէթալարըն աճէնթլիյինտէ պուլուճմըշ տըր :
1900տան իթիպարէն՝ Միա Սամընտըն թահթ ք իտա-

բէսինտէ՝ 3¹/₂ սէնէ օղլանլար վէ 5 սէնէ գըզլար էյ-
թամխանէսինտէ փէք միւսթահսէն սուրէթտէ չալըշ-
մըշ արը :

Միւթէվէֆֆա Յակոբ աղա Նիւսիւնճեան միւսքի-
րագըզ պիր զաթ խտի : Քէնտի շախսի ճէհտիլէ սա-
նասթընտա փէք իլէրի կիթմիշ վէ թիճարէթ միւնա-
սէպէթիլէ հէփ կէզտիլի հէրլէրտէն տախմա հէնի հէնի
չէյլէր էօյրէնէրէք Մարաշա խախալ էթմէյէ չալըշմըշ
արը : Մարաշտա ալաֆրանկա թէրզիլէրին նիչէլէրի
քէնտինին էլի ալթընտան չըգմըշ , վէ քէնտիսի սօն
սէնէլէրտէ աիւքքահանճա իչլէրինի արթըզ հէթիշմիշ օ-
լան օղուլլարընա հէվալէ էտիպ՝ իշտէն ամէլէն չէքիլ-
միշ օլմասընա բաղմէն , հէվմի վէֆաթընա գատար
թէրզի էնաֆընըն ուսթապաշըսը մէվգիինտէ պու-
լունմըշ արը : Սէպավէթինտէ մէքթէպ թալիմի ալ-
մամըշ օլմասընա բաղմէն փէք մալխանարլը պիր զաթ
խտի . պու մալիւմաթընը խտէ տախմա սէվիպ օղումա-
ղա տէվամ էթտիյի քիւթիւպ , բէսաիլ վէ դաղէթա-
լարտան վէ միւթէալլէմ զէվաթ իլէ մուարէֆէ վէ
միւսահէպէսինտէն քէսպ էյլէմիշ խտի :

Յակոբ աղա դայէթ հազիգարսիերվիւր վէ միւսքա-
գիլ խտի : Պիր սըրատտ ուֆադ պիր հալանը իրթիք-
հապ էթմէք խթէմէտիլի էճլտէն , մահպուսիլէթէ վէ
խայլի զարար ու զիյանա կիրիֆթար օլտը : Թիճարէ-
թինտէ միւսթազիմ վէ ճիւմլէ գուլուտաթ վէ տէֆա-
թիրինտէ սօն տէրէճէ տազիգ խտի : Քիթապճըլըզ միւ-
նասէպէթիլէ Ամէրիզալը միսիօնէրլէրլէ օլան հիսապ-
լարընտա տախմա միւսթահսէն պուլունմըշ վէ անլէրին
միւսթազիլ իթիմատընը գազանմըշ խտի : Պու սէպէպ-
տէն միսիօնէրլէր անը պիր չօգ էհէմմ իչլէրտէ խթիլի-

տամ էթմիշ տիրութիւնը : Էդճիւմէ 1896նրն մէհրապ զըթաւընը միւթէագըրպ խարիճտէն կէլէն խանէյի թէվզի էթմէք իշինի անա իհալէ էթտիրէր , վէ Յակոբ աղա իւշ միլլէթտէն պաղը արդատաչար իլէ պու իշտէ քէմալը սատագաթլէ պիլա իւճրէթ իշլէմիշ օլուպ թէվզիաթընն սօն մանկըրընատէք հիսապընը վէրմիշ տիր :

Յակոբ աղա սատըզ պիր դէվճ վէ էվլատփէրվէր պիր փէտէր խտի : Էլինաէն կէլտիյի դատար էվլատընըն հիւքսէք թալիմ ու թէրպիյէ դապուլ էթմէլէրինէ չալըշմըշ , վէ օղուլարընա քէնտի սանաթընը ալա սուրէթտէ թալիմ էթմիշ վէ էթտիրմիշ տիր :

Ազասը պուլուճնարըր Մարաշ Շէքէրտէրէ Ինճիլի քիլիսասընտա պէր տէվամ կիրալի տէրս խօճալըրընտա վէ ուզուճ սէնէլէր քիլիսա մէճլիսի ազալըրընտա պուլընմըշ վէ տէֆէաթլէ քիլիսա թարաֆընտան Իթթիհատա մուրախիաս ինթիխապ վէ իրսալ օլուճնմըշ տըր : Պիր միւտտէթ միլլէթ մէճլիսի բիյատէթինտէ տախի պուլուճնմըշ օլուպ , բէյ վէ էֆքեարընա տախի հիւրմէթ էտիլիր խտի : Բուհանի մագսէտլէրէ ճէօմէրտճէ վէրիր վէ հաֆթա արասը իպատէթլէրինտէ նօգսանսըզ հաղըր պուլուճնմաղա չալըշըր խտի : Քիթապը սանսըզ հաղըր պուլուճնմաղա չալըշըր խտի : Քիթապը մուգատտէսի պէր տէվամ միւթալէա էտէր խտի :

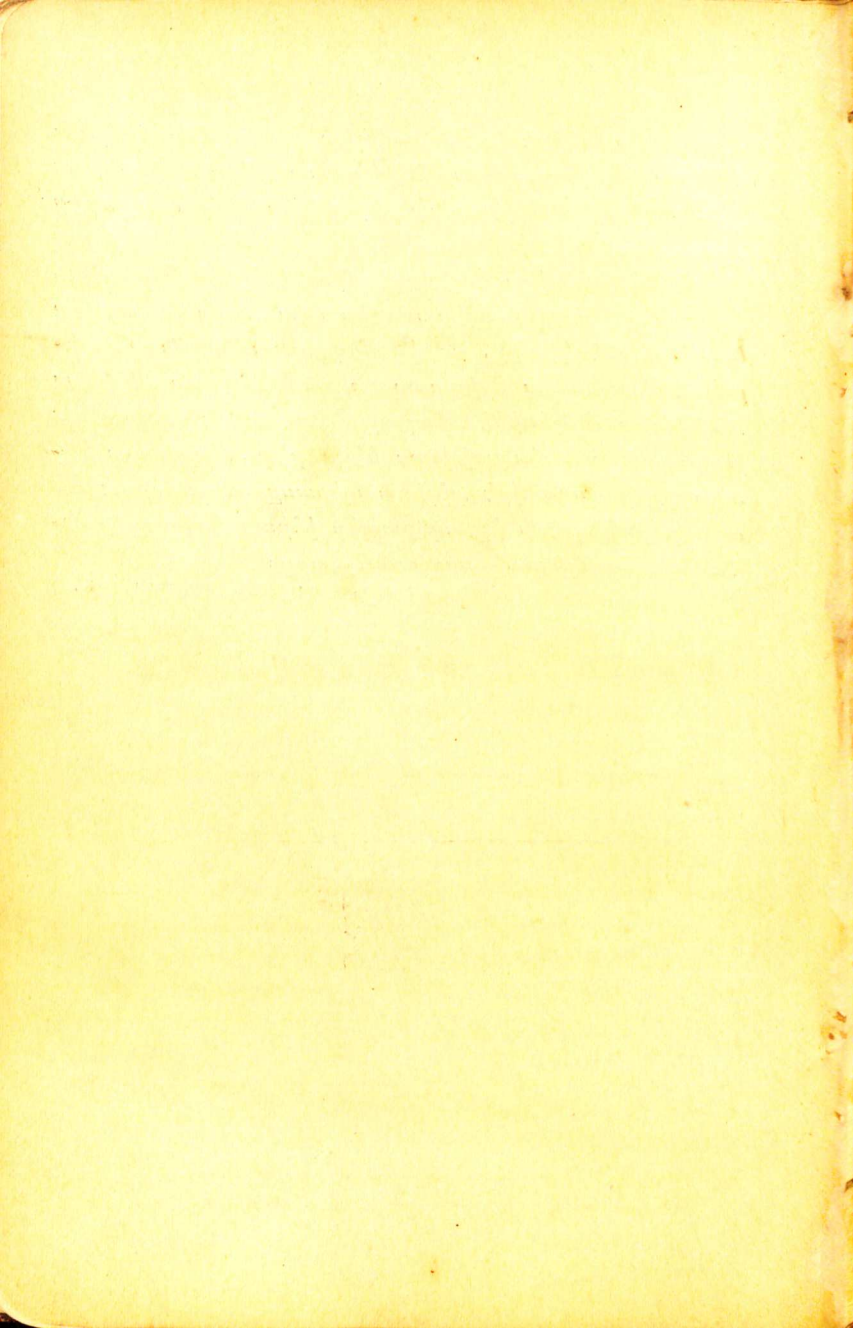
Միւմախիլէյճ քէզալիք տալապա պիր զաթ խտի : Սապահ վէ ազչամ մախֆի տուալարընտան մատա , հէր կիւն իշտէն էվէ տէճնտիւյիւ կիպի իւք իշի թէնհայա չէքիլիպ տուա էթմէք օլուր խտի , վէ աչնիտինի էթմէլէրինի էվլատընա տախի էքիտէն թալփիյէ վէ թէնպիլի էտէր խտի : Ազչամ վէ սապահ Ֆամիլիա իպատէթլէրինի հիշ պիր պէհանէ իլէ ինմալ էթմէզ խտի :

Այտա պիր քերրէ իսէ , Փամիլեա ազասընըն հէկեան
հէկեան կէթիրտիքլէրի թէչէքքիւր մատտէլէրի իլէ
խուսուսի պիր թէչէքքիւր խըտմէթի իճրա օլունըր
իաի :

1909 Յունվար 4տէ էյթամիսանէ իչինի պրազըպ ,
էվլատլարըլէ պէրապէր սաքին պիր էօմր կէչիրմէք
իւզրէ էվինէ կէլմիչ , լաքին մէգքիւր սէնէնին Ապրի-
լինտէ Ատանատա ինիգատը մուսամմէմ օլան Կիլիկիա
Իթթիհատ մէճլիսինէ Մարաչ Շէքէրտէրէ քիլիսասը
թարաֆընտան մուրախիաս սէչիլէրէք , Ատանայա կի-
տէր իքէն Օսմանիյէ քիլիսա պինասը տէրունինտէ 15
տիկէր բէֆիզլէրի իլէ պէրապէր իհրագ էտիլիպ , սէ-
մալի բահաթընա վասըլ օլմուչ տըր :

ԵՂԻՅԱ Ս . ՊԵՃԱՆԻՆԵԱՆ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՂԱ ԱՅԸՃԵԱՆ

Միքայել աղա՝ Հաճընըն Սաղ կէչիտտէ վէրտիյի
ղի գըյմէթ գուրպանլարըն պիրի տիր : Սիննի 55-60
սուլարընտա , գաիֆ իւլ պիւննէ , խարիճտէն ճաղիպէ-
սիզ , ազ սէօյլէր՝ չօզ տինլէր , ազ եէր՝ չօզ չիյնէր ,
աղըր հիւրիւր , լաթիֆ թապիաթլը , տինտար պիր
զաթ իտի : Միւմալիլէյն ճաղիպէսիզ պիր դապտա գըյ-
մէթլի պիր խազլինէ իտի : Ումըմըն նազարընտա իթի-
պարլը օլուպ՝ թագվասը չէմտան իւզէրինէ գօնուլմըչ
նէվտէն իտի : Չօճուզլար պիլէ անըն Փարգլը պիր
էօմը հաչատըղընը անլամըչ իտիլէր : Լաթիֆճէ սէօյ-
լէյէն , էօֆքէլէնմէյէն , քիլիսատան կէրի գալմայան վէ
կիրակիլյէ հիւրմէթ էտէն պիր չօճուզա «Միքայել աղա»
իւնվանընը վէրիլէր իտի :

Օ հագիզի պիր փէտէր , խալիս պիր խըսըմ , սա-
արգ պիր տօսթ , ճիտտի պիր Խրիսթիյան , խայրլը

պիր շէնրլի, միւթի պիր թէպաս, դայեուր պիր շէմ-
մաս վէ էյի պիր քիլիսա ազասը խտի : Գուսուրսըզ
տէյիլ խտի խտէտէ, գուսուրլարընա բաղմէն քեամիլ
պիրի խտի : Ֆամիլեասը իչիւն իթթիխազ էյլէտիյի
ւօրքօ Յեսոււնընքի խտի «Պէն վէ էնլի պէյթիմ Բապպա
իպատէթ էտէճէյիզ :» Սապահ վէ ազչամ էվինին գուր-
պինտէն կէչէնլէր միւճէրրէտ պուււ ւօրքօնըն հանգօսընը
իչիտիրլէր խտի : Քիթապը Մուգատտէտի չօզ օգուր վէ
չօզ տա տուա էտէր խտի : Պէյթիինին ճալիպլիյի տին-
տարլըզտա խտի : Քիւչիւքլիւյիւմտէ վալիտէմ իլէ էվ-
լէրինէ կիթտիյիմիզտէ նէ՛ գատար խօչանըր, վէ պի-
զիմ էվտէն էյի օլտուղընը հիսս էտէրէք օրտա գալ-
մաղը արգու էտէր խտիմ : Պէօյիւք վէ շէն պիր Ֆա-
միլեա, լաքին շամաթա վէ նիզամսըզլըզ կօզ, դէմմ
վէ մասխարալըզ, քիւֆր վէ պաղըրը շիչ իչիտիլմէզ :
Ազչամ օլտուղը կիպի տայրմ Պէօյիւք Քիթապը գու-
ճազլամը՝ քէօչէտէ օթուրմագտա, չօճուզլար տէրս-
լէրինի էօյրէնմէքտէ, ֆուկիմիմ Եղիսարեթ հանըմ
տախի հագիզի պիր էվ խաթոււնընա մախսուս պիր
վազար իլէ էվին ումուրընա պաղմագտա կէօրիւրսիւն :
Հէր շէյ պէր թարաֆ էտիլէրէք, ազչամ իպատէթի
տախի խօչ վէ ճալիպ սուրէթտէ էտիլիր : Սապահլայըն
չօճուզլար մէքթէպլէրէ կիտէրլէր, տայրմ չարչույա
էնէր, տիւքքեանըն անախթարընը չէվրիր իքէն «Եա
Բապպ պու կիւն պէնիմ իլէ օլ» տէր խտի :

Քէնտի շիչ թալիմ ալմամըչ օլարազ, օգույըպ
եազմաղը շախսի ճէհա իլէ թահսիլ էթմիչ տիր : Լա-
քին էվլատարընըն թալիմինտէ չօզ խահիչքեար վէ
նէֆս ինքեար պուլընմըչ արը : Սանքի հէփ էվլատա-
րընը թալիմ էթտիրմիչ վէ պիր գաչընըն տա մէյվէլէ-

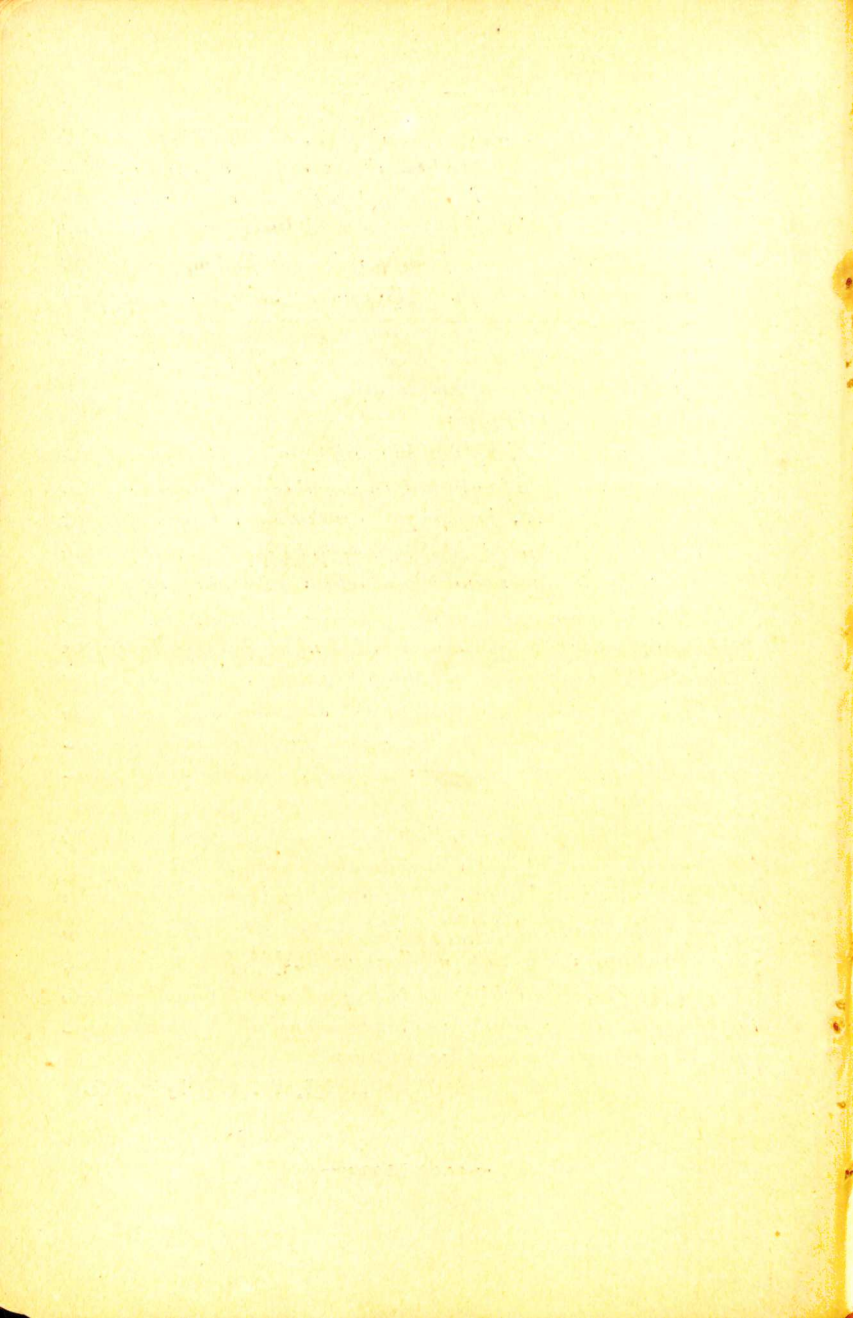
րինատէն թաթմըչ տըր : Միսակ էֆ . կիպի միւթէալէմ վէ Խրիսթիյան կէնձ օ փէտէրին օղլու օլտուղը կիպի , չօճուղար թալիմ էթմէքտէ եէքթա պիր մէվգի իհրազ էյլէմիչ օլան Տիկին Երանուհի կապալեան տախի այնի փէտէրին քէրիմէսի տիր : Նէֆօ ինքեարլըղը իլէ Հաճընտա մարուֆ Սեղրակ էֆ . պու փէտէրին օղլու տըր : էվլատլարընըն պաղըլարը հալա թալիմ օլունմագտա վէ պիր դաչ տանէսի տէ Փամիլեալար թէչքիլ էտէրէք փէտէր վէ վալիաէլէրինտէն ալարղարը փաք սիյրէթի կէօսթէրմէքտէ տիրէր :

Միքայէլ աղա 1870 թարիխինտէ Փրօթէսթանլըղը դապուլ էյլէմիչ , լաքին իւզէրինէ չօգ պահալը օթուրմըչ տըր : էվտէն գօվուլմագ , իսթիհգա օլունմագ , ույգուսըզ վէ դահմէթլի կիճէլէր վէ կիւնտիւղլէր կէչիրմէք , չէքտիյի կիւճլիւքլէրին էն սատէլէրի տիր : Հաճըն պիրինճի ինճիլի քիլիսատա 30 սէնէ դատար չէմմասլըզ խըզմէթինտէ պուլունմըչ տըր : 30 սէնէլիք չէմմասլըզ էօմրիւնտէ չօղլարընը զիյարէթ էյլէմիչ , մահգունլարը թէսէլլի վէ քիմսէնին խապէրի օլմայարազ չօղլարս մուսավէնէթ էյլէմիչ տիր : Չարչու էօմրիւ տախի իսթիգամէթ իլէ օլմուչ տըր : Ինսաֆլը վէ հագղը կէօգէտիր պիր թաճիր հալինտէ հաչամըչ տըր :

Չէվճէ ի միւհթէրէմէսի իլէ օլան ալագասը տախի իմթիսալա շայան իտի : Եղիսաբիթ հանըմ էյի պիր էվ իսաթունը , միգաճտան , Փուգարափէրվէր պիրի իտի : Ալլահըն իչինտէ զէվճի իլէ եէքտիլ վէ եէքվիւճուտ չալըչմըչ տըր : Վէ սօն տէֆատա զէվճի իլէ Միտրիսնէ կիտէր իքէն , Սաղ կէչիտտէ Իսլամլար թարաֆընտան պիրլիքտէ գաթլ օլունուպ , սէվալիքլէրի Խէլասքեարլարընա պէրապէր գավուչտըլար :

ՍԱՄՈՒԷԼ Մ. ԲԷՃԷՊԵԱՆ

ԱՐՄԵՆԱԿ ԷՓ. ԳՈՒԼԼԵՊՁԵԱՆ

1882 Սեպտ. 15-տէ Շար դարիյէսինաէ թէւլէլիւա էյլէյիպ, տահա 7 հաչընտա իքէն փէտէրի վէֆաթ էյլէտի: Քէնախի վէ 5 վէ 2 հաչընտա պուլունան իքի հէմչիրէլէրի էօքսիւզ գալարազ, ամուճալարը կարապետ աղա Գուլլէպճեան պունլարը էվլտա հալինտէ գապուլ էյլէյիպ գայըրմաղա պաչատը:

Իւչիւ պիրլիքտէ գարիյէյէ մախառււ մէքթէպլէրտէ թալիմ օլունարգտան սօնրա գըզլար՝ Հաճըն Հօմ մէքթէպլինէ վէ Արմենակ տա 14 հաչընտա օլարազ 1896տա Հաճըն Իտատիյէ մէքթէպլինէ կէօնտէրլլաթիլէր: Մէրգուճ Արմենակ Հաճընտա մուվաֆֆաղըյէթլէ մէքթէպլինի իթմամ էտիպ՝ Գօլէճ իւչիւն հաղըրլանտը:

Միւմաիւէյն տահա 8 եաչընտա իքէն Շար Ինճիլի Քիլիսասընա աղա դասուլ օլունուլ , ախլագը Համիտէյէ մալիք բունանի վէ ազըլը պիր կէնճ խաի : Միւսթազպէլտէ մուվաֆֆազըյէթ իւմիտլէրի անըն սիմասընտա փարլամագտա խաի :

Ամուճասը կարապետ աղա մէարիֆիէրվէր պիր զաթ օլուլ էօզ էվլատը կիպի սէվաիյի Արմենակըն թալիմ ու թէրպլյէսի իչիւն լազըմ կէլէն ֆէտաքեարըզը էթմէյէ հազըր վէ բազի օլտուղընտան 1899տա Արմենակը 17 եաչընտա օլարագ Այնթապ Գօլէճինէ կէօնտէրաի : Օրատա պիր սէնէ թահսիլ ի իմ էյլէյիպ , անտէն սօնրա իքի սէնէ քէնտի դարիյէսինտէ խօճաըզ էյլէտի : Պատէնու միւմաիւէյնտէ թիճարէթ իչի իլէ մէչղուլ օլմագըզա շէտիտ պիր արգու մէյտանա կէլաի :

Արմենակ սաիր միմլէքէթլէրէ կիթմէք չօզ արգու էտէր խաի խէ տէ քէնտիսինի չօզ սէվէն ամուճասընըն խաթըր իչիւն քէօյ էօմրիւնիւ եաչամաղա բազի օլուլ , Շար դարիյէսինտէ թիճարէթ իչի իլէ մէչղուլ օլմագա պաչլատը :

Միւմաիւէյն 1905 Հոկտ . 31տէ 23 եաչընտա օլարագ Հաճընը Միքայէլ աղա Այըճեանըն քէրիմէսի Օր . Նոյեմի իլէ թէզէվվիւճ էյլէտի :

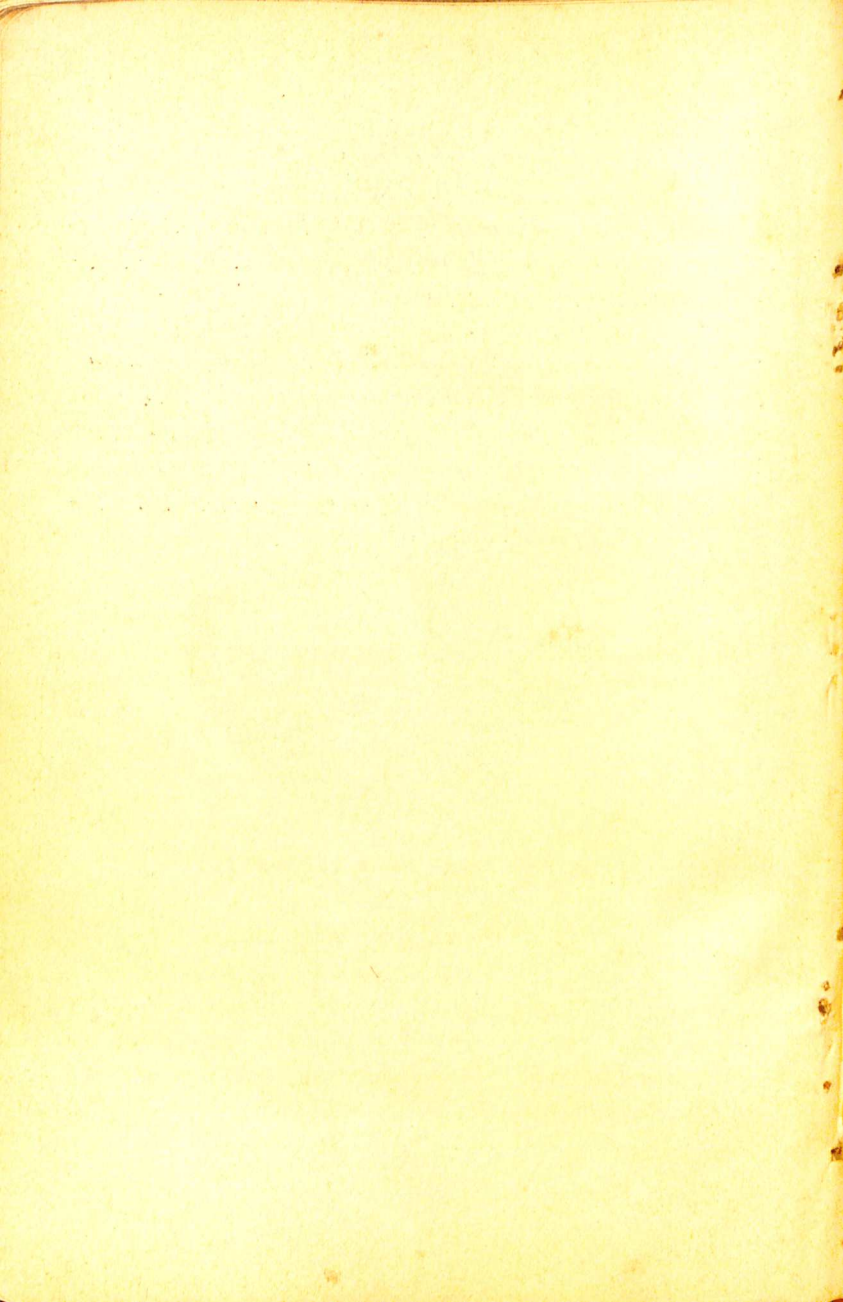
Արմենակ թիճարէթ իչինտէ էփէյի մուվաֆֆազըյէթ քէսպ իլէ ամուճասընըն ումուրընը էլինէ աըլպ իտարէ էյլէմէյէ պաչլատը : Քէնտիսի ճէսուր , աինճ , գուվվէթլի վէ սաղլամ վիւճուտա մալիք , խաթըրչինաս , միւսաֆիրփէրվէր , նէզաքէթլի , հալիմ , պէլիզ վէ զէքի վէ պուլունաըզը դարիյէտէ պիր շէնրլի էօմրիւնիւ եաչայան պիր կէնճ խաի : Հէր սընֆ ատէմլէրի գուլլանմազը չօզ էյի պիլիր , հէր քէսի սէվէր

վէ հէր քէսէ տօսթ օլմաղա չալըջըր իտի : Հէր քէս
թարաֆընտան տա սէվիլիըր իտի :

Գարիյէտէ քիլիսա վէ մէքթէպլէրէ դայէթլէ է-
հէմմիյէթ վէրիըր վէ անլէրին էն իւսթիւն խայրընը
արար իտի , հէմ տախի անլէրի իտարէ էթմէյէ միւգ-
թէտիըր պիըր միւտիըր իտի :

Վէ լաքին էյ վահ քի միւսթագպէլին պիըր իւմիտի
օլան պու գահրէման՝ Շար Ինճիլի քիլիսասընըն մու-
րախիսասը հալինտէ , Ատանատա ինիգատ էտէճէք օլան
Միոսթիւն մէճլիսինէ կիտէր իքէն 1909ըն Ապրիլ 15ինտէ
27 սիննինտէ օլարագ գաին փէտէր վէ վալիտէսի իլէ
պիըրլիքտէ Սաղ կէչիտտէ շէհիտ օլուպ , պիըր չօգ շէ-
հիալէրէ միւնզամմ օլտու :

ՅԱԿՈՒ ԵՂԱ ՍԻՄՃԵԱՆ

Յակոբ աղա Սիմճեան, Այնթապտա պիր Փրօթէսթան արիւէտէն 1861 Սեպտ. 16տա տիւնեայա կէլմիշ, վէ 1888տէ Այնթապ Գայաճըզ Ինճիլի քիլիսասընա աղա գապուլ օլունմուշ տըրշ:

Միւթէվէֆֆա անճագ պիր գաշ սէնէլիք պիր մէքթէպ թալիմի կէօրմիւշ օլուպ, կէնճիլիստէ պիր գաշ այ գատար ոճնտուրաճըլըզլէ, վէ անտէն սօնրա պիր

միւտտէթ տախտի տէսթիկեան իշխել է իշթիղալ էյլէմիշ իսէ տէ , սօնրա ալաճաճըլըզ սէնաաթթընա վէ նիհայէթ մանիֆաթուրաճըլըզ թիճարէթինէ պաշլայըպ , վէֆաթընա տէյին պու սօն իշինտէ տէվամ էյլէմիշ տիր : Միւթէվէֆֆա սրրֆ քէնտի ճէնա ու դայրէթիլլէ եէվմէն ֆի եէվմէն թէրազզը էյլէմիշ պիրիսի տիր , 1895 վազասսընտա մատտէթէն փէք չօզ միւթէղարրըր օլմուշ իսէ տէ , մէսաի ի շախսիյէսի սայէսինտէ զարարը թազմինլէ իշինի սապըզը վէճնլէ իլէրի սիւրէպիլմիշ տիր :

Միւթէվէֆֆա՝ նազիք իւլ պիւնեէ , լաքին գուվվէթլի , ուղուն պօյլու , մանատար վէ տէրին պազըշըր , ֆէրրան , իշլէք վէ փէրհիզքեար պիրիսի իտի :

Քիլիսանըն մէարիֆ վէ մէքթէպ տաիրէլէրինտէ միւթէվէֆֆա Յակոբ աղա փէք չօզ էմէք սարֆ էյլէմիշ տիր : Քիլիսա իշլէրինտէ աղրազը շախսիյէտէն մուարրա օլարազ , տօղրու տէյա պիլտիյի շէլէրտէ մուաննիտ , միւթէճասըր , վազըալարը սէրին վէ սօղուզ գանլէ միւթալէա էտէր , կէճ գարար վէրիր , լաքին գարարընտան սալա ուտուլ էթմէզ իտի :

Միւթէվէֆֆա՝ հէր պիր ինսանի գուսուրլարըյլա պէրապէր , ֆամիլիսսը իշիւն մահճուպ վէ էյի պիր փէտէր , վէ քիլիսասընտա զըյմէթլի , իշլէք վէ տիւշիւնէն պիր շախս իտի , քիլիսասընըն հէր պիր ումուրունա իզթիտարը տաիրէսինտէ հէմ չալըշըր , տիւշիւնիւր հէմ թէտպիր , գարար վէ մատտէթէն եարտըմ էտէր իտի :

Միւթէվէֆֆա Այնթապ Գայաճըզ քիլիսասը թարաֆընտան 1909 Ապրիլտէ Ատանատա իճթիմա էտէճէք օլան Միւրքիւն խըզմէթլէրինէ մուրախիսաս հալինտէ կէօնտէրիլմիշ օլուպ , եօլտա Օսմանիյէտէ ինրազ էտիլմիշ տիր :

Ե. ՔԷԼԼԷՅԱՆ

Շ Է Լ Ի Տ Լ Է Ր Ի Ն Զ Ի Բ Ի Ր Ի Ն Է

Իչլէրինտէն բահաթ էտէն մուգատտէսլէր ,
Իման իլէ սէնի իզրար էյլէտիլէր ,
Անլէր իչիւն հա Բապպ սանա համա սէնալէր ,
Ալէլո՛ւհա , ալէլո՛ւհա :

Գայա , գալա , գուլվէթ օլտուն սէն անլէրէ ,
Բապպ ինէլասքեար , գատիր սէրտար շէրիր
ճէնքտէ ,
Նուր ք ճէլիլ , ազիմ տէլիլ մախուֆ լէյլտէ .
Ալէլո՛ւհա , ալէլո՛ւհա :

Քեա՛չքի սէնին սատըզ վէ մէրտ սաքէրլէրին ,
Ճէնտ էյլէսէ միսլ ի գատիմ ֆաթիհլէրին ,
Վէ քէսպ էթսէ անլէր իլէ թաճ ք զէրին ,
Ալէլո՛ւհա , ալէլո՛ւհա :

Ա՛հ , նէ՛ ճէլիլ պուրէֆագաթ վէ նէ՛ ազիզ ,
Պիզ միւճահիտ անլէր իսէ օլմուշ թագիզ ,
Պիր իզ սէնտէ հա Բապպ Յիսուս պիզ ճիւմլէմիզ ,
Ալէլո՛ւհա , ալէլո՛ւհա :

Ճիհատ օլսա շէտիտ , մուհարէպէ մէտիտ ,
Թանին էտէր գուլագլարտա համա ք ճէտիտ ,
Ճէսուր օլուր գալպլէր վէ պաղուլար հատիտ ,
Ալէլուհա , ալէլուհա :

Ալթուն կիւնլէր դուրուպ էտէր էնճամ դարպտա ,
Ղալիպ օլան պուլուր բահաթ կէօք վաթանտա ,

Թաթլը ճէննէթ խօշ մէսէրրէթ վերիւր ճանա ,
Ալէլու՛ւհա , ալէլու՛ւհա :

Իշթէ տահա ճէլիլ պիր կիւն էտէր իշրագ ,
Մուգատտէսլէր գըյամ էտէր զայէթ փարլագ ,
Ճէլալ իլէ կէլիր օլ Մէլիֆ ի մութլագ ,
Ալէլու՛ւհա , ալէլու՛ւհա :

Իրաւ էտէր հէր թարաֆտան դարա տէրեա ,
Հատասըզ ճիւնուա կէօյիւն ինճու պատլարընա ,
Համուլար օլսուն Փէտէր , Օղուլ , Բուհ իւլ
Գուտսա ,
Ալէլու՛ւհա , ալէլու՛ւհա :

Ինկիլիզահսկն միսքրճիս
Հ. Յ. ԱՇԱՅԱՆ

Միսքրիֆ
W. W. Hoæ

Տ Ի Ն Ր Ի Ս Թ

	Սահ.
Իգլաւսէ ի սերաւ	5
Մագլսսեան	9
Վեր. Տանիկ Մայնր Բաւր	15
" Հերի Մայրր	23
Փոգ. Սարգիս Լեռնեան	29
Վեր. Կիրակոս Ժակոնցեան	37
" Եսկոբ Կ. Գունազանեան	45
" Սեփան Յովհաննէսեան	53
" Նազարէք Հեղինեան	59
" Սքիլեանու Արշակիսիս	69
" Զաքարիա Պատրուան	73
" Ճօրի Շեհնաւ	83
" Ներսէս Յ. Գոյունեան	89
" Սեբրակ Էփեփեան	99
Պոս. Լեռն Սողոմոնեան	105
" Ասուսնր Վ. Թօփալեան	109
" Մեղիսն Մաշեան	117
" Կարապետ Քիւրիկեան	125
" Արսաշես Պօշաեան	133
" Եսկոբ Ալլարեան	141
" Թագուր Եսկոբեան	147
" Յովակիմ Ա. Գալսեան	153
" Կոստանդին Սիլանեան	161
Եսկոբ աղա Աշանեան	169
Գրիգոր " Սեփեան	175
Հանի Եսկոբ աղա Սալարեան	183
Եսկոբ աղա Նուսիկանեան	187
Միխայէլ " Ալլանեան	193
Արմենակ Էփ. Գոլղեպեան	197
Եսկոբ աղա Սիմեան	201
Շեհիսիբիկ զիբրիկ (Շիր)	203

ATÜ Merkez Kütüphanesi

* 0 0 3 8 0 8 2 *

956.101/KÜR